BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
22 B
18 M
14-16. F. 16

XXIX.10.C9

DE RATIONE STVDII PVERILIS,

deq; uita iuuentutis inſtituenda, ac moribus ſtudijsq; corrigendis, opuſcula diuerſorum autorũ perquam erudita, quæ uerſa pagella enumerantur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BASILEAE,
M. D. XXXIX.

IN HOC OPVSCVLO *contentorum* INDEX.

Ioannis Ludouici Viuis Valentini Epiſtolæ duæ. Pag. 5

Eiuſdem ad ueram Sapientiam introductio. 37

Satellitium animi, ſiue ſymbola. 112

Rodolphi Agricolæ de formando ſtudio Epiſtola elegantiſſima. 155

D. Eraſmi Roterodami ratio colligendi exempla. 170

De ratione ſtudij, ac legēdi interpretādiq́ꝫ autores Lib. 350

Concio de puero Ieſu. 376

Philippi Melanchthonis de corrigendis ſtudijs Sermo. 198

Eiuſdem adhortatio ad Chriſtianæ doctrinæ, per Paulum proditæ, ſtudium. 219

Declamatio de ſtudio artium dicendi. 235

Chriſtophori Hegendorphini de inſtituenda uita, & corrigendis moribus iuuentutis, Paræneſes. 267

Othonis Brunfelſij de diſciplina & puerorum inſtitutione Paræneſis. 306

Diui Hieronymi inſtitutio puellaris ex epiſtola ad Lætam. 330

Præcepta generalia ex Socrate, Stobæo, ſeptem Sapientibus, & cæteris. 335

Nili epiſcopi & martyris, gnomæ quædam ſelectiores. 339

Quo pacto ingenui adoleſcentes formandi ſint, præceptiones pauculæ, Chriſtiano Theodidacto autore. 403

BALTHASAR LASIVS AEQVO LECTORI S.

EXHIBVERE *nobis uiri aliquot boni ac eruditi,* Ioannis Ludouici Viuis, *uiri clariſſimi, de ſtudij ratione libellum planè aureum, obnixè efflagitantes, uti typis noſtris excudendum ſuſciperemus, rati nos hoc facto noſtræ adhuc hebeſcēti officinæ, & puerorum rectæ educationi, pariter & maiorum in liberos ſtudio contentioniq́; belle conſulere.* Nos *maiorem in modum horum ſedulitate & accuratione propenſa, quam in educādis præcipue filiolis ſuis adhibere conabātur, oblectati, nihil auſi fuimus eiuſmodi flagitatorum precibus recuſare, aut quicquam eorum conſilio reluctari.* Qui *ſemper animum induxi meum, ſapienter & ſumma cum ratione huic ætati prouidendum, ut bonas literas, uirtutem, & honeſtos mores in teneris rectè imbiberet annis.* Rectiſſimè *nanq;* Diuinus *ille* Plato *nutrices admonuiſſe uidetur, ut ne friuolas ac turpes pueris fabellas mandent, nè*

illorum animos confeſtim ex initio ſtultitia & corruptis moribus imbuant. Pulchrè itaq; Phocylides poëta monuit:

Dum tener eſt gnatus generoſos inſtrue mores.

Hoc etenim certũ ac ſtabile legatum. Nam quũ reliqua momentanea, fugacia, & ludibria quædam fortunæ ſint, uirtus profectò conſtans æternaq; habetur. Quoniam igitur Viuis docendi rationem quũ ad eruditionem, tum ad uirtutem parandam impenſius profuturam ſperaui; formulæ eam cuiuſdam Enchiridij typis imprimi noſtris curaui. Acceſſerũt eiuſdem argumenti præter inſtitutum paulatim amicorũ conſilio reliqui, unde ERASMVS *Roterodamus omnibus numeris omnium primus, eum, quem uides, locum ſortitus eſt, qui primum alioqui occupaſſet. Hoc mihi in primis præter cætera in his de educatione et ſtudiorũ ratione libellis probatur, quod* CHRISTVM *uitæ ſcopum præfigunt, ad quem iuuentus uitam & mores componat. Deum Opt. Max. precor, ut iſtam ad hoc impenſè adiuuet. Vale candide lector.*

RERVM

RERVM AC VERBORVM HOC LIBRO MEMORABILIVM INDEX.

A

ABſoluta uerba 26
Accentuum Latinæ & Græcæ linguarũ diuerſitas 14
accentuum ratio 35
Acronis cõmẽtarius in Horatium 13
actiuum uerbi genus eius formæ 25.26
Adiectiua 21
aduerbia 20
adulatio 98
Aeſchines 16
Aeſopi fabellæ Græcæ 15
ætas alata 132
Affabilitas 83
affectus 51
affectus animi morbi, eorumq; cognomina 60
affectus obſtare iudicio 102
affectuum regnũ 64
de affectibus ſententiæ 60
Agaſiclis Lacedæmoniorum regis dictũ 108
agricolationum ſcriptores 11
Aldi Grammatica 12
Hieronymi Aleandri tabulæ Græcæ 14
alienum quid 132
alimẽti gratia nullum facinus admittendum 75
Amare omniũ feliciſſimum

mum 79
amare ſe quid 104
amari omnium tutiſſimum et iucũdiſſimum 85
amicus inimicus fugiendus 137
amicus quomodo amandus 136
amici fideles, potentiſſimũ ſatellitium 85
amicorum neceſſitati ultro ſuccurrendum 96
amicitia certiſſimæ opes 85
amicitia uera & duratura, tantum inter bonos ibid.
amicitia uitæ ſal 113
de amicitia multa elegantiſſima præcepta 86
amor amoris magnes 123
amor amorem elicit 85
amor erga proximum 79
amor omnia exæquat & communia reddit ibid.
amor ſui 64.104
amor philtra 123
magnum ſatellitium ibid.
amorem cogi nõ poſſe 130
animus 51
animus hominis felicitatis aut miſeriæ fons 112
anim9 proprie homo 39
animus quomodo læditur 66
animi harmonia uera Muſica 115
animi uelocitas 137
animi morbi affectus 60
animi partes 51
animi pulchritudo 115
animum præter nihil homini proprium 61.133

de animo præcepta 51
annotandi ſtudium 7,56
annotandi ſtudium puellæ conueniens 36
annotationes locorum communiũ 6
anomala 29
Ἀντιπελαργεῖν 128
Ἄοινος ebrietas 148
Apellis Coi induſtria 149
appellatiua nomina, quæ 22
Sidonius Apollinaris 10,36
Apollonius de dialectis Græcis 16
Apollonius tenebricoſus 15
Apulei aſinus & Florida 10
Arator 12,36
arcani committẽdi ratio 93
argentangia Demoſthenis 140
Argus 142
Ariſtides 16
Ariſtophanes ibid.
Ariſtoteles ibid.
arrogantia odioſa 93
arrogantia omnis à ſtudijs arcenda ibi.
ars uſu conſtituta, ſeu nata 12,36
artes fugiendæ quæ 52,53
Aſtrologia fugienda 52
aſſentatio 90
aſſentatio execranda 98
aſſentator amicus inimicus 137
aſſentatores cauendi 98
attentio lectionis 54
Attilij dictum 148
Audire multa ut facillimum, ita & utiliſſimum 55
auditus, diſcendi ſenſus ibid.
Auguſti ſymbolũ, Ma-

 tura

tura 110
D. Auguſtini opera 36
aures animi feneſtræ. 56
aurum, niſi utare, à cœno non differre 42
autoritatis uis 122
autores in primis legendi qui 9
autores puellæ uerſandi qui 36
autores ſpurci non attingendi 53
autores ſtudioſis per ſe legendi 13
autorum interpretes ibi.
autorum Græcorum lectionis ordo 15
autorum lectionis exercitatio 16

B

Belli peſtis 83
beneficium in quē conferendum 128
beneficij meminiſſe non qui dat, ſed qui accipit, debet 127
Boni gratia, theſaurus 138
bonis omnia bona 112
bona ad quid dicta 138
bona cur dicta ibid.
bona maxima quæ 46
bonorum appellatio 40
bos moneta, bos in lingua 140
Budæi trāslatio in Plutarchi aliquot opuſculis 17

C

Caeſaris commentaria 10
Calentij luſus ibid.
Calepini dictionariū 13. 37
Callipides 118
calumniæ nullum remedium 149
caſus nominum quot 22
Cato 11
Catonis diſticha 31
Cebetis tabula 16
Ceruianus 121
ceruix à frigore cuſtodienda 48. 58
Charitas erga Deū 71

charitas

charitas ſola Deo gratioſum reddit 82
de Charitate obſeruanda 79
Chiromantia fugiēda 52
Chriſt⁹ humani generis cum Deo pacificator, & ſalutis noſtræ autor 63
Chriſtus uitæ ſcopus 112.152
Chriſti actiones documento nobis propoſitæ 79
Chriſti aduētus cauſa 69
Chriſti dictū, Vnum neceſſarium 151
Chriſti gratia & uita (82
Chriſti pax 112
Chriſti uita, miracula, lex 69
Chriſti nomē auditū, aut epitheton, quo modo cogitādū 72
Chriſti patientia 79
Chriſto nihil ueri⁹ dari, quàm quod datur egenis 75
chriſtiani poëtæ 36
Cibum ſumpturo quę cogitanda 74
poſt Cibum non ſtudendum 57
à Cibo quid agendum 75
ciborum uarietas homini peſtilens 48
Cicero 36
multum Terentio uſus 9
Ciceronis epiſt. ibid.
ad Atticum ibid.
ciconię beneficium 122
Cœna ſit modica 57
cœnæ frugalitas 48
à Cœna nihil bibendum 49
à Cœna non ſtudendum 57
Cogitatus liber 146
colloquio prudentis nulla maior uoluptas 92
Columella 11
comitas 88
cōmentariorū uſus 12

commune genus à dubio quo differat 21
commune uerbi genus 27
compoſitorum eadẽ quæ ſimplicium declinatio 22
cõcordiæ autor Deus 83
condiſcipuli fratrum loco habendi 5
coniugationes uerborum 25
cõiunctiones 20
quaſi cõiũctiones ibi.
conſcientia 102.103
conſcientia mille teſtes 147
conſciẽtia murus aheneus 105
cõſciẽtię accuſatio 147
conſcientiæ fiducia 136
conſcientię quietę nihil beatius 105
conſilij præcipitis comes pœnitentia 135
conſilij uires 122
conſtructio ſyntaxis, puellæ diſcenda 25
cõſtructionis ratio 15
cõſuetudo, tyrãn⁹ 148
contẽptibilis nemo 89
cõtemptus omnis intolerabilis ibid.
contentio in differendo uitanda 92
contentio ſtudiorũ 6
conuiuio quales adhibendi 56
in cõuiuio qualia eſſe omnia debeãt 74.75
cor cogitationem ſedes 130
cor ingenij & mentis ſedes 117
cordis humani latebræ 81
Cornucopię Peroti 13.37
corpus animi mancipium 47
corpus excors fragile 122
corpus hominis quibus conſtet 39
corpus humauũ qd 41
corporis cura quò referenda 47

corporis exercitationes 50
corporis forma ſeu pulchritudo 44
corporis partes crebro purgandæ quę 48
de corpore pcepta 47
crocodilus 118
Croniꝰ Cardinalis 121
Cubitũ ituro quæ cogitanda 76
quæ ue obſeruãda 101
cultus Dei uerus quis 70
cupiditas inſatiabilis 114
cupiditati quare non ſeruiendum 63
curiarum foribus quale dictum inſcribendum 151
curioſitas 86

D

DAnaidũ doliũ 144
Declinationes nominum 23
delectatio corporea 45
Delphini ſymbolum 118
dæmonũ ſupplicia 65
Demoſthenes 16
Demoſthenis argentangia 140
deponens uerbi genus 27
Deus 66.67
Deus iniuriarum uindex 101.102
Deus in quos ſit maximè beneficus 66
Deus unus omnium pater 83
Dei amandi ratio potiſſima 68
Dei cognitio & amor ex religione 67
Dei cultus uerus quis 70
Dei iniuſſu nihil in toto mundo geri 67
Dei maieſtas adoranda, nõ ſcrutanda 146
Dei regnum quærentibus nihil defuturum 75
Dei templũ nos eſſe 71

Deo

Deo gratioſum reddit ſola charitas 82
Deo parẽdum 126.130
Deum noſſe, ſapientię gradus poſtremus. 107
Deum rerum omniũ autorem in omnibus admirandum, adorãdumq́ꝫ 67.73
Diaboli inſidiæ 105
dialogi puellæ, quibus de rebus ſcribendi 30
dies unaquæq; humanæ uitæ imago 76
differentiæ uocabulorum ex Valla decerptæ 30
dignitas quid 40
dignitates 43
dimidium plus toto 125.152
Diogenis apophthegma 129.141
diphthongi 19
diſcordiæ autor diabolus 83
in diſſerendo uitanda contentio 92
diues opinione nemo 115
diuitibus quare cedendum 87
diuinatrices artes fugiendæ 52
diuitiæ ad quid 42
diuitiæ iniurię pignora 138
diuitię quę proprię 40
diuitiarum ſtulta accumulatio 39
dſuorum cultus 78
Doceri à quouis non erubeſcendum 54
Domeſtici 95
Donati commẽtarius in Terentium 13
Dualis numerus Græcorum proprius 22
dubium genus 21

E

Ebrietas madida 147
ſicca ibid.
ἄοινος 148
Ediſcendi ratio 58
ediſcendum quotidie ali-

aliquid 4
Egens pauper 116
Emendatio 8
emere malo, quàm rogare 143
Enchiridion Eraſmi 36
ἐφημίαλτις 119
epicœnum genus 22
Epicuri dictum 143
epitheta 22
Eraſmi colloquia 9.29
Syntaxis, ibid.
Eraſmi inſtitutio principis 36
errare cuiuſuis hominis 55
eruditio animi ad qd comparetur 41
eruditio diuina 53
eruditio ingenij paſtus 60
eruditionis fabricandæ inſtrumenta 54
de Eruditione præcepta 52
Etymologiarũ uſus 30
Eucherius Lugdunenſis 138
Euripides 16
Exercitationes corporis 50
exilium quid 129
externa bona, non eſſe noſtra 45
externa omnia uel ad corpus, uel animũ referri 41

F

FAbellæ quales puellis diſcendæ 31
faciei, uelum uerecundia 145
facundia prudens 8
fama 103
fama opibus potior 130
famæ cuſtodia 46
fames paruo cõſtat 151
familiares quomodo faciendi 97
& quales 98
faſces, faſcès 131
Felicitas unica quæ 112
Feſt. Pompeij dictionarium 13
feſtina tarde, Auguſti dictum 127

Fiden-

Fidendum, non confidendum 132
fides ſalutis noſtrę fundamentum 70
fidei donum 107
fidei obſeruãtia 93
fiducia nimia pedica 117
finis in re omni ſpectandus 73
L. Florus 36
Forma corporis 44
fortitudo quid 125
fortuna blanda, hamata 121
fortuna nõ alia quàm Deus ibid.
fortunæ bona, ſarcinæ 63
fortuna temperata q̃ ampla, melior 121
fortunæ tibicen uirtus 113
D. Franciſci dictũ 150
Frontẽ perfricare 145
frugalitas in prandio, aut cœna 49
Futura omnia incerta 145
futurum perfectũ 24

G.

GAlba à ſatellitibus proditus 109
Theod. Gaza interpretum princeps 17
Theod. Gazæ grammatica 15
Theod. Gaza de conſtructione ibid.
Gellius notatus 30
genera nominum 21
uerborum 25
genera propter adiectiua tantum reperta 22
generoſus quis 40
generoſitas uirtus, nõ ſanguis 120
gentilium eruditio ad quid nobis diſcenda 53.54
gerundij conſtructio 33
Griſelidis exemplum 31
Gloria, crocodilus 118
gloria, flatus 131
gloria propriè quę 40

gloria

gloria quid 43
gloria uirtutis umbra 130
gloriæ difficilis cuſtodia 145
Græcarum literarum prolatio, & Latinarum diuerſa 14
Græcarum literarum ſtudium, eiusq́ ratio ibid.
Græcia maximorum ingeniorũ feraciſſima 17
græcitatis fructus ibid.
græcolatinum lexicon 16
Græcorum autorum legendorum ordo ibid.
Græcorum interpretationes ibid.
grammatica ars ex uſu nata 36
Ioannes Grãmaticus de Græcis dialectis 16
Grammatici 12
gratiarum typus 127

H

Habitus, ἕξις 148
Hæreticorum opiniones noſtræ religioni contrariæ, fugiendæ 52
Ἡμερόβιος 119
Hermolai uerſio in Themiſtio 17
Herodianus Politiani 16
Herodoti tranſlatio ibid.
Heſychij lexicon ibi.
ἕξις, habitus 148
D. Hieronymi epiſtolæ 36
hippanis fluuius 119
hiſtoriarum lectio 10
Homerus 16
homo, animus propriè 39
hominis cõſtitutio ib.
homini tria per omnem uitam meditanda 59
de hominum conuictu 86.87
hominũ diſcrimen 95

homi-

hominibus quomodo utendum 95
honor niſi ex uirtute, prauus 43
honor quibus deferendus 87
honor quid 40
honoris uſus 88
honores onera 131
Horatius 11
Humanitas pro eruditione 88
Hydromantia fugienda 52

I

IN conſonans quando 19
Iactantia omnis odioſa 93
Ientaculi uſus 48
Ieſu Chriſti appellatio ſacroſancta debet eſſe audientibus 72
Ignobilitas non contemnenda 43
ignoratio turpis 8
Ignoſcere generoſum 100
Imitatio teneræ ætatis propria 35
imitationis uſus in ſtudiis ibid.
impatientiæ ex delitiis 65
imperare officium, nõ regnum 133
imperatiuus modus 24
imperium quietũ 119
imperſonalia uerba 32
imprudentia deſperati animi ſignum 87
Indicatiuus modus qui & narratiuus 23
infinitiuus modus 24
infinitiuorum cõſtructio 33
inflectionum ratio 15
inflectio nominum 21
infrenes 140
ingenium 52.54
ingenium ferro ſimile 148
ingenij paſtus eruditio 60
ingratitudo immerentibus

tibus noxia 135
contra Ingratos lex in Græcia lata, ibid. (136
inimicus quō odiēdus
iniuria non uindicanda 101
Iniuria obliuione ulciſcenda 135
iniuria quō fiat 66 (128
innocētia maximè tuta
innocētia omniū fideliſſima et certiſſ. principum cuſtodia 108
innocentiæ præſidium ſecuritas 127
inſania hilaris 129
inſignia principū 110
intelligendi uis 51 (34
interiectio cur ſit dicta
interiectiones 20
inter os & offam 145
interpretes autorū 13
interrogādi ſedulitas 8
inuerecūdia nihil detestabilius 238
inuidia 145
inuidia ex opulētia 131
inuidiæ cibus, optima
inuidię uenenū ibi. (126
Ioſephi exemplum ex ſacris literis 31
ἰδέα nūquā cōſonās 19
Ira 65
eiuſdē'q; uiolētia ibid.
ira nō armāda ferro 135
ira q̄modo domāda 66 ſeu placanda 97. 129
irati deformitas 65
irridēdi improbitas 87
Iſocrates 16
Iſocratis orationes ibi.
Iudiciū homini de homine quare ademerit Chriſtus 81 (38
iudiciorū deprauatio
iurandi uitium 95
Iuſtini hiſtoria 36
iuſtitia eſſe gratuita debet 150
iuuenib. q ci- bus maximè nocēs 59
Iuuencus 12. 36

L

Laborandi neceſſitas 105
labori ꝓpoſita omnia diuinitus 124
labore parta iuuāt 147
Laſcaris grāmatica 15

λάθε βιώσας 143
Latinè ſcribēdi exercitatio puellaris 30
Latini à Græcis quantum habeant 17
Latinorum in Græcis ſtudium ibid.
Lectio puellaris 18
lectio ſtudioſi qualis eſſe debeat 7
lectio uariorum autorum utiliſſima 14
lectionis attentio 54
lectionis autorum exercitatio 15
lectionis autorũ Græcorum ordo 16
in lectione tria obſeruanda 7
lectum ingreſſo quæ cogitanda 76
lex in ingratos lata apud Græcos 135
lexicõ Græcolatinũ 16
liber quis 62
Thomas Linacer 24
eius Grãmatica 29
lingua quò uadis? prouerbium 91
linguæ uſus, deq; ea coërcẽda pcepta 89
linguas eſſe liberas in libera ciuitate decet 146
liquidæ 19
Literarũ diuiſio 18.19
Liuius 10
Locorum cõmunium annotationes 6
loquacitatis mala 91
loquẽdi uiciſſitudo 92
Lucanus 12
Luciani dialogi 16
ab Eraſ. trãslati ibi.
Lucretię exemplum 31
Lyſias 16

M

MAgiſter ſequẽdus, nõ pcurrẽd9 55
magiſtratibus honor deferendus 87
maieſtas diuina non ſcrutanda 52
maledicentia 90
malum occultum perniti oſiſſimum 134
mala aliena ſemp noſtris uideri leuiora 64

mala maxima quæ pu-
tanda 46
Malorum conſuetudo
fugienda 99
Malis alienis nõ gaudẽ
dũ, ſed cauendũ 117
Ant. Mancinelli theſau
rus 29
elegantiæ ex Valla
decerptę 30 (ca 12
Mancinelli grammati
Mane ſurgẽti quid ob
ſeruandum 77
manibus non geſticu-
landum 87
μάντεια 52
Marcelli Non. dictio-
narium 13
matura, Auguſti ſym-
bolum 110.127
Mediocritas nimieta-
te pręſtabilior 125
memoria 54
memoria crebro exer-
cenda 56.57
memoria omnis erudi
tionis theſaurus 4
quomodo paret 45
memoria puellaris 21
memoriæ mors ui-
num 58
mẽdaces qd lucrent 123
Mendacij utilitas non
ſolida 94
mendacio comites te-
nebræ 129
de mẽdacio ꝑcepta 94
mens 51.52
menſæ ſacra læta & fe-
ſta 75
metus ex cõſciẽtia 108
metus malus potẽtiæ
cuſtos. 145
miſericordia 84
miſericordia uenalis,
crudelis 150
modeſtia inter homi-
nes 86.87
modi uerborum 23
mores bonos corrum
punt collocutiones
prauæ 53
Tho. Mori Vtopia 36
mori recte eũ, qui re-
cte uixerit. 119
mors nõ metuenda 63
mortis ſimulachrũ ſo-
mnus & nox 76

mūdus Dei domus, et unde dictus 67
muſica uera animi harmonia 115
mutæ 19

N

NArratiuus mod⁹ q et indicatiu⁹ 23
naturę lex, alteri quod tibi 78, quō per Christum cōfirmata, ibi.
naturæ neceſſaria 46
ne quid nimis 152
Nebriſſenſis grāmatica elegātiæ ex Valla decerptæ 30
necromātia fugiēda 52
Nero à ſatellitio ſuo deſertus 109
neutrū uerbi genus 26
neutrorū tres ſimiles caſus 22
Nihil agere 148
Niniuitæ grāmatica 12
nobilitas quid 40.42
& nobilis quis 120
nocere promptum 116
nomen prę opibus 134
nomina 20
nominum inflectio 21
Non. Marcelli dictionarium. 13
noſce ſeipſum 38
noſce teipſun 152
noſſe ſe, & noſſe Deū, ſapiētiæ gradus 107
nox & ſomnus mortis ſimulachrū 76 (149
nulla dies ſine linea 59.
numeri nominum 22

O

OBliuione ulciſcenda iniuria 135
ocioſum eſſe ſatius q̄ nihil agere 148 (149
ociū uitiorū ſeminariū
oculus in ſceptro 117
oculorū modeſtia 87
odiſſe, omniū eſſe infeliciſſimum 79
odiſſe ſe quid 105
Oecolampadij grammatica Græca 15
opera 4 (138
opes maximæ, ꝑdeſſe opinione diues nemo 115

opum

opũ ſtulta accũulatio
optatiuꝰ modus 24 (41
oratio apud Deũ efficaciſſima quæ 101
oratio dominica, ibid.
orationis partes 20

P

PAedonomi parentibꝰ proximi 97
Palladius 11
Papyrij Prętextati exẽplum in Gellio 31
Paraphraſes Eraſ. 36
paraſiti 97
parta labore iuuãt 147
participia 20.28.29
parentes uenerãdi ſecundũ Deũ 96 (49
parſimoniæ uſus 48.
paſſiuũ uerbi genꝰ 26
pater idem omniũ 43
πάθη 51
patientia omnium domitrix 120
patiẽtia, uitæ antidotũ
paulinus 12.36 (113
pauper natura nemo
pauper quis 116 (115
pax Chriſti 112
peccatum 51 (105
peccatũ hominis mors.
peccati ſtipendiũ mors
pecuniæ ſtudiũ (ibid.
idololatria 42
De peccato pcepta 105
percõtator moleſtꝰ 92
perfricare frontem 145
Peroti grammatica 13
Cornucopiæ 13.37
Pertinax à ſatellitio.
ſuo occiſus 109
perturbationes 51
philautia, ſiue amor ſui 64.104
Philelphi epiſtolæ 10
philoſophorũ opiniones noſtrę religioni cõtrariæ, fugiẽdæ 53
pietas plixus quæſtus
pietatis donũ 107 (46
Plato 15
Platonis dialogi 36
Epiſtolæ 15
Plinius 11
Plinij epiſtolæ 10
Plutarchus 16
Plutarchi opera 36
Plutarchi opuſcula à

Budæo uerſa 17
pœnitẽtia præcipitis
consilij comes 135
poëtæ Christiani 12
poëtarum lectio 11
Græcorum 16.17
Politiani epistolæ 10
Herodianus 16
populus belua multi-
ceps 141
erroris magiſter 38
populo cedendum, nõ
parendum 141
Porphirij cõmentaria
in Horatium 13
potẽtatiuus modus 24
eiuſdem uis 34
potentia quid 40.43
potẽtię cedẽdũ 136 (49
pot⁹ qualis eſſe debeat
Prçceptoris obſeruan-
tia 5
præceptores parẽtibus
proximi 97. patres 5
prandij frugalitas 48
preces, magnum pre-
cium 148
preces quales eſſe de-
beant 73.74
præpoſitiones 20
præteritorũ in uerbis
diſcrimen 23
princeps quibus rebus
excellere alios de-
beat 133
principis officiũ ibid.
principum inſignia &
ſymbola 110 (109
principũ ſatellitia 108.
prodeſſe abſtruſum 116
promiſcuum genus 22
pronomina 20
proſper 12.36
proximus quomodo
Chriſti exẽplo amã
dus 79.80
prudentia principẽ po
tiſſimum decet 117
Prudentius 12.36
Publiani Mimi 31
puellaris lectio 18.19
ſcriptio 20
memoria 21
puellaris ſermo 34
pulchritudo uera in
animo 115
Pyromãtia fugiẽda 52
Pythago. ſymbola 110

Quicquid

Q

QVicqd in buccā 91
Quintiliani de Græcis literis diſcendis iudicium 14

R

REgnum Dei quærentibus nihil defuturum 75
regnum quid 40
religio 66.67
religio in intimis pectoris ſita 73
religionis uita 107 (66
de religione pręcepta
repręhēdendi ratio 98
reprehenſionem nunquam obeſſe 97
rerum diuiſio 39
naturę ac precia 40
rerum natura fluxa 60
reſpondendi ratio 55
Richemundia 121
riſus móderatio 87
robur quid 40.44

S

SAbellici exempla 31
Sacris dictis ad ineptias abuti impiū 72
Salluſtius 11
ſalutandi ac reſalutandi officium 88
ſalutis noſtræ fundamentum, fides 70
ſanitas quid 40
ſapiendum ad moderationem 52
ſapiens ſolus pulcher Stoicis 115
ſapiens ſolus longæuus 116
ſapientia humana diuinæ collata, ſtultitia eſt 69
ſapientia perfecta ſiue uera quæ, ibid. (114
ſapientia, uitæ oculus
ſapiētiæ ſtudio nullus in uita terminus ſtatuendus 59
ſapientiæ gradus, noſſe ſe, et noſſe Deū 107
ſatellitium Principum 108.109
ſat cito, ſi ſat bene 140
ſcribendi diligentia 7
ordo 9
ſcribendi latine exercitatio

ratio puellaris 30
ſcriptio puellaris 20
ſe noſſe, ſapientiæ primus gradus 107
ſe uel amare, uel odiſſe, quid 104
ſedulitatis uis 124
Sedulius 12
ſemiuocalis 19
Seneca philoſophus 36
Seneca Tragicus 11
ſeni aſſurgendum 88
ſenes bis pueri 144
ſententiæ quales puellis diſcendæ 31
ſententiarũ ex autoribus decerptarũ uſus (9
ſeptimus caſus 22
ſermo puellaris 34
eiuſdẽꝗ accentus 35
ſermo qualis eſſe debeat 8.91.92
Seruij cõmentarius in Virgilium 13
ſeruitus neceſſitate excuſanda 137
ſeruitus turpis quæ, ib.
ſeruus quis 63
Silius Italicus 11
ſimulatio nulla diuturna 55
Sion 121
Socratis dictum 116
ſomnus & nox mortis ſimulachrum 76
ſomnus qualis eſſe debeat 50
ſonorum in Græcis literis prolatio 14
Sophocles 16
ſpecies quid 40 (132
ſpõde, iactura pſto eſt
Studiorum cõtentio 6
ſtudiorum initia uſus 3
à ſtudijs arcẽda omnis arrogantia 59
ſtultorum uita, non eſt uita 116
ſtylus crebro exercendus 9
optimus dicẽdi magiſter 57 (24
Subiunctiuus modus
ſubſtantiua, ſubſtantialia nomina 22
Suetonius 19
Suidæ lexicon 16
ſuiipſius obſeruandi præcepta

præcepta 102.103
Sulpitij grammatica 12
ſum, es, eſt 27
eiusq́ compoſita 28
ſuperbia de alienis ſtulta 132
ſuſpicandi uitium 95
ſuſpicax 139
ſuſpicacibus uita non eſt uita 86
ſuſpicionibus non indulgendum 113
ſuſtine & abſtine 152
Syllaba 19
quibus cõſtet, ibid.
ſyllabarũ quantitas 34
ſymbola 109
ſymbolorum lex 110
ſyntaxis Eraſmi 29
ſyntaxis puellæ diſcẽda 25
ſyntaxeos ratio 15

T

TAcere interdum uitium 92
Cor. Tacitus 10
Templũ Dei quod 71
tempus edax rerũ 130
tempus, uita 118
temporis filia ueritas
tempori pare 118 (119
& tẽpori parce, ibi.
Terentius 9
Themiſtij trãslatio ab Hermolao Barb. 17
Theophraſtus 16
Theopõpus rex, eiusq́ apophthegma 124
Thucydides 16 (ibid
Thucydidis translatio
Thyrrhenorũ in obſeruãdis Pythag. ſymbolis religio 110
Timidis uita non eſt uita 86
Tireſias domi, foris lynx 142
Tragœdia triſtis 128
Tutores parentibus proximi 97

V

V Cõſonãs quãdo 19
Valerij Maximi exempla 31.36
L. Vallæ elegãtiæ à Nebriſſenſe excerptę 30
L. Vallæ translatio in Thucyd. et Herodia

num 16
Varro 11 (13
Varronis dictionariũ
Vbi amici, ibi opes,
prouerbium 124
Velle inſtar omniũ 115
ueniã precari nõ turpe
uerba 20 (135
uerbalia 29 (32.33
uerborum cõſtructio
uerborum delectus 8
uerborũ cõiugationes
genera, ibid. (24.25
uerborum ratio puellæ diſcenda 23
uerecundia 87
uerecundia humanæ faciei uelum 147
Virgilius 11
ueritas odioſa, ſed nunquã opprimitur 94
ueritas temporis filia 129
ueritatis uis 146
de ueritate præcepta 94.95
ueſtium ornatus 41.42
Vt uerax, ne ſuſpicax. prouerb. 88
Videri quicquid cupis idipſum ut ſis cura 55
uindicta ſolius Dei 102
uinũ memoriæ mors
uiperæ ingeniũ 126 (58
uires 40.44
uirtus 39
ad quam omnis eruditio referẽda 53 (119
uirtus aduerſus creſcit
uirtus diuinũ donũ 50
uirtus fama potior 130
uirtus fortuna potentior 125 (113
uirtus fortunæ tibicen
uirtus immortalis 133
uirtus inſtar omniũ 113
uirtus natura ſua amabilis 85
uirtus nobilitas 120
uirtus opibus & honoribus præſtãtior 132
uirtus uera ſeu perfecta quæ 42.69
uirtutis certiſſima poſſeſſio 142
uirtutis radices altæ 131

ſigna 85
uis 125 (130
uirtutis umbra gloria
uita æterna quæ 107
uita humana Comœdia 128
Tragœdia ibid.
uita nihil aliud quàm peregrinatio quædam 41.62.119
uita nihil incertius 142
uita perturbationibus obnoxia 63
uita proprie quæ, & quorum 116
uita religionis 107
uita tota, dies unus 141
uita, uigilia 51
uitæ breuitas 50
ſeu fugacitas 107
uitæ humanæ imago unaquæq; dies 76
uitę oculus, ſapiētia 114
uitæ ſal, amicitia 113 (112
uitæ ſcopus Chriſtus
uitam non ſolis alimētis, ſed Dei uolunta te ſuſtentari 75
Ludouici Viuis ſymbolum 140
Vocabularia 13
uocatiuus quando ſimilis nominatiuo 22
uoluntas pro facultate
uoluptas qd 40.47(115
uoluptas malorū eſca
uoluptates 45 (143
uoluptatum abeuntiū fœditas 143 (74
uota qualia eſſe deceat
uotorum noſtrorum ſtultitia 68
uſus potius, quàm ars, ſequendus 22
Ex uſu nata ars 36
uulgi opiniones 38
uultus modeſta compoſitio 87

X

Xenophon 36

Y

Y in u latinum 19

FINIS.

SATELLITIVM SIVE SYMBOLORVM, IVXTA MARGINALEM EORVNDEM NVMERVM, INDEX.

A

Accipe oculatus 81
Accurate cogita immutabilia 158
Alata ætas 111
alienum quicquid adimitur 116
alieno riſu lætior 30
alienis lachrymis cautior 29
Amicus ut non alius 135
amicum inimicum fugito 144
Animo corpus fulciendum 194
antidotum uitæ, patientia 11
Autoritas rerũ gerendarum telum 60

B

Bellum cũ uitijs 146
Beneuoli multi, cõſiliarij pauci 204
Blandum imperium imperioſum 50
Bona ad benefaciendum 148 75
bonis omnia in bonũ
bonus bonis & malis 82
bonorum rector, malorum uictor 207

C

Caede, modò doce 163
Calumniæ morſui remediũ nullum 203
Certum in incerto 171
Ciconiæ beneficiũ 86
Cogitatus liber 190

cogitatus

cogitatus quis coget:
uis ueritatis 191
columbi oculus in ſerpentino corde 33
comœdia uita humana 87
confide recte agẽs 89
cor canum in iuuenili corpore 31
cor uel incorporeum firmum 58 (57
corpus excors fragile
Cuius pudebit, pigeat 113

D

DA cæcus 80
Deum ſequere 98
Diarij omnes 166
difficilis gloriæ cuſtodia 182
diſce uiuere 42
diſce mori 43
diuitiæ iniuriç pignora 147
Domitrix omniũ patientia 51

E

EBrietas nec madida, nec ſicca 196
Et pilo ſua umbra 161
Excuſanda ſeruitus ſub neceſſitate 141
exilium inter malos 95
expende 154
extorquet quies 48
ex uſu, non collatione, fortuna 167

F

FAciẽ ne aperias 183
falle uiuẽs, ſed non te 174
falſo nomine non gaudendum 134
fama pluris quàm opes 99
faſtigio caput ſummitte 133
Felicitas unica, intus nil ſtrepere 4
Fideli nullæ feræ 59
fidens, nõ confidẽs 112
firmiſſimç opes amor (66
Foris Argus, domi talpa 169
fortitudo in fortunã, non homines 75
fortuna fallacior, quo blandior 55
for-

fortuna nimis blanda, hamata 54
Frenum in lingua 156

G

GEneroſa uirtus fla tu accēditur 46
generoſitas uirtus, nō ſanguis 53
Gloria crocodilus 40
gloria uento diſcutitur 106

H

HEmorobia uana gloria 41
Harmonia interna 20
Homo homini par 192
honores onera 108
hoſpes ne curioſus 162

I

IMmodica imbecilla 70
Ingenium exercitatū, torpidum 200
ingenium ſitu pereat, non ſentibus 201
ingratitudo multis im merentib. noxia 127
inimicus, ut nō idē 136
iniuria obliuione ulciſcenda 128
innocēs nec caſum 149
inter ſpinas calceatus intus q̃ exterius (97
formoſior 18
intus quàm exterius ornatior 19
inuidia ſibi & alijs uenenum 77
inuidia uipera 78
in uirtute delphinus 35
in uirtute oculi & manus 14 (36
in ultione Callipides
Iuſtitia gratuita 205

L

LAchrymis ignis extinguendus 132
Linguas ne præſcinde, ſed caue 188 (159
Longius, modò tutius
Lupus mendacio tempus 91

M

MAgnes amoris amor 63 (72
magnus ope minorū
magnum hoſpitiū magni hoſpitis 164
magnum

magnum ſatellitium, amór 65
magno uendendum tempus 39
maiores ſuperbus, mi nores mœſtus 168
malus nec malis, nec bonis 83
malus potentiæ cuſtos metus 183
malum occultum perniciosiſſimum 123
manum per frontē ne ducito 186
matura 85
maximæ opes, prodeſſe 149
Mendacio comites tenebræ 93
mendaci nō creditur, & iurato 62
mente Deo defix⁹ 313
Miſericordia uenalis, crudelis 206
miſerrimū pēdere 177
Modica firma 71
mortalibus immortalia præferenda 110
Multi nimium, nemo ſatis 15
murus ęneus, ſana cōſcientia 8

N

NAtura quis pauper? 22
Ne à pudendo uincaris hoſte 142
ne bis puer 178
ne bos in lingua 157
nec malū, nec frōtē 24
ne feceris, quod factū nolis 114
ne ferrum igni 131
ne hilarem inſaniam inſanias 96 (179
ne laborem citra p̄miū
ne laborē laboris prę-mium ibid.
ne lingua mente celerior 145
ne nimiū ſcrutare 170
neſcis quid ueſper ſerus uehat 184
ne uita tragœdia 88
nobilitatē nō dat un⁹ dies 52 (139
nocēs metuit pœnam
nocens ſe iudice nunquam

quã abſoluitur 195
nomẽ prę opibus 125
non diues, ni contemnas 153 (103
nõ extorquebis amari
non quãdiu, ſed quàm bene 124
nõ refert quà, ſed quò 175
noſcere promptum, ut peſſimum 26 (202
nullus ſine linea dies

O

Cul⁹ in ſceptro 34
oculus uitę, ſapiẽtia 13
oculum in metam 138
oculos in pectus 102
Odioſus, modò immerito 126
Omnia propoſuit labori Deus 69
opinione qs diues 23
optima, cibus inuidiæ
Ora uirtute obtu (76 ra, non metu 189

P

Aruo fames cõſtat, magno faſtidiũ 211
Pauper egens, non carens 28
Pax Chriſti 2
Pedica nimia fiducia 32
perſona publica priuatam depone 210
pertuſo dolio nihil infunde 180
Philtra amor 64
Populo cede, nõ pare 160
potentiorem in te ne admittito 197
Princeps multis conſulendo 121
præcipitis cõſilij aſſecla pœnitentia 129
præſidium in innocentia 84 (198
precibus emptũ, carũ
princeps priuatis ſublimior ſentiẽdo 120
prodeſſe abſtruſum, ut optimum 27
propter inuidiam uel opulentiam 107

Q

Vieſce nihil acturus 199

quod cōmodauit fortuna, tollet 117
quod Deo & homini 79
quod inueniſſe pigeat, ne quæras 208
quod mutuauit natura, repetet 118
quod parauerit uirtus, retinebis 119
quod uideri uis, eſto 137
quod uides, nō diu 151
quod uni et omnib. 130

S

SAl uitæ, amicitia 12
ſanus intus & exterius 10
ſapiens ſolus longæuꝰ 25
ſatis hoc contento 16
ſatis relicturo 17
Scopulus in undis 176
ſcopus uitæ Chriſtus 1
Splendor ſummus nō intuendus 187
Sine querela 155
Strauit fortunam uirtus 74
ſtabiliſſima fortuna, ſtultiſſima 56
ſtulta de alienis ſuperbia 115
Suauiſſimus poſt laborem fructus 193
ſubiecta Dei manu cōſiſtimus 105
ſuſpitionibus ſecuris 6

T

TAntum ſcis, quantū operaris 209
Theſaurus gratia boni 150
Tempus edax rerū 104
temporis miniſter 37
tempori parcus diſpenſator 38
terret imperium 49
Tibicen fortunæ uirtus 9
Tota uita dies unus 165
Turpe gigantem in nano 181
turpibus ne ſeruito 143
tu tibi uenerabilis 122

V

VBi terror, ibi timor 67

Vbi uber, ibi tuber 68
Velle inſtar omniũ 21
ueraci creditur, et mentienti 61
ueritas premitur, non opprimitur 92
ueritas tẽporis filia 90
ueritatis ſplendor comes 94
Vicit uim uirtus 73
uirtus citra fortunam ualida 8
uirtus exercetur, non perit 45
uirtus inimicitijs fortunę creſcit 47
uirtus inſtar omniũ 7
uirtus pluris, quàm fama 100
uirtutis radices altæ 109
uirtutis umbra gloria 101
uiue, ut poſt uiuas 44
Vnum eſt neceſſarium 212
Voluptas malorum eſca 173
uoluptates ſpecta abeuntes 172
Vt uerax, ne ſuſpicax 152

FINIS.

IOANNES

IOANNES LVDOVICVS VIVES CAROLO MONTIOIO, GVILIELMI FILIO, S. D.

QVVM *patri tuo clariſsimo, & omni uirtutũ genere ornatiſsimo uiro, oſtendere cuperem, quantum à me diligeretur, quod ipſe in me ſingulari ſemper beneuolentia fuerit: decreui aliquid ad te de initijs ſtudiorum ſcribere, in quibus tota uis eſt & ratio deinceps eruditionis, ut in ſeminibus ſtirpium ſpes ac futura qualitas. dedi operam, ne te præceptorũ uel copia obruerẽ, uel difficultate deterrerẽ. omnia aptata ſunt, quoad præſtari à nobis potuit, captui iſtius ætatis tuæ, aut paulò maioris. Libellum hunc quũ tibi mit*

to, patri me tuo exiſtimo mittere: cui uirtus & inſtitutio tua nō minus curæ ſunt, quàm ſua ſibi uita: qua tenerius te amabit, ſi talē te præſtiteris, qualem ipſe optat, probiſsimum uidelicet & doctiſsimū. Eſt in tua manu ſitum, ut utrunq; ingenio & diligentia conſequare. Vale, & exemplum quod domi habes ſapiētiſsimi patris, imitare. Londini M. D. XXIII.

RELIGIO.

QVum ſapientia & uirtus, et ſciētia omnis diuinitus cōtingant, æquū eſt, ut primus aditus ad hæc omnia ſit per Deū. in quē decet eſſe te maxima pietate, & eius rebus intereſſe mente religioſiſsima: nec ullum opus eius quantūcunq; leue exequi ſegniter aut frigide.

OPERA.

ET quatenus Deus non dat munera ſua ocioſis, ideo labore & diligentia in ſtudijs literarum & uirtutis opus eſt.

MEMORIA.

MEmoriā ſcito theſaurum eſſe totius eruditionis: quæ ſi deſit, non ſecus ſuperuacaneus eſt omnis labor, quàm ſi in pertuſum doliū aquam infundas. Sed nemini tam infelix cōtingit memoria, qui non eam fideliſsimā poſsit reddere exercitatione. nihil eſt enim quod magis opere et labore gaudeat, nihil quod facilius corūpatur et intereat, quiete ac ocio. Quocirca

ca aliquid quotidie ediſcendũ eſt, etiã quum nõ eſt neceſſe: tantũ ne torpor in memoriã inuadat, quo nullus eſt illi morbus pernitioſior. Continetur etiã memoria bona ualetudine, cauendumq́; in primis à repletione, à cruditate, à crapula, à uino immodico, à denſa ceruiſia, à ſupino cubitu.

PRAECEPTOR.

Præceptor nõ minus amandus, uenerandus, colendus, quàm ſi eſſet pater. nam reuera præceptores imaginem quandam nobis referũt patrũ: & à nullo maius accipere potes beneficiũ, quàm à quo fis eruditior, et melior. quibus duobus bonis nulla poßũt in uita comparari. Adde quod facilius diſces, ſi amaris docentem, cuius dicta nunquam uel contempſeris, uel neglexeris. ſemper cum dignatione in animum admitte, & oraculi cuiuſdam uice habe. Nec ſolum illũ ama, ſed da operã, ut ab illo redamere, ſic te ille diligentius docebit: quod aſſequeris, parendo modeſte eius præceptis, obſeruando eum, honorando, admirando quæcunque ſeu dixerit, ſeu fecerit. ſi quid probarit in uita, aut in ſermone, ſic age, ut ſentiat te illud probaſſe. ſi quid improbarit, uita. Attentus illum audi: uerba eius, formulas dicendi, ſententias annota: & imitatione te ſimilẽ ipſius, quoad facere poteris, effinge. quod Præceptor quũ uidebit, dabit uicißim operã, ne tu aliquid ex ſe poßis accipere, quod imitatione ſit indignum.

CONDISCIPVLI.

Ondiſcipulos fratrum loco habe. geniti enim eſtis ab eodem magiſtro, uelut patre: & coniuncti ſacris literarum, nõ minore uinculo, quàm ſanguinis. idcirco illis non minus bene cupias, quàm fratribus. Si quis eorum eſt te doctior, ne odoris eum hac cauſa: ſed faue ingenio, et cõtende, ut doctrina et uirtute ſis par: etiã ſuperes, quo ſimilis tibi cõtingat fauor.

CONTENTIO.

Vm melioribus, aut ſapiẽtioribus te, ne certes inuidia aut maleuolẽtia, ſed uirtute, probitate, ſtudio. Imperitiores te ne deſpice, potius adiuua, et erige, ut queant aſcendere. Neq; enim peior eris, aut imperitior, ſi alios habueris tibi pares: ſed melior, ſi opera tua illi eò euaſerint. Quod ſi omnes fuerint impiti, nemo erit q agnoſcat, ac proinde admiretur bona tua. Pulchrũ eſt profectò certare cum bonis, pulcherrimũ eos uincere, recte qdẽ et per uirtutẽ, extra dolũ omnẽ.

ANNOTATIONES.

Omponés tibi librũ chartæ uacuæ, iuſtæ magnitudinis: quẽ in certos locos, ac uelut nidos partieris. In uno eorũ annotabis uocabula uſus quotidiani, uelut animi, corporis, actionũ noſtrarũ, ludorũ, ueſtium, habitaculorũ, ciborũ: in altero uocabula rara, exquiſita: in alio idiomata & formulas loquendi, uel quas pauci intelligũt, uel quibus crebro eſt utendũ: in

alio

alio ſentẽtias, in alio feſtiuè, in alio argute dicta: in alio prouerbia, in alio ſcriptorũ difficiles locos, et quæ alia tibi aut inſtitutori tuo uidebũtur. Sicq; hæc omnia habebis annotata, ne ſolus conſcius ſit liber. tibi legenda, relegenda, memoriæ mãdanda atq; infigenda ſunt, ut non minus ſcripta geſtes in pectore, quàm in libro: & occurrant, quoties erit opus. Parum enim prodeſt libros habere eruditos, ſi pectus habeas rude.

DILIGENTIA SCRIBENDI.

CVraut manu ſis ad ſcribendum exercitatiſſima, nec unquã ad audiendũ inſtitutorẽ accedas, penna et charta inermis. ne quod præteruolet uerbũ elegãs aut rarũ, aut neceſſariũ, uel formula loquendi lepida aut exculta, uel graue et ſapiẽs dictũ: quod nõ ſubito exceptum in tuos theſauros referas. Sic tibi breui tempore maximas eruditionis diuitias paraturus.

LECTIO.

NEc librum ullũ legas, quin eadem excerpas, quæ de ſermone præceptoris dixi. Nihil unquam legito animo peregrinante, & alijs rebus intento, totus in lectione eſto. in qua tria ſunt animaduertenda, uerba, formulæ loquendi, & ſenſa: ut diligenter conſideres, quibus utantur uerbis ad res de quibus tractant explicandas, quibus idiomatibus, quibus loquendi formis. Tum res ipſæ ſunt ſpectandæ, quid ſibi uelint ea de quibus loquuntur. In ſingulis horũ eſt quod

ſignes, eſt quod teneas, eſt quod in uſum tuum uertas. Adſit ſemper penna & charta, quæ miraberis, quæ te delectabũt, inſigni aliqua notula: itidẽ et quæ te remorabũtur, ut à magiſtro, uel etiã cõdiſcipulo ſciſcitere.

INTERROGATIO.

NEc pudeat rogare, quæ neſcis. neq; enim hoc eſt turpe, ſed ignoratio turpis eſt. Nec uelis perſuadere alijs, te ſcire, quod ignoras, teipſum falles, non alios: & deprehenſus in ignorantia, rideberis.

EMENDATIO.

QVæ reprehenſa aut emendata, non ſolũ in te, ſed in alijs eſſe uideris, cura ne excidant. tum ne ipſe bis de eadem re ſis corrigẽdus, tum ut aliena errata in utilitatem tuã uertas. Sapiens enim ex alienis erratis uitam emendat ſuam.

SERMO.

VT audieris doctos loquẽtes, aut legeris apud ſcriptores Latinos, ſic ipſe loquere. Verba quæ habebis ſuſpecta, ſiue loquendo, ſiue ſcribendo fugito, ni prius ſciſcitatus ſis ab inſtitutore, quàm ſint latina. Cũ ijs qui imperite loquũtur Latinè, quorũ ſermo poteſt tuum corrumpere, malis Britãnice, aut alia quauis loqui lingua, in qua non ſit idem periculi. Verſare libens cum prudenter facundis. nullum eſt oblectamentum maius, quàm eos audire, qui geſtant in lingua morbis omnibus animi præſentanea medicamẽta.

STYLVS.

EXercēdus eſt crebro ſtylus, optimus magiſter atq; effector dicendi. & initio quidē nō ſolum uocabulis utaris ex autoribus ſumptis, ſed etiam ſententiolis ex illis decerptis, aptè tamē cōpoſitis, ut magna ex parte alienum ſit ſcriptum. ſenſim admiſcebis tua, donec creſcente cū ætate eruditione, fias omnino tuus. Primum ſcribes pauca & accuratè, ut ſpectes potius nō quàm multa, ſed quàm bona. nā accedente uſu, curā retinebis, & prōptitudo ac facilitas exercitatione parabitur. ita ſimul & optime ſcribes, et facillime.

AVTORES.

INterea dū tu per ætatē iudicare de autoribus non potes, hos tibi cēſeo & ad locupletandā linguam, & ad uariarum rerum cognitionē in primis tenēdos. Ad ſermonem quotidianum plurimum cōferet Terentius, quo multū Cicero utebatur, et cuius fabulas propter lepôrem & feſtiuitatem orationis ſcriptas à nobiliſſimo Romano fuiſſe, multi crediderunt. Ciceronis quoq; epiſtolæ familiares, ſed in primis ad Atticū multum erudire ſermonis uſum poſſunt. nam in illis eſt ſermo ille purus, & ſimplex, quo Cicero cū uxore, cum liberis, cū ſeruis, cū amicis, in triclinio, in balneo, in lecto, in hortis utebatur. Sunt & familiaria colloquia ab ERASMO conſcripta, quæ non modò utilitatem, ſed uoluptatem quoq; habent, haud ſanè exi-

guam, ut eſt uir ille exculto & urbano ingenio. Epiſtolæ Plinij iunioris plurimas ſuppeditare ſententias poſſunt, cuiuſcunq; generis epiſtolas ſcripturus quis ſit, quæ propemodũ cõpoſitæ in hoc uidentur ab autore. nam ut res geſtas paucas admodum narrant, quod Cicero fecit, delitias tantum ſententiarũ continent, ac uelut gemmulas, quibus epiſtolæ ornari poſſint. Eodẽ ferè ſpectant epiſtolæ Politiani, niſi quòd interdum nimia cura factæ ſunt paulo duriores, dũ ſcriptor dat operam, ne nihil ſit non expolitiſſimũ, nec uult ullum bonum uerbum perdere: quæ anxietas non magnopere epiſtolarem dictionem decet. Sunt epiſtolæ Philelphi, quæ plus habent uerborum, quàm gratiæ. & Calentij luſus. Si cui uacat Sidonium Apollinarem legere, eidem legantur & Apulei Aſinus, & Florida.

HISTORIAE.

Hiſtoriæ quoq; inſtruere poſſunt linguam, ut Liuij, & Suetonij, in quo mirabilis eſt dicendi proprietas, aſtricta illa, & quæ plus habeat neruorum quàm corporis. Cornelio Tacito non parum adiuuaremur, ſi integer ad nos & emendatus perueniſſet: ſed qualiſcunq; eſt, prodeſt multum. In Cæſaris commentarijs oſtenditur caſtitas illa ſermonis latini, qui erat in priſca Romana nobilitate. nihil fingi poteſt terſius, expolitius, elimatius. & hij quoq; accurate cognoſcendi, magnopere linguam locupletabunt. Salluſtius

ſtius, rerum Romanarum florentiſſimus ſcriptor, ut inquit Tacitus, frequens eſt in manibus puerorum: ſed mihi aptior uidetur prouectioribus.

SCRIPTORES AGRICOLATIONVM.

CAto, Varro, Columella, Palladius, Plinius, uariarum rerum ſuggerunt uocabula, qui diligenter legendi ſunt, & uerba cum rebus conferenda, ne quid pro diuerſo uſurpemus. Plinius tam uarius eſt, quàm ipſa rerũ natura, quam tractat. magnæ illic uerborum diuitiæ, magnæ rerum.

POËTAE.

POëtæ ſunt quoq; attingẽdi, partim animi gratia: nam leuant ſæpenumero tædiũ negociorũ, ſæpe etiã lectionis ſolutæ orationis. & illa alternatio carminis proſæq;, diutius intentionẽ animi in ſtudijs detinet. Ad hoc ſcatent reconditis uocabulis, & figuris omnis generis, quibus etiã cõmunis ſermo plenus eſt. Sunt in inuẽtione ſublimes, feſtiui, acuti, acres, graues, faciles: in uerbis, ſuaues, lepidi, rapiũt in affectus omnes, prout cuiuſq; eſt argumentũ. Vergilius ponitur primus meritò, mea ſententia, propter grauitatem et ſententias. Huic Horatius adiungitur, carmine excultus, uerbis proprius, & ſapienter præcipiẽs. Silius multũ habet diligentiæ. ex Latinis tragicis ſolus ad noſtrã ætatẽ peruenit Seneca. ſed omnes et uerborum

maieſtate, & argumentorum uiribus, & ſententiarum pondere ac numero, uincit meo quidem iudicio Lucanus. Legendi & poëtæ noſtræ pietatis, Prudentius, Proſper, Paulinus, Sedulius, Iuuencus, & Arator: qui quum habeant res altiſsimas, & humano generi ſalutareis, non omnino ſunt in uerbis rudes, aut contemnendi. Multa habent, quibus elegantia & uenuſtate carminis certent cum antiquis: nonnulla, quibus etiam eos uincant.

GRAMMATICI.

IN his omnibus autoribus animaduertes, quemadmodum formulæ grãmaticæ ſeruẽtur, quemadmodum negligãtur. Nã in multis uarius & multiformis uſus in normas & præcepta cõcludi nõ potuit: ſequendus tamen potius quàm ars, quæ eſt uſu conſtituta, non è cõtrario. Neq; uerò deſpiciẽda eſt idcirco ars, modò ne ſit ſuperſtitioſe anxia. formulis enim eſt hoc tempore opus, quum populũ non habemus, & eruẽda ſunt ex ſcriptoribus omnia. alioqui cũ non ſuccurret ex his loquendi ratio, ut ſolœciſſemus neceſſe erit, etiã ut maximè ſuccurrat. nam alia dicenda ſunt, & alijs de rebus. Quid quod ne tunc quidem canonibus caruerũt, quum eſſet in Latio & Græcia, eadem populi totius, quæ eruditorum, lingua. Scripſere autem complures, ſed unus, aut ad ſummum alter eligendus, Perotus, aut Aldus, Nebriſſenſis, Mãcinellus, Sulpitius, Niniuita.

Verſandus

Verſandus diligẽter Valla in elegãtijs. immodice ille q̃ dẽ ſupſtitioſus, ſed ad reddẽdos cautiores aptiſsimus.

INTERPRETES.

EGet iſta tua ætas, etiam adultior, interpretibus autorũ. nam multa ſunt in ſcriptoribus difficilia, quæ tu uix tãdem moleſtiſsimo labore aſſequeris. illi rem totam explanãt magno compendio temporis & operæ, maioreq́; utilitate & auctu eruditionis. In quo numero ſunt Seruius in Vergiliũ, Donatus in Terentium, Acron et Porphyrion in Horatium. Vocabularia eodem loco haberi poſſunt, quæ uelim tibi ſemper, dum ſtudes, præſto eſſe, ut illa ſubinde conſulas, ſi quid dubitas. Magna partis huius laboramus in latinis literis inopia. nam eruditiſsimi illi, Varro, Feſtus, Marcellus, & difficiliores ſunt, quàm ut à mediocriter doctis intelligãtur: & non omnia tradunt, quibus eſt nobis opus. quæ uerò terũt omnes, Cornucopiæ Peroti, & opus Calepini: nec ſatis copioſa ſunt, & docta parũ: nec q̃bus tutò fidatur. Præſtitit quod potuit Perotus, nec omnino cõtemnendũ quod reliquit. Calepinus uerò acceſsit ad alios docendos, quum ipſe potius egeret doctore. Sed interea utendum erit iſtis, donec exiſtat aliquis, qui hanc literarum partem felicius orbi tradat. Legendi ſunt ipſi tibi per te autores, nec expectandum, dum omnia præceptor explanauerit: alioqui nihil unquam intelliges ſine prælegente. ita

quando

quando parabitur copioſa illa rerum & uerborum ſupellex, quærenda ex plurimis uariarũ rerũ ſcriptoribus: ex intelligẽtia unius aut alterius autoris, quem inſtitutor enarrarit, adhibito non ſegni & inerti ſtudio. multi ſunt alij cognoſcendi. Verba eadem ſunt in omnibus, & loquendi formulæ, quibus rerum intellectus contegitur: ut nullus ſit liber, qui probe intellectus nõ ſit ad alios complures intelligendos magiſter, adhibeatur modò iudicium, & audita præſentibus conferantur.

GRAECAE LITERAE. PROLATIO SONORVM.

G*Ræcas literas Quintilianus ſimul diſci cum Latinis poſſe putat. Primũ ſonus literarum diligenter animaduertendi ſunt: & quantũ fieri poterit, integre ac perfectè exprimendi. non enim maior labor eſt bene addiſcere prima, quàm male: quũ ſit tanto fructus uberior. Obſeruabis quemadmodum periti proferant, & eos imitabere. neceſſe eſt enim aut par, aut certe non abſimilis illorum euadas, ad quorum te exemplar componis. in uſum rectè proferendi conſcriptæ ſunt à* Hieronymo Alexandro *tabellæ eruditæ. Cauendum tamen ne ſic aſſueſcas* Græcæ *pronunciationi, ut* Latina *illo more proferas, neu accentũũ rationes confundas, qui ſunt in illis linguis diuerſi.* Græcus *ferè ultimam ſpectat ſyllabam,* Latinus *penultimam.*

INFLECTIONES.

TVm ad inflectiones nominum & uerborum ue nietur, quas memoriæ penitus infiges, ne illarũ ignoratio cogat te in altiorib. hærere ac reſiſtere. Habes Theodori Gazæ duos primos libros, qui ea de re magno compendio præcipiunt. dehinc accentuum & orthographiæ formulas, quæ in plerisq; cõiunctæ ſunt, percipies collectas ex tertio Theodori Gazæ. ne totum illud uolumem legendum habeas moleſtum, & frugis multis in locis exiguæ, ſufficiẽt in hoc tempus, quæ ſunt illinc ab Oecolampadio decerpta

EXERCITATIO LECTIONIS AVTORVM.

HIc iã proderit uocabulorũ gratia ſcriptores ali quot prælegente inſtitutore tuo audire, eosq; maximè facileis et apertos: cuiuſmodi ſunt dialogi aliquot Luciani, præſertim ij, qui res cãdidas nõ nigrãt: & oratiũculæ Iſocratis, Platonis epiſtolæ, & Aeſopi fabellæ. in quibus animaduertes, primũ quibus uerbis utantur ad exprimendã rem, tum quomodo inflectãt.

SYNTAXIS.

SImplicia uocabula in ſermonẽ cõiungenda ſunt. de conſtructione plura ſunt à Latinis ſcripta, q̃ à Græcis. Gaza in quarto lib. difficillime præcipit atq; obſcuriſsime, ſecutus Apolloniũ, & ipſum in primis tenebricoſũ. Laſcaris conatus eſt reducere uerba Græca ad quinq; illa genera et formulas uerborũ latinorum

norum

norũ, prolixe et parũ apte. præſtabit ex autorũ lectione formulas loquẽdi Græcas obſeruare, et quẽadmodũ idiomata ſermonũ Græci & Latini inter ſe differant.

LECTIO.

INitio cenſeo legẽdos oratores, Iſocratẽ, Demoſthenem, Lyſiã, Aeſchinem, Ariſtidem, & partẽ Luciani. Hinc philoſophos, Platonem, Ariſtotelem, Xenophontem, Theophraſtũ. tũ ſcrreos, Thucydidẽ ac Plutarchũ, ſi quos prius Latinè cognoueras, hos primos etiam leges, quo prõptior ſit uerborũ ex ſentẽtia intellectus. Poëtas priuſquã attingas, leges de dialecticis Græcis Apolloniũ, aut Ioannẽ Grãmaticum. tũ facilimi, et maximè Attici, initio uerſandi, qualis eſt Ariſtophanes. pòſt Homerus, fons reliquorũ. tũ Euripides et Sophocles. Aderit lexicon Suidas, aut Heſychius. ſed et Græcolatinum expediet habere, quo apertius interdũ fiat, quod Græcè ab illis explicatũ nõ ſatis intelliges.

INTERPRETATIONES.

COnferes Græca cũ interpretationibus latinis, initio ſi qua ſunt ad uerbum uerſa: ut, Fabellæ Aeſopi, Tabula Cebetis, et ferè Dialogi Luciani, quos ERASMVS tranſtulit, hinc iã illi inſpiciendi, qui uerbis ſunt uſi arbitratu ſuo, ſentẽtia autori ſeruata quem interpretabantur: uelut Thucydides & Herodotus, quos fecit Latinos Laurentius Valla. ſed ante alios omnes, Herodianus Politiani, & aliquot Plutarchi opuſcula

opuſcula à Budæo uerſa. Hermolaus in transferendo Themiſtio calore iuuenili, & ſui oſtentādi cupiditate, longiſſimè abreptus eſt. Princeps interpretum conſenſu omnium eſt Theodorus Gaza, in libris de animalibus, & problematis Ariſtotelis, & de ſtirpibus Theophraſti: ſiue candore interpretationis, ſiue copia latina, qua certauit cum Græca: ſiue felici audacia, fingendis ad analogiam uocabulis, quibus carebant Latini, ut commodius græca redderet.

FRVCTVS GRAECITATIS.

NActo peritiam Græcæ linguæ, patent fontes omniū diſciplinarū, quæ à Græcis manarūt. adeſt & cognitio maximorū ingeniorum, quorū fuit ſemper Græcia feraciſſima: tū copia Latini ſermonis inſtructior, quia ſchemata figurasq; dicēdi & colores argumētorū illinc petierūt Latini homines. & quia quū uocabulum latinū ad rem notandā non eſt ad manū, ex Græco licet mutuari, agro copioſiſſimo. Quin & Latini ſcriptores poſt Ciceronis tēpora, ita uel ſtudioſi fuerūt Græcæ linguæ, uel oſtentatores, ut maximam partem idiomatū illius in latinam trāsfuderint.

Habes mi Carole Montioi, quibus rebus adiuuari poſſe rudimēta ſtudiorū tuorū exiſtimē: tu annitere, ut breui tēpore ipſe tibi magnus ſis monitor, et ex primo illo bonorum genere, per ſeſe qui omnia norunt:

IOANNES LVDOVICVS VIVES DOMINAE CATHERINAE REGINAE ANGLIAE, PATRONAE VNICAE, S.

IVSSISTI, *ut breuem aliquã rationẽ conſcriberem, qua in Maria filia tua inſtituẽda præceptor eius uti poſſet. Parui libens tibi, cui in rebus multo maioribꝰ obſequi uellem, ſi poſſẽ. & quoniam inſtitutorem illi, doctum in primis hominẽ ac probũ, ut par erat, delegiſti, res uelut digito indicaſſe ſui contentus: ille reliqua explicabit, quæ tamen aut obſcure tradita, aut prætermiſſa ab ſcriptoribus artis grammaticæ putaui, ea paulò pluribus conſignaui uerbis.* CHRISTVM *precor, ut hæc docendi ratio & ad eruditionem, & ad uirtutem filiam tuam impenſe iuuet. Vale, & hunc meum animum addictiſſ. Maieſtati tuæ ſcito. Oxoniæ, Non. Octob.* M. D. XXIII.

LECTIO.

Literarũ ſonos doceatur planè, diſertè, & exactè proferre. neq; enim parum ad inſequentẽ inſtitutionem intereſt, quomodo didicerit elementa et ſyllabas pronunciare. Sciat ex literis, alias eſſe uocales, alias conſonantes: quot ſint illæ, quot iſtæ, & cur

ſic

ſic dictæ. Eſſe ex conſonantibus alias mutas, quæ à ſe incipiunt & finiunt in uocali, ut, b, c, d. ſic uocantur, quod quũ fari incipiant, niſi ſuccurrat uocalis, obmuteſcunt. Alias ſemiuocales dici: ex ijs quaſdam liquidas, ut, l, m, n, r. Tum duas ex uocalibus, i & u, tranſire in conſonantes, quum poſt eas ſequitur uocalis, cui in ſono iunguntur: ut uiuo, conijcio, uinũ, uulpes. In Græcis dictionib. *nunquam* ἰῶτα *fit conſonãs, ideo nec* Iacobus, *nec* Ioannes *conſonantem i habent. u conſonans, apud eos eſt* β῀ητα. *uocalis u, eſt* ου *diphthongus. quocirca aſſueſcat ſcribere* v *uocalem hac forma. propter græcũ* υ, *quod ſæpenumero ad* Latinos *in u trãſit, ut* Sylla, Sulla: Tybur, Tubur: *et cõſonãtẽ hãc u propter* β῀ητα Græcum. *Syllaba dicitur quaſi comprehenſio literarum. ſed ex ſola uocali poteſt fieri ſyllaba, ut* Maria, Ieſus. *Tum diſcat ſyllabã conſtare aut ex uocali ſola, aut ex uocali & conſonante, aut ex uocali & conſonantibus: ſine uocali nunquam fit ſyllaba. & quot ſunt uocales, totidem ſyllabæ.* Ex uo*calibus fieri diphthongos quatuor: duas ſcribi* et pro*ferri, duas ſcribi & non proferri: niſi quod paulò craßior eſt ſonus, quàm ſi eſſet uocalis ſimplex.*

Eadẽ in literis Græcis *oſtendenda, ut emendate ſciat in utraq; lingua legere.* Inſigenda *hæc ſunt, & inculcanda, ut recte literas & ſyllabas proferat, nec ullum inſit in ore uitium.*

PARTES ORATIONIS.

DEinde ſciet eſſe apud Latinos octo partes orationis, quatuor uariabiles, & quatuor inuariabiles. Ex uariabilibus, quæ ſignificãt aliquid fieri, & inflectuntur per modos & tempora, dicuntur Verba: quæ declinantur per caſus, & ſignificant aliquid fieri in tempore, dicuntur Participia. certa quindecim ſunt Pronomina, reliqua nomina. Ex inuariabilib. certas quinquaginta eſſe Præpoſitiones. eas uerò quæ cõiungũt partes orationis, uocari Coniunctiones, cõiunctiones olim eſſe nõnullas ſubitũ mẽtis affectũ ſignificãtes, quæ uocãtur Interiectiones: reliquas Aduerbia nominari. Hæc ſint à nobis craſſe ac ruditer utcunq; oſtenſa, ſicut & alia in hoc libello omnia, magis ut intelligantur, quàm ut exactè à nobis tradãtur.

SCRIPTIO.

INter hæc omnia det aliquid temporis formandis literis, nõ tam elegãter quàm uelociter, ut ſi quid præceptor dictet, ipſa ſuis ſcribat digitis. Si quem autorem legat, & uel uerbum, uel ſentẽtia placeat, excerpat. Magis hærẽt memoriæ, quæ noſipſi ſcripſimus, q̃ quæ alij. Interim etiam dum ſcribimus, animus à cogitatione rerum ſiue leuium, ſiue turpium auocatur. Verſus qui ad imitationem proponuntur, contineant grauem aliquã ſententiolam, quam iuuet edidiciſſe. nam toties reſcribendo, neceſſe eſt retineatur. Dabitur

tur opera, ut initio ſaltem imitando caſtigatè ſcribat.

MEMORIA.

MEmoriam quotidie exerceat, ut nullus ſit dies, in quo ipſa aliquid non ediſcat. ſic & acuetur ingenium, & facillimam ſibi ac promptiſſimam parabit memoriam, ut poſtea quæcunque libuerit, nullo retineat negocio, & firmiſſime: durantq; in reliquam uitam, quæ iſta ætate percipiuntur. Initio poterit de nocte cubitum itura, attente bis aut ter relegere, quæ memoriæ mandari uolet, & poſtridie mane à ſe repoſcere.

INFLEXIO NOMINVM.

INcipiet nomina inflectere, et diſcet eſſe ſex nominũ genera. Maſculinum, quod ſignatur hac uoce, hic. Fœmininũ, quod iſta, hæc. Neutrũ, quod, hoc. Cõmune, quod, hic et hæc. Omne, quod, hic, hæc, hoc, aut per tres uoces. Dubium, quod ſignatur per iſta duo, hic uel hæc, id eſt, quod ſi uolumus, poteſt eſſe maſculinum: & ſi uolumus, fœmininum: ut margo, cortex. dicimus enim amarus cortex, & amara cortex. Et inter commune et dubium hæc eſt differentia, quòd quũ omne genus pertineat ad adiectiua, cõmuni quũ additur adiectiuum, reſpiciendũ eſt de quo ſexu loqueris, & ſic addi genus adiectiui: quod poſtquam addidiſti, non potes mutare de eodem loquens. in ambiguo uerò liberum eſt, utruncunq; genus adiectiui libuerit adde-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

re. & poſtquam addideris, de eodem loquens poter mutare: ut ſi dicas, Albus canis, de mare bene dicis, de fœmina nō bene: & quū dixiſti de mare, albus canis, de eodem non licebit dicere, alba canis. at de quacunq; cortice loquaris, dices ut uoles, albus cortex, ſiue alba cortex. & poſtquā illud dixeris, de eadem loquēs cortice, dices, alba cortex. Promiſcuū, quod Græci epicœnū, non eſt genus: nā hic de natura rerū nō loquimur, ſed de qualitate uocū. Subſtātiua ſiue ſubſtantialia, ſiue appellatiua nomina dicūtur omnia, præter illa quæ ſunt omnis generis: hæc uerò dicuntur epitheta, ſiue adiectiua. Illud annotabit, propter ſola adiectiua, reperta eſſe in ſubſtantiuis genera. nā ſi adiectiua nō eſſent, nihil eſſet opus generibus. ut cum dicimus, reuereor patrem, ne lædas hominem, exclude canem: non refert cuius ſit generis. ſi ſit addendum adiectiuū, tūc conſiderandū eſt cuius generis. Poſt hæc tradētur numeri duo, nā dualem Græcorū nō recipimus Latini, nec magnopere obſeruāt Græci. Tū caſus ſeni in utroque numero additur ſeptimus, cuius meminit Quintilianus, & poſt eū Seruius, ut, Præcib. Deū placo. Vocatiuus ſemper ſimilis eſt nominatiuo, præterquam in quibuſdā nominibus primæ declinationis, & ſecūdæ. Nomina neutra habent accuſatiuum & uocatiuū ſimiles nominatiuo, & in plurali hi tres caſus finiūtur in a. Nomina compoſita ſic declinātur, ut ſua ſimplicia.

Hinc

Hinc explicandæ declinationes quinq;, quomodo prima cognoſcatur ex genitiuo ſingulari, uel plurali, & quot habeat finitiones in nominatiuo, & quemadmodum omnia nomina huius declinationis finita in as uel in es, ſint Græca, hic inflectet nomina huius declinationis. Secũda quomodo congnoſcitur, et quot habet fines. Tertia itidem, in qua ſunt undecim fines, a, e, o, c, d, l, n, r, s, t, x. Hinc *ſequuntur quarta & quinta. Poſt hæc incipiet diſcere congruentiam adiectiui & ſubſtantiui in numero, genere, & caſu: in qua exerceatur aliquandiu, multis exemplis propoſitis.*

DE VERBIS.

IAm ad uerba ueniendũ, in quibus duo ſunt noſcẽda: naturæ uerborũ, & ſyntaxes ſiue conſtructiones. Quinq; ſunt modi in uerbo, Indicatiuus, et quaſi narratiuus. per quem referimus aliquid: in quo ſunt quinq; tẽpora, præſens, tria præterita, & futurũ. Inter præterita hoc eſt diſcrimen, quod perfectum ſignificat rem actam, ſicut nomen ipſum ſonat: Imperfectum ſignificat rem nondum fuiſse perfectã, aut tranſactam eo tempore, de quo loquimur:* Pluſquamperfectũ *ſignificat rem perfectam, ante aliam factã, ut,* Veni ad *te hora decima, tunc è lecto ſurgebas, & mater tua iã fecerat rem ſacram. ita præteritum imperfectum & pluſquãperfectum ad aliquid aliud referuntur, cuius ratione aut imperfectam rem, aut pluſquamperfectã*

denotant. Addunt nonnulli futurum perfectum, quod ſubiunctiui eſſe dicitur, id propterea perfectum nominatur. nam ſi dicas, quum cœnabo, ſignificas inter cœnandum: ſin uerò, quum cœnauero, id eſt, perfecta cœna. Imperatiuus *modus, quod per illũ imperamus, ſed & precamur hoc, & adhortamur.* Duo de*erunt huic tempora, præſens & futurũ.* Additur & *futurũ ſubiunctiui huic modo, ut dixeris, feceris: præcipue cũ negatione, ne dixeris, ne feceris: et negatione ne, aut neq;, nũquã nõ.* Optatiuus *per quem optamus, huic placet eſſe quinq; tẽpora, præſens & præteritũ imperfectũ, utinã diſcerẽ: præteritũ perfectũ, utinã didicerim: præteritũ pluſquamperfectũ, utinã didiciſſẽ: futurum, utinã diſcam.* Subiũctiuus, *quia ſubiũgit aliã orationem: ut,* Quum *benefeceris, lætare.* Quinque *ſunt huic tempora, & ſolent ea interdum capi pro temporibus indicatiui. dehinc* Infinitiuus *cur dicatur, & quot habeat tempora.* Addidit Thomas Linacer *modũ* Potentatiuum, *idq; meritò & doctè. hunc trades, quũ paulò plus in literis promoueris.* Exercenda *eſt in modis, & temporibus diligentiſſime, addita uoci latinæ uoce* Britannica, *quæ illi reſpondet, & uſus oſtendendus: nam* Britanni *ex proprietate uernaculæ linguæ, nonnunquam in temporibus peccãt.* Hæc *ubi erunt cognita, ſciat numeros eſſe in* Verbo *geminos, perſonas ternas.* Interea *inflectet uerba per quatuor*

coniugationes: ſimul diſcet, quibus hæ coniugationes inter ſe notis diſtinguantur. Habebitq; generalia quædam de illis præcepta, quæ ſpectent ad præterita & & ſupina, ut in prima declinatione præteritum terminari in aui, ſupinum in atũ: in ſecunda in ui uocales, & ſupinum in tum uariè. In tertia nonnulla præterita & ſupina exempli cauſa adferentur: nam res eſt multiceps: In quarta præteritum in ui ſyllabam, et ſupinum in itum, quæ excipiantur ab ijs canonibus, procedente tempore paulatim cognoſcet. Debinc quæ tẽpora ex quibus manãt, et quemadmodũ formentur.

SYNTAXIS.

TVm ueniendum erit ad eam, quæ Græcis *dicitur ſyntaxis,* Latinè *conſtructio.* Primum *intelligat, orationem nullam poſſe cõſtare ſine uerbo. Nec uerbum poſſe poni ſine ſuppoſito, uel expreſſo, uel ſubintellecto, ut in prima perſona et ſecunda. Suppoſitũ hoc & uerbum, quomodo debeant congruere, ne uitiũ admittatur.* His *cognitis, uenietur ad quinq; uerborum genera. Actiuum, quod finitur in o, et habet paßiuum in or.* Huic *datur nominatiuus in re agente, & hæc eſt ſuppoſitum: datur accuſatiuus in re patiente, ſeu recipiente actum uerbi, ut,* Maria *amat matrem ſuam. Sunt ex his uerbis alia, quæ præter iſtos caſus admittunt genitiuum, ut* Deus *accuſat genus humanũ ingratitudinis: &, Superbus poſtulat ſuperbum arro*

 gantiæ.

gantiæ.alia datiuũ,ut,Suade optima etiã inimicis,Da egenis neceſſaria. alia accuſatiuũ,ut,Ne doceas philomelas cantũ,Roga Deũ bonã mentẽ.alia ablatiuũ ſine præpoſitione,ut, Exue pauonẽ plumis, quibus ornes canem.alia ablatiuũ cũ præpoſitionibus à uel ab, uel e,uel ex,uel de,ut,Audi iucundam fabellam à patre,ex patre,de patre.Iſtæ poſſũt dici formæ,ſiue ſpecies uerborum actiuorũ. Et caſus iſti præter nominatiuũ & accuſatiuũ rei agentis & patientis,dicantur caſus ſpeciales. Paſſiuum uerbũ eſt,quod ex actiuo fit, addita r, ut amor ab amo in re patienti,ſeu quæ fit.habet nominatiuũ,& hoc eſt ſuppoſitũ:in re agẽti ablatiuum, cũ præpoſitionè à uel ab,uel datiuũ. Interdũ accuſatiuum cũ præpoſitione per. Caſus ſpeciales eodẽ modo manent in actiua et paſſiua,ut,Maria amatur à matre, & ornatur ab ea uirtutib. Neutrum eſt,quod finitur in o,& nõ habet paſſiuum in or, niſi in tertijs perſonis,quandoq; nominatiuum habent pro ſuppoſito.

Ex iſtis alia habent genitiuum poſt ſe, uel ablatiuum ſine præpoſitione,ut,Bonus homo iracundia caret, & indiget Dei ſolius. alia datiuum,ut, Maria inſeruit matri:&, Sapiens tempori paret. Alia cum præpoſitione iungũtur, quæ nominantur abſoluta,ut,Cœnata deambulo in porticu,Pulcher animus habitat in pulchro corpore. Alia habent ablatiuum ſine præpoſitione,ut,Ardeo amore recti,Malus flagrat cupidine uindictæ.

uindictæ. alia ablatiuũ cũ præpoſitione, ut uerba paſſiua, & ſignificant paſsionem, ut, Deſides pueri meritò uapulant à præceptore. Sed multa habent accuſatiuum ſignificantẽ rem uerbi, ut, Seruio ſeruitutem, Curro curſum, Viuo uitã. Sum, es, eſt, ponitur inter neutra, quod ante ſe habet nominatiuũ, poſt ſe interdum nominatiuũ, quũ res pertinẽt ad idẽ, ut, Virtus eſt maximum bonũ: & genitiuũ, ut, Liber hic eſt Mariæ: & datiuũ, ut, Eruditio eſt omnibus magnæ uoluptati: & ablatiuum, ut, Sis puella probo ingenio. Adduntur cõpoſita huius uerbi undecim, adſum, abſum, &c. quæ poſt ſe recipiunt datiuum, adſum uirtuti, deſum uitio. Cõmune uerbũ finitur in or ſine actiuo in o, et retinet ſignificationem actiuã & paſsiuam. Quũ capitur in ſignificatione actiua, habet conſtructionem uerborum actiuorum: quũ in paſsiua, uerborum paſsiuorum: ut, Ego ueneror probitatem, Probitas ueneratur à me. quod tamen eſt rarius, & ſunt hæc perpauca. Deponens finitur in or, ſine actiuo in o, & alteram ſignificationem retinet, actiuam in pluribus. Hæc uerba pro ſuppoſito, quemadmodum & cætera, nominatiuum habent: poſt ſe uerò alia genitiuum, ut, Miſerere communis naturæ, Recordare accepti beneficij. alia datiuum, ut, Dominare cupiditatib. Obſequere bene monentibus. alia accuſatiuũ, ut, Sequere Deũ, & nãciſceris beatitudinẽ. alia ablatiuũ ſine præpoſitione,

ut, Vtor

ut, Vtor, non fruor pecunia. alia cũ præpoſitione, quæ paßionem ſignificant, ut, Ex paucis uerbis magnum bellum oritur. Habebit formulam, omnia uerba recipere datiuum, in re cuius deſignatur utilitas, uel cõmodum, uel damnum, ut Cato docebat ſibi ſuum filium, perdo tibi tuam pecuniam. Sæpe ex proprietate latini ſermonis, quam facilius eſt intelligere, q̃ explicare: ut, Ego tibi hunc hominẽ belliſsime tractaui. Tum et nominatiuum habet poſt ſe, quum pertinet ad idem quod ſuppoſitum, ut, Ego diſco libens literas, inſeruio tibi lætus, tu uocaris Maria, tu diceris, prædicaris, ſcriberis, putaris, haberis bonus: recta cõſcientia uiuit ſemper læta, expeditus currit celerior. Iſtorũ omniũ ſatis erit in ſingulis ſpeciebus unũ aut alterum, ad ſummũ tria exempla proponere. Inter loquendum uerò aut legendum annotari poterit, quæ uerba ad quas ſpecies pertineãt. Sic fiet in uerbis imperſonalibus, & in alijs quæ dicemus. danda eſt opera, ut exempla ſint interdum grauia, quæ ſancte illam erudiant: interdum feſtiua, quæ delectent. Admiſcebuntur caſtæ & puræ aliquæ fabellæ, quæ animum eius reficiant, & redintegrent, tum etiam excitent.

PARTICIPIA.

DEinde ſequuntur participia, quæ Latini habent trium temporũ, et unde formãtur. Hæc explicabuntur, & quæ ſignificant actionem, quæ paſſionem.

ſionem. Ante ſe nullum habent caſum, poſt ſe uerò caſum ſui uerbi, ut inſeruiens foro, dilectus à patre, cariturus uitio, docendus à bono magiſtro.

VERBALIA.

SVnt quædam uoces, quæ habent participiorũ faciem, & ſunt nomina, quæ tempus non denotant: ut amans librorum, homo uenerandus, uerbalia nominantur. Sunt & uerbalia in or, quæ formantur ab ultimo ſupino, ut amator, ſuaſor: & alia fœminina in trix, quæ fiunt à uerbalibus in tor, ut amatrix, genitiuo iungũtur. Sciet, quæ participia quibus uerbis uel adſunt uel deſunt: & uerba, quæ formulas generales in inflexione ſequuntur, quæ non. Illa etiam quæ anomala dicũtur, uel defectu, ut aio, inquio, ſalue, uale: uel uaria declinatione, ut fero, tuli. poſtea, quæ multiplicẽ habẽt cõſtructionem, id eſt, quæ uarijs iungi poſſunt caſibus, ut recordor hãc rem, & illius rei: poſtulo te huius criminis, & de hoc crimine: qua de re ſcripſit libellum Antonius Mancinellus, quem theſaurum appellauit. Hæc quũ erunt ſemel utcunq; expoſita, neq; enim tradi exactè neceſſe eſt, adhibebitur compendiũ grammaticæ Thomæ Linacri, & Libellus de conſtructione, qui circũfertur Eraſmi nomine. ſimul & eiuſdem Colloquia, ex quibus retinebit aliquot uocabula & loquendi formulas, quibus in ſermone quotidiana utetur: quas ſubinde expediet ab ea repoſcere, ne excidant,

dant,& iubebitur alios ſic alloqui. Expediet cõſcribi *illi dialogos aliquot ijs de rebus,in quib. quotidie uerſatur,ut illis latinè nominãdis aſſueſcat:uelut de indumentis,de partibus ædium,de cibis, de partibus temporis,de inſtrumentis muſicis,de ſupellectile. Vocabulorũ ueræ & propriæ ſignificãtiæ, explanabũtur, ne impropriè utatur.Tũ differentiæ, inter illa quæ ſimilia uidentur:et cõgruentiæ,inter ea quæ diſsimilia. In hoc proderit non totum Vallã enarrare, ſed quædã ab illo excerpta,qualia Nebriſſenſis collegit, & Antonius Mancinellus.Sed acri opus eſt iudicio,ne friuolas,aut parum obſeruatas,aut falſas quoq; præceptor tradat:cuiuſmodi ſunt haud ſanè paucæ in Valla,Nonio,Seruio,Donato,ſed maximè in Gellio. Etymologias quoq; multorum,cur dicta ſint,accipiet.Sic enim uerius & certius tum intelliget,tum continebit,& ea cognitione delectabitur:multũq; in his latet peritiæ, modo rectè et acutè expendãtur,nec undecũq; friuolæ aut ridiculæ petãtur:quod fecerũt patrũ & auorũ memoria,qui hanc partẽ tractandã ſuſceperãt, Latini & Græci ſermonis penitus ignari.Annotabuntur ei, quæ uſu in eruditorũ barbara uocabula uſurpantur: et quæ ſunt quidẽ latina,ſed inuerſæ ſignificationis.*

EXERCITATIO LATINE SCRIBENDI.

INcipiet hoc loco oratiũculas ex Anglico in latinũ uertere.faciles initio, paulatim difficiliores. per

omnia

omnia genera & formulas uerborum:ſed partim graues et ſanctas,partim feſtiuas et urbanas.Simul cũ his diſcet Catonis diſticha,& mimos Publianos, & ſentẽtias ſeptẽ ſapiẽtũ, quæ omnia codẽ libello ERASMVS *cõiunxit, & explicauit.* Ediſcet *ex illis ſententiolis aliquot uitæ maxime utiles,quas habeat in poſterũ,uelut antidota aduerſus uenenũ, & proſperæ fortunæ, & iniquæ.* Diſcatq; *iam nunc in hac tenera ætate ueras & incorruptas opiniones, ut ea ſola bona putet, quæ uere ſunt talia,uelut uirtutes et eruditionẽ:ea mala,quæ re uera mala,ut uitia et ignorantiam, et ſtultitiam: ne mala pro bonis accipiat,aut econtrario:ne tenuibus & exiguis rebus tanquã magnis capiatur & moueatur:ne etiã magna & precioſa tanquã uilia cõtẽnat.* Delectabitur *interim fabellis,quæ uitã erudiãt, quas ipſa alijs referre poßit,ut de* Papyrio Prætextato *puero apud* Gelliũ,*de* Ioſepho *in ſacris libris,de* Lucretia *in* Liuio, *de* Griſelide,& *alijs,ut ex* Valerio,Sabellico,& *huius notæ ſcriptoribus,quæ pertinebũt ad aliquam commendationem uirtutis,aut deteſtationem uitij.* Habeat Dictionarium Latinũ & Anglicũ, *quod ſæpe cõſulat,ut ſciat,quid quodq; uocabulũ ſignificet.* Res *quum non intelliget, explicabuntur à præceptore.* Turpium *& fœdarum rerum uocabula nec intelligat, nec ſi fieri poßit legat,uel audiat.* Conficiat *ſibi libellum ex uacua charta, in quo ſua manu con-*

ſcribat

ſcribat ſententiolas, quas memoriæ mandatura eſt, eritq; ei uice cuiuſdam enchiridij.

REDITVS AD PRIORA EXACTIVS.

Poterit hoc loco repetere, quæ de quinq; uerborum generibus dicta ſunt. Poſt ad uerba quæ dicuntur imperſonalia, quorum alia ſunt actiuæ uocis, alia paßiuæ. Actiuæ uocis cur dicantur, et eorũ eſſe ſpecies quinq;: aliorũ quæ ante ſe habent genitiuũ poſt ſe infinitiuum, ut, Intereſt *huius paraſiti adulari. quæ datiuum, & poſt infinitiuũ, ut,* Stulto *non placet audire uerum. quæ poſſunt eſſe perſonalia, mutata cõſtructione, ut,* Tu *proba placebis matri. alia quæ ante ſe accuſatiuum poſt infinitiuum, ut,* Decet *nobilem nõ ſuberbire. alia quæ ante ſe accuſatiuum, poſt genitiuũ, uel infinitiuum, ut,* Pœniteat *te peccati, aut peccaſſe. alia quæ quum adduntur uerbis imperſonalibus ſunt imperſonalia, & habent conſtructionem eorũ: cũ uerò perſonalibus, ſunt perſonalia, ut,* Incipit *me tædere ludi huius, et,* Ne *incipias ſenex inſanire:* Nõ *poteſt Athenienſes pœnitere Phocionis, qui unus poterat, & ſolebat, ſtultas illorum conſultationes improbare.*

Verba imperſonalia paßiue uocis, ſunt ſimilia tertijs perſonis ſingularibus uerbi paßiui. Veniunt ab actiuis & neutris, nullum habent ſuppoſitum, poſt ſe uerò caſum uerborum, à quibus deſcendunt, ut, A

nobis,

nobis auditur, à uobis ſtatur in cubiculo, ſedetur in triclinio, æſtur, bibitur affatim. Si quis addat ſuppoſitũ, ſit paßiuum, ut, Scribitur liber. Sequitur conſtructio infinitiuorum. illa eſt uulgaris, ante ſe habere accuſatiuum pro ſuppoſito, poſt ſe caſum ſui uerbi, ut, Me legere tibi librum, erit utile. Adduntur uerbis, in quibus diligenter eſt animaduertenda conſtructio. nam ſunt multa uerba, quæ ante ſe, et poſt ſe etiam interiecto infinitiuo eundem caſum requirunt, quum res pertinet ad idẽ. Exemplis res eſt declarãda, Ego uolo pudica eſſe, Tu uelles fuiſſe ad tales epulas inuitatus. niſi ſi quis adderet accuſatiuum ante infinitiuum: ut, Ego uolo me eſſe literatam. Iam in alijs, Socrates non poteſt eſſe ferox, Maria exiſtimatur & dicitur eßе caſtißima. & in hoc uerbo uideor: Ego uideor tibi eſſe literata, Tu uideris mihi eßе ſancta, Romani uidẽtur nobis nimis cupidi belli & pecuniæ, Dico uos uideri ſimias, Mihi licet eßе doctæ, Tibi uacat eßе diſerto. Hinc de conſtructione gerundij & ſupini, quæ eſt apud Vallam, & ex illo apud recentiores iſtud annotabitur, gerundium adiectiuum non uenire niſi à uerbo, cui additur accuſatiuus, & ratione illius caſus. non enim dicimus, Veni huc tui ſeruiendi cauſa, uel ad carendam uoluptatem: nec, ad ſcribẽdum te, uel ſcribendo tibi, ut ſit adiectiuum: ſed, cauſa obſeruandi tui, cogito de te docenda, propter uos erudiendos. Commo-

dum nunc erit explanari uim potentatiui modi, quæ ſunt uoces temporum ſubiunctiui: ut, Tu uirgo hoc dicas? Quis crederet mēdaci? Peccaueris ſanè, ſed ſemel. Nemo ſic dixiſſet, nunquam acceſſero prauis conſultoribus. His cognitis uenietur ad ſignificationem & ſyntaxin reliquarū partiū orationis. De ui pronominis, de aduerbio, de præpoſitione, de coniunctione. Quibus addatur uerbi modis, & quomodo coniungat. Interiectio cur ſit ita appellata, quòd per affectū interponatur orationi, ut, Magnum heu fecerat nefas. Poterant iſta dici à me fuſius, ſed admonere ſatis habui, quæ ab alijs eſſent copioſe tractata, quæ omnia uſus et lectio autorum explanabit & expoliet, reddetq́; ut apertiora, ſic etiam certiora.

SERMO.

LOquatur cum præceptore & cum diſcipulis latinè, quas habeat tres aut quatuor. nam ſolā inſtitui non conducit: ſed nec plurimæ ſint, & eæ puellæ, atq; etiam ſelectiſsimæ, liberaliter & ſanctiſsime educatæ: à quibus nihil audire poſsit, aut diſcere, quod mores corrumpat, quorū prima ſemper debet eſſe cura. Stimuletur modo præmiolis, modo contentione & æmulatione: laudetur ipſa, laudetur & alia, ipſa audiēte. Conabitur exprimere, quæ apud autores legerit: et quēadmodū alios audierit loquētes, quos putet eruditos eſſe, attēte auſcultatos, ſic & loquetur ipſa: in quo

eſt imita-

eſt imitatio, res in ſtudijs non parũ utilis, præſertim tenere ætati, quæ nihil melius quàm imitatur. Nec *ſolum uoces æmulabitur, ſed pronunciationem quoq;, ne in accentibus peccet.*

ACCENTVS.

DE *quibus cognoſcat initio generalia præcepta, duo in primis in ſermone latino: penultima ſyllaba longa, in ea eſt accentus, ut,* Parentis. *Altera, penultima breui, in antepenultima eſt accentus, quantacũq; ſit, ut,* Hominis, Dominus. *In ultima nullæ latinæ dictiones accipiũt accentũ, præter pauca inflexibilia: ut, porrò, unà, illò. in deſyllabis omnib. accẽtus eſt in penultima, præter ea quæ dixi, indeclinabilia. Tũ licebit uniuerſalia illa cognoſcere,* De *uocali ante uocalẽ, quæ eſt breuis: de uocali ante duas conſonantes, aut cõſonantẽ uim duarũ habentẽ, quæ longa. et omnis ſyllaba diphthõgo ſcripta, longa eſt. anxia illa de ſyllabarũ quãtitate, uel aliàs diſcet, uel non eget fœmina, quod magis puto. Obſeruabit inſtitutor, quẽadmodũ loquetur, uitiaq; tũ ſermonis, tũ linguæ ſedulo repurgabit, ne hærere ſinat. Oſtẽdet rationẽ, cur uel ſolœciſmũ caſtigarit, uel barbariſmũ, uel uitioſam pronuntiationem. Admonebit ut uitet, ne iterũ idẽ peccet, ſi rurſus eodem relabatur, admoneat prioris errati.*

ANNOTATIONES.

H*Abeat librũ chartaceum maiuſculum, in quo*

manu ſua annotet tum uerba, ſi qua inter legendum graues autores inciderunt, uel utilia uſui quotidianò, uel rara, uel elegantia: tum loquendi formulas, argutas, uenuſtas, lepidas, eruditas, tum ſententias graues, facetas, acutas, urbanas, ſalſas: & hiſtorias, ex quibus exemplum uitæ ſuæ poßit petere. Aduertet etiam ubi, & quemadmodum Grammaticorum ſeruentur præcepta, ubi negligantur: nam ars grammatica ex uſu autorū nata eſt, ideo hic eſt arti præferendus, quū diſcrepant. ars tamen neceſſaria eſt, quæ rectè et emē datè loqui ex obſeruatione docet. Autores in quibus uerſabitur, ij erunt, qui pariter & linguā, & mores excolant atq; inſtituant: quiq; non modò bene ſcire doceant, ſed bene uiuere. huiuſmodi ſunt Cicero, *Seneca,* Plutarchi *opera, quæ ſunt à uarijs uerſa: aliquot* Platonis *dialogi, præſertim qui ad rempublicam gubernandam ſpectāt:* Hieronymi *epiſtolæ, et quædam* Auguſtini *opera,* ERASMI *inſtitutio principis,* Enchiridion, Paraphraſes, *et alia eius permulta pietati utilia,* Thomæ Mori Vtopia. *Hiſtoriam poterit leuiter cognoſcere ex* Iuſtino, *&* L. Floro, *&* Valerio Maximo. *Inter hæc omnia & cum ſurgit è lecto, & cum it cubitū, aliquid quotidie ex* Nouo *teſtamento legat. Sunt & Chriſtiani poëtæ, quos iucundum fructuoſumq; erit legere, uelut* Prudentius, Sydonius, Paulinus, Arator, Proſper, Iuuencus, *qui multis in locis po*

ſint

ſiut cum quouis ueterum certare, elegantia carminis dico. nam rebus tanto ſunt ſuperiores, quantum bona malis præſtant, & humanis diuina. Quũ hos leget, habeat uocabularium latinæ linguæ, Calepinum ſcilicet, aut Perotum, ad quẽ recurrat hærens in latina uoce. Hanc puto eſſe rudẽ ſtudiorũ delineationem: exactiora tempus admonebit, & prudentia tua inueniet.

FINIS.

IOANNIS LVDOVICI VIVIS VALENTINI, AD SAPIENTIAM introductio.

VERA *ſapientia eſt, de rebus incorru* 1
pte iudicare, ut talem unamquanq; exiſtimemus, qualis ipſa eſt: ne uilia ſectemur, tanquam precioſa, aut precioſa tanquam uilia reijciamus.

ne uituperemus laudanda, néue laudemus uituperanda.

2 Hinc enim error omnis in hominum mentibus, ac uitium oritur. nihilq́; eſt in humana uita exitiabilius, quàm deprauatio illa iudiciorum, quũ rebus non ſuum precium redditur.

3 Quocirca perniciosæ ſunt uulgi opiniones, quæ ſtultiſsime de rebus iudicant.

4 Magnus erroris magiſter, populus.

5 Nec aliud magis laborandum eſt, quàm ut ſapientiæ ſtudioſum à populari ſenſu abducamus, & uindicemus.

6 Primum omnium ſuſpecta illi ſint, quæcũq; multitudo magno cõſenſu approbat: niſi ad illorum normã reuocarit, qui ſingula uirtute metiuntur.

7 Aſsueſcat unuſquiſq; iam tũ à puero, ueras habere de rebus opiniones, quæ ſimul cũ ætate adoleſcent.

8 Et ea cupiat, quæ recta ſint: fugiat, quæ praua. ut aſsuefactio hæc bene agere, uertat ei propè in naturã: ut non poſsit, niſi coactus & reluctans, ad male agendum pertrahi.

9 Eligenda eſt optima uitæ ratio, hanc conſuetudo iucundiſsimam reddet.

10 Tota reliqua uita ex hac puerili educatione pẽdet.

11 Ergo in curriculo ſapientiæ, primus gradus eſt, ille ueteribus celebratiſsimus, SEIPSVM NOSSE.

DIVI-

DIVISIO RERVM.

HOmo ex corpore conſtat & animo. Corpus 12
habemus ex terra,& his elementis quæ cernimus ac tangimus,corporibus beſtiarum ſimile.

Animum diuinitus datum, angelis & Deo ſimilē, 13
unde cenſetur homo: & qui ſolus meritò eſſet homo appellandus,ut maximis uiris placuit.

In corpore ſunt forma,ſanitas,firmitas,integritas, 14
robur,celeritas,delectatio.& his contraria,deformitas,morbus,mutilatio,imbecillitas,tarditas,dolor,& alia corporis ſeu commoda,ſeu incommoda.

In animo eruditio, & uirtus: & contraria, rudi- 15
tas,uitium.

Extra hominem ſunt diuitiæ,potentia, nobilitas, 16
honores,dignitas,gloria,gratia.& contraria his paupertas,inopia,ignobilitas,uilitas,dedecus,obſcuritas, odium.

RERVM NATVRAE AC PRECIA.

REgina & princeps rerum omnium præſtā- 17
tiſsima eſt VIRTVS: cui reliqua omnia, ſi ſuo uelint officio defungi, ancillari oportet.

Virtutē uoco,pietatē in Deū et homines; cultū Dei 18
& amorem in homines,uoluntatemq́; benefaciendi.

Reliqua ſi quis ad uirtutem hanc referat,non ma- 19
la uidebuntur.

20 *Nec qui primum hæc nuncupauere bona, ſic de illis ſenſerunt, ut nunc uulgus: quod ueros illos ac naturales ſignificatus corrupit, unde & rerum æſtimationes mutatæ ſunt.*

21 *Sic enim ſunt intelligenda hæc, quatenus cēſentur bona. Diuitiæ ſunt non gemmæ, aut metalla, non magnifica ædificia, uel ſupellex inſtructa: ſed, nō ijs carere, quæ ſunt ad tuendam uitam neceſſaria.*

22 *Gloria, bene audire de uirtute.*

23 *Honor, ueneratio ob uirtutem.*

24 *Dignitas, recta hominū opinio de magna uirtute.*

25 *Potentia & regnum, habere multos quibus probè ac rectè conſulas.*

26 *Nobilitas, excellentia actuum eſſe cognitum. uel à bonis prognatum, ſimilem parentum ſe præbere.*

27 *Generoſus eſt, ad uirtutem à natura optime compoſitus.*

28 *Sanitas, talis habitudo corporis, ut ualeat mens.*

29 *Species, lineamenta corporis, quæ animum formoſum oſtendant.*

30 *Vires & robur, ut exercitijs uirtutis ſufficias, ne facilè defatigeris.*

31 *Voluptas, delectatio pura, ſolida, & diuturna, qualis capitur ex ijs ſolis, quæ ad animum pertinent.*

32 *Si qs hæc aliter, ut à populo uidelicet intelligūtur, diſcutiat ac expēdat, reperiet inepta, uana, noxia eſſe.*

Primum

Primum externa omnia uel ad corpus referũtur, uel ad animum: ut diuitiæ ad tuendam uitam, honor ad iudicium uirtutis. 33

Corpus ipſum nihil aliud eſt, quàm tegumentum uel mancipiũ animi, cui & natura, & ratio, & Deus ipſe iubent ſubiectum eſſe, ut brutum ſentienti, mortale immortali ac diuino. 34

Porrò in ipſo animo eruditio in hoc paratur, ut cognitum uitium facilius fugiamus, cognitam uirtutem facilius perſequamur, teneamusq́; alioqui ſuperuacanea eſt. 35

Quid aliud eſt uita, quàm peregrinatio quædam, tot undiq; caſib. obiecta & petita? cui nulla hora non imminet finis, qui poteſt leuiſsimis de cauſis accidere. 36

Quare ſtultiſsimum eſt, cupiditate tam incertæ uitæ fœdum aliquid, aut prauum agere. 37

Et quemadmodum in uia, ſic in uita, quo quis expeditior, & pauciorib. ſarcinis implicitus, hoc leuius & iucundius iter facit. 38

Tum natura humani corporis ita conſtitutum eſt, ut pauciſsimis egeat: ut ſi quis animaduertat, haud dubie inſaniæ damnet eos, qui tam multa tam anxie congerunt, quum ſit tam paucis opus. 39

Diuitiæ nanq;, & poſſeſsiones, & ueſtimenta in uſum tantum parantur: quem non adiuuant immenſæ opes, ſed opprimunt, ut nauem ingentia onera. 40

41 *Nec aurum, ſi non utare, à cœno differt: niſi quòd magis angit eius cuſtodia. & efficit, ut dū ubi uni ſtudes, ea negligas, quæ maxime ſunt homini curanda.*

42 *Eſt enim pecunia idolorum ſeruitus, quum ei reliqua poſt habentur, nempe pietas & ſanctum.*

43 *Vt tranſeam, quot inſidiæ diuitijs tēduntur, quot & quàm uarijs caſibus pereunt, in quam multa uitia detrudunt.*

44 *Culta ueſtimenta quid aliud ſunt, quàm ſuperbiæ inſtrumenta?*

45 *Vtile indumentum excogitauit neceſſitas, precioſum luxus, elegans uanitas: ſuborta eſt in ueſtitu contentio. hæc multa docuit ſuperuacanea & damnoſa, dum homines etiam ex eo quod infirmitatem noſtrā arguit, honorem captant.*

46 *Ita diuitiarum pars maxima, ædificia, ſupellex numeroſa & opulenta, gemmæ, aurum, argentū, ornamētorum omne genus, ſpectantium oculis & comparātur, & exponuntur, non poßidentium uſibus.*

47 *Iam nobilitas quid eſt aliud, quàm naſcēdi ſors & opinio, à populi ſtultitia inducta? ut quæ ſæpenumero latrocinijs quæritur.*

48 *Vera & ſolida nobilitas à uirtute naſcitur. Stultumq; eſt, gloriari te parentem habuiſſe bonum, quū ſis ipſe malus, & turpitudine tua dedecori ſis pulchritudini generis.*

Sed

Sed certe omnes ex eiſdem conſtamus elementis, 49
& idem omnium pater Deus.

Ignobilitatem contemnere, hoc eſt, Deum naſcendi 50
autorem tacite reprehendere.

Potentia quid eſt aliud, quàm ſpecioſa moleſtia? in 51
qua ſi quis ſciret, quæ ſolicitudines, quæ anxietates
inſint, quantum malorum mare, nemo eſt tã ambitio-
ſus, qui non eam fugeret, ut grauem miſeriam.

Quantum eſt odiũ, ſi regas malos? quanto maius, 52
ſi malus ipſe?

Honor ſi ex uirtute non oritur, prauus eſt: ſin ex 53
uirtute, hoc præſtat uirtus, ut is negligatur. aliter uera
non erit uirtus, ſi quid honoris facit gratia: ſequi enim
debet honor, non expeti.

Dignitates, quis poteſt ſic appellare, quũ indigniſ- 54
ſimis quoq; hominibus contingant? nempe fraude, am
bitione, præmijs, peſſimis artibus quæſitæ.

Et gloria, eſt ne aliud quàm ut ille dixit, Aurium 55
uana inflatio?

Ex qua, ut honore & dignitate nihil omnino ad 56
eum pertingit, de quo ſunt, & incertæ, uagæ, iniquæ,
momentaneæ ſunt, ſimiles parentis ſuæ multitudinis:
quæ eodem die eundem hominem & cõmendat atq;
euehit ſummè, & uituperat ac deprimit extremè.

Quid dicam naſci hæc ex rebus partim deriden- 57
dis, partim ſtultis, partim ſceleratis: ſicut ludo pilæ
profuſione,

proſuſione patrimonij in comeſationes, ſcurras, mimos: bello potiſſimũ, hoc eſt, impunito latrocinio, quo magis uulgi dementiam agnoſcas?

58 *Secedat in ſe unuſquiſq;, ac ſolus cogitet, inueniet quàm parum ad ſe attingat ex fama, rumoribus, ueneratione, honore populi de quibus gloriatur.*

59 *Quid in ſomno, quid in ſolitudine inter ſummũ regem intereſt, & infimum ſeruum?*

60 *Denique ſic unuſquiſq; ſentiat, nobilitatem, honores, potentiam, dignitates ex priſca hominum perſuaſione, quam Chriſtus animis ſuorum ademit, nata & relicta eſſe: et in Chriſtianos homines inuecta, tanquã lolliũ, quod hoſtis diabolus aſperſit bonæ ſegeti* Dei.

61 *In corpore ipſo quid eſt forma? nempe cuticula bene colorata. ſi intraria cerni poſſent, quanta uel in corpore ſpecioſiſſimo cerneretur fœditas?*

62 *Lineamẽta et corporis decor quid iuuant, ſi turpis ſit animus? et ſicut Græcus ille dixit:* In *hoſpitio pulchro hoſpes deformis?*

63 *Robur quorſum pertinet in homine, quũ res maximæ & homine dignæ, non uiribus neruorum geruntur, ſed ingenij?*

64 *Nec uires quantumcunq; augeantur, maiores erũt quàm tauri uel elephãti. ratione illos, ingenio, uirtute ſuperamus.*

65 *Tranſeo quòd forma, uires, agilitas, & cæteræ corporis*

poris dotes,ut floſculi celeriter marceſcũt, exiguis ca ſibus diffugiunt: uel una febricula ualidiſsimum quãdoq; hominem concutit,& ſummum decorem tollit.

Vt nihil accidat,certe neceſſe eſt illa omnia cũ æta 66
te flacceſcere ac decidere.

Nemo ergo poteſt externa iure ſua dicere, quæ 67
tam facilè ad alios tranſeunt:nec corporea, quæ tam cito auolant.

Quid quòd hæc quæ multi admirantur,magnorũ 68
uitiorũ ſunt cauſæ:uelut inſolentiæ,arrogãtiæ, ſocordiæ,ferocitatis,liuoris,æmulationis,ſimultatũ,rixarum,bellorum,cædis,ſtragis,cladis?

Delectatio corporis, ut corpus ipſum, uilis ac pe 69
cudina eſt,qua ſæpius et uehementius, & diutius pecora quàm homines perfruuntur.

Ex hac quum morbi pleriq; ad corpus redundãt, 70
& ad rem familiarem per magna damna:tum ad animũ certa pœnitentia,& hebetudo ingenij,quod delicijs corporis extenuatur ac frãgitur: denique odium uirtutum omnium.

Nec apertè frui licet:nam ut dedecẽt generoſitatẽ 71
noſtræ mẽtis, ita nemo tam perditus eſt,quin eas erubeſcat apud arbitros capere. pariũt enim ignominiã, idcirco tenebras & latebras quærunt.

Quid quòd ſunt fugaciſsimæ,& momẽtaneæ,nec 72
retineri ulla ui poſſunt,nec unquam ueniunt puræ,

cuiuſcunq;

cuiuſcunque amaritudinis expertes?

73 Ergo excluſis uulgi ſenſibus, maximum malū putato, non paupertatem, aut ignobilitatem, aut carcerē, aut nuditatē, ignominiam, deformitatem corporis, morbos, imbecillitatem: ſed uitia, & his proxima, inſcitiam, ſtuporem, dementiam.

74 Magnum bonum credito horum contraria, uirtutem, & quæ huic ſunt finitima, peritiam, acumen ingenij, ſanitatem mentis.

75 Reliqua uel externa, uel corporis ſi habes, proderunt tibi ad uirtutē relata: oberunt, ad uitia. Si nō habes, caue ne quæras uel cū minimo diſpendio uirtutis.

76 Prolixus quæſtus eſt pietas cū ſufficientia. Fama, tametſi nihil agendum eſt ut uidearis, conſeruanda tamen eſt integra, quod interdum ea cura à multis nos turpibus cohibet, ſed præcipue in exemplum cæterorum.

77 Vnde præceptum illud ſapientium & ſanctorum uirorum: Nec malum faciendum, nec eius ſimile.

78 Quod ſi hoc aſſequi non poßumus, conſcientia debemus eſſe contenti: & quum tam deprauati erunt hominum ſenſus, ut quæ ſunt optima, putent eſſe ſceleſtißima: tunc laborandum erit, ut interna et externa ſoli Deo approbemus, idq; abunde nobis ſufficiat.

79 Etiam mala, quæ dicuntur corporis, uel fortunæ, licebit in bonum uertere, ſi patienter feras: & tanto

ſis

ſis ad uirtutem promptior,quo minus tibi in illis ſuccedit,ac proinde es expeditior.

Sepenumero ex damnis corporis, uel externorũ, 80
magnæ ſunt acceßiones uirtutibus natæ.

DE CORPORE.

ET quoniam in hac noſtra peregrinatione ani- 81
mum geſtamus in corpore incluſum, maximaſq; opes in uaſis fictilibus,non omnino repudiandum nobis eſt, & contemnendum corpus.

Sic curandum tamen, ut ſe non dominum, non ſo- 82
cium eſſe ſentiat,ſed mancipium: nec ſibi paſci aut uiuere,ſed alteri.

Quo curatius eſt corpus,hoc animus neglectior. 83

Quo mollius habetur corpus,hoc acrius menti relu 84
ctatur: & ut equus delicatè paſtus,ſeſſorem excutit.

Grauis ſarcina corporis animũ elidit, acumen in- 85
genij,ſagina corporis,aut indulgentia retunditur.

Cibi,ſomni, exercitationes,tota corporis curatio, 86
ad ſanitatem referenda eſt,non ad uoluptatem:ut animo promptè inſeruiat,nec ferocia cultus inſoleſcat,neu uirium inopia decidat.

Nihil eſt quod æquæ & uigorem mentis debilitet, 87
& robur ac neruos corporis infringat,ut uoluptas. quippe uires omnes & corporis & mentis, opere ac labore uegetantur, ocio & molicie uoluptatis langueſcunt.

88 *Mundicies corporis et uictus citra delicias aut mo roſitatem, ad ualetudinem & ingenium confert.*

89 *Ablues ſubinde manus, et faciẽ frigida, detergesq; mundo linteolo.*

90 *Repurgabis crebro eas partes, quæ ſordibus & re trementis ad extima corporis meatus præbent.*

91 *Hæ ſunt, caput, aures, oculi, nares, axillæ, & pudẽ*

92 *Pedes mundi & calidi ſoueantur. (da.*

93 *Arceatur frigus quum ab alijs partibus, tum uel maxumè à ceruice.*

94 *Ne ſtatim edas à quiete, nec ante prandium, niſi tenuiter.*

95 *Ientaculum enim ſedando ſtomacho, aut refocillã do datur corpori, non ſatietati.*

96 *Ideo tres aut quatuor panis bucceæ ſufficiũt, ſine potione, aut certe exigua, atq; ea tenui, ſalutare hoc non minus ingenio, quàm corpori.*

97 *In prandio & cœna aſſueſce non ueſci, niſi ex uno obſonij genere: eodem ſimpliciſſimo, & quantum per facultates licebit ſaluberrimo, quamuis multa menſæ inferantur: & ſi tua ſit menſa, noli admittere.*

98 *Varietas ciborum homini peſtilens, peſtilentior condimentorum.*

99 *Munda & pura parſimonia, temperatis & caſtis animis congruens, conſeruatrix rei familiaris: et quæ ſola efficit, ne multis indigere nobis uideamur, nec ſu-*

ſcipiamus

ſcipiamus peſſima facinora quæſtus gratia, quo gulæ morē geramus, irritatæ uel luxu, uel lauticijs, uel delicatis nimium & exquiſitis cibis.

Tum præſtat, ut quæ adſunt non modò nobis ſuffi- 100
ciant, ſed ex eis liceat egentibus impartiri.

Oſtendit hoc Dominus exemplo ſui, qui poſt exa- 101
turatam multitudinem, reliquias perire panum & piſcium non eſt paſſus.

Natura neceſſaria docuit, quæ ſunt pauca, & para- 102
bilia. Stultitia ſuperflua excogitauit, quæ ſunt infinita, & difficilia.

Naturæ ſi des neceſſaria, delectatur, & robora- 103
tur, tanquam proprijs: ſin ſuperflua, debilitatur, & affligitur, tanquam alienis.

Stultitiam neceſſaria non explent: ſuperflua quū 104
obruant, non ſatiant.

Potus erit, uel naturalis ille, uniuerſis animanti- 105
bus incommune à Deo paratus, pura et liquida aqua, uel tenuiſſima ceruiſia, uel uinum bene dilutum.

Nihil eſt quòd iuuenum corporib. magis officiat, 106
quàm calidus cibus, aut potus. incendit enim & euxurit eorum uiſcera, agitq; in libidinem & temeritatem præcipites.

A cœna ne bibe: aut ſi id admonet ſitis, ſume humi- 107
dum aliquid & frigidiuſculū, aut perpuſillum tenuis potiunculæ.

d Inter

108 *Inter eam potionem & quietem, interpone quum minimum horæ dimidium.*

109 *Leuaturus animum, fac cogites, quàm exiguũ tempus datum ſit uitæ hominum: ex illo non oportere multum deſcindi ad luſus, ad comeſationes, ad puerilitates, ad ineptias.*

110 *Breue ſpacium eſſe uitæ noſtræ, etiamſi totum bonæ menti impenderetur.*

111 *Nõ eſſe nos à Deo creatos ad luſum, aut nugas, ſed ad ſeria, ad moderationem, modeſtiam, temperantiã, religionem, omne genus uirtutis & laudis.*

112 *Morbos corporis, morbis animi ne curaueris.*

113 *Exercitationes corporis non erunt immodicæ cæterum aptandæ rationi ualetudinis. in quo ſequenda erunt medicinæ conſultorum conſilia.*

114 *Sic tamen, ne quid habeant turpe, immodeſtũ, obſcœnum, flagitioſum. etiam in remißionibus, & refectionibus animi, adſit aliqua memoria uirtutis.*

115 *Abſit arrogantia, contentio, rixa, inuidia, cupiditas: qui enim conuenit cruciare animum, dũ delectare ſtudes? non aliter quàm ſi fel infundas in id mel, quod cupis eſſe quàm dulciſſimum.*

116 *Somnus ſumendus eſt tanquã medicina quædam, curando corpori: tantũmodo quantus ſufficit. immodicus enim reddit corpora redundantia noxijs humoribus, ſegnia, pigra, lenta, et celeritatẽ mentis tardat.*

Neq

Nec eſt exiſtimandum uitæ id tempus, quod ſo- 117
mno impenditur: uita enim uigilia eſt.

DE ANIMO.

IN animo duæ ſunt partes: illa quæ intelligit, meminit, ſapit, ratione, iudicio, ingenio utitur ac ualet. hæc pars ſuperior appellatur, et proprio nomine, Mens: qua homines ſumus, qua Deo ſimiles, qua cæteris animantibus præſtamus. 118

Eſt altera ex coniunctione corporis bruta, fera, atrox, beſtiæ quàm hominis ſimilior: in qua ſunt motus illi, qui ſiue affectus, ſiue perturbationes nominãtur, Græcè πάθη, arrogãtia, inuidentia, maleuolentia, ira, metus, mœror, cupiditas, ſtulta gaudia. pars inferior nominatur etiam Animus, qua nihil à beluis differimus, & quàm lõgiſſime diſcedimus à Deo, extra morbum & perturbationem omnem poſito. 119

Hic eſt naturæ ordo, ut ſapientia regat omnia, pareãt homini cætera, quæ uidemus. in homine uerò corpus animo, animus menti, mens Deo. Si quid hunc ordinem egreditur, peccat. 120

Ergo peccatum eſt in homine perturbationes illas tumultuari, ſæuire, ac trahere ad ſe ius & ditionem totius hominis, ſpreta & contempta mente: mentem etiam relicta Dei lege, animo & corpori ſeruire. 121

DE ERVDITIONE.

IDcirco menti indita eſt uis intelligẽdi, ut ſingula 122

expẽdat,ſciatq́;, quid factũ bonũ ſit,quid ſecus: et uis uolendi ſumma,ut imperio huius nihil ſit in animo, quod nõ pareat,ſi illa cõtẽdat,nec de iure decedat ſuo.

123 *Ingenium multis artibus, & humanis,& diuinis excolitur & acuitur:inſtruiturq́; magna & admira bili rerum notitia, quo exactius ſingulorum naturas & precia cognoſcat:poſsitq́; uoluntatem docere,quid ſequendum bonum,quid uitandum malum.*

124 *Igitur fugiendæ artes illæ,quæ cũ uirtute pugnãt. quales ſunt diuinatrices omnes,quæ à Græcis* μαντεῖαι *dicuntur:ut,chiromantia, pyromantia,necromantia, hydromantia,etiam aſtrologia:in quibus eſt plurimũ exitiabilis uanitatis,excogitatæ ab impoſtore noſtro diabolo.*

125 *Tractantq́; & profitentur id, quod ſibi uni Deus reſeruauit,futurarum & abſtruſarum rerũ peritiam.*

126 *Nec inquirendum in Dei maieſtatem,& arcana à cognitione noſtra procul remota,à quibus Deus homi nem arcuit.*

127 *Qui ſcrutatur maieſtatem, opprimetur à gloria.*

128 *Et Paulus iubet nos non plus ſapere, quàm oportet: ſed ſapere ad moderationem. Hebræus quoque concionator inquit: Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris: ſed quæ præcepit tibi Deus,illa cogita ſemper,& in pluribus operibus eius ne fueris curioſus.*

Et arcana

Et arcana illa quæ uidit, negat licere homini eloqui. 129

Vitanda ars omnis à dæmone tradita, cum quibus 130
uelut Dei *hoſtibus nullũ debet nobis eſſe commerciũ.*

Nec expedit uel philoſophorum, uel hæreticorum 131
opiniones, pietati noſtræ contrarias, cognoſcere: ne quem ſcrupulum ſubtilis artifex diabolus in animos noſtros inijciat, qui nos nimium torqueat, etiam adducat in exitium.

Non attingendi autores ſpurci, ne quid ſordium 132
animo ex contagio adhæreat.

Corrumpunt bonos mores collocutiones malæ. 133

Reliqua eruditio munda eſt, & frugifera, referatur 134
tur modò ad ſuum ſcopũ, uirtutẽ, hoc eſt, rectè agere.

Eſt diuina eruditio à Deo *tradita, in qua ſunt the* 135
ſauri omnes ſcientiæ & ſapientiæ reconditi, hæc eſt uera mentium lux, reliqua omnis ad hãc collata, denſiſſimæ ſunt tenebræ, et ut res hominũ ludicra et puerilis.

Legitur tamen uel in hoc, quo tanquam ex compa 136
ratione fulgentior appareat noſtra lux.

Tum ut teſtimonijs hominum aduerſus eos uta- 137
mur, qui diuinis parum acquieſcunt, ut uitioſi oculi auerſantes ſolis ſplendorem.

Ad nos quoq; commonefaciendos, quum in multis 138
gentilium tantà præſtantia fuerit uirtutis, quantam eſſe conuenit in homine Chriſtiano, diſcipulo magiſtri Dei, cui ex luce pietatis, quam profitetur, magna eſt

impoſita neceßitas bene uiuendi.

139 *Suppeditant quoq; facundiam & uſum, ac prudentiam uitæ communis, quîs nonnihil interdum indigemus.*

140 *Tribus uelut inſtrumentis fabricamur eruditionem, ingenio, memoria, cura.*

141 *Ingenium, exercitatione acuitur.*

142 *Memoria, excolendo augetur.*

143 *Vtrunq; eneruant delitiæ, bona ualetudo confirmat, ocia & diuturnæ remißiones profligant, exercitamenta ad manum & in promptu ponunt.*

144 *Siue legis ipſe quid, ſiue audis, attentus id fac. nec uagetur mens tua, ſed coge illam ibi eſſe, & agere quod adeſt, non alia.*

145 *Si incipit digredi, paruo murmure eam reuoca. cogitationes omnes ab ſtudijs alienas, in aliud tempus differ.*

146 *Scito te operam & tempus perdere, ſi quæ legis, uel audis, non attendas.*

147 *Quæ ignoras, ne pudeat quærere. Ne erubeſce à quouis doceri, quod maximi uiri non erubuerunt. erubeſce potius ingnorare, aut nolle diſcere.*

148 *Quæ ignota tibi ſunt, ne iactes te ſcire: ſciſcitare potius ab ijs, quos ſcire credis.*

149 *Si uideri uis doctus, da operã ut ſis: nulla eſt cõpendioſior uia, quemadmodum non alia ratione facilius conſeque-*

conſequeris,ut exiſtimeris bonus,quàm ſi ſis talis.

Deniq; quicquid uideri cupis,fac ut ſis,aliter fru- 150
ſtra cupis.

Falſa tempus infirmat,uera corroborat. 151

Nulla ſimulatio diuturna. 152

Magiſtrum ſemper ſequere, noli præcurrere: & 153
illi crede,ne repugna.

Ama illum,& parẽtis loco habe:putaq; uerißima 154
& certißima eſſe,quæcunq; dicit.

Attẽde,ut quod ſemel erraſti, emendatus iterũ aut 155
tertio ne idem pecces.labora, ut proficiat emendatio.

Illorum decet te præcipue meminiſſe,in quibus fal 156
ſus es,ne te rurſum decipiant.

Cuiuſuis hominis eſt errare:nullius,niſi inſipien- 157
tis,perſeuerare in errore.

Scito nullum eſſe ſenſum,per quem promptius do 158
cemur,quàm auditum.

Et nihil facilius, quàm audire multa, & nihil 159
utilius.

Nec malis leuia, aut inepta, aut ridicula audire, 160
quàm ſeria,grauia,prudentia.

Pari labore utraq; diſcuntur,quum ſit adeò com- 161
modum diſpar.

Ne labores quàm multa reſpõdeas,ſed quàm apte, 162
& in tempore.

Prandio tuo & cœnæ illos adhibe, qui te poßint 163

inſtituere, quiq; ſuaui ac docta collocutione pariter et exhilarent te & peritiorem reddant.

164 *Scurras, paraſitos, imperite loquaces, aut ſpurce, moriones, nugatores, bibaces, & id genus hominum aptum ad riſum mouendum, uel uerbis, uel factis, nec honore menſæ tuæ digneris, nec illi te dum reficeris, oblectent: potius iucunda aliqua, & ingenioſa confabulatio.*

165 *Non os modò à turpibus cohibe, ſed etiã aures, tanquam feneſtras animi. memor dicti ueteris, quod citat Apoſtolus: Corrumpunt mores probos confabulationes malæ.*

166 *Siue ad menſam, ſiue alio quouis loco diligenter quid quiſq; dicat, auſculta.*

167 *Ex ſapientibus diſces, quo fias melior.*

168 *Ex ſtultis, quo fias cautior.*

169 *Quæ ſapientes probarint, ſequêris.*

170 *Quæ ſtulti laudarint, uitabis.*

171 *Si quid uideris à cordatis recipi, tanquam uel argutè, uel grauiter, uel ſapiẽter, uel doctè, uel ingenioſè, uel urbanè dictũ, retinebis, ut & ipſe in occaſione utaris.*

172 *Habebis librum chartaceum, in quo annotabis, ſi quid legeris, uel audieris dictum feſtiuè, aut eleganter, aut prudenter: uel uocabulum aliquod exquiſitum, rarum, utile ſermone quotidiano, ut quum uſus poſcat, habeas paratum.*

Annitere,

Annitere, ne ſola uerba intelligas, ſed præcipue ſenſa. 173

Quæ legeris, uel audieris, fac alijs narres, tũ tuis condiſcipulis latinè, tum alijs lingua tibi uernacula: & conare, ne minus ipſe uel lepidè, uel uenuſtè referas, quàm audieris, aut legeris: ſic & ingenium exercebis, & linguam. 174

Eſt etiam tractandus, & agitandus ſæpenumero ſtylus, optimus dicendi magiſter. 175

Scribe, tranſcribe, reſcribe, crebrò, atq; annota: cõpone alternis diebus, aut ad ſummum tertio quoq;, epiſtolam ad aliquem, qui tibi reſpondeat: & tuam oſtende inſtitutori emendandam. mendarum, quas ſuſtulerit, fac recordere, ne rurſus ad eaſdem impingas. 176

Poſt cibũ, uelut à prandio & cœna ceſſet ſtudiũ: ſumpto prãdio ſede, confabulare, audi aliquid ſuaue: aut ſic luſita, ne nimium corpus exagites & cõcutias. 177

Poſt cœnam, quam uolo eſſe modicam, deambulato cum iucundo aliquo & docto confabulatore: qui te ſermone oblectet, cuius uerba & ſententias imitari cum decore poſsis. 178

Inter cœnam, & quietem uita omnino potũ: nihil perniciofius ſimul corpori, memoriæ, ingenio. quum urgebit te ſitis, ſi biberis, pone inter potum & lectum interuallum, quum minimum ſemihoræ. 179

Memoriam quieſcere non ſines. 180

d 5 Nihil

181 *Nihil eſt quod æque labore gaudeat, & augeatur.*

182 *Commenda ei quotidie aliquid.*

183 *Quo plura commendabis, hoc cuſtodiet omnia fidelius: quo pauciora, hoc infidelius.*

184 *Quum aliquid ei credideris, ſine eam quieſcere. & aliquanto poſt ab ea uelut depoſitum repoſce.*

185 *Si quid uis ediſcere, id de nocte quater aut quinquies attētiſsimus legito: hinc ito cubitū. de mane exigito à memoria rationē eius, quod pridie credideris.*

186 *Cauendum à crapula, à cruditate, à frigore, potiſsimum ceruicis.*

187 *Vinum memoriæ mors.*

188 *Optimum eſſet ſingulis noctibus paulo antequā cubitum concederes, in ſella te ſine arbitris ſedentem quæcunq; die illo uidiſſes, legiſſes, audiſſes, egiſſes, in memoriam reuocare.*

189 *Si quid feciſſes honeſtè, moderatè, prudenter, cordatè, cum decore & laude, gauderes: ſciresq; id eſſe Dei munus, & ſimilia pergeres facere.*

190 *Si quid turpiter, immodeſtè, flagitioſè, pueriliter, ineptè, uituperio dignum, ſcires ex tua malitia profectum, doleres, & uitares in poſterum.*

191 *Si quid uel audiſses, uel legiſses elegans, doctum, graue, ſanctum, retineres.*

192 *Si quid uidiſses probatum, imitarere: ſi quid improbatum, fugeres.*

Nulla

Nulla tibi abeat dies, in qua non uel legeris, uel au dieris, uel ſcripſeris aliquid, quod ſeu eruditionem, ſeu iudicium, ſeu uirtutem augeat. 193

Cubitũ iturus lege, uel audi aliquid dignum, quod memoriæ mandetur, & de quo ſalubre ac iucundum ſit per quietem ſomniare: ut etiam nocturnis uiſis diſcas, & fias melior. 194

Studio ſapiẽtiæ nullus in uita terminus ſtatuẽdus eſt, cũ uita eſt finiendũ. ſemper illa tria ſunt homini, quàdiu uiuit, meditanda, quomodo bene ſapiat, quomodo bene dicat, quomodo bene agat. 195

Ab ſtudijs arrogantia omnis arcenda eſt. nam ea quæ uel doctiſsimus mortalium nouit, non ſunt minutiſsimum eorum quæ ignorat. exiguum quiddam, & obſcurum, & incertum eſt, quicquid homines ſciunt, menteſq; noſtræ in hoc corporeo carcere deuinctæ magna ignoratione, & altiſsimis tenebris premũtur: aciemq; adeò retuſam habemus, ut nec ſummas penetremus rerum facies. 196

Tum profectui ſtudiorum plurimum nocet arrogantia: multi enim potuiſsent ad ſapientiam peruenire, ni iam putaſsent ſe perueniſse. 197

Vitanda etiam contentio, æmulatio, obtrectatio, inanis gloriæ cupido: quum in hoc ſequamur ſtudia, ut illa fugiamus. 198

Nihil excogitari poteſt iucũdius cognitione multarum rerum, 199

rum rerum,nihil intelligentia uirtutis fructuoſius.

200 *Studia res lætas condiunt,triſtes leniunt,temerarios impetus iuuentæ cohibent, ſenectutis moleſtam tarditatem leuant:domi,foris,in publico, in priuato, in ſolitudine,in frequentia,in ocio,in negocio comitātur,adſunt,imò præſunt,opitulantur,iuuant.*

201 *Eruditio paſtus ingenij ueriſſimus, ut indignum ſit, paſci corpus eſuriente animo: ex qua uoluptates, & oblectamenta,& ſolida,& perpetua: quæ alia ex alijs naſcentia & ſe renouantia, nunquam nos deſerunt,nec laſſant.*

DE VIRTVTE.

202 *PRæſtantiſſima illa rerū uniuerſarum uirtus, neq; dono ab hominibus datur, neq; accipitur: diuinitus contingit.*

203 *Idcirco à Deo ſuppliciter ac pie petendā eſt.*

DE AFFECTIBVS.

204 *SVmmum in literis omnibus atq; eruditione eſt ea Philoſophia,quæ ingentibus animi morbis remedium adfert.*

205 *Magna cura adhibetur curando corpori: maior adhibenda eſt animo, quo huius morbi & occultiores,& grauiores,& periculoſiores ſunt.*

106 *Hi non iniura tempeſtates, cruciatus, tormenta, flagra,faces,furiæ animi humani nuncupantur.maximam hi adferunt calamitatem,et indicibiles dolores, ſi regnent,*

ſi regnent, ſi agitentur: incredendam tranquillitatem, & beatitudinem, ſi ſedentur, & cohibeantur.

Huc tendunt, quæcunque à maximis ingenijs de uita moribus'que acutiſſimè ſunt excogitata atque perſcripta. 207

Hoc eſt ingens præmium literati laboris, cuius ue riſſimus fructus eſt, ut non in admirationem, aut oſten tationem uanā ſit nobis magna illa rerū ſupellex collecta, ſed ut tranſeat in uſum uitæ, & primum omniū proſit poſſidenti: nec in eius mente ſit tāquam in pixi dicula, unde petitur res alios iuuatura, ipſi uaſculo utilis. 208

Nec aliud conatur pietas Chriſtiana, quàm ut ſere nitas humanos animos exhilaret, & trāquillitate ani morum, compoſitisq; affectionibus ſimus Deo & an gelis quàm ſimillimi. 209

Remedia his morbis, uel ex reb. ac nobiſipſis, uel ex Deo, uel ex CHRISTI *lege ac uita petuntur.* 210

Natura rerū eſt, ut incerta, & fluxa, et momenta nea, & uiciſſitudinaria, et uilia ſint omnia, præter animum: qui eſt unuſquiſq;, aut certe potiſſima eius pars, reliqua ab alijs ad alios transferuntur, ne quis extra animum quicquam poſſit ſuum dicere. 211

Quæ habet, nō donata eſſe putet, ſed accōmodata. 212

Quocirca ingētis dementiæ eſt, graue aliquod cri mē, & magna luendū pœna ob res minutas ſuſcipere. 213

Nec ſe

214 Nec ſe quiſquam efferat, quod aliquid de externis aut corporeis contigerit, quum id omne breue futurũ ſit, ac incertum: nec proprium, ſed alienum: quod ut conceßum eſt, ſic etiam repoſcetur, ad ſummũ in morte, ſæpe in uita ipſa.

215 Nec dolendum, ſi quod accommodatum ac uelut depoſitum eſt, repetatur: quin potius agẽdæ gratiæ, quòd tantiſper uti licuit.

216 Intolerandæ ingratitudinis eſt, ſi ſis aliquando affectus beneficio, iniuriam te credas accipere, quòd id non ſit perpetuum: nec quid habueris, ſpectes: aut quã diu, ſed quid, aut quandiu non habueris.

217 Nec lætandum, quod fortuita tibi acceſſerunt, aut amicis, adempta ſunt inimicis: quum in omnibus tãta ſit celeritas, & ambiguitas, ut plerunq; inani lætitiæ proximus ſit acerbus fletus.

218 Nec deſpondendus animus, aut contrahendus reflante fortuna: quippe aduerſis matutinis, interdum ſuccedunt proſpera ueſpertina.

219 Iam quæ conditio corporum, quæ ratio uitæ fictis ex tam uili initio, tam fragili, quum ſit anceps uita, ſepta tot undiq; periculis: & ut ſit aliquantiſper certa, utiq; non eſt diu duratura: quid habemus, quur in tanta infirmitate ferociamus?

220 Quumq; nihil ſit aliud hæc uita, q̃ peregrinatio, qua in alteram ſempiternam tendimus, pauciſsimiſq;

rıbus

rebus ad hoc iter conficiendum egeamus.

Quid eſt quam ob rem his quæ huc atque illuc uolui & iactari cernimus, ſollicitemur aut omnino moueamur? 221

Cupiditati quare ſeruiendum eſt, quum ſint futura incertiſsima, & præſentia paucis contenta? 222

Liber ille, qui cupit ſolum, quæ ſunt in ipſius manu: ſeruus, qui contrà. 223

Iam fortunæ muneribus expleri, quid aliud eſt, quã peditem multis ſarcinis impediri ac obrui? 224

Nemo eſt tam ſtupide amens, qui non ſe illi ciuitati, ad quam tendit, & ubi morari deſtinat, potius quã itineri adornet, componatq́;. 225

Vita hæc noſtra, quũ ſit natura ſua fugax & arcta, maxima eius pars, ac ferè tota perturbationib. perit. neq; enim uiuimus, quãdiu affectibus concutimur, & in primis mortis metu. 226

Quæ quum ex infinitis cauſis immineat, & appropinquet, expauenda non eſt ex una & altera: quũ neceſſario peruentura, fugienda non eſt per ſcelus, aut mœrendum quòd accedat. 227

Quum ſit uita innumeris tædijs ac miſerijs referta, cur eſt tam arctè retinenda? quum ad alteram æternam proficiſcamur, ita nos comparemus, ut rectà ad illam euolemus, pleniſsimam bonorum omnium. 228

Ergo

229 *Ergo premimur ſæpius noſtris erroribus, quàm rebus ipſis: quũ magna mala, aut bona cenſemus, quæ non ſunt.*

230 *Natura & conditio, et uera rerũ precia illa ſunt, quæ initio poſui. quo apparet, nihil præter uirtutem pulchrum aut magnum eſſe, aut etiam noſtrum.*

231 *Nos uerò in conſilium mentis amorem corporis, & cupidinem rerum uitæ huius accerſimus, quæ à multis uocari ſolent, Amor noſtri.*

232 *Hic animos uiriles eneruat, ut nulla res tam minuta ſit, quæ in eos non penetret: nec ulla tam exilis aut tenuis, quin eos concutiat.*

233 *Hinc tenebræ oboriuntur oculo mentis, & ubi regnum affectus occupauere, iam illis tãquam dominis blandimur, indulgemus, paremus.*

234 *Ita aliena mordicus tanquam noſtra apprehendimus: & ſi detrahantur, lamentamur, & affligamur noſipſos.*

235 *Et noſtra tanquam aliena negligimus, & auerſamur profutura, ceu in primis noxia: & nocitura amplectimur pro utilibus.*

236 *Aliena mala nobis uidentur leuiſſima, noſtra illis non maiora intolerabilia: & ſemper queruli nec aliena deſideria ferimus, nec noſtra.*

237 *Nec iam nobis placemus ipſi, nec hic mundus cũ ſua lege nobis ſatis facit. immutatas uellemus rerum*

naturas:

naturas:tanta eſt ex delicijs impatientia.

Quæ cruces poßunt cum his comparari?nec ſunt alia apud uita functos tormenta. 238

Nec dæmones alijs ſuplicijs ſunt miſerrimi,quàm ſuperbia,inuidia,odio,ira. 239

Cernere eſt uultus eorum,qui his affectibus tenentur,quàm uarij ſunt,quàm anxij,anheli,truces, horridi:ad eundem modum & animi ſunt affecti. 240

Ira perturbationum omnium atrociſſima, maxime hominem dedecet. 241

Naturam hominis in truculentam mutat feram. 242

Et quum quæuis perturbatio mentis aciem & iudicium omne obſcuret,tum ira tenebras denſiſſimas offundit,ut nec uerum,nec utile,nec decorum poßit cernere. 243

Arrodit cor,& ualetudinem affligit. 244

Id cogit facere,quod ilicò pœnitentia conſequatur. 245

Iam in facie quàm turpis mutatio? quæ tempeſtas? oculorum ardor? dentium ſtridor? deſpumatio? & totius oris pallor? fœda in lingua titubatio & clamor? 246

Vt ille,qui iratum ſe ad ſpeculũ uidit,non ſine cauſa dicatur ſe non agnouiſſe. 247

Ob hanc toruitatẽ uultus,atrocitatẽ dictorũ,crudelitatẽ factorũ adimitur uiro omnis autoritas,omnis beneuolentia,diffugiunt amici, recedũt obuij, ſolitudo undique,omnes oderunt,omnes deteſtantur. 248

249 *Quo ſit, ut maximi uiri nihil uel cauerint magis, uel texerint, quàm iram, et irati opera: adeò ut naturæ etiam ſuæ repugnarint, ac uim attulerint.*

250 *Quid enim ridiculum magis, quàm tantulum tam imbecillum animalculum ſic ferocire ac furere?*

251 *Et tantas tragœdias, tam atroces de uiliſſimis reb. excitare, ut de corporeis, de fortuitis etiã, ſi dijs placet, de uno uerbulo?*

252 *Iram facile domabis, ſi illud animo perceptũ & fixum tenueris.*

253 *Iniuriã nõ fieri, niſi lædatur animus: cui à nemine noceri poteſt, niſi à poſſidente, introducto in eũ uitio.*

254 *Hæc ad hominem, ex homine. nunc altius, nempe ex* Deo. *etiam ſi & illa quoq; ex* Deo, *ſed hæc aliquãto expreſſius ac proprius.*

DE RELIGIONE.

255 N*ihil potuit hominum generi dari maius, aut præſtabilius, q̃ religio: quæ eſt cognitio & amor* Principis *& parẽtis uniuerſitatis mũdi huius.*

256 *In nullos homines æquè eſt beneficus* Deus, *ac in illos, quos docet qui ſit uerus ſui cultus.*

257 *Idcirco* Pſalmiſta *inter maxima* Dei *in populum* Iſraëliticum *munera, illud ponit:* Qui annunciat uerbum ſuum Iacob, iuſtitias & iudicia ſua Iſraëli.

258 Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

Per

Per religionem Deus *cognoſcitur: cognitus fieri nequit aliter, quin ametur.* 259

Vnus Deus *eſt princeps, & autor, & dominus vniuerſorum, qui poteſt, qui ſcit omnia.* 260

Mundus hic, eſt uelut domus quædam eius, uel potius templũ: ipſe ex nihilo in hanc faciẽ atque ornatũ protulit. unde nomen accepit apud Græcos ornati. 261

Idem regit atq; adminiſtrat non minore conſeruationis miraculo quàm creationis. 262

Et *quemadmodum in domo prudentiſsimi patrisfamiliâs nihil iniuſſu eius agitur: ſic in omni mundo nihil iniuſſu* Dei *geritur, omnia potentis & ſcientis.* 263

Illi angelos, dæmones, homines, animantia, ſtirpes, lapides, cœlos, & elementa, cuncta deniq; curæ eſſe ac parêre. 264

Nihil fieri, nihil moueri, nihil contingere, ac ne ſtipulam quidẽ attolli ullam, aut floccum uolitare extra illius præſcripta & iuſſa. 265

Hanc eſſe uniuerſi legem, non alium eſſe in rebus caſum, non fortunam, aut ſortem. 266

Omnia ab eo fieri cum ſumma æquitate & ſapientia, tametſi uijs nobis ignoratis. 267

Quæcunq; cuiuis contingunt, ad eius referri commoda: ſi ſit bonus, non ad iſta pecuniolæ, aut mundi huius momentanei, ſed illius æternæ ſalutis. 268

Ergo quæcunq; in hoc mundo accidũt, tanquã ab 269

 autore

autore Deo profecta, æquis animis accipienda atq; approbanda ſunt. ne affectu noſtro, & tanquã iudicio cõſilium damnare uideamur, & improbare uoluntatẽ iuſtiſsimi illius, & ſapientiſsimi rectoris omniũ Dei, *quia non aſſequimur.*

270 *Ei nos obſequi ac ſubditos præbere, laudare, atq; approbare cuncta quæ facit, fas piumq; eſt.*

271 *Nos pueri & meliorum rerum inſcij, quæ damnoſiſsima ſunt deflemus non dari, tanquã utiliſsima. quæ utiliſsima, horremus tanquam aduerſiſsima.*

272 *Vt nihil ſit nobis ſæpenumero peſtilentius, quàm fieri uotorum noſtrorum compotes.*

273 *Quumq; in tantis tenebris ignorationis uerſemur, ſic* Deo *uiſum eſt, ut nobis ſola ſit præſtanda culpa, cætera omnia illius curæ remittantur.*

274 *Nobis uelimus nolimus exequendum eſt, quod de nobis ſtatuit ac iubet rector huius tanti operis, quorſum igitur ſpectat mallè cum lachrymis detrectantes & reluctantes trahi, quàm hilaritnr & ultro duci?*

275 *Certe amicus omnis* Dei, *legibus & uoluntati amici obtemperabit.*

276 *Hæc potiſsima ratio eſt* Dei *amandi, ſicut* CHRISTVS *inquit: Vos amici mei eritis, ſi feceritis quæ ego præcipio uobis.*

277 *Pacificator humani generis cum* Deo, *& autor ſalutis noſtræ eſt* IESVS CHRISTVS, *homo Deus,*

Dei

Dei omnipotētis filius unigenitus, quē ad hoc ipſum pater miſit, quum ei uiſum eſt miſereri generis humani, quod maximo ſuo malo inimicum ſe fecerat Deo.

Nullum excogitari poteſt malum peſtilētius, aut exitiabilius, quàm per paccatū à Deo ſeparari, perenni bonorum omnium fonte ad pernicioſiſsimam conuerti miſeriam, & à dulciſsima uita in acerbiſsimam mortem. 278

In hoc inter cætera CHRISTVS *uenit, ut rectiſsimā uiam nos edoceret, qua inſiſteremus proficiſcentes ad Deum, nec ab ea uel pilum deflecteremus.* 279

Hanc ipſe & uerbis indicauit ac patefecit, & exēplo uitæ ſuæ muniuit expeditiſsimam atq; certiſsimā. 280

Humana omnis ſapientia, ſi cum religione Chriſtiana conferatur, cœnum eſt & mera ſtultitia. 281

Quicquid graue, prudens, ſapiens, purū, ſanctū, religioſum: quicquid cū admiratione, exclamatione, plauſu apud gentiles ſapientes legitur: quicquid ex illis commendatur, ediſcitur, in cœlum tollitur: id totū purius, rectius, apertius, expeditius inuenitur in pietate noſtra. 282

Hanc noſſe, perfecta eſt ſapientia: iuxta hanc uiuere, perfecta uirtus. ſed nemo uere nouit, q nō ſic uiuat. 283

Vita CHRISTI *teſtatur humanam eius probitatem: miracula, omnipotentiam diuinitatis: lex, cœleſtem ſapientiam.* 284

285 Vt ex probitate accedat exemplum ad imitandũ, ex autoritate uis ad obediendum, ex ſapientia fides ad credendum.

286 Probitas amorẽ eliciat, maieſtas cultũ, ſapiẽtia fidẽ.

287 Si quis quæ CHRISTVS præcipit expendat, comperiet omnia ad noſtras utilitates referri, ut nemo niſi maximo ſuo bono ſentiat ſe credere.

288 Vt nihil eſt homini gratius, quàm fidi ſibi, ita nec Deo: nec quiſquam bene de illo cogitat, cui timide ſeipſum credit.

289 Fundamẽtum ſalutis eſt, credere Deum eſſe patrẽ, et huius filium unicum IESVM CHRISTVM legis latorem noſtrum: & ex utroq; ſpirari ſanctum illum afflatum, ſine quo nihil agimus, nihil cogitamus excelſum, aut profuturum nobis.

290 Verus Dei cultus eſt, animum morbis & prauis affectibus perpurgare. & in illius quàm proxime poſſumus transformari ſimulachrum, ut puri & ſancti ſimus, ſicut & ipſe eſt, neminem oderimus, omnibus prodeſſe ſtudeamus.

291 Quo magis te à corporalibus ad incorporea trãſtuleris, hoc uitam diuiniorem uiues.

292 Ita fiet, ut Deus cognatam & ſimilem ſibi naturã agnoſcat, eaq; delectetur: ac uelut in uero & germano templo habitet, multo ſibi acceptiore, quàm iſta ſunt lapidum & metallorum.

Templum

Templum Dei ſanctum eſt, inquit Paulus, quod eſtis uos. 293

Tantus hoſpes conſeruandus eſt: nec tetro peccatorum fœtore expellendus. 294

Corporalia opera fatua ſunt ante Deum, niſi conditura ex animo addatur. 295

In occultiſsimis receßibus, & procul ab omnium oculis, atq; adeò in corde ipſo, atq; in animo tuo ſcito te habere Deum arbitrum, teſtem, iudicem omniū, etiā cogitationum tuarum: ut illius præſentiam reueritus, nihil non modò facias, ſed nec in animum admittas nefarium, aut turpe. 296

Charitas erga Deum hæc eſſe debet, ut illum cæteris rebus uniuerſis anteponas, honoremq; & gloriā illius chariorem habeas, cunctis uitæ huius honoribus & commodis. 297

Et quemadmodum amicus, quum amici memoria occurrit, beneuola quadam afficitur & pia lætitia: ſic curare te decet, ut diuina omnia amiciſsima tibi ſint, & proinde gratiſsima, uerſeriſq; in illis multo libentiſsime. 298

Quoties nominari audis Deum, maius quiddam & admirabilius occurat, quàm quod poßit humana mens capere. 299

Quæ de illo et diuis dicuntur, audi, non quomodo humana, ſed cum magna animi admiratione. 300

301 *De Deo ne quid temere cenſeas, aut de illius factis pronuncies aliter, quàm uenerabundus & timide.*

302 *Impium, in res ſacras iocari, aut dicta ſanctarum ſcripturarũ adluſus, ineptias, aniles fabulas, ſcommata cõuertere: ceu quis medicina ad ſalutem parata cœnum aſpergat. ad obſcœnitatem autem trahere, id uero nefarium & intollerabile.*

303 *Omnia decet illic eſſe admiranda: & cum ingenti dignatione in animos recipienda.*

304 *Sacris interſis attẽte ac pie, nõ ignarus, quæcunq; ibi ſeu uides, ſeu audis, eſſe puriſſ. & ſacroſancta, ſpectareq́; ad immenſam illam Dei maieſtatem: quã adorare facile eſt, comprehendere impoſſibile.*

305 *Ita ut in diuina illa ſapientia altiora ſemper exiſtimes latere, quam quò poſſit uis ulla humani ingenij pertingere.*

306 *Dicta ſapientum hominum etiam non intelecta ueneramur, quanto id æquius eſt diuinis deferri?*

307 *Quoties nominari audis* IESVM CHRISTVM, *toties ueniat tibi in mentem charitas illius in nos ineſtimabilis, et recordatio illius ſit tibi dulcedinis & uenerationis plena.*

308 *Quum titulum aliquem, aut epitheton* CHRISTI *audis, extolle te in eius contemplationem: & ora, ut talem ſe præbeat erga te. uelut cum dementem, mitẽ, placidum: ut talem illum experiare. quum omnipoten-*

tentem, ut id oſtendat in te, ex peßimo reddens optimum, ex hoſte filium, ex nihilo aliquid. quum terribilem, ut eos à quibus terrere terreat.

Quum Dominum uocas, ſic illi ſeruias: quum patrem, ſic ames, & te dignum præſtes tanto patre filium. 309

Nulla res eſt in toto uniuerſo, cuius ſi uel originẽ, uel naturam, uiresq́; intuearis, non ſuppeditet, quo au torem omnium Deum admireris & adores. 310

Nihil exordire, non inuocato prius numine. Deus enim, in cuius manu ſunt progreſſus, & exitus, optatos eos tribuit ijs actibus, quos ab ipſo auſpicamur. 311

Quicquid aggreſſurus es, finem ſpectato, et ubi tu rectũ conſiliũ præſtiteris, de euentu ne ſis ſollicitus. 312

Illi fide, in cuius poteſtate ſunt rerum euentus. 313

Quandoquidem religio omnis ſita eſt in intimis pectoris, preces da operam ut intelligas: & caue ne ore tantum permurmures, ſed quum oras, totus & animo, et mente, & cogitatione, & uultu in hoc ſis, ut omnia ſecum conſentiant, & excellentißimæ reſpondeant actioni. 314

Execrantur illum cœleſtia oracula, qui opus Dei facit negligenter. 315

Si in citharœdo turpe eſt, aliud ipſum ore, aliud fides eius ſonare: multo eſt turpius, quum Deo pſallimus, aliud linguam dicere, aliud animum cogitare. 316

317 Vota noſtra ſobria ſint, & digna, quæ à Deo petantur. & quæ Deus det, ne ſtulta illum, aut inepta offendant.

318 Sumpturus cibum, recordare omnipotentiæ Dei, qui cuncta ex nihilo cõdidit: ſapientiæ ac benignitatis, qui ea ſuſtinet: manſuetudinis & clementiæ, qui etiam inimicos ſuos paſcit.

319 Expende quantum illud ſit, tot uitis uniuerſitatis mundi huius, tam uariam quotidie alimoniam ſufficere, conſeruare omnia, & uindicare ab interitu, quò nutu ſuo tendunt.

320 Nullam neq; hominum, neq; angelorum ſapientiam nõ modò hoc poſſe præſtare, ſed nec intelligere.

321 Itaque quum ſcias te de illius bonis uiuere, cogita quàm execrandæ ſit ingratitudinis, quàm perditæ te meritatis, audere te cum illo inimicitias exercere, cuius beneficio, & uoluntate conſiſtis: non amplius, ſi nolit, futurus.

322 Ad menſam ſint caſta omnia, pura, cordata, ſancta: qualis ille eſt, inter cuius munera tunc uerſaris.

323 Omnis detractio, uirulentia, atrocitas, crudelitas à menſa arceatur, in qua tu ſentis incredibilem Dei erga te ſuauitatem & clementiam.

324 Quo intolerabilius eſt, eum te locum aſperitate aut odio in fratrem contaminare, ubi tu benignam & largam in te lenitatem percipis.

Quod

Quod nec gentiles ignorarunt, qui eã ob cauſam mensæ ſacra nominabãt læta & feſta: ad quam triſte aliquid, aut atrox dici, fieriue nefas erat. 325

Quũq; ſis omnipotenti, ſapientiſsimo, largiſsimo Deo curæ, tu immodicam ſuſtentandi tui curam depone, tanquam bonitati illius diffiſus. unicam curam ſuſcipe, quomodo illi placeas, ac ſatisfacias. 326

Stultiſsimum eſt, alimenti cauſa prauum ullum facinus admittere: et illũ offendere, à quo ſolo alimenta ueniunt: ut eum tibi iratum facias, à quo aliquid contendis impetrare. 327

Præſertim quũ alimentis nõ conſeruetur uita, ſed uoluntate Dei, quemadmodũ diuinis oraculis declaratum eſt, non pane hominem uiuere, ſed uerbo Dei. 328

Habemus ſyngrapham IESV, uniuerſorum in cœlo & in terra domini: nihil eorum quæ opus ſunt homini, defuturum ijs, qui quæſierint regnum Dei, & iuſtitiam eius. 329

Tum ex Dei donis, quæ ipſe arbitrio ſuo & largitur, & tollit, quum is in te tam benignus fuerit, tu in fratrem tuum, illius filium, malignus ne eſto, reputãs uos ex æquo eſſe Dei filios: nec Deũ plus tibi debere, q̃ illi tantum uoluiſſe te diſpenſatorem & adminiſtratorem eſſe, & à quo ſecundũ Deũ frater tuus peteret. 330

Nihil uerius datur CHRISTO, quàm quod egenis datur. 331

Sumpto

332 *Sumpto cibo, conſidera cuius ſit ſapientiæ, cuius potentiæ, uitam noſtram ijs rebus, quas edidiſti ſuſtentare, & ruentem fulcire.*

333 Itaq; habeas Deo gratiam, non quantam haberes illi, qui tibi pecunia ſua cibariũ emiſſet: ſed quanta habenda eſt ei, qui te & cibum ipſum condidit. & cibũ propter te, & cibo te ſuſtentat: non ui illius, ſed ſua.

334 Quum petis quietem, & quũ ſurgis, reminiſcere beneficiorum Dei, non in te ſolum, ſed in totum genus hominum, atq; adeò mundum uniuerſum.

335 Cogita quantæ ſint hoſtis hominum per licentiam quietis inſidiæ, dum homo uelut cadauer iacet, impos ſui: quo inſtantius orandus eſt CHRISTVS, ut nos tã imbecillos tueatur.

336 Nec ullo noſtro peccato irritandus eſt cuſtos & præſes noſter.

337 Et frons & pectus crucis nota exterius muniendum: interius uerò, pijs precibus & ſanctis meditationibus.

338 Vbi iam lectum ingrederis, fac cogites, unumquẽque diem imaginem eſſe humanæ uitæ: cui ſuccedit nox, & ſomnus, ſimulachrũ mortis expreßißimum.

339 Itaq; rogandus eſt CHRISTVS, ut in uita & in morte adſit ſemper propitius ac fauẽs, illamq; ipſam noctem præbeat nobis placidam atq; tranquillam.

340 Néue inſomnijs terreamur: ſemperq;, etiam ſopitis,

tis, ille menti noſtræ obuerſetur, illius ſolatijs recreati ad matutinum tempus, ſoſpites et læti perueniamus cum pia memoria ſanctißimæ mortis ipſius precij, quo genus humanum redemptum eſt.

Cubile ſeruabis caſtum mundumq́; : ne ius ullum in id inueniat autor ille, & caput totius ſpurcitiei. 341

Signo crucis, & ſacra aqua, & inuocatione diuini nominis, ſed in primis ſanctis cogitationibus, & ſtatuto cuſtodiendæ pietatis, omnem ab eo diaboli ditionem pelles. 342

De mane ſurgens commenda te CHRISTO: *cui et age gratias, quod illius ope ac præſidio non es illa ipſa nocte oppreſſus dolis & inuidia immanis hoſtis.* 343

Et quemadmodum de nocte dormijſti, poſtea euigilaſti: ſic noſtra corpora recordare dormitura per mortẽ, hinc reddenda uitæ à CHRISTO, *quum apparebit iudex uiuorum & mortuorum.* 344

Quem ſupplex obteſtare, ut ſequentem diem uelit ac faciat te in obſequio ſuo totum conſumere, ne quem lædas, neu à quo lædatur tua probitas: ſed ſeptus undique ac munitus pietate Chriſtiana, ſoſpes & integer tot euadas retia, tot pedicas, quot per uias omnes & aditus humanos ſparſit tetenditq́; inſidioſus diabolus. 345

Sanctißimam Dei parentem MARIAM, *& reliquos diuos, diuasq́; uenerare, tanquam charos amicos* 346

CHRI-

CHRISTI *Dei uiuentis in ſecula ſeculorum.*

347 *De illorũ uita & actis crebrò uel legito, uel audito attentiſsimus & libentiſsime, pio & uenerabundo animo, ut tibi ad imitationem proſint.*

348 *De illis ſic ſenti, ſic loquere, tanquam non iám hominibus, ſed ſupergreſsis naturã omnem & faſtigium humanum, diuinitati proximis & coniunctis.*

349 *Inter homines uerò quum tanta ſit cognatio ſimilitudinis in corpore, et toto animo, ſimusq; omnes pa riiure in mundum inuecti, ad ſocietatem & uitæ com munionem facti: ad hanc conſeruandam lex eſt à natura proclamata, ne quis alteri fecerit, quod ſibi factum nolit.*

350 *Hoc unum inſtaurator ille naturæ collapſæ ſuum eſſe dogma profeſſus eſt, ſed explicatum & illuſtratũ.*

351 *Nam ut humanã naturã ad ſimilitudinẽ* Dei, *quo ad eius fieri poteſt, ſublatam ſuis omnibus numeris cõſummaret, non modò mutuum amorem imperauit, ſed eorum quoq; qui nos oderunt.*

352 *Vt ſimus cœleſtis patris ſimiles, qui ſuos quoq; ini micos amat. quod declarat beneficijs illos proſequendo, & quidem maximis, neminem odit.*

353 *Quid quod hominum ingeniũ ita fert, ut beneuolos in ſe illos uelint, etiam in quos ipſi ſunt maleuoli.*

DE CHARITATE.

354 S*Apientiſsimus uitæ noſtræ magiſter, nempe &*
autor

autor, unicum dedit ad uiuendum documentũ, ut amemus: gnarus uitam noſtram, ſi amemus, fore feliciſſimos, nec alijs opus eſſe legibus.

Nihil felicius, quàm amare: idcirco Deus et angeli feliciſſimi, qui amant omnia. 355

Infelicius nihil quàm odiſſe, quo affectu miſerrimi ſunt diaboli. 356

Verus amor omnia exæquat, ubi is figet, nemo alteri quærit præferri, nemo à dilecto rapere: quũ apud ſe eſſe cenſeat, quæ apud illum. 357

Non litem mouere fratri charo, ac neq; ſe unquàm iniuria putat ab illo affici: ideò nec ultionem meditatur. nemo inuidet ei, quem amat. nec quiſquam malis amici gaudet, nec bonis indolet: contrà potius gaudet cum gaudentibus (iuxta dictũ Apoſtoli) flet cum flentibus: idq; non fictè aut ſimulatè, ſed ex animo, quoniam amor omnia reddit communia, ſuaq; eſſe exiſtimat, quæ ſunt eius quem amat. 358

Documenti huius ſolidum & ueriſſimũ exemplar oculis noſtris ad imitationem propoſitum, ſunt CHRISTI *actiones.* 359

Venit enim Dei filius, nõ ut uerbis modò, ſed exemplo uitæ ſuæ rectam nos doceret uiuendi rationem, ut illuſtratis ſole illo ſuo animis noſtris, aperte qualis quæq; res eſſet cerneremus. 360

Primũ exercitus per omne genus patientiæ quan- 361

tam

tam oſtendit animi moderationem, in quanta poten-tia? impetitus tot tam grauibus contumelijs nemini re maledixit: tantum docuit uiam Dei, *aduerſam deteſtatus. uinciri ſe eſt paſſus, qui mundum euertere uel uni co poterat nutu.*

362 *Calumniam quàm patienter tulit?*

363 Deniq; *ſic geßit ſeſe, ut nemo in eo potentiam nouerit, niſi ad iuuandum.*

364 Rex & Dominus *uniuerſorum, per quē fecit pater hunc mundū, quàm æque tulit æquari ſe infimis mortalium? & propriam ſibi domum, & charis ſuis miniſtris deeſſe alimenta?*

365 *Conditor rectorq; naturæ, malorū naturæ noſtræ expers non fuit, eſurijt, ſitijt, delaſſatus fuit & mœſtus. quorſum hæc, niſi ad exemplum noſtrum?*

366 *Tam amicus pacis, concordiæ, charitatis, ut nullū uitium magis ſit inſectatus, quàm ſuperbiam: & quæ illinc oriuntur, arrogantiam, ambitionem, contentionem, dißidia, ſimultates.*

367 *Oſtendens nihil eſſe, quur quis uel ab externis ſibi quicquam arroget, uel à corporeis, quum ſint aduentitia, & aliena.*

368 *Nec ab internis, & uirtute, quum à* Deo *dentur. & ob hoc ipſum tolluntur, quod quis eiuſmodi muneribus. ſeſe efferat, nec fontē atq; originem agnoſcat: deſpiciens eos, ad quorum utilitatem hæc à* Deo *accepit.*

Et

Et ad ſuperbiam infringendam, ne quis tanquã ri 369
te ſubditus religioni, & ſeruator legis Euangelicæ ſi-
bi placeat, audiuimus ab eo, Quum omnia quæ uobis
præcepi, feceritis, dicite, ſerui inutiles ſumus.

Quanta ſtultitia eſt eorum, qui ſe exacte Chri- 370
ſtianos gloriantur? & alijs in obſeruanda lege ſeſe
anteponunt?

Quum nemo de ſe norit, an uirtutem habeat, utrũ 371
odio Dei an gratia dignus ſit: an ille, cui ſeſe præfert,
uirtute ſit locupletior: an aſcitus & deſtinatus in cõ-
ſortium cœleſtium, quum ſit ipſe miſerijs ſempiternis
aſsignatus.

Idcirco iudicium omne de homine homini ademit, 372
cæco & ignaro receſſuum cordis, ad ſe tranſtulit ſcru
tatorem pectoris humani.

Exteriora enim quæ ſola oculus hominis intuetur, 373
infirma & incerta ſunt interiorum ſigna.

Non ergo uno cõgreſſu, quod nonnulli faciunt te- 374
merarij, non centum, non longiſsimo conuictu de inge
nio, uitijs, aut uirtutibus cuiuſquam ſententiam in to-
tum feras.

Longiſsimæ & obſcuriſsimæ ſunt in humano cor 375
de latebræ, quæ humana acies in tantam caliginem
penetrabit?

Et cum CHRISTVS *uniuerſum genus hominum* 376
morte ſua ſibi aſſeruerit, tantoq; precio de ſeruitute

diaboli redemerit, nemo auſit contemnere, nemo ludere animam: quam ita Dominus amauit, ut nihil cunctatus ſit uitam ſuam pro illa effundere.

577 Pro uniuerſis crucifixus eſt Dominus, & pro ſingulis.

578 Nec ſperes fore CHRISTO rem gratam, ſi tu oderis, quem ille amat.

579 Hanc uult ſibi referri gratiam, ut quemadmodum ipſe dominus nos ſeruos nequam & peßime meritos amauit, ita & nos conſeruos noſtros.

580 Hic inchoauit mutuam hominum inter ſe & cum Deo charitatem, hoc eſt, humanæ beatitudinis iecit fundamenta, in cœlo abſoluit.

581 Hæc eſt uita & gratia CHRISTI, ſapientia humanum ingenium excedens: æquitate intelligentibus congruens, bonitate cunctos alliciens.

582 Nemo ſe Chriſtianum eſſe putet, nemo ſe Deo eſſe charum confidat, ſi quem odit: quum CHRISTVS nobis homines omnes commendarit.

583 Hominem tibi à Deo cõmendatum, ſi dignus eſt, ama, quia dignus eſt, quem ames: ſin indignus, ama, quia Deus dignus cui pareas.

584 Non ieiunia, nõ erogatæ opes omnes in pauperũ uſum, hominẽ Deo gratioſum reddunt: ſola hoc præſtat hominũ charitas. hoc nos Apoſtolus eius docuit.

585 Nullũ uidebis hominem, quem non exiſtimes debere tibi

bere tibi eſſe fratris germani loco, ut eius rebus proſperis gaudeas, aduerſis doleas, iuuesq́; quantum erit opis tuæ.

Non natio affectum hunc minuat, non ciuitas, nõ cognatio, non profeßio, non conditio, non ingenium. Unus eſt omniũ pater Deus: *quem tu edoctus à* CHRISTO *quotidie patrem compellas, qui te filium agnoſcet, ſi tu eius filios fratres agnoueris?* 386

Ne ſit tibi turpe fratrem illum habere, quẽ Deus *non dedignatur filium.* 388

Pacem & concordiã, & amorem inuexit Deus. 389

Partes & factiones, & priuatas utilitates cũ alienis damnis, ſicut etiam dißidia, rixas, contentiones, bella, diabolus, peritißimus horum artifex. 390

Deus quia uult nos ſaluos, ſpargit beneuolentiã: diabolus quia perditos, inimicitias. 400

Concordia etiam puſilla coaleſcunt: diſcordia maxima dißipantur. 401

Qui pacem, qui concordiam ſtudent inter homines uel conciliare, uel conſeruare ſartam tectam, ij filij Dei *uocabuntur, teſte* CHRISTO. *hi uerè ſunt pacifici, de quibus ipſe loquitur. qui uerò diſcordias ſerere, charitatem hominum inter ſe reſcindere, ij filij diaboli.* 402

Summũ inimicitiarum, quo beluarum feritatem omniũ homo ſuperat, bellum: ſcito rem eſſe non homi- 403

num,ſed quod uerbum ipſum loquitur,beluarum.

304 *Quam deteſtatur natura: quæ hominem inermẽ genuit, ad manſuetudinem & communionem uitæ: auerſatur* Deus,*qui penitus uult & imperat mutuam inter homines omnes charitatem.*

395 Nec quiſquam homo homini uel bellum facere, uel nocere poteſt ſine ſcelere.

396 *Si quem arbitreris iniquo aut infenſo eſſe in te animo,nullum laborem aut operam refugias, dum illum quacunq; ratione lenias & places tibi.*

397 Neq; *in ea re uel precibus,uel obſequio, uel fortunis parcas,modò tibi gratiam omnium pares,celerem uiam ad gratiam* Dei.

398 *Neminem irriſeris,cogitans quod uni alicui accidit, poſſe cuiuis accidere. age potius* Deo *gratias, quòd te extra eam ſortem poſuerit:& ora,tum tibi ne quid tale accidat,tum illi ſic afflicto ſaltem remedium aliquod,uel æquum animum: et ipſe ſubueni,ſi potes.*

399 *Crudelis animi eſt, alienis malis gaudere, & non miſerari communem naturam.*

400 *Eſto hominibus miſericors, & conſequêre à* Deo *miſericordiam.*

401 *Fortuna & caſus humani, ſunt omnibus communes,unicuiq; minantur,unicuiq; impendent.*

402 *Hoc amore hominibus debito,nihil exiſtimato poſſe te facere aptius,& congruentius,quàm ſi maximũ*

bonum,

bonum,hoc eſt,uirtutẽ eis procuraueris:ſi ſtudueris, ut omnes, ſi potes, utiq; quãplurimos reddas bonos.

Nihil magis amori diſſonũ,nihil damnoſius aut de terius feceris,quàm ſi quos malos reddideris uel ſuaſi bus,uel exemplo,uel ullo alio incitamento. 403

Primum omnium & feliciſsimum eſt,ſi ames etiã odioſus:ſed iucundiſsimum quoq; eſt, & maximè tutum amari. 404

Nullæ certiores opes,quàm certæ amicitiæ. 405

Nullum potentius ſatellitiũ,quàm amici fideles. 406

Solem è mundo tollit,qui è uita amicitiam. 407

Sed uera & ſolida, & duratura amicitia,tãtumo do eſt inter bonos,inter quos facile amor coaleſcit. 408

Mali nec inter ſe amici ſunt,nec cum bonis. 409

Vt ameris,certiſsima eſt & breuiſsima per amorẽ uia:nihil enim ſic amorem elicit,ut amor. 410

Cõciliatur quoq; uirtute, quæ natura ſua amabilis eſt, ut uel ignotiſsimos ad ſe amandã inuitet et trahat. 411

Tum etiã uirtutis ſignis,manſuetudine,modeſtia, pudore,humanitate,comitate,affabilitate: ſi nihil uel dixeris,uel feceris,quod arrogantiam, aut inſolentiã, aut petulantiam, aut obſcœnitatẽ reſipiat: omnia ſint dulcia,mitia,lenia, & pura. 412

Amicitiæ uenenum, ſi ames tanquam oſurus: & amicum ſic habeas,ut putes poſſe inimicum fieri. 413

Salutare illud,odi tanquam amaturus. 414

415 In amicitia nulla ſit inimicitiæ cogitatio, quem habes amicũ, ne credas futurum unquam inimicũ: alioqui infirma & fragilis erit amicitia.

416 In qua decet ineſſe fidem, conſtantiam, ſimplicitatem, ut de amico nec ipſe ſuſpiceris, nec ſuſpicantibus aut deferentibus aurem accommodes.

417 Vita non eſt uita ſuſpicacibus aut timidis, ſed aßidua mors.

418 Ne in alienas uitas inquiras, néue curioſus ſcruteris quid quiſq; agat. multæ hinc ſuboriuntur ſimultates.

419 Et qui hæc faciunt, ſuorum ſolent eſſe incurioſi, alienorũ ſolliciti. Stultum eſt, alios tam probe noſſe, ſeipſum ignorare.

420 Nec amare tantũ homines debes, ſed etiam quos æquum eſt reuereri, ac inter eos honeſtè uerſari, & cum decore, in quo eſt officium uitæ communis.

421 Ne putes nihil intereſſe: ubi, cum quibus, apud quos agas.

DE CONVICTV HOMINVM.

422 SIt tibi inter homines modeſtia, & moderatio in uniuerſo corpore: & præcipue in oculis, ac ore toto. à quo abſit ſpecies omnis faſtidij & contemptus. abſit geſticulatio & laſciuia: ſerenitas illud & quietudo exornent argumentum animi ad eum modum affecti.

Solum

Solum humanæ faciei tegumentũ decorum in primis & fauorabile, modeſtia & uerecundia, qua nudis nihil dici poteſt fœdius aut deteſtabilius. 423

Deſperãda illius ſalus, quẽ deſijt pudere maleſacere. 424

Nec uultus ſit in atrocitatẽ, aut ſeueritatẽ nimiam 425
cõpoſitus. unde colligitur ſæuus & impotẽs animus.

Riſus ne ſit frequens, aut immoderatus, aut cum 426
clamore & concuſsione corporis, ne in cachinnum aut irriſum exeat.

Nullam eſſe rem talẽ exiſtima, quæ te tantopere 427
queat exhilarare, ut ingentem attollere riſum cogat.

Sed riſus poteſt eſſe cauſa aliqua, irriſus nulla. 428

Irridere bona nefas, mala crudelitas, media ſtulti- 429
tia, probos impiũ, improbos ſæuũ, notos immanitas, ignotos dementia, deniq; hominem inhumanum.

Oculi ſint quieti, manus ne ludibundæ, ne geſticu- 430
latrices.

Nec aſſueſce quenquam cædere. ex talitro ueni- 431
tur ad pugnum, hinc ad fuſtem & ferrum.

Solos bonos uero ac germano honore proſeque- 432
re, qui ex ueneratione animi naſcitur.

Magiſtratibus exteriorem honorẽ exhibe, illiſq; 433
audiens eſto, etiam ſi grauia & moleſta imperent. hoc enim uult Deus, propter publicam quietem.

Diuitibus cede, ne irritati & tibi, & alijs bonis 434
noceant.

435 *Seni aſſurge, reueritus ætatem et rerum uſum, prudentiamq́; , quæ in illa eſſe ſolet.* Honorationi, *alienæ non modò paria facito, uerum etiam, iuxta præceptũ* Apoſtoli, *præuerte. Salutantem non reſalutare, nec feliciter precanti feliciter reprecari, ſi id factum cognoſcas. aut extremæ barbariei eſt, aut incuriæ ſecordiſſimæ. Quàm exiguæ res ſunt & nullius impendij, ſalutatio, affabilitas, comitas, honor: at quàm magnas amicitias conglutinãt exhibitæ, diſſoluunt prætermiſſæ? Quanta eſt bonarum rerum ignorantia, nolle multorum beneuolentiam tãtulo redimere?* Generoſiſſimus *ut quiſq; eſt, & optime educatus, ita ſe maxime mitẽ omnibus & comem præbet: ut faſtidium & ferocia ex uilitate ſunt, aut hebetudine, aut imperitia, unde in bonas artes eruditio* Humanitas *nuncupata eſt.* Ipſe *ſi non ſalutare, aut reſalutare, negligentiæ magis adſcribito, uel inconſiderantiæ, quàm contemptui. parũ blãdę aut honorifice appellatus, ſeu morib. ſeu naturæ attribue, non malitiæ uel odio.* Hiſce *interpretationib. ac ſimilibus, ſanctam tibi ac iucundiſſimam parabis uitam. quippe omnes diliges, nec à quoquam te offenſum arbitrabere.* Vetus *dictum,* Vt *uerax, ne ſuſpicax: hoc uerbis nouum, ſententia priſcum,* Vt *quietus, ne ſuſpicax.*

436 *Neminem contemnere uidearis, non uultu, non uerbo, non facto aliquo.*

Si inſe-

Si inferior es, quis ſuperiorum ferat ſe contemni abs te? ſin maior, irritas, et auertis minorem contẽptu. 437

Intolerabilis eſt contemptus, propterea quòd nemo uidetur ſibi tam uilis, ut contemptum mereatur. 438

Multi laborant ut à contemptu ſe uindicent, ſed plures ut de contemptu. 439

Nec quiſquam tantus eſt, quem non aliquando fortuna indigere minimis cogat. 440

Præter hæc omnia, nullus eſt cõtẽptibilis, quẽ Deus *filium dignatur, niſi in hoc* Dei *iudiciũ contemnas.* 441

Et ſæpe quem homines contemptu dignum putãt, ſi perſcrutarentur, ueneratione & adoratione digniſſimum comperirent. 442

DE VERBIS.

L*inguã dedit* Deus *hominibus, ut ſit inſtrumẽtum ſocietatis & communionis, ad quam natura hominem homini conciliat.* 443

Hæc magnorum & bonorum, et malorum eſt cauſa, prout utaris. ſcite Iacobus Apoſtolus *aßimilauit eã clauo nauis. freni ſunt illi inijciendi: & cohibenda, ne uel alijs noceat, uel ſibi ipſi.* 444

Nullum eſt peccati, ut facillius inſtrumentum, ita nec crebrius. 445

Nemini conuitium feceris, neminem execreris, nemini noceto: non modò in re, ſed nec fama atq; exiſtimatione. 446

f 5 *In*

447 *In neminẽ petulantiùs aut procacius debaccheris, uel effuſiùs ac immoderatius inuehare, etiam laceßitus et læſus: magis enim te & apud Deũ, & apud homines cordatos lædes, quàm illũ ipſum cui maledicis.*

448 *Conuitiũ conuitio regerere, eſt lutũ luto purgare.*

449 *Minitari, mulierculárum eſt, nec probarum.*

450 *Nec ſis tam tener, ut uerbulis tranſuerbereris.*

451 *Nec facundiã exerceas caninam, nec diſerti laudem affectes in alienam contumeliam, in quem infantem & mutum eſſe ſatius eſt.*

452 *Alios reprehendere ne ſis ſolicitus. hoc cura, ne in te ſit, quod alij poßint meritò taxare.*

453 *Verum reprehẽdens ne utare acerbitate, aut atrocitate ulla uerborum, fac ut obiurgationis amarori aliquid admiſceatur dulce, quod plagam leniat ſi quã facis.*

454 *Modò ne fructus pereat reprehenſionis, dum rem ſtudes nimium mitigare, neu in aſſentationem prolabaris.*

455 *Aßẽtatio deforme uitium turpe illi, qui dicit: pernicioſum ei, qui audit.*

456 *Nec putes rem ullam eſſe tantã, ut à recto & uero propter eam ſuſtineas deflectere. non hoc abs te opes non ullæ neceßitudines, non preces, non minæ, non mortis metus & certum periculum extorqueant.*

457 *Sic tibi & autoritatẽ parabis, et fidem, ut oracula*

putentur eſſe, quæcunq; dicas. aliter deſpicieris, & indigniſſimus iudicaberis, qui uel audiare.

Sermone utitor modeſto, ciuili, comi: non aſpero, non ruſticano, uel imperito, ſed nec accurato aut affectato nimis. ne quum loquendũ ſit, ut intelligamur, ſermoni tuo interprete ſit opus. 458

Nec contumelioſum uſurpes ſermonem, aut reprehenſorium, aut rigidum. ſed neq; blandum, aut fractum, aut adulatorium. 459

Eſt quiddam mediocre, quod nec ſuam dignitatẽ abijcit, nec alienam tollit. 460

Laſciuia & ſpurcities à ſermone extirpanda, ut à cibis uenenum. 461

Ne celeritatem in loquendo nimiam ſuſcipias, nec ut cogitationem præuertant uerba: nec reſpondeas, antequã qua de re agatur plenè intellexeris: & quid ille cui reſpondes, dixerit, ſenſeritq;. 462

Rariſſimũ debet eſſe illud Ciceronis, Quicquid in buccam: & meritò ſoli Attico dictum, ac neſcio an uſquam admittendum, quum inter amicos cauendum ſit, ne quid dicamus, quod amicitiã dirimat aut lædat. 463

Quàm turpe illud & pericoloſum, Lingua quo uadis? 464

CHRISTVS *Dominus noſter, ſciens ex loquacitate plurima oriri mala, et illa in primis quæ pugnãt cum capite legis ſuæ, rixas, diſcordias, ſimultates.* 465

Ad cir-

466 *Ad circumſpectionem loquendi interminatus eſt: De omni uerbo ocioſo, quod homines fuerint loquuti, reddituros eos rationem in diſquiſitione illa mundi.*

467 Idcirco Pſalmiſta *inquit*: Pone cuſtodiam ori meo, *& oſtium circunſtantiæ labijs meis.*

468 *Ne ſis in ſermone immodicus, ac ne multus quidẽ: néue audiri uelis ſolus. eſt enim in loquendo uiciſsitu do: etiamſi cum imperitiſsimis agas, aut uiliſsimis. ſed nec adeò rarus aut tardus, ut ipſe te auſcultare exiſtimeris, idq́; facere, quod ſingula tua uerba ſingulæ tibi roſæ uideantur.*

469 Inter *prudentes præſtat audire, quàm loqui. ſed eſt locus, ubi tacere tam eſt uitium, quàm loqui quando non oporet.* Nulla *uoluptas eſt tanta, quæ comparari queat colloquio prudentis hominis ac diſerti.*

470 *Ne ſis nimius percontator, eſt enim moleſtum & odioſum.* Noris *& illud* Horatij: Percontatorem *fugi to, nam garrulus idem eſt.*

471 *In diſſerendo ne ſis contentioſus, aut pertinax. ſi uerum audias, hoc protinus ſilentio reuerere, illiq́; tanquam diuinæ rei aſſurgito.*

472 *Sin nõ audias, nihilominus concede hoc uel amicò, uel modeſtiæ tuæ: præſertim ubi nullum neq; probi mores detrimentum accipiunt, neq; pietas.*

473 *Superuacanea eſt contentio, ſi non adſit proficien di ſpes.*

Arrogan-

Arrogantiam, aut iactantiam, aut ſuperbam & faſtidioſam autoritatem non ferunt homines, ne in maximis quidem uiris, & omnem laudem meritis. 474

Ne uerbis quod ſcis oſtentes, ſed rebus te oſtende ſcire. 475

Nec quicquid eſt iucundum tibi dicenti, idem credideris eſſe alijs audientibus. 476

Caue ne quid facias, quod ſecurus non ſis, niſi celetur: ſed ſi feciſſe contingat, nemini detexeris: quod taceri uis, prior ipſe taceas. ſin detecturus es, uide etiam atq; etiam, cui. Arcanum quid aut celandum maxime amico quũ committis, caue ne iocum admiſceas, ne ille iocum ut referat, occultum retegat. 477

Tibi uero arcanum creditum, accuratius & fidelius cuſtodi, quàm depoſitam pecuniam. 478

Nihil erit in humana uita tutum, ſi tollatur ſecretorum fides. 479

Si quid promiſeris, præſta, etiã ſi res ſit ardua inprimis, & difficilis, ſaltem ut obligatam alteri tuam fidem ſoluas. 480

Si quid tibi ſit promiſſũ, ne exigas: acrior ſemper in te iudex, quàm in alios. 481

Exiſtimare decet te, homines habere ſenſum, rationem, mentem, iudicium: ne ſperes te illis poſſe perſuadere, malefacta eſſe benefacta, aut contrà. nec falli poſſe reb. ſimulatis, tectis, fucatis, adumbratis: quæ

tandem

tandem produnt ſe, & fiunt tanto fœdiores ac inui ſiores, quanto prius occultiores fuerant.

483 *Infeſtis enim animis accipimus ea, à quibus ſumus decepti.*

484 *Ideo cõſultius eſt omnia eſſe aperta, nuda, ſimplicia.*

485 *Nam etſi aliquando ueritas initio odioſa ſit, deinceps tamen nihil eſt amabilius aut gratius.*

486 *Laborat aliquando ueritas, nunquã opprimitur.*

487 *Nec mendacij utilitas ſolida eſt, ac diuturna: nec ueritatis damnum diu nocet.*

488 *A' mendacio tanquam corruptela quadam abhorreto: nihil eſt enim humanæ conditioni abiectius, ut quod illam procul à Deo ſeparat, diabolo ſimilem ac mancipium facit.*

489 *Deinde ſeu tarde, ſeu celeriter mendacium deprehenditur, uertiturq; mentienti in turpem ignominiã.*

490 *Quid deſpectius aut uilius mendace.*

491 *Si mendacem te norint, nemo credet tibi, etiam ſi affirmes ueriſſima.*

492 *Contrà, ſi ueracem, maiorem habebit fidem nutus tuus, quàm aliorum ſanctiſſimum iuſiurandum.*

493 *Si non uis loqui repugnantia, ſi uis ineſſe uerbis tuis cõſtantiam, nihil opus eſt memoria, aut arte alia, quàm ut dicas ſemper quod credis uerum eſſe.*

494 *Verũ uero conſentiens: falſum nec uero, nec falſo.*

495 *Sed ſi uis in opinione tua uerum ineſſe, ne facile credas,*

credas niſi comperta, uel magnam ueri faciem præ ſe ferentia.

Neu ſis ſuſpicax. unde illud ſapienter dictum: Si uis eſſe uerax, ſuſpicax non eris. 496

Miſerum illum qui id egit, unde extricare ſe non poteſt, niſi per mendacium. 497

Iurare ne conſueſcas. Sapiens enim ait: Vir multum iurans replebitur iniquitate, & non recedet à domo eius plaga. 498

Et Dominus in Euangelio ſuo uetat nos penitus iurare. tantum affirmare, ita eſt: aut negare, non eſt. 499

Magna eſt Dei reuerentia, non illum paſſim, aut facile teſtem adducere. non hoc debet, niſi ab inuito & coacto fieri. 500

Qui facile in ſerijs iurat, in iocis iurabit: qui in iocis, & in mendacio. 501

Si qui tibi credituri ſunt, æquè in iurato credent, ut iurato: non credituri, magis etiam ſi iureiurando auertentur. 502

QVOMODO HOMINIBVS *utendum.*

INter homines eſt aliquod faciendũ diſcrimẽ. Sũt enim ex eis alij domeſtici, alij noti tãtũ, alij ignoti. 503

Domeſticos uoco, conſanguineos, affines, & quibus cum in eadem domo & familia degis. 504

Omnes ſunt diligendi, etiã in ignotos talẽ te oſtendes, ut 505

His proximi ſunt præceptores, pædonomi, tutores, deniq; quibus cõmendata eſt morũ tuorum cura, quîs nihil eſt in homine precioſius, aut præſtabilius. 512

Iſtos uelut alteros parentes ama & reuerere, his modeſtè, imò cum alacritate quadam pare, reputans quæcunque præcipiunt, non ad ſua illos referre commoda, ſed ad tua. 513

Quod cum ita ſit, peßimam tu illis gratiam redderes, ſi ubi ipſi commodis tuis intentißimi ſunt, tu eis odium aut cõtumaciam pro tali beneficio reponeres. 514

Crede te illi eſſe charũ, à quo amice reprehẽderis. 515

Nec unquam reprehenſionem obeſſe, uel inimici. nam ſi uera obijcit, oſtendit quod emendemus: ſin falſa, quod uitemus. ita ſemper uel meliores reddit, uel cautiores. 516

Quos familiares tibi facturus es, explora prius, quibus ſint moribus, & quemadmodum ſe cum alijs amicis geſſerint, nè te poſtea neceßitudinis pœniteat. 517

Ne familiaris illi fias, cuius familiaritatem bonos uides auerſari. Eos etiam uita, qui non te amabunt, ſed tua: quales ſunt paraſiti, & quorum conſuetudine ac tanquam affrictu uel peior fies, uel labem aut periculum contrahes. Illos quoq;, qui amicis felicioribus inuident: tum qui iocorum ſtudioſi, nihil penſi habent, in uitam & maxime arcana amicorum ludere, ac dicta dicere, aut innata loquacitate reticenda cum 518

primis effutiunt. ſed illos potiſsimum, qui ob leuem rixulam grauiſsimas inimicitias cũ chariſsimis ſuſcipiũt, acriusq́; in eos ulciſcuntur, quos aliquando amarunt, quàm quos ſemper oderunt, barbarica quadam perſuaſione, minus ferendum eſſe iniuriam quæ fit ab amico, quàm quæ ab inimico. in quo ſe oſtendunt, nunquam amaſſe: alioqui non putarent ſe tam citò læſos. eiuſmodi præſtat inimicos aut certè ignotos habere, quàm amicos.

519 *Eſto in admittendis ad familiaritatẽ cunctatior, in retinendis ſemel admiſsis conſtantior.*

520 *Familiares elige, non placituros tantũ, ſed & profuturos: non eos qui omnia loquentur ad gratiã, ſed qui ad commodum: nec qui ſuauiter aſſentabuntur, ſed qui uerè admonebunt.*

521 *Si conſueueris aſſentatoribus delectari, nunquam uerum audies.*

522 *Ex beſtijs exitiabiles maximè inter feras inuidia, inter manſuetas adulatio.*

523 *Quàm amãdæ ſapientia & uirtus, tam execranda aſſentatio: quæ impedit, ne illuc perueniamus, dũ ſuadet iam perueniſſe: tam diligenda recta admonitio, quæ illuc prouehit, dum quantum ſuperſit, & quemadmodum conficiendum ſit, docet.*

524 *Si reprehendi fers ægrè, reprehendenda ne feceris.*

Miſerum

Miſerum illum, qui admonitorem, cum eget, non babet. 525

Malorum hominum conſuetudinem nō ſecus atq; iſtos peſte deuita: utrinque enim metuendum contagium. 526

Niſi talis ſis, qui confidas te poſſe illos meliores reddere. 527

Sed huic fiduciæ nō eſt, nimis fidendū, præſertim quoniam natura noſtra in malū fertur prona: ad uirtutem autem accliuis eſt, atq; ardua ſemita. 528

Explora & ipſe qui ſis, quo loco, qua cōditione: nec putes rem ullam eſſe tantam, ob quam tibi pluſquam cæteris liceat. 529

Quo tibi plus concedente more licet, hoc minus retrahente moderatione libeat. 530

In minores præbe te comem, in maiores reuerentem, in pares facilem ac tractabilem. 531

Sic ut uitio ſis ſemper durus, rigidus, inexorabilis. 532

A potentioribus cōtemni te ne inique accipias, potiusq; id crede fortunæ uitio fieri, quàm hominis. 533

Si quid à minore proficiſcatur, quod tibi parum placeat, cogita non id protinus contumeliam eſſe, ſed libertatem. 534

Te etiam nimis eſſe delicatum, cui leues titillationes, grandes uideantur eſſe plagæ. 535

Nec oportet exiſtimes te ſolum eſſe hominē, reli- 536

quos pecudes, quibus nec mutire liceat. homo es, uiue æquo cum reliquis hominibus iure.

537 *Imò uerò ſi ſapientior es, ſi melior, hoc indulge, hoc concede magis de iure tuo cæteris tanquam impe ritioribus, aut imbecillioribus. tibi uerò minus uelis ignoſci, cui tantũ robur ſapientia & uirtus attulere.*

538 *Si uirtute non excellis, cur poſtulas uideri alijs po tior? ſi excellis, cur affectibus moderandis, non pluſquam uulgus præſtas?*

539 *Iniuriam accipere, quàm facere: decipi, quàm decipere, ſatius & præſtantius. quod nec humana ignorauit ſapientia, ut Socrates, Plato, Ariſtoteles, Seneca.*

540 *Memineris humanæ imbecillitatis eſſe falli, errare: ne te grauiter aliorum delicta offendant, præſertim aduerſum.*

541 *Ignoſcere, generoſi pectoris: irã retinere, atrocis, ſæui, degeneris, uilis: quod & natura in mutis animantibus oſtendit.*

542 *Quumq; Deus nihil uel crebrius faciat, uel libentius, quàm ignoſcere, quis eſt tam demens, qui negare poßit illud eſſe pulcherrimum atque excellentißimũ, quo tam prope ad naturam illam accedimus ſummi & præpotentis Dei?*

543 *Eris in homines talis, qualem cupis* CHRISTVM *erga te.*

544 *Et eſt profectò æquum, ut eam tu des hominibus*

ueniam,

ueniam, qua in eiſdem delictis, aut alijs non paulò leuioribus ipſe eges.

Nulla oratio præſtatior, aut efficatior apud Deũ illa, quam edocti ſumus ab eius filio CHRISTO domino: quæ idcirco Dominica nominatur. 545

At illam non potes uere ac puro animo dicere, niſi toto pectore homini condonaris, quicquid ipſe condonari tibi à Deo petis. 546

Hac lege remittitur nobis ingens debitum, ſi nos exiguum remittamus. 547

Quicquid unquã homo in hominem peccauit, minutiſſima pars eſt eius, quod quiuis hominũ ſingulis momentis in Deum peccat. nimirum tantum, quanto maior & excelſior eſt homine Deus. 548

Si cui es iratus, fac iuxta monitum Apoſtoli, ne ſol occidat ſuper iram tuam. 549

Cõceſſurus cubitũ, omnes ex animo rixas, iras, offenſiones, cupiditates, ſollicitudines depone, ut cõpoſito & trãquillo animo placidiſſimæ te quieti tradas. 550

Cui ſemel ignoueris, cura ut ille ſentiat bona fide id eſſe actum, ut nec ipſe iniuriarum memineris, & experiatur te amicum, ſi qua in re iuuare, aut commodare illi potes. 551

Affectus iniuria, caue ne ultionẽ tuis manibus de quoquam ſumas, nec eam ulli mortaliũ mandes. nõ eſt tibi ius in ſeruum alienum: imò in conſeruum tuum. 552

Domino tuo iniuriam facis, ſi non illi cognitionem relinquis de conſeruo tuo.

553 Atqui Deus eſt omnium dominus, uniuerſi ſumus eius ſerui. ſit ſatis te queſtum: ac ne queraris quidem, oculus Domini ſingula intuetur: & iuxta ſacrum uerbum, ipſe nouit & facientem iniuriam, & patientem.

554 Idcirco ſic ipſe omnibus edicit: Mihi uindictam, & ego retribuam.

555 Nam quum in animo ſit iniuria, non in facto, ſolus Deus ſcit, qui fuerit animus, & quod ei debetur ſupplicium.

556 Plerunq; putamus eam eſſe iniuriam, quæ nō eſt: ut ſunt nobis affectus noſtri nimis chari, qui non ſinunt nos ſingula rite examinare, ſed ad iudicandum tranſuerſos ui ſua rapiunt.

QVOMODO SE QVISQVE GERET ERGA ſeipſum.

557 Conuenit te nō charum modò eſſe tibi ipſi, ſed etiā uenerabilem præbere, ut pudeat te tuiipſius aliquid facturi uel, ineptè, uel imprudenter, uel impudenter, fœdè, flagitioſè, ſceleratè, nefariè, impiè.

558 Pluris facias iudicium conſcientiæ tuæ, quàm uoces omnes ingentis multitudinis, quæ imperita & ſtulta eſt. ignota temerè ut probat, ſic & damnat.

559 Cōſcientia eſt, quæ turbata maximos affert animo

cruciatus. tranquilla maximam beatitudinem, cui nulla opes, nulla poſſunt regna comparari.

Hoc *eſt quod* Dominus *in* Euangelio *pollicetur* 560 *ſuis multo plura etiam in hac uita recepturos eos, quàm quæ pro ſe repudiarint.*

Fama nec profutura malo, nec læſura bonum. 561

Mortuus quid plus referes de fama, quàm pictura 562 *Apellis laudata? aut equus in Olympia uictor? nec uiuo quidem prodeſt, ſi eam ignorat. ſi nouit, nihil adfert aliud, niſi ut ſapiens contemnat, inſipiens ſibi magis placeat.*

Conſcientia uerum & ſolidum, & duraturū reddit teſtimonium, plurimū in illo Dei *iudicio ualiturū, uitæq; huius magna eſt magiſtra.* Et *quemadmodum ſcitè ille dixit, murus aheneus, quo et tuti agimus inter innumera uitæ pericula, & ſecuri: nec ullus eſt tantus terror, qui eum commoueat. eſt enim mente defixus* Deo, *illiq; fidit uni, ac ei ſe nouit peculiari eſſe curæ, cui ſcit parere uniuerſa.* 563

Turpe eſt alijs notum eſſe, ignotum ſibi. 564

An non tibi ſufficit, te & tibi notum eſſe, et (quod 565 *maximum eſt)* Deo?.

Qui tamen nominis curam abijciunt, ut audacius 566 *& ſecurius peccent, ij dupliciter ſunt mali, quòd nec homines reuerentur, nec* Deum.

566 Et in conſcientiam iniurij ſunt, quam derident ac deludunt, tanquam ob id ſpreuerint famam, ut ſe conſcientiæ ſuæ liberius uendicarẽt: quæ hac de cauſa effuſius delinquit, quòd iam nullo metu coërcetur.

567 Hoc eſt amare ſe conari, laborare, magnis precibus à Deo petere ac cõtendere, ut excellentiſsima noſtri pars ornata atq; exculta ſit ueris germanisq́; ornamentis, nempe religione.

568 Non is amat ſe, qui opes, qui honores amat, qui uoluptates, deniq; quæcũq; ſiue extrinſecus ſunt, ſiue in corpore: quũ potiſsima hominis pars ſit mens.

569 Nec amat ſe, qui ignoratione ſui ſeipſum fallit, uel falli ſe ab alijs patitur: interdum gaudet, quum ea ſibi perſuadet ineſſe bona, quæ nulla inſunt.

570 Hic non eſt in homine amor ſui, quum ipſe ſit animus: ſed amor corporis incõſultus, cæcus, ferus, pernicioſus ſibi & alijs.

571 Quem non iniuria caput eſſe ac originem malorum omnium. Socrates pronunciauit. quippe tollit charitatem mutuam, unde in genere humano mala omnia naſcuntur.

572 Nimium qui ſe hoc modo amat, is nec alium amat, nec ab alio amatur.

573 Superbus mitibus diſcors, ſuperbis multò etiam magis.

574 Seruator noſter breui declarat documento, quid ſit amare

ſit amare ſe, quid odiſſe: Qui odit,inquit,animam ſuam,nihil illi in rebus iſtis fortuitis aut perituris indulgendo,is uere amat eam,& ſaluam cupit: qui uerò amat indulgendo,is odit,is uult perditam.

Laborem pro æterno & cœleſti præmio,quis niſi amens refugiat? quum nec caduca hæc & fragilia citra laborem acquirantur. 575

Hæc eſt lex eorum, quibus pater eſt Adam, ut laborent: hæc eorum execratio, quibus mater Eua, ut affligantur. 576

Quanto præſtat anniti,ut maxima merces opera noſtra quæratur: quàm exigua,uilis,& euanida, atque hinc ſempiternus cruciatus & mœror? 577

Quid quod facilius & tutius,& ſecurius,ac proinde iucundius leuiuſq; eſt,bene agere: quum peccatũ timoris & ſollicitudinis ſit plenum. 578

Peccatum hominis mors, ut iugulare ſeipſum uideatur,quiſquis peccat: abducit enim ſe à Deo uita noſtra,& à quiete cõſcientiæ ſuæ. qua nihil eſt beatius. 579

Peccati ſordes ablues lachrymis, pœnitentia, & inuocatione diuinæ clementiæ, multum huic cõfiſus. 580

Occaſio omnis peccandi, & cauſa, intentiſſima cura uitanda eſt. Sapiens ait: Qui amat periculum, peribit in eo. 581

Et imminet ſemper occaſioni ſuæ diabolus, per quem nunquam nobis licet ſecuris agere. 582

584 *Semper eſt cùm eo belligerandum, ut uere* Iob *dixerit:* Militia *eſt uita hominis ſuper terram.*

585 Et *quũ ſit hoſtis tam potens, robuſtus, uafer, tam callidus, ueteranus, exercitatus, tot uires habeat, tot ſtratagemata, nulla ratione, aut arte, aut ui noſtra propria poſſemus pares illi, nedum ſuperiores è conflictu excedere, idcirco diffiſi noſtris copijs, ad* Deũ *accurrendum eſt, ad opem implorandam.*

586 Hac *cauſa* Dominus *ac magiſter noſter ſuis illud ſubinde præcipit, orent, & religioſis affectibus à patre omniũ petant, ne in tentationem ducantur, hoc eſt, in prælium, quo manus cum diabolo conſerant.*

587 Et *in oratione, quam ipſe nos docuit, illa eſt coronis,* Et *ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à prauo illo inſidiatore.*

588 *Sic ergo agamus ſemper, tanquam in acie armati: uigilantes, accincti, intenti, occaſionibus noſtris non indormientes. & quũ tanta ſit uitæ fugacitas, in tanta incertitate, ùt ne craſtinũ quidem poßit ſibi quiſquam polliceri, ſtultum eſt & periculoſißimũ, ſi ſpes noſtras in longum tendamus, differamusq́; nos adornare futuro itineri, quò ſingulis momentis uocamur, inſcij quando (uelimus nolimus) in illud pertrahemur. quam ob rem paremus nobis theſaurum ad futurã uitam, cui aliquid quotidie accreſcat, quo inſtructi & confiſi, nunquam per ſegnitiem aut ſecordiam*

inopinan-

inopinantes opprimamur: aut diſcedamus mœſti, ſed parati abire, & uitæ huius pleni, agentes præ nobis magnam et optimam ſpem uitæ, innocenter, ſanctéq; tranſactæ per fidem filij Dei, *& pietatem, quam nos edocuit, quo munere nullum potuit homini à* Deo *maius aut pulchrius dari: quo* Deũ *noſcimus, & quantum effici à mortali poteſt, æmulamur, ſequimur, conſequimur.*

Sine hoc quid eſt homo aliud, quàm immortale pecus? 589

Vt unus dies humanæ uitæ præferendus eſt longißimæ ætati corui aut cerui, ita dies unus ex religione actus, hoc eſt, diuinæ uitæ, toti æternitati ſine religione anteponendus. 590

Hæc eſt uita æterna, inquit CHRISTVS *Dominus, ut agnoſcamus patrẽ, & quem ille miſit* IESVM CHRISTVM. 591

Hic eſt curſus abſolutæ ſapientiæ, cuius primus gradus eſt noſſe ſe, poſtremus noſſe Deum. 592

Regi ſeculorum immortali & inuiſibili,
ſoli Deo *honor & gloria.*
Brugis, 1524.

IOAN.

IOANNES LVDOVICVS VIVES D. MARIAE CAMBRIAE PRINCIPI, HENrici VIII. Angliæ Regis filiæ S.

SOLITVM *eſt principibus adhiberi ſatellitiũ,quod pro cuſtodia corporis ac uitæ illorũ perpetuo excubet, recepto magis more quàm ſapienti aut probo: quum principes eo ipſo metum ſuum teſtentur, qui ferè ex cõſcientia naſcitur, nec ulla certior cuſtodia ſit, aut fidelior, quàm innocentia, & populorum amor, qui non armis aut terrore extorquetur: amore, fide, diligentia, cura cõmunium commodorum elicitur. Nec immeritò laudata eſt Agaſiclis Lacedæmonum Regis ſapientiſſima uox, poſſe quemuis ſine ſatellitio regnare. qui ſic ſubditis imperaret, ut filijs pater. Sed ſi conſuetu-*

do tot

tate ſapientiæ. Deus etiam omnia quæ dat charis ſibi, conuertit in ſalutis inſtrumentū, ſicut Paulus inquit, Diligentibus Deum omnia redeunt in bona.

Suſpicionibus ſecuris. 6

Non indulgendum ſuſpicionibus: nō leuiter auertendæ, ſed ſecuribus ſunt reſcindendæ.

Virtus inſtar omnium. 7

Nulla enim re ad bene uiuendum indiget, qui eam habet, quod Stoici ſenſerunt: & id ſentire Chriſtianos magis decet.

Virtus citra fortunam ualida. 8

Et hoc ex Stoicis, & Chriſtianis.

Tibicen fortunæ uirtus. 9

Infirma ſunt ſine uirtute, quæcunq; uel exterius contingunt, uel corpori: ideo ſuſtentaculum fortunæ eſt uirtus. hoc eſt enim in ædificijs tibicen,

Sanus intus & exterius. 10

Iuuenalis, ex Socrate: Orandum eſt, ut ſit mens ſana in corpore ſano.

Antidotum uitæ, patientia. 11

Horatius, Cuiuis dolori remediū eſt patientia. hoc eſt uerum antidotum contra tot uenena uitæ huius, quibus undique intrinſecus, & extrinſecus inuadimur, ac urgemur.

Sal uitæ, amicitia. 12

Inſulſa eſt enim uita ſine amicitia, et maxima quæque oblectamẽta inſuauia, ut Cice. *in Lælio declarat.*

13 Oculus uitæ, ſapientia.

Sapientia eſt rerum humanarum & diuinarum notitia, qua ſublata cæca eſſet uita noſtra, & in denſiſsimis tenebris deſtituta.

14 In uirtute oculi & manus.

Inſpicienda enim uirtus, & agenda.

15 Multi nimium, nemo ſatis.

Habent, intellige, ex Seneca: Fortuna multis nimium dedit, nemini ſatis. Nam multi quũ plus quàm ſufficit, aut oportet poſsideant, nondum tamen uidentur ſibi habere ſatis: quòd ad cupiditatem uiuunt, quæ inſatiabilis eſt.

16 Satis hoc contento.

Nihil tam exiguum, quod non ſufficiat ei, qui amplius non requirit.

17 Satis relicturo.

Quid iuuat tam multa congerere, aut tam anxiè cuſtodire: quum uelĩmus nolimus, relinquenda ſint?

18 Intus quàm exterius formoſior.

Vera pulchritudo eſt in animo. idcirco Stoici ſolũ ſapientem uocabant pulchrum. Cicero 3. de Fin. & Socrates apud Platonem in Alcibiade de uotis, optabat, ut intus pulcher efficeretur.

Intus

Intus quàm exterius ornatior. 19

Ornamenta interiora ſunt uirtutes, eruditio, acumen: quæ excellentiora ſunt ueſtimentis, aut forma corporis.

Harmonia interna. 20

Vt nihil ab alio diſſonet, ſed ſit cōcentus in animo dulciſsimus: hanc uerā eſſe muſicā dicebat Socrates.

Velle inſtar omnium. 21

Apud Deum ſufficit uelle. & gentilium ſunt illa celebrata: Si deſunt uires, tamen eſt laudanda uoluntas: &, Voluntas pro facultate.

Natura quis pauper? 22

Nulli poteſt deeſſe, quo ſe ſuſtentet: ſic enim prouidit natura, ut facile ſuppetat animātibus alimonia, modò ne quis putet ſe non poſſe uiuere ſine pane ſiligineo, & piſciculis ex mari Aegeo aduectis, aut auiculis multò parandis. panis & aqua uitæ ſufficit, interim ſolum olus.

Opinione quis diues? 23

Nemo eſt humanis opinionibus diues, quæ in immenſum noſtros uſus auxerunt, ut nemo tam habeat multa, cui non aliquid deeſſe uideatur. quo fit, ut diues non ſit, quum aliquid requirit amplius. Ita ſi errorem communem recipimus, nec ſua opinione quiſquam erit diues, nec aliena.

24 Nec malum, nec frontem.

Nec mali quid feceris, reueritus Deum *: nec quod malum eſſe exiſtimetur, reueritus homines : tum ne alios offendas, aut exemplo ſis ad malum.*

25 Sapiens ſolus longæuus.

Vita enim ſtultorum non eſt uita. ea demũ eſt uita, quæ per ſapientiam agitur. ita præferendus eſt dies unus ſapientis, longiſſimæ æternitati ſtultorum. ex Cicerone *5. Tuſcul. quæſtionum.*

26 Nocere promptum, ut peſſimum.

27 Prodeſſe abſtruſum, ut optimum.

Nihil eſt tam imbecillum, aut tenue, quod nõ poſſit aliquã nocere, ſed prodeſſe difficillimum. non eſt hoc cuiuſuis. et nocere peſſimum, nempe diabolicum: prodeſſe uerò, utpote diuinum, præſtantiſſimum. idcirco nemo explicare debet uires ſuas nocendo, quum aranei morſus poſſit hominem necare, ſed iuuando, quod rarum eſt, & pulcherrimum, diuinæq; naturæ cognatum.

28 Pauper egens, non carens.

Non eſt pauper, qui caret, ſed qui eget, qui deſiderat. Socrates forum ingreſſus, Quàm multis ego, inquit, non egeo?

29 Alienis lachrymis cautior.

30 Alieno riſu lætior.

Non eſt

Veraci creditur, & mentienti. 61

Propter autoritatem, & præceptam fidem.

Mendaci non creditur, & iurato. 62

Ariſtoteles interrogatus, quid lucrarētur mendaces: reſpondit, ut quum uera dicant, nemo credat.

Magnes amoris amor. 63

Nihil eſt, quod ſic eliciat amorem, ut amor. Martialis: Hoc *non fit uerbis* Marce, *ut ameris ama. Eſt naturalis quædam in rebus coniunctio & harmonia, ut nemo illum oderit, à quo diligitur. De hoc Plato, Seneca, & alij.*

Philtra amor. 64

Itaq; non eſt opus alio poculo amatorio, ad amorē exprimendum, quàm amore.

Magnum ſatellitium amor. 65

Claudianus: Non *ſic excubiæ, nec circunſtantia pila, Vt tutatur amor. Salluſtius:* Non *arma, aut opes præſidia regni ſunt, ſed amici. nemo enim uult nocere ei, quem amat. Simile eſt quod ſequitur.*

Firmiſſimæ opes amor. 66

Non modò impia, ſed ſtulta eſt etiā in rebus mundanis illorum uox, qui aiunt omnia in pecunia eſſe conſtituta, amorem parum poſſe, quum uideamus maximas opes propter odiū ſubuerſas: minimas uerò, & infirmas, inimicitijs conſtabilitas. Hinc uerbum

uetus:

pertinet. Et in omni uita res mediocres iucundiores ac ſtabiliores ſunt, quàm uaſtæ atq; immanes. unde illud Heſiodi: Dimidium plus toto. *quia mediocritas nimitate præſtabilior. & Claudianus: Viuitur exiguo melius.*

Magnus ope minorum. 72

Nemo ad magnitudinem peruenit, niſi auxilio minorum. quo grauius eſt illum infirmiores deſpicere, quorum adiumento eò euectus eſt, unde hoc ipſi facere liceret.

Vicit uim uirtus. 73

Virtus ut Deo *cognata, uires omnes hominum infringit.*

Strauit fortunam uirtus. 74

Multis exemplis oſtenſum eſt, potentiorē eſſe uirtutem opibus & caſibus fortuitis, ut magni & excellentes uirtute uiri humanos caſus ſublimes & intrepidi calcarint, & quibus opes ſuccubuiſſent, ea uirtus ſuperauit, uelut carcerem Socrates, Rutilius exiliū, inimicitias potentum Cato, *ſed atrociſſima dictu noſtri martyres.*

Fortitudo in fortunam, nō homines. 75

Non eſt fortitudo cædere, ſternere, cladem hominibus afferre. hoc beluarum eſt, non hominum. Vera fortitudo eſt, uitia cohibere, fortuita deſpicere, nihil

niſi

niſi probitatis timere iacturam.

76 Optima, cibus inuidiæ.

Inuidia non arrodit, niſi excelſa & optima: humilia, abiecta, uilia negligit, non ſunt illi eſui. moleſtum eſt inuidiam ferre, & tamen moleſtius, nihil habere inuidendum.

77 Inuidia ſibi & alijs uenenum.

Alia perimit, ſed primum ſeipſam. in cæteris inuidia eſt iniquiſſima. in hoc æquiſſima, quòd & illum tanquam ueneno conſumit, in quo eſt, & eum ulciſcitur quem impetit.

78 Inuidia uipera.

Ferūt hanc edi, arroſis matris lateribus: ita priuſquam exeat, matrem perimit. ſic inuidia, primum omnium enecat eum, in quo gignitur, tum prodit uenenatiſſima fera.

79 Quod Deo & homini.

Aequum eſt, nos ipſos uoluntati Dei præbere morigeros, ac obſequentes: nobiſq; idem placere, quod Deo, ne quis indignetur, aut improbet res ſic aut aliter euenire, quum autor ſit omnium Deus: nos quorſum tendant ignari.

80 Da cæcus.

81 Accipe oculatus.

Decet eum qui dat, non meminiſſe beneficij. nec multum

multum ſpectare cui det, certè continuo oculos auertere, ne exprobrare aut imputare uideatur, aut laudem quærere. eum uerò, qui accipit, intueri non tam munus, quàm dantem, & ſemper meminiße gratiæ. Idcirco *fingunt tres eße* Gratias, *duas nunquam retroſpicere, tertiam ſemper priores intueri.*

Bonus bonis & malis. 82

Malus nec malis, nec bonis. 83

Bonus & admirabilis, & charus eſt bonis, & malis: malus uerò neutris.

Præſidium in innocentia. 84

Inter tot uitæ huius pericula, quū reliqua omnia iniuriæ obnoxia ſint, innocentiæ noceri nō poteſt. tū & reliqua fluxa, & euanida, et infirma ſunt: ſola innocentia efficit, ne aliqua uiolari poßimus. nec quiſquā alia re magis fidere, aut alia debet cōparare ſuæ ſalutis munimenta, quis nō tutus modò agat inter pericula, ſed inter maximos terrores ſecurus. Innocen*tia humanorū ſummū, inquit* Plinius *in* Præ*fatione.*

Matura. 85

Quod *aliter dicitur,* Feſtina tarde. Augusti *uerbum apud* Suetonium. Per quod *intellige, debere in negotijs gerendis celeritatem tarditati admiſceri. nec quicquā nimis properanter agi, nec nimis lente.* Hæc *duo uerbo unico ſignificari putāt,* Matura. *ut apud* Salluſtium:

Salluſtium: Nam prius quàm incipias, conſulto: & ubi cõſulueris, mature opus eſt facto. Quanquã in conſulendo uelim ſuſcipi plus tarditatis: in agendo autẽ, modò ſit ſatis grauiter deliberatum, plus celeritatis.

86 Ciconiæ beneficium.

Ciconiæ hic eſt mos, ut unum è pullis relinquat ei domui, in qua eſt nidulata. tum & parẽtes ſenio defectos tandiu & nutrit, & geſtat humeris, quàm ipſa ab eis fuerat paruula atq; imbecillis educata. unde ἀντιπελαργεῖν. *Ita optime in eam collocatur beneficiũ, & in homines gratos, qui eius ſignificantur nota. tametſi commodandum eſt cuicunq; poßis. Quod uulgò noſtrates dicunt: Benefac, nec ſpectes cui, ſed gratis, potißimum propter exemplum.*

87 Comœdia uita humana.

Eſt enim ceu ludus quidã, in quo unuſquiſq; agit perſonam ſuam. Danda eſt opera, ut moderatis affectibus tranſigatur: nec cruenta ſit Cataſtrophe, aut funeſta, qualis ſolet eße in Tragœdijs, ſed læta, qualis in comœdijs. ideo additur.

88 Ne uita tragœdia.

In qua turbulenta, & ſæua ſunt omnia.

89 Confide rectè agens.

Neminem metue innocens. Nam probo animo nemo poteſt nocere, & ſi corpori noceat, hactenus nocet;

nocet, ut animam ex eo tanquam è carcere in libertatem emittat, ueramq́; uitam.

Veritas temporis filia. 90

Verum quod diu latuit, procedente tempore exiſtit & apparet, ne quis fidat mendacio, uel putet in occulto ſemper ueritatem fore. Cicero: Opinionum commenta delet dies, naturæ iudicia confirmat.

Lupus mendacio tempus. 91

Vorat enim, & abſumit.

Veritas premitur, non opprimitur. 92

Laborat uerum, ſed eluctatur tandem.

Mendacio comites tenebræ. 93

Tandem enim obſcuratur, tum & amat tenebras, quibus tueatur ſeſe.

Veritatis ſplendor comes. 94

Exilium inter malos. 95

Non eſt exiliū à patria abeſſe, ſed à bonis, & inter malos agere. Relegarant Sinopenſes Diogenem Cynicum: Et ego illos relegaui, inquit Diogenes. quū hic Athenis uiueret, illi in Pontica barbarie.

Ne hilarem inſaniam inſanias. 96

Ex Seneca, quum quis mente abiecta, uel ſubmerſa. uoluptatibus ſe & delitijs mancipauit.

Inter ſpinas calceatus. 97

Admonet, non incautè agendum inter inimicos:

quumq; inimicis ſepta ſit hæc uita, circumſpectione & magna cautione opus eſt ad eam tranſigendam.

98 Deum ſequere.

Vetus dictum: ἕπου θεῷ. poteſt ſic dici, Deus dux: ut illius et ductui atq; auſpicijs te totũ in hac uitæ militia permittas, & imperijs obtemperes, & exemplum æmuleris.

99 Fama pluris quàm opes.

Et iucundior eſt, & utilior. multos uidemus magnis ſpoliatos opibus propter aduerſam famã, alios propter ſecundũ et fauorabilẽ rumorẽ locupletatos.

100 Virtus pluris quàm fama.

Res ſolida & firma, & perenna natura pluris æſtimanda eſt, quàm ficta, atque adumbrata: & corpus quanto maioris, quàm umbra?

101 Virtutis umbra gloria.

Ex Socrate. ideo compendioſa eſt ad gloriam per uirtutem uia.

102 Oculos in pectus.

In pectore eſt cor, ſedes cogitationum. Perinde eſt ac ſi dicas, Noſce teipſum.

103 Non extorquebis amari.

Claudianus in Panegyrico ſexti cõſulatus Honorij. Cætera extorquẽtur ui, amori nõ poteſt uis inferrii.

104 Tempus edax rerum.

Ouidij in Metamorph. 15. & Ariſtoteles: Omnia tempore cõtabeſcunt, & decidunt, præter Deũ: *& ſpiritus, quibus ille immortalitatem communicauit.*

Subiecta Dei manu conſiſtimus. 105

Nec angeli, nec animæ noſtræ ſunt natura ſua immortales, ſed uoluntate Dei: *nec res ulla uel momentum duraret, niſi eam regentis* Dei *cura ſuſtineret. quo intollerabilior eſt in tanta infirmitate ſuperbia, aut ingratitudo, ſi nõ agnoſcas cuius munus ſit uita, & ea, quibus intumeſcis.*

Gloria uento diſcutitur. 106

Quum aliud non ſit, quàm flatus quidam.

Propter inuidiam uel opulentiam. 107

Inuidia, inquit Salluſtius, ex opulentia orta eſt: ideo opes celandæ ſunt, ne inuidiam nobis pariant: graue eſt enim eam ferre, quamuis innoxiam.

Honores onera. 108

Multæ curæ & ſollicitudines ſuſcipiendæ ſunt, multi labores adeundi conſtitutis in dignitate, aut honore: maximè quum illum ſtudent conſeruare. non minus erit uenuſtum, ſi dicatur, Faſces, *faſces.* Erant *faſces magiſtratum* Romanorum *inſignia, ſunt & faſces ſarcinæ ac onera.*

Virtutis radices altæ. 109

Ad ſtabilitatem uirtutis pertinet, quum reliqua uix ſummo ſolo hæreant.

100 Mortalibus immortalia præferenda.

Vt uirtus & eius æternum præmium, diuitijs aut honoribus, aut quibuſuis humanis affectibus.

111 Alata ætas.

Celerrime enim auolat: Et fugiunt freno non remorante dies. & hoc citius, ſi ſit bona ætas: nam mala diutius immorantur, & premunt.

112 Fidens, non confidens.

Sperandum eſt benè, ſed non ſtolidè, aut prudenter. quumq́; incerta ſint omnia futura, nec in felicitate attollendus eſt animus, nec in aduerſis cõtrahendus. nec id tamen ſperandum aut aggrediendũ, quod maius ſit uiribus, aut uerecundiæ terminos excedat.

113 Cuius pudebit, pigeat.

114 Ne feceris, quod factum nolis.

Finis in re omni ſpectandus eſt: ſtultũq́; eſt id agere, quod poſtea multò redempturus ſis. ne feceris, quum parum proderit pœnitentia.

115 Stulta de alienis ſuperbia.

Videtur enim abſonum, ſi ob eas te res extollas, quæ tuæ non ſunt. porrò quid ſit alienum, declaratur proximo ſymbolo.

116 Alienum quicquid adimitur.

Quod tolli poteſt, noſtrum non eſt, ut fortuita & corporea, ſolus animus eſt noſter.

Quod commodauit fortuna, tollet. 117

Quod mutuauit natura, repetet. 118

Quod parauerit uirtus, retinebis. 119

Commodata uidentur à fortuna, quæ eãdem redduntur: mutuata à natura, quæ ſimilia. nõ eadem, ſed utraq; nõ diutius futura ſunt apud nos, quàm creditor aut commendator permiſerit. At uirtutis præclara facinora, quemadmodum inquit Salluſtius, ſicuti anima ipſa, immortalia ſunt.

Princeps priuatis ſublimior ſentiẽdo. 120

Non decet principem aut opibus modò, aut potentia priuatos excellere: ſed ſenſu quodam & opinionibus, ſupra popularem captum ſapientiſſimis. ut non moueatur exignis & uilibus reculis, ſicut plebecula, ſed ſit in eo, ut dignitas, ita ſapientia quædam ſingularis. indignum enim eſt eos, quibus cæteri parent, non melius de rebus cenſere, quàm uulgus imperitorum hominum.

Princeps multis conſulendo. 121

Hoc demum eſt principem agere, publicas utilitates ſuis anteponere, exiſtimareq; neminem eſſe inter ſubditos, cuius cura peculiariter ad ſe non pertineat. Itaq; princeps officium ſuum implet, propria cõmo-

da & proprios affectus exuendo, induendo communes. Idcirco enim electi ſunt principes, ut eſſent, qui ſuis priuatis ſoluti curis, publicis excubarent. Licebit & ſic dicere: Officium eſt imperare, non regnum.

122 Tu tibi uenerabilis.

Ne quid turpe uel agas, uel cogites, reueritus teipſum.

123 Malum occultum pernicioſiſſimum.

Non enim poteſt aut pœnitudine deleri, aut caſtigatione tolli, aut explicatione leuari, aut cõſolatione leniri, ſiue ſit delictum, ſiue affectus aliquis.

124 Non quandiu, ſed quàm bene.

Ad uitam & actiones omnes pertinet. Multis breue tempus ſeu uitæ contigit, ſeu quid aliud agendi, nemini adempta eſt in quantulocunque tempore facultas rectè ſe in eo gerendi, quod inſtituit. ideo non refert, quanta ſit ei diuturnitas, ſed qualis adminiſtratio: nec uitam, ut ſit bona, longam eſſe oportet, uel in uno momento ſanctiſsimè licet uiuere.

125 Nomen præ opibus.

Pluris enim faciendum eſt bonum nomen, quàm diuitiæ multæ, iuxta ſententiam Solomonis.

126 Odioſus, modò immerito.

Ne cures, quòd odio habearis, modò id culpa tua non cõtingat, quòd aliquid ipſe feceris odio dignum.

Ingratitudo

Ingratitudo multis immerētib. noxia. 127

Ceſſant enim homines benefacere, ſi in ingratos inciderint: ita gratos recuſant experiri, ab ingratis læſi. idcirco lex erat in Græcia aduerſus ingratos, quòd id uitium uideretur communioni & ſocietati hominum uehementer damnoſum.

Iniuria obliuione ulciſcenda. 128

Non eſt uerior aduerſus iniuriam ultio, quàm ſi obliuiſcaris eius: ſic enim nec animum uret, nec magis lædet, quàm ſi facta non eſſet.

Præcipitis conſilij aſſecla pœnitentia. 129

Multum enim cogitandum & deliberandum eſt, antequam ſtatuas, ſententia ex Platone ſumpta.

Quod uni, & omnibus. 130

Pari ſumus omnes creati lege, quicquid uni euenit, poteſt & omnibus euenire: ne quis quum aliena uidet mala, ſecurus agat.

Ne ferrum igni. 131

Nō eſt ira ferro armāda. Ex Pythagoræ ſymbolis.

Lachrymis ignis extinguendus. 132

Iram contra te lachrymis & pœnitentia, & petitione ueniæ placato, non ſolum Dei, ſed etiam hominum, non eſt turpe ueniam precari, turpe eſt Deum aut hominem habere inimicum.

133 Faſtigio caput ſummitte.

Potentiæ cede: ne cum opulentiore, aut maiore, aut meliore contendito.

134 Falſo nomine non gaudendum.

Fluxum eſt enim, & momentaneum: nec iuuat, quum reclamet conſcientia.

135 Amicus, ut non alius.

136 Inimicus, ut non idem.

Amicus ſic amandus eſt, ſic colendus, ſic cum eo uerſandum, ut non putes poſſe inimicum fieri: inimicum uerò ſic oderis, tanquam aliquando amicus ſit futurus. in quo damnatur à Cicerone ſententia Biantis Priennæi, quam ſequutus eſt in Mimis Publius.

137 Quod uideri uis, eſto.

Nulla uia facilior, non idem ualent fucata & ſimulata, quod uera & ſolida. magna iſtis ineſt uis. infirma ſunt illa.

138 Oculum in metam.

Spectandus eſt in rebus omnibus finis & exitus, ne præſentibus periculoſè decipiamur.

139 Nocens metuit pœnam.

140 Innocens nec caſum.

Nocens ſtimulante conſcientia, metuit paratam legibus pœnam: innocens fiducia conſcientiæ nec humanos caſus pertimeſcit, quum ſua omnia in ſe uno,

hoc eſt,

hoc eſt, in animo & uirtute poſita eſſe ducat: tum & illũ ſequitur, illi fidit, in cuius manu ſunt caſus omnes.

Excuſanda ſeruitus ſub neceſſitate. 141

Non dico honeſta, ut Publius, ſed excuſanda. cauſam enim probabilem poteſt afferre, cur ſeruiat, quia neceſsitate impellitur. ſed multũ intereſt, quam quiſque fingat ſibi neceſsitatem.

Ne à pudendo uincaris hoſte. 142

Vt uoluptatibus, libidinibus, cupiditatibus, ira, & cæteris uitijs.

Turpibus ne ſeruito. 143

Vt uitijs, & malis hominibus, quorũ conſuetudine ſis peior, & eorum ſceleribus uideris eßе adminiſter.

Amicum inimicum fugito. 144

Hoc eſt, aſſentatorem, fucatum amicũ, & eum qui ſub amicitiæ nomine odit, aut contemnit, aut inuidet. ſunt enim, qui amicos infelices diligunt, felicibus inuident: Tum illos potißimum fugito, qui amorẽ ſimulant, quum inſidientur probitati & uirtuti: aut qui familiaritate oſtenſa, labem & ignominiam afferũt: quiq; ad flagitia & facinora uel exhortantur, uel incitamento ſunt exemplo ſui.

Ne lingua mente celerior. 145

Cgitandum prius, quid loquaris: uelocißimus datus eſt

tus eſt animus, ne quid poßit eum præuertere, ſi uelit: debet hic eſſe linguæ clauus.

146 Bellum cum uitijs.

Non cum hominibus debet geri bellum, nec uires ac robur in eos oſtentandæ, ſed in uitia, qui ſunt ueri hoſtes, nobis exitiabiles.

147 Diuitiæ iniuriæ pignora.

Ex Eucherio Lugdunen. Multis fit iniuria, tantū ut tollantur opes, expilantur à furibus, ſpoliantur à latronibus, & cæduntur. in hos calumniatores inuadūt, in hos iudices acriter cognoſcunt, et animaduertūt: præſertim in ijs criminibus, ob quæ fortunæ adimuntur: in quibus nulli tutiores ſunt, quàm qui quod perdāt nō habent. nulli periculo propiores diuitibus.

148 Bona ad benefaciendum.

Non cōuenit bona uel animi, uel corporis, uel externa data eſſe homini ad nocendum: nec ad maleſaciendum tributa ſunt, quod nomen ipſum indicat, ut & ſibi proſint, & alijs.

149 Maximæ opes, prodeſſe.

Nihil iucundius ipſi, qui id facit, nihil eidem tutius. nam qui profuit multis, hunc tuentur multi.

150 Theſaurus gratia boni.

Magnus eſt theſaurus gratia, quam uir bonus debet pro beneficio.

Quod

Quod uides, non diu. 151

Quæcunq; in uita cernis, nõ diu cernes: aut enim illa interitus auferet, aut te.

V t uerax, ne ſuſpicax. 152

Ex Eucherio. Qui enim ſuſpicax eſt, facile quæ cõperta non habet, affirmabit: ita mentietur affectus impulſu.

Non diues, ni contemnas. 153

Ex Seneca. Nemo enim ſuis diuitijs, ut oportet utitur: nec fructum ex eis ullum capit, qui noctes & dies pro illis eſt ſollicitus: qui uerò poßidet tanquam alienas, hic demum tanquam ſuis fruitur. nullum bonum iuuat animum, niſi ad cuius amißionem ipſe præparatus eſt, hinc illud Mimi: Deſpicere oportet, quod poßis deperdere.

Expende. 154

Singulorum pondus & precium æſtimandum, tum quæ dicturus, quæq; acturus, exordia, progreſſus, exitus rerum.

Sine querela. 155

Viuendum ita, ut non ſit cur uel de te quiſquam conqueratur, uel ipſe de quoquam, aut de fortuna: nec ipſe cuiquam facias iniuriã, nec factam tibi credas. Seneca de Ttranquillitate uitæ: Aſſueſcendũ itaq; cõditioni ſuæ, & quàm minimum de illa quærendum, &

quicquid habet circa ſe commodi, apprehendendum. Nihil tam acerbum eſt, in quo non æquus animus ſolatium inueniat. Hoc *eſt ſymbolum noſtrum.*

156 Frenum in lingua.

Ne ſoluta dicat, quod noceat: unde infrenes nominantur.

157 Ne bos in lingua.

Alluſio ad uetus prouerbiũ. Bos *moneta erat nummi* Attici,*& hinc ipſe nummus ſic appellabatur,qui tacebant precio conducti,dicebantur loqui non poſſe, quòd bouem haberent in lingua.Simile eſt illud,quod in* Demoſthenem *mercede tacentem,quum anginam cauſaretur, quidam dixit:* Non *anginam patitur,ſed argentanginam.*

158 Accuratè cogita immutabilia.

Multum deliberandum eſt antequam facias,quod factum mutari non poterit:ut, ducere uxorem,ſacris initiari,aut bellum ſuſcipere,aut prælium cõmittere. poteſt etiã aliò referri, ut multũ de æternis illis poſt uitam cogitemus,quo ſanctius hic uiuamus.

159 Longius,modò tutius.

Ad uitam ſpectat,ad tempus etiam, ne ſectemur diſpendioſa compendia uel in eruditione, uel in parandis opibus, aut eiuſmodi. Auguſtus *ſolitus erat dicere:*Sat *citò,ſi ſat bene.*

Populo

Populo cede, non pare. 160

Non eſt cum multitudine pugnandum, belua mul ticipiti, ſed nec eius opinionibus aſſentiendum.

Et pilo ſua umbra. 161

Nullus eſt tam contemptibilis, qui nõ & prodeſſe in loco, & quod facilius eſt, nocere poßit: ideo nemo contemnendus.

Hoſpes ne curioſus. 162

In aliena domo, in aliena ciuitate decet unumquenque modeſtè ſe gerere, nec curioſè ſe interponere in adminiſtrationem. multò magis conuenit nos in hoc mundo, minime ſollicitè aut curioſè agere, in quo planè hoſpites ſumus, ſeu exules uerius.

Cæde, modò doce. 163

Ex *amore ſciendi dictum à* Diogene *Antiſtheni, cum is ſuſtuliſſet baculum, ut diſcipulum cæderet, moleſtum ſciſcitatorem.*

Magnum hoſpitium magni hoſpitis. 164

Non poteſt eſſe exiguum hoſpitium, quod implet magnus hoſpes, nec contemnendum id corpus, quod inhabitat excellens animus.

Tota uita dies unus. 165

Ex *Quintiliano in Mathematico: Si omnia uitæ huius diligenter excutiantur, quid aliud eſt uita tota, quàm dies unus? aut quid eſt in uniuerſa uita, quod*

non ſit

non ſit in quouis die? ut mirandum ſit, non exatiari homines eiſdem toties redeuntibus.

166 Diarij omnes.

Ex ſuperiore pendet, & ad breuitatem ætatis refertur.

167 Ex uſu, non collatione fortuna.

Vt ſis diues, non ſpectandum eſt tibi quantum alij poßideant, ſed quanto tu egeas.

168 Maiores ſuperbus, minores mœſtus.

Ad minuendam ſuperbiam ſpectet quiſq; præſtantiores ſe, in eo de quo intumeſcit: ad leniendum mœrorem, infeliciores in eo de quo triſtatur.

169 Foris Argus, domi talpa.

In eos, qui in aliena mire oculati ſunt, ad ſua cæci. Argus centoculius fuit, talpa eſt cæca. Fabella eſt de manticis apud Aeſopum & Perſium, quarum altera dependet ad pectus, in qua ſunt aliena uitia: altera ad tergum, in qua noſtra. Poteſt etiam dici: Domi Tireſias, foris lynx.

170 Ne nimium ſcrutare.

In eandẽ ſententiã: et ſic, Ne moleſtus percõtator.

171 Certum in incerto.

Nihil eſt uita incertius, in hac paranda eſt uirtus certißima poſſeßio: intuenda altera illa immortalis. cogitanda mors, qua nihil eſt certius: uanæ et incertæ

ſpes, &

ſpes, et ſollicitudines dimittẽdæ, quibus(ut quẽadmodũ Manlius inquit) dum quærimus æuũ, perdamus.

Voluptates ſpecta abeuntes. 172

Nam quum adueniunt, delectant: ideo pulchræ iucundæq; existimantur, recedentes turpitudinem ac fœditatem ſuam produnt, poſſet ſic afformari, In uoluptate deorſum, non faciem. Videbis fœditatem earum, & pœnitentiam, quam relinquunt. ſic fiet, ut eas auerſeris ac deteſtere.

Voluptas malorum eſca. 173

Platonis ſentẽtia: Malus capitur uoluptate, bonus conſilio: bono uiro Deus eſt lex: malo, cupiditas.

Falle uiuens, ſed non te. 174

Vetus erat, λάθε βιώσας. Putant fuiſſe dictum Epicuri, de quo Plutarchus, et Horatius: Nec uixit malè, qui natus moriensq; fefellit. addendũ tamen, ne quis ſeipſum in uita ignoret, & ſi ab alijs ignoretur.

Non refert, quà, ſed quò. 175

Nihil refert quà tranſeas in hac peregrinatione uitæ, ſed quò peruenias. in omni loco, in omni fortuna licet rectè agere, & illò peruenire quò intendimus.

Scopulus in undis. 176

Vt ſit in animo tanta firmitas, quã undæ omnes, & fluctus humanorum caſuũ concutere non ualeant, ſemper immobilis, & altior fortuna.

177 Miſerrimum pendêre.

Inter ſpem & metũ ſuſpenſum eſſe, miſerrimum.

178 Ne bis puer.

Antiquum prouerbium, Bis pueri ſenes. de ſenibus deliris & dementibus, admonet, ne in grandiore ætate uiuamus, aut ſapiamus pueriliter.

179 Ne laborem citra præmium. Et, Ne laborem laboris præmium.

Laboris in res mundanas uel præmium eſt nullũ, aut certe uanitas, uel alter labor honeſtior quidem, ſed moleſtior, ut qui dignitates dignitatibus mutant. ſic clamat Hercules ille in tragœdia: Finis unius mali, gradus eſt ſequentis. Interim præmium horum laborum eſt ſempiternus cruciatus. ſicut Paulus inquit: Stipendia peccati, mors.

180 Pertuſo dolio nihil infunde.

Alluſio ad dolium Danaidum apud inferos, ut habent fabulæ. Ad multa tendit, ne quid des prodigo & profuſo: ne rimoſæ auri, & loquaci arcanum credas, ne cupiditatibus inſeruias, ne uoluptatibus obſequaris, ne inſatiabilibus largiri aſſueſcas.

181 Turpe gigantem in nano.

In tam puſillo corpore, quantum natura dedit hominibus, tam fragili & infirmo, turpiſſimum eſt eſſe

tam ferum

tam ferum & ſuperbum animum, qui ſtultitia & ſuperbia cœlos etiam contingat.

Difficilis gloriæ cuſtodia. 182

Quàm multa perferenda ſunt ſtudioſo gloriæ, ut paretur, ut parta conſeruetur: maior perpetienda eſt ſeruitus, quàm emptis de lapide: quum gloria niſi fundamentis uirtutis innitatur, fugaciſſima ſit.

Malus potentiæ cuſtos metus. 183

Fragiles opes, quas multi metuunt, ac proinde oderunt. Sententia eſt omnium ferè ſapientum, quã tractat in Officijs Cicero.

Neſcis quid ueſper ſerus uehat. 184

Futura incertiſſima, ne quis nimium uel confidat, uel deſperet. dictum eſt Varronis, qui ſic Satyras aliquot ſuas inſcripſit. Eodẽ refertur, Inter os et offam.

Faciem ne aperias. 185

Tecta eſt facies humana uerecundia, quod ſolũ uelamentũ reliquit ei natura. nõ eſt exuenda tam honeſto tegumento, nihil enim inuerecundia deteſtabilius.

Manum per frontem ne ducito. 186

Alluſi ad illud, Perfricare frontẽ, ſiue faciem, ſiue os. de ijs dictum, qui pudorem excutiunt.

Splendor ſummus non intuendus. 187

Solem ſi ſereno cœlo intuearis, nocet oculis, interdum excæcat: ſic ſi diuinitatis fulgorem tentes contemplari,

tẽplari,oculos mẽtis amittes. Qui ſcrutatur maieſtatem,inquit Sapiens,opprimetur à gloria: nõ capiunt anguſtiæ mentis humanæ rem tam ſublimem atq; amplam, non uidebit me homo, & uiuet, ait Deus:adoranda ſunt hæc,non ſcrutanda.

188 Linguas ne præſcinde,ſed caue.

Non eſt libertas hominibus tollenda. nam ſicut Auguſtus dixit:Decet in liberis ciuitatibus liberas eſſe linguas. ſed ſic uiuendum, ne ſit cur homines ſuam in te libertatem uelint exercere.

189 Ora uirtute obtura,non metu.

Eodẽ ſpectat:Non claudenda ſunt ora metu. operculo fragili & inualido, bene agendo efficies, ne quis malè de te ſentiat,ac proinde nec loquatur.

190 Cogitatus liber.

Nemo prohibere poteſt quenquam cogitare.

191 Cogitatus quis coget? uis ueritatis.

Hæc enim ſuſpiciones omnes tollit:et tãta eſt, ut ultro in mẽtes hominũ ſe inſinuet, efficiatq;, ut nemini aliter libeat cogitare,ſæpe nec liceat,ideo rectè agẽdũ eſt.nõ aliter aſſequemur,ut omnes de nobis rectè ſentiant.

192 Homo homini par.

Ne quis ſupra hominem ſe efferat, ne contemnat, ne deſpiciat, ne ſe præferat alteri, quum ſimus omnes à Deo parente omnium æquo iure conditi, & in hanc

uitam

uitam miſsi. Poteſt etiam ex Seneca ſic dici: Deo imperium, homini conſortium.

Suauiſſimus poſt laborem fructus. 193

Sic demũ frui iuuat, quum res labore quæſita eſt, ut moleſtia præterita uſu præſenti leuetur. Vulgare eſt, Parta labore iuuant.

Animo corpus fulciendum. 194

Non ſuccumbendum operibus honeſtis, & deficientibus corporis uiribus, animi conatus tantus ſit, ut labens ac decidens corpus ſuſtentet. ex Seneca lib. de Vita beata.

Nocens ſe iudice nunquã abſoluitur. 195

Semper enim accuſatur et cõdemnatur à conſcientia mentis ſuæ. Iuuenal. Exemplo quodcũq; malo cõmittitur, ipſi Diſplicet autori: prima hæc eſt ultio, quòd ſe Iudice nemo nocẽs abſoluitur. De hac re Cice. in Piſonem, & pro Roſcio Amerino, & Seneca multis in locis. Apud Quintil. eſt illud prouerbij loco, Conſcientia mille teſtes.

Ebrietas nec madida, nec ſicca. 196

Ebrietas madida eſt, quæ fit ex uino aut ceruiſia: ſicca uerò, quæ affectu aliquo immodico, cum is uim omnẽ mentis & iudicij conſopiuit, ut ira, lætitia, metus, inſolẽtia ex immodicis fortunæ ſucceſsibus: arrõgantia, uoluptates, & omne delectamentorũ genus,

quam ebrietatem Græci uocant ἄοινον, quaſi inuinã. utraq; cauenda, utraque hominem extra ſe pellit, & impotem ſui reddit.

197 Potentiorem in te ne admittito.

Conſuetudo uitiorum, & qui à philoſophis habitus dicitur, à Græcis ἕξις, uiolentiſsimus eſt tyrannus, quum animum occupauit. ideo magnopere laborandũ eſt, ne quis talis in nobis inualeſcat. non erimus noſtri iuris, illo admiſſo. Idem dicendum de multis perturbationibus, ut ira, ut auaritia, ſed potiſsimum ludi cupiditate, amore, & uoluptate.

198 Precibus emptum charum.

Vulgare dictum. Cicero: Emere malo, quàm rogare. Idem Apuleius in Florid. Magnum precium ſunt preces, quippe illis additur uerecundia. Sic igitur te compara, ut paucis egeas, quo pauca roges: & rogatus magnum te credito accepiſſe precium eius, quod rogaris, ne ſis exoratu difficilis.

199 Quieſce nihil acturus.

Dictum Attilij, quod citat Plinius Nouocomenſis: Satius eſt ocioſum eſſe, quàm nihil agere. Nihil agere, eſt rem inutilem, aut non ſucceſſuram tractare. conſultius eſt quieſcere, quàm id agere.

200 Ingenium inexercitatum, torpidum.

Cato ingenium hominis dicebat ferro eſſe ſimile, quod

quod ex uſu ſplendeſcit: at in ocio, rubigine obducitur & exeditur. Exercendum ſemper ingenium: ocia enim feraciſs. uitiorũ ſeminariũ, ſed honeſto aliquo et pulchro opere, uelut eruditione & uirtute: nam rebus flagitioſis aut turpibus exercere, hoc uerò nõ exercere eſt, ſed corrumpere, de quo eſt ſequens ſymbolum.

Ingenium ſitu pereat, non ſentibus. 201

Præſtat ocioſum degere, quàm malis exercitamentis occupari.

Nullus ſine línea dies. 202

Ex uetere dicto, et more Apellis Coi pictoris, qui tãta fuit in arte ſua diligentia, ut nullus præteriret dies tã alijs rebus occupatus, in quo nõ ipſe ſaltem lineam aliquã penicillo duxiſſet. Et erat olim maxima pars artis in lineis tenuiſsimè ducendis ſita. Admonet, non debere diẽ ullum abire, in quo non aliquid dignũ homine egerimus: opus uidelicet ingenij, uel ad eruditionem, uel ad prudentiam, uel ad probitatem & pietatem ſpectans. quẽ dicunt fuiſſe Cenſorij Catonis morem. Iis uerò qui alijs artibus uitam quærunt, aliquid eſſe in ſua cuiq; arte quotidie exercendum.

Calumníæ morſui remediũ nullum. 203

Nullum ferè eſt tantum malum, cui natura remediũ non pararit, ſaltem fuga, atqui calumnia & clàm mordet, & antè occidit, quàm ſentiatur.

204 Beneuoli multi, conſiliarij pauci.

Ex Solomone: Multis bene et uelis, & facias. arcana tua ne cuiuis cõmittas, nec quemlibet cõſule. Delige, quo poßis in hanc rem tuto & cum fructu uti.

205 Iuſtitia gratuita.

Ex Cicerone, *primo de Legibus*: Nihil *eſt iniuſtius, quàm iuſtitiæ præmium quærere. & qui mercede eſt uir bonus, mercede etiam erit malus.*

206 Miſericordia uenalis, crudelis.

Crudele eſt, eum qui ſic affectus eſt, ut miſericordia indigeat, cogere aliquid pendere, quo ſubleuetur. eſt enim acerbus & immitis animus, quem non flectit hominis calamitas, ſed ſuum commodum.

207 Bonorum rector, malorum uictor.

Ex Seneca, *epiſt.* 85. *In ſecundis rebus regendũ eſt, in aduerſis pugnandũ. fortuna proſpera gubernanda arte, conſilio, prudentia, ingenio: irata retũdenda magno robore, et inuicto animo ſuperanda & calcanda.*

208 Quod inueniſſe pigeat, ne quæras.

Satius eſt id ignorari, ut probrum domeſticum, triſtem ſortem à diuinaculo: quæ ſi prædicatur, nihil aliud quàm angit aßiduò cor.

209 Tantum ſcis, quantum operaris.

Ferunt uerbũ hoc fuiſſe frequens Diuo Franciſco. Ita *eſt: Verius ſcit uir bonus & rudis, quid ſit uirtus, quàm malus & doctus: & in rebus ſacris* CHRISTI

ſpiritus copioſiſſimè præbet ſe pijs. Q*uid prodeſt malo ſcientia? nec uerè ſcit, tametſi argutè diſſerat: nã in peccato ſemper ineſt cæcitas.* An *non melius nouit quid ſit pingere, qui imperitè de pictura diſputans, peritè pingit: quàm qui doctiſſimè diſputans, indoctiſſimè & lineas ducit, & colores inducit?*

Perſona publica priuatam depone. 210

Cui magiſtratus, aut imperiũ, aut principatus mandatur, is ſciat iã nõ ſibi ſuas utilitates q̃rendas, ſed populi, cui præeſt. ſic optimè publicũ officiũ adminiſtrabit. alioqui fiet tyrãnus. Deberet *pro curiarũ foribus dictũ aliquod in hãc ſententiã inſcribi, quo admonerẽtur magiſtratus, et eorũ conſultores.* Huc *ingrediens, perſonã priuatam relinque in limine, publicã ſume.*

Paruo fames conſtat magno faſtidiũ. 211

N*aturæ paucis rebus ſatisfit, fames exiguo cibo placatur & tollitur: ingentes menſæ faſtidium adferunt & morbos.*

Vnum eſt neceſſarium. 212

Verbũ Domini & Seruatoris noſtri CHRISTI, *ad augendam curam pietatis, & minuendam ſollicitudinem rerum periturarũ. procuratio & cibi, et potus, et rei familiaris, in qua* M*artha uerſabatur, utilis quidem homini ad tempus. at ſedere ad pedes* D*omini, & uerbum illius puris animis haurire, quod erat*

Magdalenæ munus, id demum neceſſarium, & quod nunquã aufertur. Cũ omnia ſiue ingenij decora atque ornamenta, ſiue corporis atq; externa commoda expenderis, intelliges unũ eſſe homini neceſſarium.

213 Mente Deo defixus.

Hoc ſymbolum tam fauſto omine ponetur ultimũ, quàm illud primum, Scopus uitæ, CHRISTVS. *ipſe eſt initiũ, ipſe finis, ab ipſo proficiſcuntur omnia, in ipſum tendunt.* Huic oportet nos *affigamus. ſi uolumus beati eſſe, non alio clauo, quàm mente ipſa.* Poſ*ſunt alia permulta Symbola deduci ex* Platone, *Cicerone, Seneca,* Horatio: *ſed præcipuè ſacris literis, fonte ut copioſißimo, ita liquidißimo ac purißimo, et ſcriptoribus noſtræ religionis.* Adſunt *prouerbia tot, & metaphoræ, & allegoriæ, fabulæ quoq; & hiſtoriæ, quæ ſuppeditare magnum numerum poſſunt: & noſtra hæc mutari, atq; in alias uerti formulas licebit, & ex ſcholiolis alia deſumi.* quocirca *nec illa attigi, quæ ſunt omnibus in ore,* Noſce *teipſum,* Ne *quid nimis:* Spõde, *iactura præſto eſt, quæ dicũtur tria Apollinis oracula: et, Dimidiũ plus toto, quod* Heſiodi: *tũ, Suſtine et abſtine, quod* Epicteti. Hæc *quæ poſui, ſufficient ſiue ad ſententiarum copiam, quæ omnes penè bis ſunt cõcluſæ, ſiue ad rationem oſtendendã, quemadmodum alia poßint innumera excogitari.*

FINIS.

DE

DE FORMANDO STVDIO, RODOLPHI AGRICOLAE, ERASMI ROTERODAMI, & PHILIPPI MELANCHTHONIS RATIONES,

cum locorum quorundam Indice.

AD LIBELLVM.

Nominibus multis, nec ἀνώνυμι *neq; libelle es,*
Inde ſuum tacuit qui dedit illa tibi.
Agricolam magnum primo nam limine cernis,
Poſtq́; ſuam claſſem clarus ERASMVS *habet.*
Doctus at ide Philippus habet, poſtrema Melāchthō.
I, nunc Fladrinus uult quoq; adeſſe comes.

PHILIPPVS MELANCHTHON.

Ad formanda ſtudia, corrigendaq́; iudicia, uix aliud hac epiſtola leges accommodatius. Proinde iuuenis, operam dabis, ut quamfamiliariſſima tibi fiat.

RODOLPHVS AGRICOLA IACOBO BARBIRIANO S.

SCRIBIS *ſuauiſſimè* IACO
BE *atq; optas, dari tibi fa-
cultatē degendæ mecū ui-
tæ, quò poſſes id, quod ma
xime cupis, uelut ductu
auſpicijsq; meis, ſtudia
tua inſtituere atq; forma
re. Vellem equidē tantæ
mihi eruditionis, tā magni in literis doctrinisq; uſus
conſcius eſſē, ut iſtud tā iure meritoq; deberes cupere,
quàm te ſcio uere id atq; ex animo optare.* Hortarer
*te, ut rebus omnibus relictis, quæcūq; uel utilitatis ſpe
cie te deuinciūt, uel uoluptatū illecebris blandiuntur,
eruditionē ſtudiaq; me duce ſequerere: et inciſis omni
bus, uel abruptis etiā uinculis, quibus alligatus teneris
prona præcipitiq; ad optima tēderes uia. facerē id nō
modò tua cauſa, cuius maxime & deberē, et uellē, ſed
et mea quoq; quū ſperarē tantū nominis opinionisq;
apud multos conſequi poſſe, tantūq; fuiſſe me pleriſq;
perſuaſum iri, quantū te monitis, præceptioneq; mea
factū uiderēt, quantumq; fieri te poſſe exploratū ha-
beo, et de te ingenij uis, amor ſtudiorū, naturæq; tuæ
felicitas, mihi promittūt.* Nunc cum ad nullam tantā

ſpem

ſpem mei uocare te poſſum, quæ ullo incõmodo rerũ tuarum tibi ſit redimenda:rebus ipſis pareamus oportet:Vtiq; optabile nobis eſſet,ſi unum aliquem in locum nos felicior caſus coutuliſſet: ſic hoc deſiderium noſtrum eſt hac commoda rerum tuarum conditione leniendum, & iucundiſsima putanda, quæ optima ſunt. Vt tamen interea præceptoris apud te munere fungar,& per literas (qua datur) oſtendam, qua ratione tibi putem ſtudia tractanda, paucis, & quantũ epiſtolæ capit anguſtia,quod optimum cenſeo,explicabo.

uo in ſtudē- o præcipua.

In ſtudijs formandis duo præcipuè ſpectanda crediderim. Prius,quod ſtudiorũ maximè genus cui lectandum ſit. Deinde,qua ratione quis in eo, quod elegerit plurimum efficiat, de utroque ordine dicam.

Primum.

Studiorum genus,alteri neceſsitas uel rerum,uel naturæ ſuæ aſsignat. Alter uoluntate ſua ad id,quod optimum cenſet,ſeſe adiungit. Vt enim cui anguſtior res familiaris contingit, eas ferè ſequitur arteis, unde promptiſsimum putat poſſe neceſsitntibus ſuis præſidium parare. Vt etiam cui ſegnior natura obtuſior mentis acies eſt, ſi modò perdere nolit operam, ea ſequi debet: non quæ maximè cupit, ſed quæ rectiſsimè poteſt. Sic is,cui facultatum uberior copia, & felicior ingenij uis tributa eſt,nimirum errabit,ſi non totis uiribus ad optima feretur, quandoq; ad ſumma pertingere poſsit, malit inter ſecunda potius tertiáue ſubſiſtere.

ſtere. Ergo ciuile ius alius, alius Pontificum ſanctiones, alius Medicinæ artem diſcendam ſumit: plerique etiã loquaces has, & inani ſtrepitu crepitantes, quas uulgo artes iam uocamus, ſibi uindicãt, & perplexis diſputationum ambagibus, uel etiam (ut uerius dicam) ænigmatibus diem terunt. Quæ tot iam ſeculis nullum inuenerunt Oedipodem, qui ea ſolueret, nec inuentura ſunt unquam. His miſeras adoleſcentium onerant aures, hæc ſubinde ingerunt inculcantq́;, & in pleriſq; meliorem ingenij ſpem atq; frugem, in teneribus adhuc annis, uelut in herba enecant. Laudo eas omnes tamen, plus certè laudaturus, ſi rectè ordineq́; tractarentur: nec enim tantum deſipio, ut ſolus damnem quas tam multi laudant. Quid ni laudem ue rò? quibus uideam multos ſummas opes, ampliſsimos honores, autoritatem, famam, dignitatem conſecutos. Et quas certe uendibiliores (ut Ciceronis uerbo utar) ſciam & planè fatear, alijs nõnullis, quas ſteriles & ieiunas uocant, ut quæ magis animum explere quàm arcam. Si lucri rationẽ itaq; ducis, habes ex illuſtrioribus illis aliquam, quam ſequaris, ut diues fias: dum tamen ſcias hanc laudem ut contingat, tibi cum fœneratore fore cõmunem. Sin rectius credis, quæ honeſtæ ſunt, propter ſe expetere, & quas habes facultates, ſuffecturas putas modeſtiæ tuæ. Quandoquidem immodeſtiæ, & quantũuis paruæ, nimiæ ſunt, et quantumuis

Philoſophiæ ſtudendum.

tumuis

tumuis magnæ, non ſufficiunt, cenſeo, ut ad Philoſophiam te conferas, hoc eſt, enitaris, ut recte de rebus ſentias: & quæ ſentis, cōmodè ut poßis eloqui. Sentire autem duplex eſt, proinde & duplex cōditio rerū quas inquirimus. Aliæ nanq; res ad actiones, moresq́; noſtros pertinēt, quibus omnis ratio uitæ, recte rite'que degēdæ cōtinetur, quā Philoſophiæ pars ea, quæ moralis uocatur, tradit. Huius prima nobis, et præcipua habēda eſt ratio. Hæc autē eſt petenda tibi nō modò à philoſophis, qui literis eam tradidere, ut ſunt Ariſtoteles, Cicero, Seneca, & ſi qui ſunt alij, uel Latini, uel ita Latine redditi, ut digni ſint qui legantur, ſed ab hiſtoricis etiā, et poëtis, & oratoribus. Quoniā ij, & beneficia laudando, et quæ cōtrà facta ſunt, uituperādo, nō docent quidem, ſed (quod efficacißimū eſt) exemplis propoſitis, quæ recte ſecus'ue fiāt, oſtendunt. Per hæc gradus ad ſacras literas faciendus eſt, & ad illarum præſcriptū dirigendus uitæ nobis ordo, ſaluberrimisq́; illis ducibus, de noſtra ſalute credendum. Reliqua omnia aliorum tradita, plus minus'ue erroris, tamen habent admiſtum aliquid. Neq; enim contingere potuit eis, ut rectum, & nulla aberrantem parte curſum uitæ inſtituerent, quiſquis eſſet uitæ propoſitus finis, aut neſcirent, aut ueluti per nubem ſpectantes ſuſpicarentur, dicerentq́; conſtantius quàm crederent. At ſacræ literæ, tam longè

[margin: Recte ſentire duplex.]

[margin: Morale.]

ab omni

ab omni errore remotæ ſunt, quàm qui eas tradidit, Deus. Hæ ſunt, quæ ſolæ nos certa, ſolida, rectaq; ducunt uia, quæq; omni diſcuſſa caligine, ſequentem ſe non falli, non excidere, non uſquam aberrare patiantur. Sunt & aliæ res, quarum cognitio magis ad ornamentum animi noſtri, honeſtamq; uoluptatem, quàm ad neceſſarium utiq; uſum pertineat. Cuiuſmodi eſt omnis diſputatio de natura rerum, multiplex certe, uariumq; negotium, & multipliciter quoq; à multis ſummo ingenio uiris tractatum. Quæ ut non neceſſaria ſit ad boni uiri mentem formandam effingendamq;, non parum tamen contulerit, uel eo, quod ubi hæc cura perquiſitioq; rerum bona fide ſibi cuiuſquam uindicauerit animum, nullum ſordibus uilibuſque curis locum relinquit, deinde quòd docet contemnere atq; pro nihilo putare ea, ad quorum conſpectum uulgus ſtupet: per quorum poſſeßionem etiam eis, qui fœlices putantur, miſereatur, quãdo oſtendat, quàm uanis omnia futilibusq; conſtent cauſis, dicatq; nullam rerum naturæ poſſe pernitiem contingere maiorem, quàm ſi omnes eius uel ſordidißimæ partes tales fiant, quales nunc ſunt aurum, gemmæq;, quibus publica humani generis inſania ſummum eſſe pretium uoluit. Poſtremo, quia quando intelligimus hac monſtrante, fragilis huius caduciq; corporis noſtri habitum, omnibus caſibus obnoxium, diſcimus,

Cognitio rerũ naturalium.

Anima excolenda.

omnem

omnem curam nobis ad animam eſſe transferendam, hancq; excolendam, in qua nulla nobis opera fruſtra, aut peritura locatur: quippe in quam quicquid collatũ ſit, immortale (ſicut ipſa eſt) æternumq; ſit manſurum. Tranſeo multa, *neq; enim epiſtola eſſet, ſed uoluminis opus, omnia cõplecti, quæ in hanc poßent ſententiam dici.* Hoc *ſatis eſt oſtendiße, quòd tute minimè ignoras, dignam hanc eße ſtudiorum, in qua uiri boni mens elaboret.* Nec *ego aditum tantũ primaq; initia harum artium percipere te uelim, quod nunc uulgò in ſcholis fieri uidemus, quodq; tu pridem cum magna laude pulchrè, prolixeq; præſtitiſti, ſed res ipſas attingendas cenſuerim, tum terrarum, marium, montium, fluuiorum ſitus, naturas, gentiumq; in his mores, terminos, conditionem, imperia uel accepta, uel prolata: tum arborum, herbarumq; uires, quas* Theophraſtus *iam animantiũ hiſtoriam, generationem, partes, quas Ariſtoteles literis mandauit, perquirendum.* Quid *dicam, quæ de re ruſtica tractata ſunt, quidq; de* Medicina? *alius rem militarẽ, alius architecturam, alius pingendi, fingendiq; rationem conſcripſit, quas artes, tametſi non ſum neſcius, non intra partem eam diſciplinarum claudi; quæ rerum naturam ſcrutatur: tamen quia cognitæ ſunt illi, & ab eiſdem ferè prodeunt fontibus, non eſt quod nunc in eo magnopere ſim ſolicitus, quando ad eundem ordinem*

Res ipſæ tenandæ.

ordinem redigendas putem. Hæc ergo omnia, quæ dixi, & ad mores noſtros, & ad rerum naturam pertinere, ex eis diſcenda tibi ſunt autoribus, qui rebus cognitu dignis clariſſimum eloquentiæ lumen addiderunt, ut una opera, & rerũ notitia tibi, & quod poſt eam proximum feci, cõmode eloquendi ratio contingat. Qua quidem de re ſcis multa à ſummis uiris tradita eſſe præcepta. Quod tamen ad corruptam inſtitutionem loquendi emendandã pertinet, quam pueri in ſcholis accipimus, huius mihi admonẽdus uideris. Fac ſuſpectum tibi ſit, quicquid hactenus didiciſti, damnes omnia, atq; abijcienda putes, niſi meliorũ autorum teſtimonio, & uelut decreto, rurſus in eorũ mittaris poſſeſſionẽ. Præterea quicquid apud emendatos autores leges, utiliſſimũ fuerit, idipſum quàm maximè proprijs & idem ſignificantibus uerbis reddere uernaculo ſermone. Hac enim exercitatione aſſequeris, ut quoties dicendũ tibi aliquid ſcribendumúe fuerit, quando cõcipiendis uerbis apud animum tuũ ſeſe, quo natura fert, uernaculus ſermo protulerit, ſtatim quoq; Latina uerba iampridem illic hoc uſu accõmodata ſequantur. Ad hæc quoq; ſiquid ſcribere uoles, optimum erit idipſum quàm pleniſſimè rectiſſimeq; patrio ſermone intra animum tuum formare. Deinde Latinis purè proprieq; id ſignificantibus explicare. Sic fiet, ut omnia apertè & quàm maximè plenè

Vernaculus ſermo.

dicantur. Omnes enim, ſi quid in dicendo eſt uitij, facillimè in eo perſpicimus ſermone, ad quem ſumus nati: & ſi quid uel dilucidè parum, uel breuius quàm conueniat, uel cõtortè nimium, nec ſatis cum re propoſita cohærens, dictum fuerit, in eo ſermone expedi tius annotabit quiſq;, quem notiſſimum habebit. Poſtremo ut hunc locum concludam, quicquid eris ſcripturus, des operam, ut quàm puriſſime id recte tantũ, Latineq́; inter initia eloquaris. Ornatè dicendi poſterior erit cura, quod contingere certè, niſi ſana & integra ſit oratio, non poteſt. Euenit enim eloquentiæ, quod corpori, in quo ſi non omnia membra ſint ſuo quodq́; loco diſpoſita, ſi ſint à recto habitu detorta, ſi magnitudinis ſuæ modum egreſſa, fruſtra illi circundederis ornatum. Pugnabit enim cum ornamentis ſuis corpus, et illuſtriorem deformitatem eius, decor externus faciet illi comparatus. Sed de hac parte, quæ tibi ſtudia potiſſimum ſectanda putem, hactenus. Reliquum eſt, ut dicam quo pacto plurimum in ſtudijs fructus conſequuturum te credo. Alius aliter fortaſſe, ego ita ſentio. Quiſquis in percipiendis doctrinis cupiet dignum aliquem laborum fructum adipiſci, illi tria eſſe præcipuæ præſtanda, ut planè recteq́; percipiat, quod diſcit: ut fideliter, quod percepit, contineat, ut & ex eo aliquid ipſe deinde parere, proferreq́; ualeat. Primum diligentis lectionis eſt opus:

Eloquentia corpori col lata.

[...]cundũ præ [...]puum in ſtu[...]do, triplex

opus: Secundum, fidæ memoriæ: Tertium, aſsiduæ exercitationis. In lectione id conandum in primis eſt, ut id quod legimus, quàm maximè fieri poterit, intelligamus, & penitus habeamus perſpectum: nec rem tantum, quæ traditur, ſed & uerborum in diſertis autoribus uim, proprietatem, ſtructuram, ornatumq́; perſpiciamus: quis decor, quod pondus ſententiarum, quæ uis explicādi, & res proferendi uerbis, & uelut in lucem conſpectumq́; protrahendi. Nec tamen iſtud eò pertinet, ut ſi uel per ſe obſcurior, uel nobis ignotus occurrerit locus, ſtatim reſiſtendum illic: nec progrediendum ultra putemus, ut (quod nōnulli) ſtatim proijciamus librum, damnemusq́; ſtudia, & ingenium noſtrum deploremus. Diligentia enim, nō indignatione ad profectum eſt opus. Tranſeundum ergo, ſi quid erit, ubi intellectus non poſsit erui, & in aliud reſeruandum tempus, donec uel homo, uel liber nobis contingat, qui id aperiat, uel alia lectio, quod crebrum eſt, doceat. Dies enim (quod dicere ſoleo) diem docet. Quod ſi Quintilianus inter uirtutes grāmatici numerandū putauit, aliqua neſcire, quanto magis nobis, ut non dicā neceſſariū, ſaltem cū uenia erit, nonnulla ignorare? Nolim tamen uideri cuiuſquam deſidiæ patrociniū me his cōmemorandis parare. Nam contrà uideor mihi nulla re alia cuiuſquam ſtudium poſſe uehementius accendere, quàm

Lectio diligens.

Locus obſcurus notandus eſt.

Diligentia

Lectio lectionem adiuuat.

turba ocioſo, id agamus, quod quidem in actionibus omnibus & negotijs, quicquid id eſt, quod ulla parte noſtri fieri debet, exploratum eſt, ut nemo pluribus æque ſufficere poßit. Ingenium certe id eſt, quod *ubi intenderis (ut inquit Salluſtius) ualet, quod ei in multas diducto curas contingere minime poteſt.* Ter- Ingenium. Exercitatio aſſidua.
tium eſt, & quod propoſueram poſtremum, quo pacto ex ijs, quæ diſcendo percepimus, ipſi excudere aliquid, proferreq; ualeamus: ne'ue ſtudia noſtra apud animū ſegnia, & (ut ita dicam) ſterilia reponantur: ſed quod ſemina ſolent in terra condita, fructū aliquem uberiorem cum fœnore profundant. Amplus *copioſusq; eſt hic locus, & dignus, qui pluribus diceretur, quemq; ego aliquando exactiori cura mihi puto dicendum, quando hic præcipuus eſſe uidetur longi laboris, ſollicitudinisq; in ſtudia collatæ, fructus.* Quod *ſi nihil ipſi ad poſteros mandare poterimus, nihil extra ea, quæ didicimus, ad præſentes proferre, quid tandem inter librum & nos intererit? niſi qualiter quidem ea, quæ ſemel in illum congeſta ſunt, bona fide ſemper ſeruat: redditq; nobis, ut quæ accepimus, continere poßimus, iteranda ſunt toties, & ſubinde in animum inculcanda.* Complectitur ſanè *locus hic duo, quorum utrunq; per ſe quando ſit magnum, coniuncta certè plurimum in ſtudijs laudis merentur.* Horum alterum eſt, ut quæ didicimus, in

Liber.

Exercitatio duo complectitur.

ea mala non ſit habenda, quam Lucretia impudicæ uitæ prætulerit. Hinc de libidine, *quas clades, quæ bella ea mouerit, utq́; etiam ingentia mala magnorum ſæpe bonorum præbeant cauſam, quando ex eo ſcelere populo Romano ſit libertas quæſita. Sententia itidem diuidetur, ut,* Eſt *uirtus, placitis abſtinuiſſe bonis. Ad uirtutis caput ducetur, dicit enim:* Virtus *eſt, placitis bonis abſtinuiſſe.* Ducetur *ad caput bonorum, non omnia bona expetenda eſſe: quoniam placitis bonis abſtinuiſſe, eſt uirtus.* Ducetur *ad caput abſtinentiæ, quia abſtinuiſſe placitis bonis, eſt uirtus. Secundum, quod huic parti adiumento erit, id eſt, ut in ijs, quæ diſcimus, diligenter penſimq́; conferamus uerba inter ſe, & latiori quodam tractu explicemus. Sumamus, exempli gratia, quod apud* Vergilium *eſt:* Optima *quæque dies miſeris mortalibus æui,* Prima *fugit.* Primum*, optima inquit, qualia ſunt putanda bona humana, quando optima ſint: eáque nedum abeant, ſed fugiant, & ſemper peiorum expectatione torqueant, quæ etiam duriora uideantur neceſſe eſt, ex meliorum, quæ præceſſerunt, comparatione. Sequitur dies æui, id eſt, uita noſtra, ea quàm parui eſt facienda, ſi fugax eſt, & optima protinus initio, uelut in flore conſumitur. Quæ poteſt autem eſſe felicitas in uita, quando qui fruuntur ea, mortales nedum, ſed & miſeri ſunt?* Hinc iam

Collatione unius ad alterum.

miſeris mortalibus,quid ni miſeri,quorum talia bona ſunt,talis eſt uita, quiq; morti obnoxij ſunt? Poſtremũ eſt,prima fugit. Prima ergo nondum uſu cognita, nulla perfunctione poſſeſſa,ut ſemper quæ ſequitur, quando uis forte per ſe bona,tamen melioris collatione dura uideatur. Fugit etiã,nõ dimittitur, non abire iubetur. Quàm fallax ergo, quàm incerta, quàm nequaquam noſtri iuris aut arbitrij eſt. Quod ſi quis latius iſta, & per omnes locos dialecticos fuderit, quatenus cuiuſq; natura capax eorũ eſt, ingens itaq; copia, & ad dicendũ,et ad inueniendum ſe præbebit. Quod quomodo faciendum ſit,maius eſt,quàm ut epiſtola id capiat,et copioſe eſt à me ea de re in ſex libris eis,quos de inuentione dialecticæ ſcripſi,diſputatum. Quiſquis ego prius id rectè, & cũ cura tractauerit, præſertim ſi rationem dialecticæ inuentionis illi adiunxerit,ingens illi,paratiſſimaq; de omni ferè propoſita re diſſerendi facultas cõtinget,modò ea res illa ex parte ad eas pertineat, quas didicit artes. Hocq; pacto ueteres illos profeſſores artiũ, quos Græci ſophiſtas, id eſt, doctores uocabant, exercuiſſe deprehendo,quantũ ex Ariſtotele,et Platone cõijcere licet, atq; ad eam eruditionem, promptitudinemq; dicendi peruenerunt,ut de qua re audire quis uellet, proponi iuberent, dicerentq;, quandiu, quantumq; uideretur de eo,quod eſſet propoſitum. Sic Gorgias Leontinus, primus

[Margin: Vnumquodque per locos dialecticos deducendum.]

[Margin: Sophiſtæ.]

primus tam audacis cœpti autor, ſic Prodicus Chius, ſic Protagoras Abderites, atq; Hippius Eleus, & inſtituti, & alios docuere. Ad id quod ſecundum feci multum iudicij parabit in iis, quæ diſcuntur, & nouas argumentationes, nouasq; ſententias, aut ueteres, ſed quibus noua facies ſit, inueniet: eſtq; eiuſmodi, ut ſi ſtilus ei addatur, ſtatim exercere eloquentiã poſſit, & ad bene dicendum aditum parare. Sed hæc hactenus, ut pro rerum conditione pauca, ut pro modo epiſtolæ nimis multa. Vt enim Demetrio Phalerio uiſum eſt in libro, quem περὶ ἑρμηνείας, id eſt, de explicatione ſcripſit in epiſtola, quæ grandior facta eſt, nõ tam epiſtola dici debet, quàm liber, cuius initio ſit ſalus adſcripta. Verũ id utcunq; æſtimari poterit, haud ponam equidem in magno diſcrimine, mihi ſtatutum eſt, aliquo modo, quocũq; poſſum, ſtudia tua iuuare. Quod ipſum, ſi non potero oſtendere, tamen ut me uoluiſſe intelligas, quod uoluiſſe, ut in multis, quæ effectum exigunt, parum eſt: ita in amicitia, cui pro effectu eſt animus, tale eſt, ut nihil plus exigi, nihil magis præſtari poſſit. Vale Heydelbergæ, Anno. M. CCCC. LXXXIIII. ſeptimo Idus Iunij.

Similia his lector ſtudioſe, apud eundē Rodolphum uideto, de iuentione dialectica, libri tertij, capite ultimo, ubi dicit: Hæc ipſa qualiacunque, &c.

D. ERASMI ROTERODAMI RATIO COLLIGENDI EXEMPLA.

QVI deſtinauit per omne genus autorum lectione graſſari (nam id omnino ſemel in uita faciendum ei, qui uelit inter eruditos haberi) prius ſibi quàmplurimos parabit locos. Eos *ſumet partim à generibus cauſarū, ac partibus uitiorū uirtutumq́;, partim ab ijs quæ ſunt in rebus mortalium præcipua, quæq́; frequentiſſimè ſolent in ſuadendo incidere.* Eaq́; *conueniet iuxta rationem affinitatis & pugnantiæ digerere.* Nam & *quæ inter ſe cognata ſunt, ultrò admonent, quid conſequatur.* Etiam *contrariorū eadē eſt memoria, puta, ſit exempli cauſa, primus locus,* Pietas & *impietas.* Huic *ſubijciētur*

Pietas. *ſpecies inter ſe cognatæ.* Prima *eſt, pietas in* Deū. Secunda, *in patriā.* Tertia, *in parentes, aut liberos, aut etiā in eos, quos oportet parentum loco colere: ueluti præceptores, & quorū beneficio ſeruati ſumus.* Iam *his co-*

his cognata eſt ſuperſtitio, adijcienda igitur. Atq; hic aperit ſeſe campus latiſsimus de prodigioſis deorũ cultibus, & uarijs diuerſarũ gentiũ cẽremonijs. Sit proximus, ſi uidetur titulus, Fides. *Hanc in ſpecies ſeces* Fides. *licebit, de fide in amicos, de fide ſeruorũ in dominos, de fide in hoſtes, totidemq; de perfidia.* Item, *ſi titulus* Beneficentia. *Huic cum ſuas ſpecies ſubieceris, reſtat* Beneficent *gratitudo. Non illa quidẽ huic ſubiecta, neq; rurſum contraria, ſed adhærens, deq; ea ueluti conſequens. Sed uirtutũ ac uitiorum ordinem ſibi quiſq; ſuo fingat arbitrio, aut è* Cicerone, *ſeu* Valerio Maximo, *aut ex* Ariſtot. *aut ex diuo* Thoma, *petat. Deniq;, ſi malit, elementorũ ordinem ſequatur. Neq; enim id magni refert. Quanquã nolim illũ omnes huius generis particulas tã minutim cõciſas, in ordines referre, ſuerũ eas duntaxat, quæ uideantur frequenter in dicendo uſu uenire. Id autẽ uel ex locis cauſarum licebit cognoſcere, nempe demonſtratorijs, ſuaſorijs, & iudicialibus. Quod genus fermè ſunt tituli apud* Valeriũ Maximũ, *& nonnulli apud* Plinium. *Cæterum quæ extra uitiorum ac uirtutũ genera ſumuntur, partim pertinent ad exempla, partim ad locos communes.* Priores *generis fermè ſunt huiuſmodi: Inſignis longæuitas, uiuida ſenectus, ſenilis iuuenta, inſignis felicitas, inſignis memoria, ſubita rerum cõmutatio, ſubita mors, mors ſpontanea, mors prodigioſa, partus*

prodigioſi.

prodigioſi, inſignis eloquentia, inſignis opulentia. Ex *humili genere clari, uafricies ingenij, inſignij, corporis robur, inſignis forma, egregiū ingenium in deformi corpore, atq; id genus innumera alia, quorū ſingulis oportebit ſubijcere, quæ cum his pugnant, quæq; cum his habent affinitatem, ut inſigui eloquentiæ opponitur, inſignis infantia: finitima ſunt uocalitas, felicitas in geſticulando, hiſtrionica, et ſi qua ſunt huiuſmodi.* Poſterioris autē generis ſunt iſtiuſmodi. Plurimum intereſt, quibus ſtudijs puer aſſueſcas. Magni refert, quibus cum uiuas. *Suum cuiq; pulchrum.* Facilis offenſa, reconciliatio difficilis. Tutiſsimum nulli credere. *Ama tanquam oſurus, oderis tanquam amaturus.* Bis dat, qui cito dat. Fortunā ſui cuiq; mores parant. Et, Lentæ regum iræ. Et, Periculoſa principū amicitia. Et, Dulce inexpertis bellum. Et, Infida ſocietas regni. Et, Optimū ſenectæ uiaticū, eruditio. Sed quid ego hæc recenſere pergo, cū ſint ſecenta milia? Ergo ex his ea ſunt deligenda, quæ uidebūtur ad dicendum maxime cōmoda. Ad hunc gregem pertinent & illa comparatiua. Cœlibatus ne felicior, an coniugium? uita priuata, an ſecus? Potior monarchia, an, democratia? uita ſtudioſorum, an, idiotarū? Tum autem ex ſuperioribus, ſi qua ſunt, quæ uirtuti, aut uitio uidebuntur eſſe confinia, ea licebit ſuo titulo ſubijcere, ut illa: Bis dat, qui cito dat. Et, Nihil carius

conſtat,

conſtat, quàm quod precibus emitur. Et, *Beneficium dando accepit, qui digno dedit.* Et, *Nihil perit, quàm quod confertur in ingratum.* Et, *Beneficij gratiam perdidit quiſquis exprobrauit.* Hæc atq; huiuſmodi ad liberalitatis titulũ referri poſſunt. Verùm ne indigeſta rerum turba pariat confuſionem, profuerit titulos qui latius patent, in aliquas ſecare parteis. Liberalitatis titulum, ut exempli cauſa loquamur, ita licebit partiri, ſi ſubieceris: Beneficium promptè citoq; datum: Beneficium aptum, beneficium digno, aut indigno collocatum: Beneficium exprobratum: Beneficiũ mutuũ. Et ſi qua iudicabuntur magis idonea: nã nos indicandi gratia duntaxat hæc ponimus. Ergo poſteaquã tibi locos cõpararis, quot erũt ſatis, eosq; in ordinẽ quem uoles digeſſeris, deinde ſingulis ſuas partes ſubieceris, rurſum partibus addideris locos cõmunes, ſiue ſententias: iam quicquid uſquã obuiũ erit, in ullis autoribus, præcipuè ſi ſit inſignius, mox ſuo loco annotabis, ſiue erit fabula, ſiue apologus, ſiue exemplum, ſiue caſus nouus, ſiue ſententia, ſiue lepidè, aut alioqui mire dictum, ſiue metaphora, aut parabola. Atq; ad eum modum pariter fiet, ut & altius inſideant animo quæ legeris, & aſueſcas uti lectionis opibus. Sunt enim, qui plurima teneãt, uelut in mundo repoſita, cũ in dicẽdo, ſcribẽdoq; mire ſint inopes ac nudi. Poſtremo, utcunq; poſtulat occaſio, ad ma-

num

num erit dicendi ſupellex, certis ueluti nidis conſtitu tis: unde quæ uoles, petas. Porrò nulla diſciplina tam ſemota eſt à Rhetorica, unde nō facias locos tuos locu pletiores. Nam à Mathematicis, quæ remotiſsimæ ui-dentur, ſumuntur ſimilitudines. Quandoquidē cum ſphæra undiq; ſui ſimili, cumq; tetragono, quocunq; cadat pariter quatuor angulis nixo, cōfertur ſapiens ſuis opibus fœlix, nec aliunde pendens: & quæcunq; inciderit fortunæ procella, ſua uirtute firmus & im-mobilis, ut ne dicam interim, quòd Theologi myſterio rum enarrationem frequēter à Mathematicis petunt, propter arcanam quandam rerum ac numerorū ana-logiam. Nam à Phyſicis nō ſolum parabolæ, uerum-etiā exempla quædā petuntur. Parabola fuerit, ſi di cas: Quemadmodū fulmen ſummos mōtes frequētiſ-ſime ferit, ita ſumma poteſtas grauiſsimis caſibus eſt obnoxia. Item: Quemadmodū fulmen æs liquefacit intacta cera, ita principū animus in rebelles & obſi-ſtentes ſæuire debet, in cæteros uti clementia. Exem-pla fuerint elephanti in abdito coëuntes, ſi quis etiam in coniugatis modeſtiam, & uoluptatis diſsimulatio-nē deſideret. Et delphini fœtus adultos diutius comi-tātes, nec ſinētes paruulos ſuos ingredi, niſi grandior aliquis ceu pædagogus adſit, & cuſtos. Si quis admo-neat quanta cura ſeruari atque inſtitui debeat à paren tibus, prima illa et lubrica puerorū ætas. Itaq; ſtudio

ſus

hæc quidem una pars eſt. Deinde cum moriturus, tã ocioſè, tamq́; placidè diſputat, cum nõ alio uultu cicu tam bibit, quàm quo uinum ſolet, cum mox emoriturus iocatur in Phædonem, admonens, ut Gallum perſoluat Aeſculapio. Locus eſt: Mortem etiam optabilem eſſe his, qui ſibi uitæ integrè actæ conſcij ſunt. Rurſum alter locus: Cuiuſmodi fuerit hominis uita, id in morte potiſsimum apparere. Rurſum: Conſtantis, ſuiq́; perpetuo ſimilis exemplũ eſt. Etenim cuiuſmodi fuerat in omni uita Socratis uultus orationq́;, talis erat etiam morituro. Tertia pars eſt: Dum in carcere agit Socrates, interim nuſquam Alcibiades, nuſquã Agathon, nuſquam Phædrus, ſed Crito, Phædon, Simias. Atq; hic locus eſt, In periculis demum apparere qui ſint puri amici: nam uulgares illi ſibi tum conſulunt, quum in officijs communibus adſunt. Quarta pars eſt: Dum cum amicis de animæ immortalitate multa diſputat, uxorem ac liberos cum pauca mandaſſet, dimittit. Locus eſt, Philoſophum leuiter tangi oportere uulgaribus affectibus, id quod mire cõgruit cum doctrina Chriſti. Quinta pars eſt: Statim à morte Socratis, uerſus eſt in accuſatores populi furor. Socrati deſiderato aurea poſita ſtatua. Locus erit, uulgus temerè odiſſe & amare. Rurſum alius: Virtutem præſentem odimus: ſublatã ex oculis, quærimus inuidi. Rurſum alius: Fucatam gloriam unà cum uita

perire, uirtutis ſplendorem à morte maximè clareſcere. Hinc arbitror liquere, in quot uſus idem exemplum poßit accommodari. Similiter & in parabola

Parabola.

fiet, uelut in nauigatione, quot ſimilia duci poterunt? Vt optimum gubernatorem tempeſtas, ita optimum Imperatorem aduerſæ res declarant. Item, Vt nemo clauum committit amiciſsimo, ſed nauigandi peritiſſimo: ita nemo reipub. gubernacula mandabit ei, cui ſtudeat maximè, ſed quem maxime iudicarit idoneũ. Rurſum: Quemadmodum uentis nimium ſecundis nautæ uela contrahunt, cum parum proſperi ſunt, tum latius pandunt ſinus: ita cum res uehementer ſuccedunt, temperãdus eſt animus, ne inſoleſcat. Contrà, cũ inimica eſt fortuna, tũ fortitudine ac ſpe ſecuturæ felicitatis, dilatandus ac fulciendus. Item, quoties rectum curſum per tempeſtatem tenere non licet, tum obliquis flexibus eo nihilo ſecius, quo peruenire uelimus, contendere oportebit. Item, quoties nauem uincit tempeſtatis impotentia, tum ancoram iaciunt nautæ, uelis collectis: ita ueſanienti multitudini nonnunquam cedendum eſt, donec oratione tractabilis eſſe incipiat. Item, quemadmodum nauta nõ ſemper eodem modo tenet uelum, uerùm nunc tollit in altum, nunc contrahit, nunc in hoc latus, nunc in illud transfert, utcunque uentorum ratio poſtulat: ita ſapiens non in omni loco, omniq́; tempore & negotio

ſimili

ſimili uitæ tenore debet uti, ſed uultum, orationem, mores, præſentibus rebus accommodare. Item, ſicut in magnis tempeſtatibus peritiſſimi nautæ, uel ab imperito nonnunquam admoneri ſe patiuntur, quod alijs alia ſoleant in his caſibus in mentem uenire: ita bonus rex in magnis reipub. periculis nullius conſilium audire grauabitur. Item, ut minimo periculo nauigatur, eo gubernatore, qui maximis ſit iactatus periculis: ita tutiſſimus eſt ciuitatis ſtatus, eo principe, qui grauiſſimis caſibus ſit exercitatus. Itē, ut qui clauum regit, non ſatis arbitratur ſe ſuo fungi officio, niſi circumactis oculis, quid cuiq; faciendum, admonuerit: ita principem non agit, niſi qui magiſtratuū etiam inferiorum officia moderatur ac præſtat. Item, quemadmodum inſaniat nauta, ſi propter odium aliquorum quos naui uehit, nauim perire ſinat, qua perdita, nec ipſe poßit eſſe incolumis: ita ſanæ mentis non ſit, qui ob factiones, patriæ incolumitatem non tueatur: quæ niſi ſit incolumis, nec ipſe incolumis eſſe poßit. Item, ut non niſi ſæuiſſimis tempeſtatibus ſacrā ancoram nautæ iacere ſolent: ita non eſt, niſi in grauiſſimis periculis ac rebus propè deſperatis, ad extrema remedia ueniendum. Sed ne ego ineptus, qui iſta perſequar, cū iam uideas aliquot ſimilitudinū millia hinc ſumi poſſe. Nōnunquam eadem quoq; collationis pars ad diuerſa trahitur; quod genus ſit, ſi lunæ

crebras mutationes,uel ad fortunæ uices accõmodes, uel ad humanæ uitæ inſtabilitatem, uel ad ſtultorum inconſtantiam,quin eadem quoq; ſententia uarios in uſus deflectitur:ut,Facundus comes in uia pro uehiculo eſt. Iu*cundior eſt uita, ſi non ſolus agas, ſed cum lepidis,ac feſtiuis amicis conſuetudinem habeas.* Rur*ſum: Semper bonus aliquis liber circũferendus, cuius lectione tædium diſcutias.*Item:*Si te lætus animus comitetur, & bene ſibi conſcius, nulla pars uitæ ſentiet tædium.* Hic *optimus eſt uitæ comes, ſi læta narret: ſin turpium factorum memoriam refricet, tædio enecat.* Ea*dem eſt prouerbiorum & apophthegmatũ ratio.* Q*uorum uſum oſtendimus in principio collectaneorum prouerbialium.* Proin*de quædam erunt eadam diuerſis aſcribenda locis, aut annotanda certe.* N*am ſat erit aliquando tribus ſignificaſſe uerbis à ſcriptis autorum locis, unde peti poſſint, præſertim quæ paucis exponi nõ queant. Sed iam quo res exemplo magis fiat perſpicua, ſit titulus* Incon*ſtantia, aut morum inæqualitas,experiamurq; quot res ad hunc conferri poſſint.* Pri*mum è* Poë*tarum fabulis petam* Mer*curium uarias formas ſumere ſolitum, ut eſt uafer deus, nunc apud ſuperos, nunc apud inferos, nũc apud mortales agentem, uarijs etiam fungentem officijs,nunc* Ganymedis *agentem parteis, nunc nuntia perferentem,nunc animas deducentem ad* Charontẽ, *nunc*

Incõſtantiæ exempla uaria.

nunc negotiatoribus ac patronis operam dantem, nunc cithara utentem, nunc uirga, galero etiam bicolore, poſtremo uarijs gaudentem cognominibus. Ea *ſunt apud Ariſtophanem in* Pluto. Dicitur *enim* στροφαῖος, ἐμπολαῖος, δόλιος, ἡγεμόνιος, ἐναγώνιος. Apud Ho*merũ & apud* Heſio. διάκτορος, ἀργειφόντης. Dicitur et Cyllenius et ἐριούνιος. Petam Vertumnũ deũ, cui inde etiã nomẽ, quod uertat formã. Petã Proteũ, omnia *uertentem ſeſe in miracula rerũ.* Petam Empuſam ex Ariſtophanis Ranis, *id eſt, dæmonis genus, identidẽ alia atque alia ſpecie ſeſe offerentis.* Item: Morphea *quoſcunq; uelit uultus induere ſolitum.* Item: Circen *ueneficijs ac magica uirga homines in uarias ferarũ formas uertentem.* Nam *improbi ſecum non cõſtant, ſed diuerſis agitantur affectibus.* Petam καιρόν *uolubilem deum, nunquam ſui ſimilem: & huic ſimilem, ſi uidetur* Rhamnuſiã. Petam Iouem, *nunc aquilam, nunc cygnum, nunc taurum, nunc aureum hymbrem factum.* Præterea *Chimæram capite leonis, uẽtre uirgineo, cauda draconis.* Ac *uarium illud portentum, quod fingit* Horatius *in ipſa ſtatim fronte artis poëticæ.* Adducam & Ianum *bifrontem, & triformem* Geryonem, & Bacchum, *cui poëtæ attribuunt* εὐήθειαν, *hoc eſt, morum leuitatẽ & facilitatem, ac talem in* Ranis *fingit Ariſtophanes.* Et *ſi qua ſunt alia apud illos, quæ prodigioſæ uarietatis imaginem habent.*

Adducam & Vlyſſem, & quamlibet pro tẽpore perſonam gerentem, unde & πολύτροπον ſtatim in operis initio eum uocat Homerus. Deinde à Phyſicis petam Lunæ ſimilitudinẽ nunquam eodem uultu nobis redeuntis, nunc ſemiplenæ, nũc plenæ, nunc emorientis, nunc renaſcentis, nũc pallentis, nunc rubẽtis, nũc albicantis, nunc antecedentis Solem, nunc à tergo ſequentis. Petã ſimilitudinem cœli uerni aut autumnalis, nunc nubibus obducti, nũc ſereni, nũc tranquilli, nunc uentis cõmoti. Petam collationẽ maris aßiduè uicibus æſtuarijs decurrẽtis ac recurrẽtis, præcipuè Euripi mira celeritate ſepties die ac nocte reciprocãtis. Addam Polypũ, cuius mutabilitas etiã prouerbio locũ fecit. Addam Chamæleontem colorẽ ſubinde mutantẽ. Item, Pantheram ac Pardum uerſicoloribus maculis uariegatũ, aut ſi quod eſt aliud animal huiuſmodi. Adiungam pueritiæ in horas mutatũ ingenium. Adijciam mulieris peculiarem incõſtantiam. Vulgus leui momento mobile. Præterea argenti uiui miram mobilitatem. Arundinem ad omnem auram facilè mobilem. Foliorum arentium, plumæ, ramentiq́; leuitatem, ceræ fluxibilem, ac mobilem naturam. Somniorũ incõſtantiam, rotæ uolubilitatẽ. Adducam laminam, quæ ſummis turrium aut templorũ faſtigijs ſolet imponi, quo uentum circumactu ſuo indicet. Adducam bilibrem facili momento huc atque huc uergentẽ. Ad-

ducam

ducam opus uermiculatũ uerſicoloribus teſſellis, miram uarietatẽ oſtentãs. Quædam etiam ingenio finguntur, ueluti ſi quis cõparet inconſtantis hominis animũ, nunc hoc, nũc illud cogitantis, ſpeculo rotundo, in foro frequentiſsimo ſuſpenſo, quod huc & illuc diſcurrente turba, figuris innumeris uarietur. Aut uitro, quod quęcunq; colorẽ ſubieceris, eũ imitari uidetur. Aut penſili chalybi, quod hinc atq; hinc admotis magnetibus, quorũ alter alliciat ad ſeſe, alter depellat leui momento, nũc huc, nũc illud rapiatur: nec unquã conquieſcat, aut ſphæræ in plano uolubili. Iam ex hiſtorijs mutuo ſumam Græcorũ genuinam leuitatem, quam deſcribit Iuuenalis. *Lubricã* Allobrogum *fidem* Pœnos *ſimili morũ inconſtantia. Scythas in dies mutatis paſcuis, nullam certam colentes ſedem. Virgam* Moyſi *ſubinde in aliam atq; aliã uerſam ſpeciem. Ariſtippũ quamuis agentẽ perſonam, ut quem omnis (ut inquit* Flaccus*) decuit color, nũc* Cynico *utentem pallio, nunc regia purpura.* Item, ἡμίλωκον *illum de quo meminit* Lucianus. *Catilinam uario ingenio, ex* Salluſtio. *Hannibalem ex* Tito Liuio, *ex* Valerio Maximo, *quibus alius fuit uitæ tenor ex adoleſcentia atq; ſeneclute.* Rurſum *in tertia* Horatij *ſatyra* Tigelliũ. Nil *æquale homini fuit illi, ſæpe uelut qui currebat, fugiẽs hoſtẽ, perſæpe uelut qui* Iunonis *ſacra ferret.* E Comœdijs *exemplũ ſumetur mulicbris incõſtantiæ.*

 Soſtrata

Soſtrata in Adelphis: Au mi homo, ſanus'ne es? an hoc proferendum tibi uidetur eſſe uſpiam? Ac paulo poſt: Ah minimè gentium non faciam, proferam. Amantium inconſtantiam exprimit Phædria è rure repente rediens. Puerilem inconſtantiam Antipho ex Phormione. *Sed hoc perſequi perlongum eſt.* E Tragœdijs *mutuabor* Phædram *uariatis ſecũ ſententijs, nũc uolentem, nunc nolentem.* Medeam *item ante filiorũ cædem diuerſis agitatam affectibus.* Ab Ouidio Biblidem, Narciſſum. A Marone Didonem, *iam Aenea parante diſceſſum, atque hoc genus innumerabiles perſonas paßim exhibent* Poëtæ. Ex Apologis *allegabo ruſticum illum, qui Satyro admirante, eodem ex ore modò calidum, modò frigidum efflabat.* Et *ſi qui ſunt alij, nam in præſentia rationem duntaxat oſtendimus.* E *prouerbijs mutuabor* τῶν πανταχαῖαν ἄρτεμιν. *Item,* ἀεί μου παιδίον. Et, εὐμεταβολώτερος κοθόρνου. Et, ὕδρου ποικιλότερος. Et, λιβυκὸν θηρίον, *aliaq́; conſimilia. Nam ipſi in prouerbijs locos adiunximus, unde iſta peti poßint.* Et, *Saxum quod ſubinde uoluitur, nõ obducitur muſco.* Et, *Arbor quæ ſubinde trãſplantatur, non grandeſcit.* Rurſum *ex apophthegmatis adducã illud dictum in* Ciceronem: Duabus *ſedere ſellis.* Et *in eundem à Salluſtio ſcriptum:* Aliud *ſtans, aliud ſedens loquitur.* Ex Homero ἀλλοπρόσαλλον. *Sic enim uocat* Martem *incertarum partium, quiq́; nunc cũ his*

ſentit,

ſentit, nunc illis. Ex Ouidio, *ni fallor: Et tantum conſtans in leuitate ſua.* Ex Horatio: *Leuior cortice.* Et, *Mutat quadrata rotundis.* Et, Romæ *Tybur amo, uentoſus* Tybure Romam. Ex Plauto: *Tipula leuior.* E Terentij Phormione: *Volo, nolo: nolo, uolo: quod dictum eſt, non dictum eſt.* Ex Euripide: πλάγια γὰρ φρονεῖς τὰ μὲν νῦν, τὰ δὲ πάλαι, τὰ δὲ αὐτίκα. *Iam apparet, opinor, quanta huius quoq; generis ſupellex ex tot ſcriptoribus colligi poßit. Eadem eſt ſententiarũ ratio, quas non tantum ab autoribus ſumere, uerumetiam pro re nouas parere licet. Quibus omnibus, ſi totidẽ opponas cõtraria, deinde ſubiunxeris utrinque finitima, nimirum quàm immenſus orationis penus futurus ſit, uides. At cum tam uarius ſit uſus, id quod diligentius oſtendemus in opere de ratione conſcribendarum epiſtolarum, nihil erit quod nõ aliquo pacto poßis ad locupletandam orationem accommodare: quandoquidem contraria quoq; adhibentur, uel per ironiam, uel per dißimile, uel per comparationẽ. Per ironiam, ut ſi quis hominem nunquam ſui ſimilem, Socratẽ appellet, qui in omni uita ſemper eodem uiſus eſt uultu. Per dißimile, ut ſi dicas: C. Iulium Cæſarem nullius unquã facti pœnituit: hic nihil unquã decreuit, quod non mox reſciderit. Per comparationem, ſi dicas, quòd Cato ille, quem Cicero præfractũ uocat, à ſententia non potuit abduci: tam hic non po-*

teſt in eadem retineri ſentētia. Porrò finitima, quàm ſunt facili deflexu, ad uicina trahūtur. Quod genus Perſianum illud: Tecum habita. Nam & ſi propriè quadrat in eum, qui maiora molitur, quàm pro ſorte ſua, tamen quia non eſſe ſua ſorte contentum, cum inconſtantia cognationem habet, huc torqueri poterit, præſertim cum Seneca ſcribat: Primum argumentum compoſitæ mentis exiſtimo, poſſe conſiſtere, & ſecum morari. Quin eadem ſimul & in laudem torqueri poßunt, ut ſi omnium horarum hominem, uerſatiliq; ac dextro ingenio laudes. Ex incōſtantiæ penario ſumes polypum, ad ſpeciem ſubiecti ſoli mutantem colorem. Sumes Euripum, ac negabis mare hoc eſſe tam uerſatile, quàm huius ſit ingenium. Sumes flammam, ſtare neſciam. Sumes cœlum ſubinde alia facie. Sumes arundinem utcunq; flauerint auræ, flectentem ſeſe. Dices ſapientis eſſe, pro re nata, pro tempore, pro loco mutare ſententiam, ac uitæ rationem. Stupida ſaxa, ac brutam tellurem unam non moueri. Cæterum ex animantibus, ut quodque præſtantißimum eſt, ita maximè mobile eſſe. In uniuerſa natura, quo quiq; præclarius eſt, hoc à quiete longius abeſſe. Infima eſt, quæ non mouetur terra, at mobilis aqua, mobilior aër, ignis hoc quoque mobilior, cœlum quàm maximè mobile. Proinde mentem hominis, auram atq; ignem ab antiquis uocari. Contrà,

ſtultos,

ſtultos, tardos, ſtupidos, lapides, plumbum in quas res maximè cadit conſtantiæ uocabulum. Per huiuſmodi locos pleraque è conſtantiæ ſuppellectile ad uituperandum traxeris, & ex inconſtantiæ ad laudem detorſeris. Verùm de his, ut modò dictum eſt, aliâs tempeſtiuius.

PHILIPPI MELANCHTHONIS DE LOCIS COMMVNIBVS RATIO.

PHILOSOPHI digeſſerunt res humanas omnes ceu in formas quaſdã uiuendi, ut alia ſunt naturæ, ut uita, mors, forma. Alia fortunæ, ut opes, nataliũ ſplendor, honores. Alia ſunt in noſtra poteſtate, ut uitia, ac uirtutes. Sic in ſingulis ſtudiorũ generibus, ſunt quædã capita, in quæ referri ſolent, quæ tractãtur illic, ut in Theologia, fides, ceremonia, peccatũ. In iure æquitas, ſeruitus, pœna, maleficiũ, iudex, aduocatus, & his ſimilia. Qui uolet igitur de rebus humanis rectè iudicare, illũ oportet, quicqd inciderit forte fortuna, ad has ceu formas rerũ exigere. Pariter, cui cordi eſt rectè de ſtudijs iudicare, illũ oportet

oportet tales locos in numerato habere. Nam præter id quòd ſunt formæ rerum et regulæ, mire etiam memoriam adiuuant. Voco igitur locos cõmunes, omnes *omnium rerum agendarũ, uirtutum, uitiorum, alioruḿq; communium thematum communes formas, quæ ferè in uſum, uariasq́; rerum humanarum, ac literarum cauſas, incidere poſſunt: poſſuntq́; comprehendi locis argumentorum generis deliberatiui, ut fortunam, opes, honores, uitam, mortem, uirtutẽ, prudentiam, iuſtitiam, liberalitatem, temperantiam.* Et *his contraria, paupertatem, ignominiam, exiliũ, temeritatem, iniuſtitiam, ſordes, intemperantiam ſeu luxum.* De *uſu locorum communium optimè ſcripſerunt,* Rodolphus Agricola, *in epiſtola* De *ratione ſtudij, &* Eraſmus *in Copia, in hanc ferè ſententiam.* Q*ui deſtinauit per omne genus autorũ lectione graſſari, prius ſibi quamplurimos paret locos.* Eos *ſumat partim à generibus ac partibus uitiorum uirtutumq́; partim ab alijs, quæ, ut ante dixi, ſunt in rebus mortalium præcipua, ut natura, fortuna, fatum: digeratq́; iuxta rationem affinitatis & repugnantiæ.* Nam *& quæ inter ſe cognata ſunt, ultro admonent quid conſequatur.* Et, *Contrariorum eſt eadem memoria.* Puta *ſit exempli cauſa primus locus,* Pietas *&* Impietas. *Huic ſubijcientur ſpecies inter ſe cognatæ.* Prima *eſt, pietas in* Deum: *ſecunda, in patriam: tertia, in parentes aut*

Rodolphus Agricola. D. Eraſmus Roterodamus.

Pietas. Impietas.

tes aut in liberos: aut etiã in eos, quos oportet parentum loco colere, ueluti præceptores, et quorum beneficio ſeruati ſumus. Accedit ad hæc ſuperſtitio, adijcienda eſt igitur. Atq; hic aperit ſe latiſsimus campus de prodigioſis deorum cultibus, ac de diuerſarũ gentium diuerſis ceremonijs. Eſt ad hæc accerſenda etiã fides in amicos, in hoſtes: totidemq; de perfidia. Item, *ſit titulus* Beneficentia. *Huic cum ſuas ſpecies ſubieceris, reſtat gratitudo, non illa quidem huic ſubiecta, neq; rurſum contraria, ſed adhærens, eq; ea ueluti cõſequens. Virtutum ac uitiorum ordinem ſibi quiſque ſuo fingat arbitrio, aut ex Philoſophis petat. Vtile conſilium eſt, quod ſupra dedi, exercendos in locis cõmunibus genere didactico, iuuenes, ut ſingulorum naturam, uimq; proprie perſpiciant. Plurimum ex eo ſtudio iudicij cõparari, ſi quando in ſublimibus agendum ſit, ut in Theologia, quid affectus, quid uirtus, quid uitium. In iure Ciuili, quid iuſtitia, quid* ἀκριβοδίκαιον, *quid* ἐπιεικής. *In ſingulos autem locos pertinent, fruitiones, deſcriptiones, ſentẽtiæ, & exempla, fabuloſa, ſeu hiſtorica. Vt ſi iuſtitia titulus ſit, erit eius finitio: Iuſtitia eſt, qua cuiq; quod ſuum eſt, redditur.* Deſcriptio, *qualis eſt apud Gellium ex Chryſippo, aut apud* Heſiodum, *Virginem eſſe, apparere ad Iouis tribunal. Subijcienda interim & ratio fabuloſorum, ſeu mythologia: nõ illa quidem imperitè aut temerè*

Superſtitio

Beneficentia.

merè conficta, ſed ex illuſtri aliquo autore petita: ut ſi iuſtitiæ Heſiodianæ *deſcriptionem ex* Platone *de le gibus, enarres. Iuſtitiæ eſt comes* Nemeſis, *temeritatis & arrogantiæ mortalium uindex: eius item deſcri ptio addenda. Gerit enim frena & amußim.* Notandum *ad hæc, ſi quid uſpiam de iuſtitia inſigne dixerūt* Poëtæ, *ſicubi epitheto illuſtri notauerunt, ut quomodo eam dixit* Orpheus ἀτραυσὸμ τὸ συνειδός. Iam *ſententiæ diligenter coaceruandæ ſunt, nonnunquam ad deſcribendum quomodo uſus ſit autor ſententia è qua petitur.* Neque *enim procliue eſt cuiuis, ſententias, prouerbiaq; ſic uſurpare, ut ſuam referant faciem.* Qualis *eſt illa* Teognidis *poëtæ:* Iuſtitia *in ſeſe uirtutem complectitur omnem, qua ſic uti liceat, ut eſt uſus in moralibus* Ariſtotel. Exempla, *ut eſt* Camilli *de* Faliſcorū *proditore:* Bruti, *de* Aquilijs: Manlij, *de filio, quod contra imperium pugnaſſet.* His *qui inſtruxerit ſeſe, habebit quod ſuppeditet ad copiam ſemper in promptu. ſi qualecunq; inciderit argumentum, in aliquem locorum communium pluréſue referat, ut* Cicero *reſtitutionem* Marcelli, *in clementiam: in qua prædicanda, dici non poteſt, quàm eleganter uerſetur.* Cauſam Archiæ, *fecit laudem humanitatis,* Hæc *de locis communibus ſatis.* Neq; *uerò putes eos temerè confingi, ex intimis naturæ ſedibus eruti formæ ſunt, ſeu regulæ omnium rerum.*

Sequitur

Sequitur nunc locorum quorundam index, ſemper à ſtudioſo locupletandus. Quē olim M. Petrus Fladrunus, ex Briſgaudia Vualkilch oriundus, ædium Sapientiæ Friburgi alumnus, linguis tribus præcipue inſignis, & præceptor nō tam doctiſſimus, quàm etiam fideliſſimus, diſcipulis ſuis conſcripſit. Qui præmatura morte, magnum ætatis ſuæ & tenerum ipſe ingeniū, maximo diſcipulorum mœrore ut maiori literarum iactura, uelut in herba enectus, in Alſatiæ Rubeaco obijt,

Anno M. D. XXVI. XV. Calendarum Nouembrium.

1 Deus
Summum bonum
Felicitas.

2 Fatum
Prouidentia
Fortuna.

3 Natura
Ingenium
Indoles.

4 Homo
Vita
Valetudo { Bona / Mala }
Mors.

5 Aetas
Pueritia
Adoleſcentia
Iuuentus
Senectus.

6 Mens
Intellectus Idem
Animus
Voluntas
Appetitus.

7 Philoſophia, id eſt,
Sapientia rerum
Sapientia
Cyclopædia
Eloquentia
Doctrina
Eruditio
Inſtitutio.

8 Diſciplinæ
Diuinæ
Humanæ.

9 Bonum
Vtile
Delectabile
Honeſtum.

10 Virtus
Officium
Mediocritas
Decorum.

11 Vitium
Abundantia
Defectus.

12 Affectus
Ira
Amor
Odium
Voluptas
Spes

Metus

Metus
Miſericordia
Dolor.
13 Fortitudo
Conſtantia
Perſeuerantia
Periculum
Bellum
Pax.
14 *Audacia*
Temeritas
Inſanies
Fiducia.
15 *Inconſtantia*
Timiditas
Metus.
16 *Temperantia*
Abſtinentia, ſeu cibi honeſtas
Sobrietas, ſeu potus honeſtas
Pudicitia
Caſtitas
Virginitas
Verecundia
Pudor.
17 *Intemperantia*
Voracitas
Ebrietas
Vinolentia
Veneris prouocatio
Procacitas
Libido
Scortatio
Inuerecundia.
18 *Liberalitas dando et accipiendo*
Diuitiæ
Pecunia
Aurum
Argentum.
19 *Pauperies*
Inopia
Penuria rerum.
20 *Prodigalitas.*
21 *Illiberalitas dando*
Tenacitas
Auaritia accipiendo.
22 *Lenocinium*
Vſura
Alea
Ars paraſitice.

n Magni-

23 Magnificentia
Magnifici ſumptus.
24 Luxus
Ruditas
Sordities.
25 Magnanimitas
Honor
Gloria
Nobilitas
Natales
Nouitas
Induſtria
Labor
Laus.
26 Superbia
Lentitudo.
27 Puſillanimitas
Pigrities
Ignauia
Ignominia
Vecordia
Otium
Obſcuritas.
28 Modeſtia
Ambitio.
29 Manſuetudo
Clementia
Pœna
Indulgentia
Licentia
Reconciliatio.
30 Iracundia
Vindicta
Iniuria
Crudelitas
Feritas
Sæuitia.
31 Affabilitas
Humani congreſſus
Humanitas,
Taciturnitas
Sales
Compoſiti mores.
32 Difficultas
Contentio
Rixæ
Inhumanitas.
33 Adulatio
Aſſentatio
Garrulitas
Detractio
Scommata dentata

Inele-

Inelegantes mores.
34 *Veritas*
Fama
Lucrum.
35 *Mendacium*
Arrogantia
Diſsimulatio
Malitia.
36 *Comitas*
Vrbanitas
Dexteritas
Feſtiuitas
Oportunitas
Facetiæ
Sales
Ludi honeſti
Iocus
Recreatio
Relaxatio animi.
37 *Ruſticitas*
Agreſtis
Durus
Importunus
Moleſtus.
38 *Obſcœnitas*
Turpitudo
Scommata
Scurrilitas
Hiſtrionica ars
Scurra
Cachinno.
39 *Cõmune bonum*
Respublica
Regnum
Principatus
Optimorũ poteſtas
Optimates
Magiſtratus
Cenſu poteſtas, id eſt,
Timocratia.
40 *Tyrannis*
Paucorum poteſtas
Democratia
Labes reipublicæ.
41 *Iuſtitia*
Lex, Ius, Mos,
Aequitas commutatiua
Aequitas diſtributiua
Iuſtum ciuile
Iuſtum herile
Iuſtum paternum

Iuſtum œconomicum
Magiſtratus
Plebs
Obedientia.
42 Contractus
Mercatus
Venatio
Emptio
Mutatio
Vadimonium
Locatio
Depoſitio
Mercede cõductio.
43 Iniuſtitia
Iniquæ leges
Iniquitas
Iniuſtum ciuile
Inobedientia
Seditio
Clades
Furtum
Violentia
Iniuria
Cædes
Membrorum captio
Conuitium
Contumelia
Adulterium, furti genus eſt
Rapina
Latrocinium
Seruorum ſeductio
Falſum teſtimoniũ.
44 Fides
Charitas
Pietas
Religio.
45 Superſtitio
Perfidia
Periurium.
46 Amicitia
Beneuolentia
Concordia
Aequalitas
Retaliatio
Beneficentia
Gratitudo
Fortunæ participatio
Conſuetudo
Conuictus
Familiaritas.

Inimici-

47 *Inimicitia*
Maleuolentia
Ingratitudo
Inuidia
Indignatio
Inæqualitas
Diſcordia
Rixæ
Querelæ
Iurgia.

48 *Prudentia*
Conſilium
Sagacitas
Sollicitudo
Sententia.

49 *Imprudentia*
Stoliditas
Conſiliorũ inopia
Obliuio.

LOCORVM COMMVNIVM FINIS.

In hæc Capita ſubſignandæ, digerendæq́ ſunt ſingulorum locorũ finitiones, deſcriptiones, etymologiæ, ſententiæ, ſcite dicta, exempla, epitheta, comparationes, metaphoræ, allegoriæ. Illi enim & ſimiles loci, theſaurus eruditionis & eloquentiæ prehibentur.

IN LIVIDVM OBTRECTATOREM PRO INDICIS huius patrocinio.

Ne male damnaris quod nec præſtare uolebas.
Carpſeris ergo hæc quis, tu meliora dato.

DE CORRIGENDIS STVDIIS, SERMO PHILIPPI MELANCHTHONIS.

EXIMIA PIETATE AC *doctrina uiro,* D. *Othoni Becman, Iuriſconſ. Canonico Vuitemberg.* PHILIPPVS MELANCHTHON, S. D.

NON parũ refert ad uitæ tuendæ rationes,quo genere literarũ rudis ætas initio formetur : cũ ob alia multa, tum hoc maximè, ꝙ nihil efficacius eſt ad mutãda ingenia,moresq; hominũ,literis. Nam ferè ſemper talis eſt unuſquiſq;,qualẽ ſtudia faciũt. Nec mihi bonæ literæ,niſi quę mentis bonę ſunt,uidẽtur. Itaq; præſtat optimis iuuentutẽ erudiri, mores em̃ optimos optimæ literæ cõferunt. At uideas hodie paſſim in Germania tale quoddã genus iuueniliũ ſtudiorũ tractari,quod nõ modò ſit ad omnem reliquam uitam inutile,ſed omnino etiã pernicioſum. Etenim deſerta pædia, quibus neſcio nugis ingenia cæterũ felicia occupantur ac frangũtur, philoſophiã ipſi uocant. Non hoc dico quo à philoſophia ſtudioſos auocem, ſed hunc philoſophandi ordinem ac ductum non probo.Ne enim anguſtis adeò finibus circunſcripta eſt philoſophia,ut philo-

ſophari

ſophari nihil aliud ſit quàm nugari. Maxima eius pàrs contempta iacet, ea uidelicet, quæ ſola humanitatis nomine maioribus noſtris digna uiſa eſt. Adoleſcens quiſpiã ad Xenocratẽ adductus, percipiendę philoſophię gratia, cum nondũ quicquã Cyclicorũ attigiſſet, ſapientiæ ſacris prohibitus eſt. Sic enim ait Xenocrates:

Humaniores literæ cõtemptæ a Sophiſtis.

Οὗτος παρ' ἐμοῦ πόκος οὐ κναφθήσεται.

O' nos felices, ſi recta ſtudia Deûm fauore renaſcantur, quæ iam ferè caput exerere in Saxonibus cœperunt. Proinde iuuentutem noſtrã ſermone nuper habito inhortatus ſum; ut ad bonas literas lætis animis adſpiret. Atque hoc unũ egi paucis, ut intelligat quæ nam ſit barbaricorum, quę bonorũ ſtudiorum ratio. Neque dubito, cui ſatis utrunq; genus cognitũ eſt, conaturũ totis uiribus, ut ea parte præſtet, quæ & optima eſt, & ab optimis ſola probatur. Quæ enim ueſania fuerit, immenſo labore, cura nugas emere? Orationem tui nomini Otho doctiſſ. dedico, δόσιν ὀλίγην τε φίλην τε. Debemus enim tibi quicũq; literas profitemur, atq; adeò ego multis ſanè nominibus, quẽ pluribus, quotidie ſoles officijs cumulare. Hoc igitur munus qualecunq; eſt, ſi de animo æſtimes meo, ampliſſimum ac pulcherrimum accepiſti. Vale.

NAE EGO planè uidear impudẽs, atq; mei prorſum oblitus, in hoc cœtu, magnifice Dn. Rector, eximij principes Academiæ, dicturus, quem (cũ aliâs, & ingenium, & umbratile ſtudiorum genus ab huiuſmodi theatris, & hac plauſibili Oratorum quaſi curia auocet) abſterrere modò cum primis rei, quã acturus ſum, difficultas potuit: ni mecum pietas in recta ſtudia, tũ officij mei rationes inhortentur, quo bonas literas ac renaſcentes Muſas, quàm quod maximè, commendatas uobis uniuerſis uelim. Illarũ enim cauſam ſuſcepi tutandam, aduerſus eos, qui uulgò ſibi in ſcholis, doctorum titulos ac præmia, barbari barbaris artibus, hoc eſt, ui & fraude arrogarunt, & hactenus ferè malitioſis ingenijs homines retinent. Germanicam iuuentutem paulò ſuperioribus annis alicubi conatam in hoc fœlix certamen literarum deſcendere, iam nunc quoq; non pauci, uelut è medio curſu, commento plusquàm Thracio reuocãt, difficilius eſſe ſtudium literarum renaſcentium, quàm utilius: Græca à quibuſdam malè feriatis ingenijs arripi, ac ad oſtentationem parari: Dubiæ fidei Hebræa eſſe: Interim à genuino literas cultu perire, philoſophiam deſertum

[Margin note: ndoctorũ in onas literas alumniæ.]

iri: &

iri: & id genus reliquis conuitijs. Cum iſto grege indoctorum congreſſuro, quis non intelligat uel Hercu*li non uno* Theſeo *opus eſſe? adeò ſuſcepto negocio non parũ æquo dicar audacior: ut interim ſileam uix poſſe hanc à me prouinciam adminiſtrari citra modeſtiæ periculum: qua, diſperream, ſi quid unquam rerũ humanarum prius duxi. Ardeo enim amore recti: & quum ſtudia ueſtra uehementer iuuari adoleſcentes cupiam, fiet, ut quædam liberius, quàm iſti uolent, dicam. At quando me huc ſiue ratio (ita enim uideor mihi) ſiue caſus aliquis impulit, uolo hanc mecum, Clariſsimi uiri, cauſam habere uos communem, quorum induſtria, cõſilijs, operaq́; fit, ut paſsim à ſitu & ſqualore adſerantur literæ, natiuumq́; nitorem ubiq; recepturæ ſperentur. Placuit igitur paucis, commonere iuuentutem illuſtris Academiæ noſtræ, ut quantum ad ſummam præclari inſtituti ueſtri attinet, intelligat, quæ ſit renaſcentium ſtudiorum ratio: quæ illorum, quæ* Barbari *maiores noſtri è Scotis in Galliã, è Gallijs in Germaniam inuexerunt: ut ordine ac ductu generis utriuſq; cognito, ipſi iudicetis, utrum maiore cõmodo, periculo minore, liceat amplecti. Atq; in hoc omnis oratio mea incumbet, uti ſpem uobis elegantis literaturæ (de Græca ac Latina loquor) faciam. Scio enim in ipſo iam ueſtibulo pleroſq; nouitate rei, ſi nõ deterreri, certè angi. Præſtabat autem orationis ar-*

gumentũ,et quaſi filum ab ipſis ſtudiorũ fontibus, et omniũ ſeculorũ literatis inſtitutis ducere:ſed ea, ſcenæ alterius erũt. Iã quod attinet,breuibus barbara ſtudia cũ ſynceris cõmittã:docebo quibus auſpicijs Latina diſcẽda ſint,et Græca tentanda. Interim quæſo dicentẽ benigni audite,id qđ à uobis uel ſingulare meũ erga uos ſtudiũ,uel ipſa literarũ dignitas impetrabit.

Annis ab hinc opinor octingẽtis, orbe propè uniuerſo à Gotthis cõmoto, & à Longobardis deuaſtata Italia, ſimul cum imperio Romano Romanæ literæ ſunt intermortuæ, quod unà belli furor et bibliothecas exciderat, & Muſas ocio,ita ut fit, negato extinxerat. Scitis enim quàm nõ conueniat cũ ſapientiæ ſtudijs,atq; adeò ciuiliũ rerum cultu Marti,quem fingit Homerus noſter cũ Pallade acerbis odijs cõflictantẽ, μαινόμενον, ut ipſe ait, τυκτὸν κακόν. Quo ferè tempo-

Gregorius. *re Gregorius,quem iſti Magnũ, ego præſultorem καὶ δαδοῦχον Theologiæ pereuntis uoco,cæterũ eximia uir pietate,Romanã eccleſiam adminiſtrauit,& infelicißimi ſeculi caſum,quoad potuit,docendo ſcribendoq; ſuſtinuit. Sub id ætatis nemo, ut uidetur noſtrorum hominũ fuit, qui aliquid inſigne ſcriptum ad poſteros dederit. Vreùm hactenus in Scotis atq; Hibernis literas diuturna pax aluerat. Clarebantq; hi cum*

Beda. *alijs quibuſdam,tum maximè Venerabili Beda,Græcè & Latinè haud uulgariter perito,ad hæc in philo-*

ſophia

ſophia, Mathematicis, ſacris ſic erudito, ut cum uetuſtis quoq; cōferri poſſet. Interim frigebat Italia, frigebat Gallia, Germania, ut ſemper. armis, quàm literis, inſtructior erat, eaq; tum potiſſimum in Italia ſæuiebat: nondum enim uniuerſa CHRISTVM profitebatur. In hunc rerum ſtatū Carolus natus, cū fines Romani Imperij pacaſſet, ad inſtaurandas literas animū adiecit. Nam & ipſe præter multarū linguarum cognitionē, pleraſq; diſciplinas, quæ ſcholis debentur, expeditas & compertas habebat. Alcuinū ex Anglia in Gallos duxit: quo autore, Pariſij literas profiteri cœperūt, auſpicio certè læto. Nam puræ adhuc erant, & accedebat Græcarū rerum mediocris peritia. Ea nobis ætas Hugones, Ricardos, & alios non peſſimos ſcriptores edidit. Philoſophia non uti nunc ex Ariſtotele petebatur, ſed totam ſibi adſeruerant Mathematica, quæ magnæ curæ tum literati omnes habebāt, id quod indicant ueteres Monachorum diui Benedicti bibliothecæ, è quibus nemo clarus extitit, qui non opere Mathematico ſit eruditionem ſuā egregiè teſtatus. Deinde uſu res acta eſt, incideruntq; homines quidā, ſiue libidine ingeniorum, ſiue amore litium ducti, in Ariſtotelem, cumq; mancū & lacerum, et qui alioqui Græcis obſcurus, κατὰ τὴν λέξιν ſimilis uidetur, Latinè ſic redditum, ut etiam Sibyllæ furentis coniecturas exerceret, huc tamen incauti homines impegerunt.

Carolus Magnus.

Alcuinus.

Ariſtoteles.

Senſim

Senſim neglectæ meliores diſciplinæ, eruditione Græca excidimus, omnino pro bonis non bona doceri cœpta. Hinc prodiere Thomæ, Scoti, Durandi, Seraphici, Cherubici, & reliqui, proles numeroſior Cadmea ſobole. Accedit inſuper, quod non ſolum contempti ueteres ſtudio nouorum, ſed omnino ſi qui in eã ſupererant ætatem, ceu in Lethen ablegati, perierũt, ut dubites num alia re argutiarum autores plus nocuerint, quàm quòd uecordes tot milia ueterũ ſcriptorum ad internecionẽ uſq; aboleri paßi ſunt. Talibus deinde, ſemel iuris diuini ac humani poteſtas facta eſt: ex horum decretis iuuentus erudiebatur. Proinde in ſcientiam iuris ac rem medicam pariter poſthac ſæuitum eſt. Oportebat enim ſimilem præceptoribus diſcipulũ eſſe, ut aiunt uulgo κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν. *Hæc ratio ſtudiorum annos circiter trecentos in Anglia, in Gallijs, in Germania regnauit, ut ne quid interim dicam immodeſtius. Quàm pernitioſa conijcere licet propemodum ex his quæ dixi: atque ut planè intelligatis, animaduertite. Primùm, deſertis ueterũ diſciplinis, quando audax iſta commentandi & philoſophandi ratio inualuit, ſimul Græca contempta, Mathematica deſerta, Sacra negligentius culta ſunt. Quo malo, quæ ſæuior peſtis eſſe potuit? Certè nulla uulgarior unquam fuit. Nam cum ad eam uſq; ætatem, & philoſophia tota Græca fuiſſet, & Sacrorum Latinè lite-*

ræ, præter

ræ: præter Cyprianum, Hilarium, Ambroſium, Hiero nymum, Auguſtinū, nullæ inſignes extarent, & Græ corū uſum uernaculū Sacra occidentis magna ex par te eatenus habuiſſent, fieri non potuit, quin Græcis cō temptis, unà quicquid cōmodi ſtudijs humanis philo ſophia confert (confert autem longè plurimū) dein- de cura ſacrorū ſenſim interiret. Hic caſus, uerè Chri- ſtianos eccleſiæ ritus ac mores, ille ſtudia literarū la- befactauit. Aequius forſan alterius fortuna ferri po- tuit. Nam & lapſantes literas, incorrupti eccleſiæ ri tus, facilè inſtaurare poterant: et bonis literis, ſi quæ ſaluæ manſiſſent, liberum erat, ruinoſos eccleſiæ mo res corrigere, animos hominū iacentes excitare, con- firmare, & in ordinem cogere. At uerò ſiue fato, ſiue noſtro uitio euênit, ſimul bonæ literæ non bonis, pri- ſca pietas ceremonijs hominum, traditionibus, conſti tutionibus, decretis capitulis, extrauagantibus, gloſ- ſis δλντϐρώτωρ mutata eſt: neq; retulit quod Nicena ſynodo Patres tàm prudenter cauerunt, τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω. Audacius hæc uidear alicui, quàm ex uſu uel ætatis, uel ſtudiorum meorū: uerùm, ut ſic dicam, res ueſtræ, ingenui iuuenes, poſtulant. Nam ut quidam ſe gnius cum bonis artibus in gratiā redeant, nimirum in cauſa eſt, quòd nondum quiſquā eos liberè admo- nuit. Iam igitur cognoſcite, quæ nam ſit illa barbaro rum commentandi ratio, quæ è quibus manarit fonti-

bus,

Tria artium genera

bus, audiſtis. Artium genera omnino tria ſunt, λογικὸν, φυσικὸν, προτρεπτικόν. *Logicum uim omnem ac diſcrimina ſermonis tractat: & cum per ipſum in illa ſuperiora ſit iter, primum formandæ pueritiæ rudimentum eſt; literas docet, proprietatem ſermonis aut regulis adſtringit, aut collatis autorum figuris indicat quid obſerues, id quod ferè* Grammatica *præſtat.* Deinde *cum paulò progreſſus fueris, iudicium animis comparat, quo metas rerum, ortus, fines, ductum, ſic agnoſcas, ut ſicubi quid inciderit exactè tractandum, omnia quæ ad inſtitutũ pertinent, quaſi in numerato habeas, & artis adminiculis ita ſenſus auditorum capias, ut diſſentire temerè non queant.* Hæ

Dialectice & Rhetorice eadem ars.

partes illius ſunt, quam uos dialecticã, alij rhetoricã uocant: nominibus enim uariant autores, quum ars eadem ſit. Atq; hic docendi ordo quondam fuit, quũ uigerent adhuc literæ, donec in Bullatos *quoſdam* Ma*giſtros incidimus, qui ſcitis, qua mole commentariorũ grammatica primum oppreſſerant. Sed quãdo ea reuixerũt, de* Dialecticis *uideamus, quæ adhuc ex* Tar*taretis,* Bricot, Peruerſore, *Eccijs, Copulatis,* Burſæ Montis, E*xercitijs taurinis & caninis, et alijs huius farinæ petimus. Licet hac parte mihi liberius agere, et ijſdẽ ego annos iam ſex perpetuos penè detritus ſum.* Et *cũ rem probè meditatam habeam, non erit difficile mihi ſuis eam coloribus pingere ac declarare, non*

eſſe

eſſe διαλεκτικὰ quæ iſti amuſi inſcitiæ magiſtri profitentur. Primum, dialectica, methodus quædam eſt omnium quæſtionum compendiaria, διωκτική τε καὶ διακριτική, qua conſtat ordo & iuidcium cuiuſq; rei tractandæ, ut in quoque uideamus, quid, quantum, quale, quur, quomodo. Si ſimplex ſit, ſin cõplexum, uerum'ne, an falſum, Simplicium diſcrimina, notioneſq; , iſti per loca ſenta ſitu cogunt, noctemq; profundam. Complexorum doctrinæ, quas tenebras non offunderũt argutijs? Quales ſunt, Genus eſt ſpecies, Nullus & nemo mordent ſe in ſacco: Pariſijs & Romæ uenditur piper. Arcent foro ſuo, quæ non adſequuntur. Librum κατηγορίων aiunt dialectice tabulis non cenſeri, quũ inde omne artificiũ inueniendi, ceu è fonte fluat, & κατηγορίαι nõ ſint, niſi μέθοδος quædam ſimplicium. Et hic argutantur, num ſingula genera generaliß. realiter (ut uocant) diſcrepent, atq; de eo nondum inter Scotiſtas ipſos conuenit, multo minus cum factionis diuerſæ nominibus. Analytica poſteriora cum ſint, diſponendi ſeries, ac ut ſimplicius peripateticus ait, Canon ac amußis artificioſæ diſputationis, inter metaphyſica noſtri retulerunt: nempe quo rem per ſe non admodum difficilem, ac mire utilem ſtudijs honeſte tractandis, & difficilem & inutilem redderent. Hoccine eſt illud docere quod iactant? hæccine ſunt ſine quibus penſum arti

Dialectica quid.

cuique

cuiq; ſuũ reddi nequit? Hæccine ſunt, quæ tam ſplendidis philoſophiæ titulis auctionãtur? At quanto mi noris didiciſſent rectè ſapere quàm deſipere. Sed cohibeo animum, ne quem uel bonorum nimia libertas offendat. Vos à me adoleſcentes hoc unum agi putetis, utilius, quàm quod olim tractabant, ſtudiũ uideri renaſcentium literarum. Equidem aliquot noui recti iudicij uiros, quibus cũ ſæpe rem eandem cõtuli prorſum noſtræ ſentẽtiæ omnibus calculis adſtipulantes. Amicus mihi quiſpiam eſt non uulgaris, ſub quo primum puer præceptore in Sueuis Tubingæ dialecticis merui annum unum aut alterum; hactenus ut fratre ſemper familiariſs. uſus, Franciſcus Stadianus eruditione ac uitæ genere tali, ut à bonis ac doctis omnibus certatim diligi mereatur. Is Analytica poſteriora Sueuicæ iuuentuti anno ſuperiore prælecturus, à nobis Themiſtij libellos, quos Latine reddidit Hermolaus, accepit. Addidi quædam è Philopono tranſcripta, neque Græca omnia ſatis mihi probantur. Admonui inſuper illic ab Ariſtotele Rhetorica doceri. Legit, relegitq́;, & quo eſt iudicio, protinus ad ſcopum aduortit animũ: ibi re penitus cognita, & pro felicitate ingenij ſui aucta illuſtrataq́;, tot notabilibus, acceptionibus, diſtinctionibus exautoratis, cauſam integram, ueluti recuperatorio iudicio reſtituit; ſcholæ ſimpliciter ac candidè ſumma rei τὸ ἄλφα καὶ ω traditurus. Ad

Franciſcus Stadianus.

hæc

hæc male precatus nugis, obnoxie à me cõtendit, Ariſtoteli purgando ſocias manus adijcerem: conaturum omnia ſeſe pro uiribus, uti artium elementa uindicta barbarorũ liberarẽtur: primi nominis ſtudia, à ſordibus recipi nõ poſſe, niſi purgatis adoleſcẽtiæ rudimentis: id ferè quenque in ſummis poſſe, quod in infimis aſſueuerit: in ſumma, omnia ſibi de grandioribus polliceri, ſi exercendæ iuuentæ ratio melior iniretur. Placuit amici conſiliũ, & negotium unà literariũ ſuſcepimus. Dij reliqua ſecundent. Nunc quæſo uos, quanti facitis huius uiri iudicium, cum in alijs diſciplinis οὐ παρέργως, tum in hoc genere ſumma cum laude annos opinor decem uerſati? Hoc egero uobiſcum teſte, atq; eò ſanè iurato, non eſſe in his uulgatis ſtromatis, quod probari cuiquam, præter perſonatos quoſdam profeſſores γαλλοὺς μᾶλλον ἢ φιλοσόφους, queat. Iratas habeam Muſas, ni hæc ita damnem, ut pro eis meliora, feliciora q; uos amplecti uelim: alioqui liberum per me cuiq; fuerit, quorſum uel uſus uocat, uel ingenium trahit, ſequi. Sat ſcio nullum fuiſſe ſeculum, neq; Græcorum, neq; Latinorum, quod non ſit egregie nugatũ philoſophando: ueteres aliquãto quàm noui felicius. Quare afferas ad ea ſtudia, oportet, animũ acrem & curam: deinde Magiſtrum adhibeas boni iudicij, qui ſeligat, quænam, & quatenus diſcenda ſint. Dolet enim ſanis, eſſe, qui perſuaſerũt ſibi, niſi hæc nugalia

didicerimus,non fore ex uſu quicquid ſtudiorum affe ctemus. Modeſtus uir Socrates erat,*qui cum opinione ſapientiæ uulgò coleretur,dicebat,* Hoc *unũ ſe ſcire, quòd nihil ſciret:illi contrà, hoc unũ neſciunt, quòd nihil ſciunt.* Atq; *utinam feliciter eos aliquando* ἑρμῆς ὁ λόγιος *uirga ſua demulceat:ut expergefiant,ut deſipere ſe agnoſcãt.* Vt *euagarer longius, ipſa me rei indignitas perpulit. Volo enim fidem ſtudioſis factam, aliud quoddam literarum genus utilius eſſe,quàm ſit quod* Copulata *iactãt: atq; hæc in* Rhetoricis *noſtris longius.* Quin *uideamus, & hoc facilè ne ſit, hac enim ſe commendatione diuendunt: quaſi uerò anguſtis adeò finibus contenta uirtus eſſe debeat, ut quod cuiq; procliue ſit aggredi, continuo idem honeſtum ſit.* Quantum *ætatis homini datum eſt, nedum adoleſcentiã,inſumunt,ut* Euripos *omnes,ſic enim* Nazanzenus *uocat, Ariſtotelicos exhauriant: id quod neſcio, an unquã alicui cõtigerit. Subinde enim quod exhauritur influit, felicius id quidem, quàm quod de* Danaidum *dolijs ferunt.* Adde *quòd cum ſe ueri ſcientiã meditari gloriantur,plurimũ operæ fallacijs nectendisq; dolis linguæ nauant, ut feſtiuiter ludit* Iſocrates *cum ait:* Οἳ προσποιοῦνται μὲν τὴν ἀλήθειαν ζητεῖν, εὐθὺς δ' ἐν ἀρχῇ τῶν ἐπαγγελμάτων, ψευδῆ λέγειν ἐπιχειροῦσιν.... Deinde *ex tot factionum diuerſis opinionibus,uix unam aut alteram, quæ ſibi conſtet,reperias.*

Euripi Ariſtotelici.

periaſ. Solent enim, ut ex ueteribus theologis quidam primi nominis dixit, In omni humano dogmate, falſis uera, ueris falſa miſceri καὶ τ' ἀληθὲς πολλοῖς ψεύδεσιν ἐγκρύπτεσθαι, *ut Dionyſij uerbis utar. Ibi uerò quanto agas negotiò, quibus auditorem perfugijs trahas, dum ſententiæ doctores inter ſe conueniant, nimirum ut candida nigris: at nil refert, cadat, an recto ſtet fabula talo, modò clamatum ſit fortiter. Quanto ſatius erat hic uel* τὸ ἐπέχειν *nouæ Academiæ amplecti. Vereor ne moleſtum ſit uobis audire tam inconditas nugas, alioqui exemplis hæc comprobarem non paucis. Interim partium ſtudijs diſceditur, aluntur odia, friget humanitas, cum à literis nihil abeſſe debeat longius rancore. Nam communia erant Muſis & Gratijs quondam ſacra. Horum ſtudia, quæcunq; ſunt, uel ſola nutrit inuidia. Sic imbuti, quum ad ſublimia Theologiam, Iuris ſcientiam, aut rem medicam effœtis iam annis pedem mouent, quid aliud defectis ingenij uiribus, quàm quod in ludo cõſueuerũt, agant? Nugantur ergo, bis pueri ſenes: quanquã ſi cui paulò felicior eſt genius, luſiſſe pudet, ſed nõ incidere ludũ. Porrò uobis adoleſcẽtibus ueſtrã gratulor felicitatẽ, quibus benignitate optimi ac ſapiẽtiſſ. principis noſtri Friderici, ducis Saxoniæ, Electoris, cõtigit longè ſaluberrimis erudiri, fontes ipſos artiũ ex optimis autorib. hauritis. Hic natiuũ ac*

ſyncerum Ariſtotelem, ille Quintilianum rhetorem, hic Plinium tantum non ditiſſimum pædiæ, ac ueluti quoddam copiæ cornu, ille argutias, ſed arte temperatas, docet. Accedunt, ſine quibus nemo poteſt eruditus cenſeri, Mathematica, item Poëmata, Oratores, profeſſoribus non proletarijs. Hæc ſi cognoueritis, quo ordine tractanda ſint, certò ſcio & facilia, & admirandi profectus uidebuntur. Puerilia ſtudia, quæ appellant προγυμνάσματα *Grammatica, Dialectica, Rhetorica eatenus diſcenda ſunt, qua ad dicendum ac iudicandum inſtructus faſtigia ſtudiorum non temerè affectes. Iungendæ Græcæ literæ Latinis, ut Philoſophos, Theologos, Hiſtoricos, Oratores, Poëtas lecturus, quaqua te uortas, rem ipſam adſequâre, non umbram rerum, uelut Ixion cum Iunone congreſſurus, in nubem incidit. Hoc quaſi uiatico comparato, per compendia,* καὶ εὐπετῶς, *ut Plato ait, philoſophiam accede. Nam in ea ſum planè ſententia, ut qui uelit inſigne aliquid, uel in ſacris, uel foro conari, parum eſſecturum, ni animũ antea humanis diſciplinis (ſic enim philoſophiam uoco) prudenter, & quantum ſatis eſt, exercuerit. Nolo autem philoſophando quenquã nugari: ita enim fit, ut communis etiam ſenſus tandem obliuiſcare: ſed ex optimis optima ſelige, eaq́; cũ ad ſcientiã naturæ, tum ad mores formandos attinentia. In primis hac eruditione Græca opus eſt, quæ naturæ*

ſcien-

ſcientiam uniuerſam complectitur, ut de moribus appoſitè ac copioſè dicere queas. Plurimum ualent Ariſtotelis moralia, leges Platonis, Poëtæ, atq; ij ſanè, qui & optimi ſunt, & in hoc legi poßunt, ut animos erudiant. Homerus Græcis fons omnium diſciplinarum. Vergilius ac Horatius Latinis. Neceſſaria eſt omnino ad hanc rem hiſtoria: cui ſi auſim, me hercle non inuitus uni contulero, quicquid emeretur laudum uniuerſus artium orbis. Hæc quid ſit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non, plenius ac melius Chryſippo & Crantore dicit. Hac nulla uitæ pars, neq; publica, neq; priuata uacare poteſt. Huic adminiſtratio rerum urbanarum domeſticarumq́; debet. Ac neſcio an minore incommodo mundus hic noſter ſole, animo uidelicet ſuo cariturus ſit, quàm hiſtoria, ciuilium negotiorum ratio. Conſenſu maiorum noſtrorum celebratum eſt, Muſas ex memoria natas eſſe. Eo, ni fallor, ſignificatum, ex hiſtoria omne artium genus manare. Complector ergo philoſophiæ nomine ſcientiam naturæ, morum rationes, & exempla. Quibus qui rectè imbutus fuerit, ille uiam ſibi ad ſumma munijt. Cauſas acturus habebit unde diuitem rerũ ac amplam orationem condat: Ciuitatem adminiſtraturus, unde æqui, boni, iuſti formulas petat. Nimirum hæc philoſophiæ cõmoda Demoſtheni, clariſsimo oratori, uiſa ſunt, quur tam accurate eam adoleſcenti cuidam cõmendarit,

Hiſtoriæ la[…]

Philoſophi[…] nomine qu[…] cõplectantu[…]

mendarit, νόμιζε δή: reliqua ipſi in Erotico legite. M. Cicero nuſquam non dedit philoſophiæ primas: & audiſtis opinor, quid ille in comparatione Seruij Sulpitij, & Quinti Sceuolæ iuriſconſult. quendam σοφὸν Romani cognominarunt, admirati uberē in eo philoſophicarum rerum ſcientiam. Verùm quod ad ſacra attinet, plurimum refert quomodo animum cōpares. Nam ſi quod ſtudiorum genus, ſacra profectò potiſſimum ingenio, uſu, & cura opus habent. Eſt enim odor unguentorum domini ſuper humanarum diſciplinarum aromata: duce ſpiritu, comite artium noſtrarum cultu, ad ſacra uenire licet, ſicut ad Herculianum Syneſius ſcribit, ἐῤῥωμένως, εὐθυμῶς διαβιώης φιλοσοφίᾳ χρώμενος ἐς τὸ θεῖον ποδηγετούσῃ ἀξιάγαστε.

Sacræ literæ.

Id ſi cui non uidetur, cogitet præter cætera & orichalcum à Tyrijs in templi Solymi fabricam collatū eſſe. Itaque cum Theologia partim Hebraica, partim Græca ſit (Nam Latini riuos illorū bibimus) linguæ externæ diſcendæ ſunt, ne ueluti κωφὰ πρόσωπα cum Theologis agamus. Ibi ſe ſplendor uerborum ac proprietas aperiet, & pateſcet uelut intra meridiana cubilia uerus ille ac genuinus literæ ſenſus. Proximè cum literam percepimus, ſequemur elenchum rerū. Faceſſent iam tot frigidæ gloſſulæ, concordantiæ, diſcordantiæ, & ſi quæ ſunt aliæ ingenij remoræ. Atq; cū animos ad fontes cōtulerimus, CHRISTVM ſapere

pere incipiemus, mandatum eius lucidum nobis fiet, & nectare illo beato diuinæ ſapientiæ perfundemur. Ac cũ in uineis Engaddi *cyperũ legerimus, occurret ſpõſus ſaliens ſuper montes, et trãſiliens ſuper colles, ductos in palatia* Edem, בשמן תורק *ſucco liquido, fragrante, impios animos diffluente inunget, ac morte oſculi dignabitur.* Illius *membris inſerti uiuemus, ſpirabimus, uegetabimur, Sion contemplantes, & ſilentio* ἱερυφιομύσῳ *ſalem adorantes.* Hic *cœleſtis ſapientiæ fructus eſt.* Eam *igitur quàm puriſſimè non interpollatum noſtris argutijs colamus.* Id *quod cum aliquoties inculcat* Paulus, *tum in epiſtola ad* Titum *ſedulò à Chriſtiani hominis doctrina exigit,* ἀδιαφθορίαν *integritatem, hoc eſt, ne lubrica ſit fides.* Deinde σεμνότητα *munditiem, hoc eſt, ne alienis literis improbe ſacra contaminemus.* Opinor *quod futurum ſciebat, ſi ſacris prophana miſcerentur, fore, ut ſimul prophani affectus, odia, ſtudia factionum, ſchiſmata, iurgia conſertim ſuccederent.* Proinde *qui diuinis initiari uolet,* Adam *illũ ueterem exuat oportet, ut incorruptibilem* Adam *induat, hoc eſt, humanos affectus, ipſumq; callidi ſerpẽtis iugũ ſupera uirtute frangat, excutiat; ut in gloria* Domini *trãsforme tur, in abyſſũ abyſſus.* Hoc *ſanè in cauſa erat cur dicerem uſu literarũ deſtitutã* Eccleſiam, *uerã ac germanam pietatẽ traditionibus humanis alicubi mutaſſe.*

id eſt, oleo effuſo.

Poſtquam hominum commenta placere cœperunt, & amore operum noſtrorum uicti, pro Manna, *Bedphegor guſtauimus, homines, non* χριστοί *eſſe cœpimus.* Hæc *uelim ita dicere uidear, ut ſentio: ſentio autē omnino aliud nihil, quàm quod* Euangelicæ *ueritati* Eccleſiæ *decretis probatur, eritq́; mihi quod* He*bræi dicunt,* צנה וסחרה אמתו *Iám ne obſcure intelligitis, quantum ſit in renaſcentibus ſtudijs momenti, quantum ad excolendas bonas mentes conducant? Quem non miſereſcat ſuperioris ætatis, quæ tam clara luce ſtudiorum deſerta in orci tenebras, & neſcio quas feces literarum incidit? Quem nō tangat ingens noſtri ſeculi calamitas? quod & uetuſtis autoribus noſtratium incuria orbatum eſt, deinde quòd hi quoq; lucrifeciſſent ex bonis, ni perijſſent illi, deſiderat. Supereſt igitur iuuenes, ut audeatis: quanquam ita ſe res habeat, & difficilia ſint quæ pulchra ſunt, tamen ita uincet induſtria difficultatem, ut longe minore impendio bona quàm mala uos ſperem aſſequuturos.* Deligunt *uobis præceptores ueſtri quæ ex uſu eſt ſcire, friuola ſecernunt, atq; hi* Latina *quidem. Simul cū* Latinis *Græca diſci, & debent, & facilè poſſunt.* Modò *ſucciſiuas aliquot horas Græcis date, ego faxo ſtudio ac labore meo, ne opera uos ueſtra fruſtretur. Statim enim ab initio difficultatem rei grammaticæ optimorum autorū lectione temperabo, ut quod*

eſt, ſcutum
clypeus ue
us eius,

illic regula, hic exempla doceant. Accedit obiter in autoribus interim quod ad mores, uel rerum ſecretarum ſcientiam pertinet: omnia ſi cõtuleritis, pucherrime abſoluent orbem ſtudiorum. Erit enim curæ mihi, ut pro re, quæ uidentur diligenter admoneam. Homerum habemus in manibus, habemus & Pauli epiſtolam ad Titum: hic ſpectare uobis licebit, quantum ſermonis proprietas ad intelligenda ſacrorum myſteria conferat: quid item interſit inter interpretes Græcè doctos & indoctos. In alijs nota mala pro bonis ducantur, in hoc negotio diutius citra iacturam ineptire non licet. Capeßite ergo ſana ſtudia, & quod à poëta dictum eſt, animo uoluite, Dimidium facti qui cœpit, habet. Sapere audete, ueteres Latinos colite: Græca amplexamini, ſine quibus Latina tractari rectè nequeunt. Ea pro omniũ literarum uſu, ingenium alent mitius, ac elegantius undequaq; reddẽt. Paucis annis prodiere in lucem qui uobis & exemplo, et ſtimulo ſint. Videor enim uidere mihi tacitus aliquot locis refloreſcere Grrmaniã, planeq; moribus & communi hominũ ſenſu miteſcere, & quaſi cicurari, quæ barbaris olim diſciplinis effera, neſcio quid immane ſolita eſt ſpirare. Proinde locabitis operam, non modò commodo ueſtro, eoq; ad poſteros propagando, ſed omnino gloriæ non intermoriturae principis omnium gentium conſenſu optimi, qui nihil aſſerendis

bonis literis habet potius. Equidē quod ad me attinet nihil nō connitar, ne defuiſſe uel pientiſsimi principis uolūtati, uel ſtudijs ueſtris, optimi auditores, uidear. Atq; hoc me nomine uobis Clariſsimi uiri Academiæ Saxonicæ principes addico ac deuoueo: ueſtrum erit adoleſcentiam meā bonis literis conſecratam, minimè malis artibus imbutā, deniq; in fidem ueſtram ſedulo cōmendatam, benigne officioſeq; tueri ac conſeruare.

DIXI.

ANDREAE CAMITIANO SVO, PHILIPPVS MELANCHTHON. S.

PRAEFATIONEM, qua diui PAVLI doctrinam pijs ac ſtudioſis iuuenibus commendauimus, ad te ſuauiſſimè Andrea mitto. Non ut noſtris te nugis ſacras literas adhortemur, (Ardes enim ipſe & flagras optimarũ rerũ ſtudio) ſed ut pignus aliquod amoris in te mei, & amici pectoris teſtimoniũ habeas. Iam olim enim opto animũ tibi meũ honeſto aliquo exemplo teſtari. Verùm id hac lege mitto, ut officiũ ex animo meo ἐπιεικῶς æſtimes, nam ita non dubito ampliſſimum fore munus. Sin ipſo operis habitu meтare, iam deſperaui gratiã, neq; enim à me quic

quam

quã tale ſcribi poteſt, quod ingenio iudicioq́ꝫ tuo ſatisfaciat. Vehementerq́ꝫ uereor Græcum illud ὗμ ἀφροδίτῃ, qui tam pinguia delicatiſſ. homini dedico. Quanquàm ita optarim te præfationi meæ ſuccenſere, ut eam grauiore oratione uinceres, adeoq́ꝫ nobilitares. Id ut facias hortor, etiam non tam mea, quàm piarum literarũ cauſa, quas decet nos, quanta maxima poſſumus opera, ab impijs Sophiſtarũ ſcholis adſerere. Me ſanè caſus magis, quàm conſiliũ ad hoc argũmentum tulit: Quod in cauſa fuit cur breuius quàm pro rei dignitate ſcripſerim. Vale. Vuittembergæ.

ADHORTATIO

AD CHRISTIANAE DO*ctrinæ, per Paulum proditæ, ſtudium,*

PHILIPPI MELANCHTHONIS.

EQVIDEM *agnoſco, Paulinæ philoſophiæ ſtudium uobis commendaturus, rem me conari non paulò maiorem uiribus. Quæ eſt enim humana eloquentia, nedũ mea, quæ poßit, uel par eſſe Pauli laudibus explicandis, uel hoc*

doctrinæ

doctrinæ genus adſerere? quod, quantumuis magno Chriſtianæ Reipublicæ malo, ſeculorum aliquot faſtidit conſenſus, quem ſi uſquã aliâs, certe in literarũ ſtudijs, niſi non dolet dediſcere quod ſemel imbibimus, pertinaciſſimè tuemur. Verùm, cũ in pia cauſa nullus ſit non laudandus conatus, non dubitaui audacius fortaſſe, quàm prudentius, ſed pie tamen, rem, quamuis impar, egregiam tentare. Nihil ætas, nihil tenuitas noſtra dehortabatur, quando non alius luſus hanc ætatem perinde decet, atq; qualecunq; rerum Chriſtianarum rudimentum. Nam quod noluit CHRISTVS noſter à ſe pueros arceri, quaſi ſigno ſublato adoleſcentiam ad ſui ſtudium inuitauit. Proinde, niſi nihil huiuſmodi uotis proficitur, optarim mihi non imitabilem Periclis, aut Lyſiæ eloquentiam: Quorũ alterius labra Peitho inſediſſe uetus Comœdia teſtatur. Alterum etiam ille iuxta Apollinis oraculum ſapiens Socrates admiratus eſt: Sed illum ipſum uere flexanimum Paulinæ linguæ ſpiritum, diuinitus ſuppeditari, & orationem noſtram animaturum, & pectora ueſtra, ad cõplectendam cœleſtem ſapientiam, inflammaturum. Quid enim magis conuenit, quàm de ſacris rebus dicturos, diuini numinis opem cœlo deuocare? uos item mecum cõmunibus optate uotis, ut benignus Dei ſpiritus, radijs ſuus animos ueſtros colluſtret, & ad hoc philoſophiæ genus præparet,

[Margin: Peculiare adoleſcentiæ ſtudiũ, Chriſtianæ literæ. Precatio.]

quod

quod inaditũ eſſe uiribus humanis, uel hoc inditio eſt, quòd paucis admodum poſt PAVLVM *contigiſſe uidemus: recentiores uerò* Theologos *quos uocant, etiã obſcuraſſe.* Q*uod utinã audacius dicerem, quàm uerius.* E*quidem, ut uelim* P*aulinam doctrinã non monachis, aut* T*heologis tantum iſtis ſcenicis, ſed uulgo etiam* C*hriſtiano familiariſſimam eſſe: ita puto ad formandam uitam, nullam ſapiendi rationem accommodatiorem, nullum certius ad felicitatem compendium eſſe.* P*rimum enim ratione quadam & doctrina opus eſſe, ad inſtituendam uitam, uel hoc argumento eſt, quòd nulla priuatim domus, nulla ciuitas publicè, citra legum uſum adminiſtrari poſſe uidetur, ut literas in hoc repertas ueriſimile ſit, quo præſcriptis, adeoq; duraturis legibus, paulatim gliſcenti hominum cupiditati frenum inijceretur.* E*xtant uiuendi formulæ aliæ diuinitus proditæ, aliæ ab ingenioſis hominibus conſcriptæ, quale eſt* H*eſiodi, item* H*omeri poëma, quales philoſophorum commentarij, quales pleræque nobilium ciuitatum leges ſunt, quarum memoria, hiſtoriarum beneficio, ad noſtra tempora propagata eſt.* V*erùm in his diuinæ leges tanto ſanctiores ſunt humanis, quanto propius effingunt tum autorẽ, tum archetypum omnium bonarum rerum: quem nõ dubium eſt nuſquam certius expreſſum, quàm in ijs literis, quas ſuis ipſe digitis, inæſtimanda benignitate, lapi-*

θέσις.
Doctrina ad inſtituẽdam uitam neceſſaria.

Heſiodi et Homeri poeſis.

Leges.

te, lapideis tabulis inſculpſit, præcepitq́; omnibus po ſtibus, ædium ueſtibulis, fimbrijs item ueſtium inſcribi, & ſcopi uice, ob oculos interq́; manus reponi, unde uitæ uniuerſæ ratio peteretur. Iam & hoc humanæ leges diuinis ſcripturis uincuntur, quòd legibus

Euangelium. Euangelicæ literæ additæ ſunt, quæ CHRISTVM generi mortaliũ exhibent, qui ſpiritum impertit, quo humani animi adcenſi, nihil nõ cœleſte, ſua ipſi ſponte adfectent. Lex enim recti uiã monſtrat. Sed honeſtũ animis humanis ille CHRISTI ſpiritus abſoluit. Adeò planè fieri nequit, ut ſolis legibus adiutus uitam probè inſtituas. Neq; enim ſatis eſt uidere quid agas, ſed refert uel omnium maxime, quæ Euangelij farrago eſt, ſcire, undè animum petas legibus fauentem, & honeſti amantem: nempe quem à recti amore naturæ genius auocat. Etenim, ſi ſolis legibus humanæ mentes ad uirtutem incitabantur, non erat, cur aut filius Dei carnem indueret, aut euangelicæ literæ proderentur. Quare cum ad componendam uitam, tum legũ, tum Euangelij cognitio neceſſaria ſit: cum unicum ſalutis compendium, ſit ſacrarũ rerum ſcientia, quin omnes certatim animos diuinis literis deſpõdemus? ſiquidem ſua cuiq; ſalus eſſe quàm chariſſima debet. Alia ſtudia alijs uoluptas, alijs quæſtus commendat: hoc uerò pijs omnibus inſtituendæ uitæ cura, adeoq́; plus quàm Diomedea neceßitas. Porrò, quiè

qui è fictitijs philoſophorum, aut Theologiſtarũ cõmentarijs uitæ formam peti poſſe cenſent, quàm irreuerẽter, quàm impiè de diuinis literis ſentiant ueſtrũ eſto iudicium. Nam *ſi noſtris inuentis, cõponi mores humani poterant, quid erat, cur legem ferret? ſuisq́; deſcriberet articulis* Optimus Maximus Deus? *cur omnibus poſtibus, fimbrijs etiam ueſtiũ inſculpi mandaret? idq́; ne rationis noſtræ cenſurã & conſilia ſectaremur.* Nam *hoc diſerte additũ eſt, ne noſtras cogitationes ſequeremur, ubi ſatis indicauit cœleſtis legũlator, mendacem, uanũ, ac futilem eſſe hominis captũ, planeq́; regendũ, ceu* Theſeo *filo* Labyrinthum *aliquem.* Imò, *ſi per ſe hominum animi ad uirtutem erigi potuere, quid erat, cur carne filius* Dei, *adeoq́; æternus ſermo, ueſtiretur? cur in uniuerſum orbem terrarum euulgari præciperet* Euangelium? *cur æternus pater tam religioſe commendaret orbi terrarum filij doctrinam? inquiens:* Hic *eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui,* IPSVM AVDITE. *Cur ſacroſanctam philoſophiam maximi homines tam ſtudioſe literis mandarent?* Et *doctrinam ſuam cum tanti uelit fieri cœleſtis pater, quid homunculi noſtra iactamus ſomnia? quid* ἀλαοσκόπον Philoſophiam NVGARVM REGNVM, *uitæ formã appellamus?* Quin *uidemus, quàm inſanis* Philoſophi *dogmatis cæcitatem ſuam teſtati ſint, dum in perueſtiganda rerum*

Philoſophia regnum nugarum.

nienſium ἄξονας neſcit. Et ſapientiſſimus rex Minos, Iouis, ut ferunt, ὀαριστὴς, quotannis leges ſuas æri inſculptas ter circumferri per omnem Cretam uoluit, ne non eſſent & uulgo notiſſimæ. Quid memorem, quantum operæ, philoſophi dogmatis, ſuæ quisq; factionis, ediſcendis impendant? Pudeat Chriſtianos quibus ſolis & Dei, & patris, & ſeruatoris ſui ſalutaria placita ferè ignorãtur. Et qui tot regis noſtri inſignibus, nobis placemus, lauacro παλιγγενεσίας, item ſacro pane, illud ipſum negligimus, per quod unũ proxime ad ipſum accedi poteſt. Siquidem, ſermo maximi patris CHRISTVS eſt, non alia ratione CHRISTVM certius expreſſerint animi noſtri, quàm ſacræ doctrinæ ſtudio, in qua illius uelut in ſpeculo relucet imago. Carnem æternus Dei ſermo induit, ut & nos ſignificaret diuini ſermonis cõmercio ἀποθεοῦσθαι. Id quod elegans quidam, & pius naſcentis eccleſiæ Theologus teſtatur, inquiens, nos ſermone ueritatis genitos eſſe, ut eſſemus primitiæ creaturarũ. Quod ſi Chriſtianarum mentiũ aluus eſt Euangelica doctrina, quæ ueſania, quæ impietas eſt hominũ figmenta præferre? Et in ſacris uel maxime neceſſarij ſunt ad formandum animum PAVLI cõmentarij: Nam cum alia uolumina leges præſcribant, alia rerum geſtarum hiſtoriam narrent, PAVLVS noſter methodica quadam diſputatione eos locos perſequitur, citra quos non admodũ ὑποθέσεις

proſuerit leges didiciſſe: Nec *prophetarum uaticinia, nec* Euangelic*æ hiſtoriæ adiri poſſunt, niſi huius cõmentarios, ceu amnẽ comitẽ ad mare, methodi uice ſequaris*. Nam, *cũ in tractãda hominis natura, tyrannide peccati, legis regno, abſolutæ uirtutis origine, ac propagatione, ſacramẽtis, cõſiſtat rerũ* Theologicarũ *ſumma, unicus* Paulus *hos locos palàm ob oculos mortaliũ poſuit*. Breuiter, *redẽptionis noſtræ gratiã, adeò que* CHRISTVM *ipſum ignoraremus, ſi* PAVLVM *orbi terrarũ* Deus *inuidiſſet*. Neq; *enim* CHRISTVM *nouiſſe, eſt hiſtoriam rerũ ab ipſo geſtarũ tenere, ſed agnoſcere ingentia beneficia, quæ per ipſum in orbem terrarũ* Opt. Max. Deus *effudit: Spiritum ſcilicet, & abſolutæ uirtutis autorem, & arrabonẽ gratiæ, quem antehac neſciebat mortalitas*. Fruſtra *diuinis legibus animum deuoueris, niſi* CHRISTVM *eſſe*, PAVLO *magiſtro, ſcias eum, à quo ſpiritus petendus ſit amans eorum quæ lege iubentur: deinde & qui, ſi quid præter legem, ut imbecillitas humana, deliqueris, ignoſcat*. Fruſtra *item* Euangelicam *hiſtoriam didiceris, niſi hiſtoriæ ſcopos, & uſum, illo monſtrante, obſeruaueris*. Vbi *de legis abrogatione, de peccato, de carne, de ſpiritu, de filijs adoptionis, de libertate, de ſeruitute diſſerit, quid aliud agit, quàm ut, ceu methodo quadam, uniuerſæ ſcripturæ lumen adferat?* Omitto *quæ myſteria, quàm ſublimia doceat, ubi cœperis in*

[margin: ...rago Pauli doctrinæ.]

[margin: ...ctus Pauli doctrinæ.]

cum

ꝯum attentius oculos defigere. Satis amplum enim fructum feceris, ſi uel à limine ſalutaueris. Nam, quod ad confirmandas, & conſolandas conſcientias attinet, nemo PAVLO, mea quidem ſententia, præferendus eſt. Summa cura eſto, ut in hoc diſcas, quò habeas uitæ formam ac regulam. Etenim, ſi diſceptandi, & litigandi gratia didiceris, uide quam facias atrocem ſanctiſſimo uiro iniuriã, qui pacis adſertore, præcone CHRISTI, qui ſolus uera pax eſt, tam fœde abuteris. Nam quòd quidam Theologica ad ſcenam, ad uulgi plauſum comparant, deplorandum magis quàm inſectandum eſt. Iam & ex PAVLO cognoſcere licebit, qui fructus longe pulcherrimus eſt, inter Chriſtianam doctrinam, & philoſophiam proprie quid interſit, quòd ut adprime neceſſarium eſt cognoſcere quotquot in philoſophicis ſtudijs uerſantur: ita neglectũ uideo à ſcholicis doctoribus in uniuerſum, qui è Theologia nobis nõ aliud fecere quàm, illã Græciæ hirciſſantem anum; philoſophiam. De quo diſcrimine ipſe quidem hoc loco dicerẽ, niſi dehortaretur argumenti difficultas. Verùm, hoc uelim omnibus Chriſtianis mentibus perſuaſum, prorſus aliud eſſe Chriſtianiſmum, quàm uel philoſophiam, uel noſtrorum hominũ Theologiã. Alia ad uirtutem uia eſt, alius bonorũ finis, alia hominis εὐθυμία. quam præſcribit PAVLVS, quàm quæ philoſophorum ſcholis docetur. Miſeram remp. Chri-

Scenici theologi

Philoſophia γραῦς λαμπάς. (margin, partly cut)

ſtianam, quæ ipſa ſui oblita, in alienas ſcholas detruſa eſt, imò, quæ, iuxta ſcripturam, contubernio Moabitidum alienam linguam, oblita patriæ, didicit. Quam calamitatem non uideo cui debeamus, niſi inſanis iſtis Magiſtris noſtris, qui ſe imperitæ plebeculæ, ementito doctrinæ titulo, uenditant. Præterco, quàm adcurate formet PAVLVS, omnes hominũ ordines, principes, Epiſcopos, iuuenes, ſenes, matronas: Nam hæc fortaſſe cõmunia habet cũ alijs ſacris ſcriptoribus. Hanc ſibi laudem proprie uindicat, quòd gratiæ originẽ ac propagationẽ, adeoq; peccati & legis uim excußit, quos potißimũ locos ab eo requires. Atq; hæc omnia, quàm graui, quàm dilucida, quàm elegãti orationi perſequitur? Breuiter quidem, ſed ita ut nihil deſit, ut nuſquam non ſatisfaciat. Periclis orationẽ, aiunt, ſolitam in auditorum animis tenaces quoſdam aculeos relinquere. Huius dici non poteſt, ut flectat, ut uerſet, ut rapiat, ut inflammet legentis animũ. Dolet conſcientia, conſolatur. Sollicitat cupiditas genialis, uocat in uiam, retinet ne frena laxes ægreſcenti animo, illum ipſum oſtentat CHRISTVM, qui ſeruet: Deniq;, quicquid morborũ animum fatigat, ab hoc pete præſentaneũ remedium. Neq; ulla tam efficax Panacea eſt, quàm Paulina oratio, nullũ aduerſus ueneficia tã ſalutare Moly, q̃ aduerſus animi morbos PAVLI doctrina. Platonicũ Charmiden morbo, neſcio quo, leuaturus Socrates, duplex indicat

Pauli eloquentia.

Epoda Socratica.

indicat remedium: & radiculam quandam & incantamentum, cenſetq; parũ profuturam radiculam citra incantamentũ, ſeu, ut Platonico *utar uerbo, citra epoden.* Porrò, *radiculam interpretatur temperantiam, epoden philoſophicam doctrinã, ſine qua, quamcunq; uitæ rationem ineas, incertam & inſtabilem putat futuram.* Quanto *amplius pretium operæ facturus es, ſi morbis animi medicaturus,* PAVLI *doctrina utare, tanto quibuſuis epodis efficatiore, quantò diuini ſpiritus uis, humanis præſtat omnibus.* Sunt *animi morbi, tum carnis cupiditas, tũ malæ conſciæ mentis pauor, quibus, quando nemo, ut* PAVLVS, *medetur, non eſt cur alterius deſideres epodas.* Nam, *ſæuientẽ cupiditatem, alij per leges coërcere ſtudent:* Hic CHRISTVM *illum noſtrũ exhibet, qui in hoc carnem induit, ut expiaret:* Neq; *præcipit modo imperandũ animo, ſed eũ oſtendit, qui uires addat periclitãti.* Iam *uerò uel unũ profer qui docuerit, quomodo malæ conſciam mentem id quod plurimum in rebus Chriſtianis refer, conſoleris.* Non *nego eſſe locos, quibus adflictam cõſcientiam conſoleris, & in reliquis ſcripturæ uoluminibus, ſed ſubobſcuros, & quorũ nullus uſus futurus erat, niſi à* PAVLO *illuſtrati eſſent:* In *humanis doctrinis nego eſſe in uniuerſum, qui ſauciæ menti mederi poßit.* Imò *quid agũt aliud ſcholici doctorculi, quàm ut adflictam conſcientiã prorſus excarnificent & enecẽt? id quod*

Paulus unicus malæ cõ[nſ]ciæ mentis conſolator

eſt cernere in formulis caſuum, ſummis, quas uocant, in ſatisfactionum aduerſarijs, & neſcio quibus nugis alijs: Sauciant & male ſanæ Pontificũ conſtitutiones, ut iures uerius ſanguine ſcriptas Pontificum, quàm Draconis Athenienſis, leges. Quod genus doctorum apte uocat Hieremias Aſpides, quæ nullo carmine uinci queant. Quanquam bone Deus, nuſquam meliorem nauaſſe operã ſibi ſcholica Theologia uidetur, quàm

Peroratio. in conſcientiæ cenſura. Proinde, iuuenes CHRISTO inaugurati, Paulinæ Philoſophiæ animos addicite, niſi non eſt uobis ſalus ueſtra curæ: Hinc formam Chriſtianæ uitæ, hinc animorũ ſolatia, hinc rerũ omnium tum diuinarũ, tum humanarũ iudiciũ petite. Etenim, iuuentutẽ in primis refert, nihil antiquius, nihil prius ducere Chriſtiana diſciplina, è qua ceu uiaticũ feliciter tranſigẽdæ uitæ, paret. Neq; enim fieri poteſt, ut probe inſtituas uitã, ut feliciter trãſigas, niſi Paulinis adiutus literis, aduerſum inſidias pertinaciſsimorũ hoſtiũ Satanæ & carnis. Reliquas artes omneis uel cõtẽnere licet: Paulina, niſi ſpẽ omnẽ ſalutis abieciſti, negligi non poſſunt. Et Epiſcopos adniti decebat, ut hæc tenerent, nõ modò qui ſtudioſi uocãtur, ſed planè uni-

Academiæ. uerſum Chriſtianũ uulgus. Decebat Academias nihil maiore cura ac ſtudio docere, quã hoc genus pias literas, quas, barbara et cõfuſanea diſciplina, philoſophiã iſti emẽtito titulo uocãt: forenſibus itẽ litibus, et ſordi-

da

da quadã philoſophiæ æmula, Theologia, *maiores noſtri mutarũt,* χαλκία *ſi dijs placet,* χρυσείων. *Ipſe magno animi dolore, nihil aliud uideo* Academias *eſſe, q̃ tẽpla* Tophet, *& funeſtã filiorũ* Ennon *uallẽ: nempe exulantibus Chriſtianis literis.* Habuerũt Athenæ *ex Ariopago, habuit* Sparta *pædonomos, qui adoleſcentiã optimis quibusq; modis formabãt.* Et hi *quãto felicius* Ethnici *iuuentutẽ erudiere, q̃ noſtrorũ temporũ Academiæ?* Quin *uosipſi, ſtudioſi iuuenes, rẽ capeſſite, fauebit ita conatibus ueſtris, ut ætati, cœleſtis ſpiritus: &* CHRISTVM *nuſquã euidẽtius expreſſum, q̃* Paulinis *literis, aſſiduo cõtẽplamini.* Nullus *Deo gratior cultus, nullũ magis pium exemplũ, quàm in pias literas uelle trãsformari.* Et *res ipſa ſemel tẽtata, ſuis uos illecebris, ita capiet, ut deſerere nõ libeat:* Nã *cum per ſeſe bonarũ rerũ cognitio iucũda ſit,* Chriſtianarũ *etiã ſalutaris eſt, ut nihil dubitẽ multis nominibus iucũdiſſimũ fore* PAVLI *ſtudiũ, ubi ſemel deliberaueritis.* Fama *eſt,* Aegyptios *gentẽ ſine exẽplo ſuperſtitioſam, nouo quotannis uere legũ ac literarũ ſuarũ autori* Mercurio *quondã ſolenne ſacrũ feciſſe, multitudinẽ undiq; cõfluentẽ publica epulatione, melle ficuq; operatam.* Sacri *uetuſtatẽ ritus arguit:* Nam *& aureo illo, quod uocãt, ſeculo, publica ferè cõuiuia, ſacrificia fuere, & opimæ* Deorum *hoſtiæ mel ac ficus, quorum uſum deinde et in* φιλάνοις *manſiſſe tradũt.* Inter *epu-*

landum lætæ uoces iactari ſolitæ, & quaſi Pæan quidam Marcurio cantari, neutiquam inconditū carmen γλυκὺ ἡ ἀλήθεια. Qua uoce haud obſcure declarauit Aegyptus, quàm grato pectore Mercurij leges & inſtituta cōplexa fuerit. Eodē Pæane magna mihi ſpes eſt, Pauli doctrinā uos, ubi deguſtaueritis, celebraturos. Cui enim iuſtius, quàm qui Chriſtiana, eademq; optime & gratioſiſſime docet, decātari queat hic hymnus γλυκὺ ἡ ἀλήθεια.

Dulcis Veritas.

FINIS.

SIMONI GRYNAEO SVO PHILIPPVS MELANCHTHON. S.

VSV COMPERIMVS, eam eſſe optimarum rerum conditionem, ut uulgo ferè faſtidiantur. Nam cum literis nihil neq; melius, neq; pulchrius habeant humana: tamen uix paucos, diuino haud dubie beneficio nuper reſtitutæ, admiratione ſui cœpere. Etenim quod Pindarus optimam rerū aquam, & pulcherrimam poſſeſſionem aurum eſſe cecinit, næ ille, niſi multitudinis auribus inſeruiſſet, rebus omnibus literas antetuliſſet. Neque enim quicquam eſt cuius uel uſus latius pateat, uel dignitas harū amplitudinem ſuperet. At ea

eſt uulgi amẽtia, ut nõ aliud perinde contẽnat, atq; elegantiorẽ literaturam: eamq́; cum uiderem hoc potiſſimũ tẽpore noſtris ſordere: breui declamatione laudaui. Inſtitueram equidem pro eo ac res merebatur, ἐπίδειξιν copioſiorem. Sed cũ immorari non liceret, malui qualicunq; oratione reuocare in uiã ſtudioſos, quàm cauſam literarũ, ut Græce dicam, διαγχλφειν, planeq́; accidit, ut cum amphora, iuxta Poẽtam inſtitui cœpiſſet, currẽte rota urceus exierit. Verũ quic quid hoc eſt operis, tibi, mi Simõ, ꝓpter incredibilem amorẽ tuũ erga meliores diſciplinas, dedicare uiſum eſt, ut uel tuo exẽplo nõnullos ad literarũ ſtudium inuitẽ. Vale. Vuitembergę.

DE STVDIO ARTIVM DICENDI, PHILIPPI MELANCHTHONIS DECLAMATIO.

QVEMADMODVM *Heſiodo dolet, neſcire mortales quantũ & Malua & Albucum adferre cõmodi rebus humanis queant, tametſi uiles herbæ: Ita nos quoq; non nunc primùm querimur, ignorare adole*- πάθος a ſimili

ſcentes, quantum momenti habeant ad ſolidam eruditionem parandam dicendi artes, quæ in ſpeciem nihil profitentur eiuſmodi cui uulgus adplaudat, cæterũ uti litate facile res humanas omnes uicerint. Neq; enim uſquam quicquã eſt in tota rerũ uniuerſitate, unde ad mortales ampliora cõmoda, quàm ex hoc artiũ genere redeant. Sed cũ earum pretiũ iuuentus ignoret, fit, ut pleriſq; ſordeãt, minimeq́; dignæ iudicẽtur, quibus diſcendis operã nauent. Præclarũ eſt Philoſophum dici: magnificũ, iuriſcõſultum audire: Theologico nomine, nihil hoc tẽpore ad uulgus plauſibilius eſt: dicendi artium tanquã Megarenſium, nulla ratio habetur. Propterea uiſum eſt, hoc loco oſtendere, quæ res maxime uobis earũ ſtudium cõmendare debeant. Atq; hic mihi uel Pericleã uim optarim, dum ſtultam iuuentutem in uiam reuocare cõtendo, quæ elegantiorẽ literaturam partim errore cõtemnit, quòd ad reliquas diſciplinas comparandas inutilem eſſe cenſet: partim inertia, fugit. Eſt enim et literarũ, perinde atq; aliarũ bonarum rerum ea natura, ut ſine ſummo labore nemini cõtingant. Notũ enim illud eſt: Difficilia eſſe, quæ pulchra ſunt. Quanquã qui rationẽ ſubduxerit, quantulo negocio, quantũ lucri faciat, qui cõmodorũ magnitudinẽ ob oculos poſuerit, hũc nullæ res quantũuis duræ, ab harum artiũ ſtudio deterruerint: quas, niſi cognoris, ne dici quidẽ poteſt, quàm infeliciter reliquas diſcipli

nas

nas tractaturus ſis. Proinde æquis animis audite, quæ me rationes adduxerint, cur elegantiorē literaturam rebus humanis planè neceſſariā eſſe iudicē. Primùm, nemo tam uæcors eſt, qui nō uideat nobis certa quadā loquendi ratione opus eſſe, qua dilucide explicemus animorum noſtrorū ſenſa, quacunq; de re uel publice, uel priuatim agendū eſt. Fortaſſe ridiculum fuerit hic diſputare, quàm neceſſarius homini ſermo ſit. Nā qui literas cōtemnunt, neutiquam uideri uolūt homini ſermonem adimere, ſed orationis cultū aſpernātur. Proinde quantum referat, certam loquendi rationē teneri, paucis indicabimus. Nam qui rectè rem æſtimare uolet, is intelliget non ita multū intereſſe, mutus ſis planè, an artem ad dicendū non adhibeas. Neq; enim fieri poteſt, ut quæ ſentis, ſic exponas ut intelligi queāt, niſi arte loquendi facultatē & pares, & cōfirmes. Vſu enim cōpererunt prudentes uiri, nihil eſſe difficilius, quàm dilucidè ac perſpicuè de re quapiam dicere. Primùm enim niſi uim pondusq; uerborū dicendo tueare, orationē tuā qui adſequetur auditor? Nā cū uſu, uelut numi, uocabula probentur, receptis utendum eſt: quæ quia eloquētes homines, quaſi per manus poſteris tradidere, obſcuritate uacant. Superiore ſeculo, cū ſua ſibi quiſq; uerba cuderet, et peregrina latinis miſcerētur, eiuſmodi cōflata eſt oratio, quæ ne ab illius quidē ætatis hominibus intelligi potuit: tantū abeſt, ut poſteri-

tas

tas adſequatur. Quis enim Scotū, aut eius farinæ aliū ſcriptorem hoc tempore intelligat? Deinde uix exercitatiſsimi præſtiterint, necubi ſtructuram orationis, ac phraſin uiolent: quæ ſi uitiata fuerit, neceſſe eſt orationem obſcuriorem reddi. At hic quàm multa efferūt impropriè etiā eruditi? Quoties abſurdis ac ineptis metaphoris ſermonē obſcurāt? Quis enim Apuleium, & huius ſimias ferat? Sed rectè Apuleius, qui cū aſinū repræſentaret, rudere potius quàm loqui maluit. Poſtremò, ut uerba phraſinq́; ſatis noris, difficillimū tamen eſt, ſuo quæq; loco diſtribuere, alia deprimere, alia attollere: quædam breuiter aſtringere, aliâs euagari liberius: quædā diſsimulare ac tegere, alia promere, ut tāquā inter umbras lumina extēt ac emineāt. Eſt enim eloquētia omnino amplius quiddā, quàm tumultuaria uerborū cōgeries. Verū uideo errore labi iuuentutem, quæ cū neſciat eloquētiæ cum uim, tum naturā, nō arbitratur preciū aliquod operæ fore, cur eā ſibi maiore ſtudio contentioneq́; paret, & laudari à nobis profeſſorculis putat uulgari more, quemadmodū ſua unguenta ſolent Pharmacopolæ: nec optimorū prudentiſsimorumq́; hominū autoritate cōmouetur, qui ad illius ſtudium una uoce adoleſcentes, & cōmuni claſsico inuitant. Miſeram hominū conditionem, quando, ut quæq; res optima eſt, ita longiſsime à cōſpectu noſtro receſsit minimeq́; agnoſcitur. Nec dubitarim ego quin ſi oculis

Excurſus.

is cerni poſſet eloquentiæ dignitas, mirabiles, ut ille ait, amores ſui excitaret. Sed cũ caſu iuuentus, non ratione uiuat, temerario quodã impetu ad ea delabitur, quæ uulgò maxime celebrãtur. Quare ſi quis eſt non imprudens rerũ æſtimator, is apud ſe expendat, primum, nihil eſſe cuius uſus latius pateat, quàm ſermonis cõmoda. Omnis hominũ ſocietas, ratio uitæ inſtituendæ publice ac priuatim, conquirendorũq; omniũ quibus uitam tuemur, deniq; cõmercia omnia ſermone continentur. Deinde perſuadeat ſibi neminem adpoſite ac dilucide de ulla re dicturũ eſſe, niſi qui arte quadam, imitationeq; optimorũ & magna cura orationem ea lingua qua publice utimur, formarit. Quod ubi animaduerterit, haud dubie nihil prius, nihil antiquius habebit diſcendis loquẽdi artibus. Siue enim cõſilio alij iuuandi ſunt, ſiue docendi, ſiue tuendum eſt dogma aliquod, ſiue de iure, æquo, ac bono diſſerendũ eſt: nihilo plus efficias, quàm ut ſcenis mutæ perſonæ ſolent, niſi arte elaboratam orationem attuleris, quæ res obſcuras tanquam in lumine collocet. Non ignoro eſſe, qui elegantiam à recte loquẽdi ratione ſeparant, nec referre putant modo rem indicent, qualicunq; oratione utantur. Qui ſi rem propius inſpexiſſent, neutiquam adſcititium & ſuperuacaneum ab eloquentiæ profeſſoribus fucum requiri iudicarent. Ipſa orationis puritas, natiuaq; facies elegantia eſt: quam niſi tueare,

Occupatio.

Elegantia quid.

non

non modò non uenuſte aut inquinate, ſed impropriè, obſcure, ac inepte dixeris. Et *quemadmodũ in fingendis corporibus ea demũ elegantia eſt, ubi iuſta proportione membra omnia inter ſe conſentiunt: ſi quid ſecus facias, monſtroſum erit:* Ita, *cum germanam orationis ſpeciem noua cõpoſitione deformaueris, monſtroſam planè ac ineptam facies.* Picus *in epiſtola qua barbaris philoſophiæ ſcriptoribus patrocinatur ludens credò in* ἀδόξῳ *argumento, & elegantiam à rectè dicendi ratione ſeparat, & explicari res qualicunq; oratione poſſe cenſet.* Huic *equidem nihil ſuccenſeo, qui barbariem nõ magis ex animi ſentẽtia tuetur, quàm febrim Fauorinus laudabat.* Hoc *miror, eſſe quibus tam friuolæ argutiæ ſerio perſuaſerint, nihil referre, quomodò loquamur. An uerò rectè corpus imitabitur pictor, ſi nulla ratione penicillũ regat, ſi temere feratur manus, nec ducantur arte lineæ? Ad eum modum nec animi tui ſententiam alijs ob oculos poſueris, ni proprijs & illuſtribus uerbis apta uocũ compoſitione iuſto ſententiarum ordine utare.* Nam *perinde atq; corpora coloribus, animi ſentẽtiã oratione repræſentamus.* Quare *neceſſe eſt dicendo certã aliquam imaginẽ arte cõcipi, quæ diſcernat inter ſe tanquam uultus ſententiarum. Flagitiũ eſt, ſi quis uiæ ignaro, deuiã ſemitam mõſtret: At qui rectè dicendi cura uacãt, quoties lectorem à uia abducunt? quoties unius uerbi abuſu ludificãtur?* Non *ſemel*

ſemel impoſuere in philoſophia, in ſacris literis ſolœ- 2.Cor.
ciſmi noſtris interpretibus. Quis enim omniũ, PAV-
LI ſententiã in Corinthijs adſecutus eſt, ubi Grilli iſti
elegantiæ cõtemptores, uerterũt, Ex multis facierum
perſonis, &c. Quæ Auguſtinũ tempeſtas aufert, quo
minus propoſitũ teneat in enarrãdo eo quod eſt apud
Ioannem τὴν ἀρχὴν ὅ καὶ λαλῶ ὑμῖν; Hoc genus extant Ioan.8
innumera paßim, ubi mediocriter etiam eruditos bar- Id eſt, principiũ qui & loquor uobis.
bariſmi fefellerunt. Adeò non quouis orationis gene-
re lectori ſatisfeceris, ſed cura ſtudioq́; paranda facul-
tas eſt, qua animi tui ſentẽtiam perſpicue aliorũ oculis
ſubijcere poßis: omniaq́; commode quæ res poſcit elo-
qui, id eſt elegãter dicere. Quin igitur helleborũ pro-
pinamus ijs, qui uenuſtatẽ orationis faſtidiunt, adeò
à cõmuni hominũ ſenſu alienis, ut ne quidem, quid lo-
qui ſit, intelligant? Peperit elegantiã neceßitas, quòd
& barbara omnia incerta ſunt: & quæ oratorijs or-
namentis illuſtrata ſunt, clarius percipiũtur. Nam in
hunc uſum adhiberi ſchema Fabius ſcripſit, neq; un-
quam ueram ſpeciẽ ab utilitate rectè diuidi ſentit. In ſa
cris libris, ut interim prophanos omittã, quid quæſo
deſideras rhetoricorũ ſchematum? At his opinor non
uſuri erant Prophetæ, ſi nihil ad rẽ facere iudicaſſent.
Videtis qua ratione uobis eloquẽtiæ ſtudia cõmendẽ,
quòd, nec exponere quæ uolumus ipſi, nec quæ à maio
ribus rectè ſcripta extãt, intelligere poßimus, niſi cer-

tam

tam dicendi normam perdidicerimus. Equidē non uideo quomodo alijs hominum uice futuri ſint, qui, nec quæ ſentiunt, explicare, nec quod recte dicitur, aßequi queunt. Quare ut nulla ſit eloquentiæ dignitas, nulla gratia: tamen ea uis eſt, ut non igni, non aëre, ut aiunt, non aqua pluribus in locis utamur. Quomodò enim conſiſtant res humanæ, ſi legum ſacrarū & prophanarum patrociniū eloquentia deſerat: ſi nec publicis, nec priuatis conſilijs oratio, quæ intelligi poßit, adhibeatur: ſi res geſtæ nullis literis ad poſteros tranſmitti queant. Ecquod ueſtigium humanitatis in tali republica reliquum fuerit? Porrò ab hac quantulum diſtabat ætas ſuperior? quum ſacrorū librorum ſermonem prope nemo iam intelligeret, quotidieq́; ſtultorū Sophiſtarum arbitrio figerentur ac refigerētur ſacræ leges. Res geſtæ illorum temporū æternis obrutæ tenebris iacent: nemo enim erat, qui eis literarū lumen adhibere poſſet. Diſciplinæ omnes, dicēdi genere ſic obſcuratæ ſunt, ut ne doctores quidem ipſi quid profiterentur ſatis compertū haberent. Digladiabantur inter ſe de figuris ſermonis Philoſophi, tanquam in tenebris Andabatæ, nec quiſquam à domeſticis ſuis planè intelligebatur. Recte ille ἀνάχαρσιν παρ' ἀθηναίοις σολοικίσειν, ἀθηναίυς παρὰ σκύθαις. At iſti domi ſuæ ἐσολοίκιζον, ſuamq́; ſinguli dialectō mira libertate cōminiſcebantur. Iures eis uoluptati fuiſſe, non aliter atq; Heraclito

animos Archeſilaus ſenſiſſet, nunquam amaſiū ſuum Homerū uocaſſet. Mihi quidem omniū quæ hominum ingenia peperêre, nullū prudentius Homerico ſcriptū extare uidetur. Nec dubitarim adfirmare, quod Horatius cenſuit, Homerū, quid rectum, quid utile ſit, melius Cryſippo & Crantore docere. Quæſo quî potuit regum temeritas feſtiuius notari, quàm cū fingit ſomnio commotum Agamemnonem, uniuerſum exercitum Græcum in diſcrimen adducere? Conſtat enim quàm ob friuolas cauſas nonnunquam omnia miſceant principes. Quid in Achillis clypeo? non'ne rerū elementa, & clariſſima ſydera, præterea horū poſitus etiam ac meatus graphice deſcripſit: unde poſtea philoſophi dimetiendi cœli rationem accepêre? Nam et eodem loco circumagi Arcton inquit, nec unquam occidere, et è regione illi oppoſitum eſſe Oriona: qua ſentētia bonam Aſtronomiæ partem cōplexus eſt. Quid quod ibidem & pacis cōmoda, & belli ærumnas inter ſe confert, cum duas urbes alteram pace florentem, alteram bello uaſtam depingit? quo magis inuiſum, opinor, bellum rem pernicioſiſſimam optimo cuiq; faceret. In pacata urbe nuptijs locus eſt, exercentur iudicia, agūtur cauſæ, admirationi ſunt oratores. In altera iugulantur liberi, ſilent leges, mutū eſt forum, poſtremò miſeranda eſt omnium rerū ciuilium uaſtitas. Quid cedo potuit hoc cōmento excogitari prudētius? Neq; enim plures

Syderum nomenclatura apud Homerum.

πολιτεία quædam ſit, uarias conſtituendarũ rerum publicarum formas adumbrat. Nam ut hic nihil aliud dicã, quid admirabilius eſt τῶν πολιτειῶν *collatione apud Herodotum, ubi* Perſarum *ſatrapæ alij* δημαρχίαν, *alij* ὀλιγαρχίαν, *alij* μοναρχίαν, *probant. Quo loco uides grauiſſimum ſcriptorem morbos omnes, uitiaq; ciuitatum, uelut in tabula depinxiſſe. Verum nemo tam imprudens eſt, qui nõ hoc conſilio animaduerterit cõſcriptas eſſe hiſtorias, ut omniũ humanorum officiorum exẽpla tanquã in illuſtri poſita loco cernerẽtur. Quæ ſi nihil ad erudiendos excitandosq; mortaliũ animos conducunt, quid fuit cur* Scipio *ſenſerit ſe clarorũ uirorum imagines intuentem, ad uirtutem accendi?*

Oratores *cũ reſpublicas adminiſtrarint, & in iudicijs uerſati, de iure, æquo ac bono tam multa diſſeruerint, conſentaneum eſt pleraq; utiliter monere. Quis enim philoſophiæ moralis locus eſt, quẽ nõ attigerint* Demoſthenes *ac* Cicero*? optimã* πολιτείαν, *nemo philoſophorũ ſic* ἐζωγράφησε, *ac illi in actionibus ſuis, cũ in improbos ac ſeditioſos ciues: tanquam ferrum, ſtylum ſtringunt: cũ aduerſus hoſtilẽ uim reſpublicas cõſilio muniũt. Quid de pace popularius ueriusq; excogitari potuit, q̃, quòd in ea oratione qua legẽ* Agrariã *diſſuadet,* Cicero *dixit? Quid ciuilius ea legũ prædicatione, quã ex* Demoſthenica *oratione* κατὰ ἀριστογείτονος *Iuriſcõſulti in ſuos cõmẽtarios trãſtulere? Sed quorſum* Oratores.

attinet hic prolixius ſcriptorū ἐγκώμιον texere? Quin ipſi periculum facite, quid ex claßicis quiſq; præſtet, quanta perſpicuitate gratiaq́; omnia explicet, quàm prudenter omnia colligat, quæ ad inſtitutū pertinent. Niſi enim ad horū imitationem te componas, prorſus deſperanda eſt rectè dicendi iudicandiq́; facultas. Supereſt ut indicemus & alterā cauſam, cur eloquentiæ ſtudijs iudiciū acui ſtatuerimus. Id uerò fit, quòd bene dicēdi cura per ſeſe uegetiorē animū reddit, ut quid in quaq; re maxime conueniat, aut proſit, rectius perſpiciat. Nam ut corporū robur exercitio cōfirmari uidemus, ita fieri nequit, quin hebeſcant eorum animi, qui nullo ingenioſo labore excitantur. Nemini dubiū eſt, quin multū conducat bonorū ſcriptorū lectio. Verùm niſi ad illam ſcribēdi dicendiq́; conſuetudo adceſſerit, neq; perſpicere ſatis acute poteris illorū ſentētias ac uirtutes, neq; animo certā iudicandi cōmentandiq́; regulam cōcipere.

Exercitium ſtyli.

Propterea ad cōparandam tum loquēdi tum iudicandi facultatē, nihil perinde neceſſariū eſt atq; ſtyli exercitium. Quid enim aliud uolebat Afranius, cū fingeret uſu patre ſapientiā prognatam eſſe, quàm adſiduo dicēdi cōmentandiq́; ſtudio animū expergefieri ac erudiri? Reliquit in eam ſententiā, dignā memoria poſteritatis uocem Anaxagoras τὼ χεῖρα, σοφίας αἰτίαν εἶναι, quòd uidebat artes omnes uſu cōparari, ocioq́; ingenia ferè ſterileſcere. Nam ut mechanicas

artes experiundo diſcimus,neq; quiſquã tam demens eſt,qui ſe mox Apellen fore confidat,ubi penicillũ primum in manus acceperit: ita multo uſu adſuefacienda mens eſt,ut ſeſe acrius in omnia intẽdat. Itaq; tantum ſtylo tribuit Marcus Cicero, ut optimum & præſtantiſſimum dicendi effectorem ac magiſtrum eſſe ſcripſerit, ſolituſq; ſit per otiũ, aliâs è Græcis Latina facere, aliâs noua cudere, aliâs declarare,qua induſtria et ingenij uim ac uigorẽ tuebatur, et locupletabat facũdiã. Sic enim de ſe ipſe in Bruto, ne quid temere cõminiſci uidear, Nos autem non deſiſtebamus,cum omni genere exercitationis,tum maxime ſtylo,noſtrum illud quod erat,augere quantũcunq; erat. Demoſthenes aliquãdiu metitandæ orationis cauſa ſe in ſpecum quendam abdidit, feruntq; pertinaciſſime fraudato genio lucubrare ſolitum, eſtq; Plutarchus autor, lucernis noctu uſum adſiduis, donec quinquageſimũ annum attigit. Didicerunt enim uſu prudẽtiſſimi homines, quàm nõ uulgaris artificis ſit dilucidè apteq; dicere. At ex noſtris iuuenibus quotuſquiſq; uel perpetuò decennio unum aliquem uerſiculũ ſcribere inſtituit? pleriq; cõpendiariam uiam ad conſequendam eruditionem eſſe cenſent, ſi quàm plurima audierint aut legerint. Itaq; alij totos dies ſurſum ac deorſum currũt, ſcholas omnes perreptãt, præceptores paſſim audiũt, miranturq; nõ intellectos, dictata excipiũt, uncialibus literis elen

Stylus optimus dicẽdi effector.

Obiurgatio.

chos cõmentariorũ notant, minio illuſtrant. In precio ſunt interpretes, qui quàm plurima dictando tempus extrahunt, nec quiſquam ſemiſſe præceptorẽ emerit, qui ab hac cõſuetudine uel tranſuerſum unguẽ diſceſſerit. Rurſum alij domo nuſquã pedẽ proferũt, librisq; ſe tanquã piſtrino cuidam addicũt, chartas uoluunt ac reuoluunt, beatos ſe putant, ubi quotidie magnũ numerum chartarũ percurrerint. An nõ utriq; miſeri uidentur, cum tanto labore, tantaq; ualetudinis iactura deſipere tantũ diſcant? Primûm enim niſi ſtylo excitetur animus, per ſeſe hebeſcit: deinde cum immodica ſe, uel auſcultatione, uel lectione obruũt, ingeniorũ aciẽ, ſi qua cõtigit, obtundunt. Iam & iudicij inopia fit, ut ſe rè peſſima quæq; cupidiſſime audiant, ac legant, ne nõ multa peruagẽtur. Quos ſi quis ceu domũ reuocatos interroget, quid hac diſcẽdi ratione ſequantur: quis finis, quæ meta animo propoſita ſit, intelliget nõ aliter ac mente captos, quid agant, neſcire. Nec enim uel ſententias, uel ſermonem ſcriptorũ obſeruant, cũ imitandi cura uacent. Tantum oculis auribusq; negocium faciunt, animus interim Epimenideũ quẽdam ſomnum dormit: & cũ nullum certũ exemplar exprimere ſtudeant, fit, ut et dicendi, et iudicandi ratio deprauetur. Gratulatur ſibi Demoſthenes apud Athenienſes dictu rus, quod ipſi per ſeſe quæ optima ſint, cernant. At nos ſtyli exercitiũ prædicamus his, qui nunquam periculũ

rei

rei fecerunt, nec cõmodorum quæ ſecum hæc exercitatio adfert, uim amplitudinemq́; uel per tranſennam uiderunt, quo magis metuo ne parum fidei habeat oratio noſtra, cũ ſtylo tantũ tribuimus. Verùm ſi quis eſt non planè iniquus Muſis, is apud ſe expendat, quæ ueteribus docendi, diſcendiq́; ratio fuerit, qua diſciplinæ omnes non tantũ illuſtratæ, ſed etiam auctæ ſunt. Pauci in ludis literarijs autores, ſed hi optimi proponebantur, quos imitaretur iuuentus. Et quemadmodũ de re ruſtica præceptum eſt, ne maior fundus ſit, quàm qui coli probe poßit, ait enim Virgilius, Ratio docẽdi diſcendiq́ꝫ apud ueteres.

Laudato ingentia rura.

Exiguum colito.

Sic illi cum uiderent, nec perdiſci, nec exprimi poſſe multos feliciter, turbaq́; ſcriptorum confundi potius, quàm erudiri iuuenilia ingenia, pauciores admittebãt, quos ſibi ſtudioſi quàm familiariſsimos facerẽt. Declamabatur item adſiduo, ſcribebãt alij uerſus, alij ſolutã orationẽ. Et quia inter ſe bene dicẽdi ſtudio certabant, cura ſolicitudoq́; iudicium acuebat. Quo inſtituto, cũ nullum iucundius erat ſpectaculũ, tum nihil priuatim aut publice utilius fieri potuit. Nã ex huiuſmodi ludis prodiere clariſsimi ſuperioribus ſeculis homines Græci ac Latini, pleriq́; etiã Chriſtiani, quos ſi imitari ſtuderẽt noſtri, bone Deus, quãto res humanæ magis florerent, & ſacræ literæ felicius tractarẽtur? Porrò cum

ueteres

ueteres tantũ operæ in exercẽdo ſtylo poſuerint, cum nec eruditio nec eloquẽtia mediocris citra hoc ſtudiũ parari queat: cũ intelligi non poßint, quæ ab alijs prudenter ſcripta ſunt, niſi ipſi ſtyli uſu ingenia excitemus: Sinite quæſo à uobis impetrari, ut ſtylo nonnunquam ueſtras uires experiamini. Rem poſtulo nõ perinde difficilẽ, atq; ſalutarẽ: neq; enim aliunde ſtudijs ueſtris amplior acceßio fiet. Ludos aũt & uerſiculos, & ſolutam orationẽ: uideo enim putidiuſcule dicere, quotquot poëticen nõ attigerũt, planeq; humi repere, nec uerborũ põdus, aut ullã figurarũ uim tenere. Iam cum aſperas confragoſasq; cõpoſitiones multo ſit facillimum in uerſibus deprehendere, fit, ut qui carmen condunt, de ſolutæ orationis numeris rectius iudicẽt. Et haud ſcio an de literis omnibus actũ ſit, ubi poëticæ faſtidiri cœperit. Fit enim ut ornatus ſplendorq; uerborum nullo in precio ſit, minore cura ſcribatur, oſcitantius legãtur omnia, rerum inquirendarũ ſtudium frigeat. Quare & Romanis temporibus poëticæ contemptũ, incredibilis inſcitia rerum omniũ, infantiaq; ſecuta eſt. Et nuper adeò, cũ noſtri homines uerſiculos facere cœpiſſent, cũ literis melioribus in gratiã rediere. Nec uideo ego cõſeruari poſſe quicquid illud eſt elegantiæ, quod hoc ſeculo refloruit, niſi exercendo ſtylo carmen iuuentus meditetur. Senſit & M. Cicero facundiam uerſibus ſcribendis ali, eamq; ob cauſam et ſæpe ſcripſiſſe

[margin: ...oetices ne... ...ectum quid ...quatur.]

ſcripſiſſe carmen, & poëtarũ perſtudioſum fuiſſe conſtat. Vidit poſteritas pleraq; eius epigrãmata, extãtq; hodie loci aliquot illuſtriũ poëtarum ab ipſo Latinis uerſibus luculentiſsime expoſiti. Plinius orator editis etiam poëmatis teſtatur hoc ſtudio dicendi uim adiuuari. Proinde qui diſcendo bonas horas bene collocare uolent, ueterum exemplũ imitentur, ſtyloq;, ut Quintilianus ait, fideli & facundiam parent, & iudicium acuant. Vehemẽter enim fallũtur, ſi quid ſine hac exercitatione promoturos ſe in literis ſperant. Mare uitem citius ferat, quàm eruditionẽ aut dicendi facultatẽ conſequatur is, qui tanquã Mandragora ſopitus, nunquã incaleſcit ut ingenium commentando expergefaciat.

Expoſui quæ me rationes ad artium dicendi ſtudium inuitent, nempe, quòd & certa dicendi ratio obſeruanda ſit, & harum artium uſu ſtudioſis nonnihil iudicij accedat. Quæ ſi quis ad ſe nihil pertinere ſentit, is haud dubie ab omni humanitate longiſsime abeſt. Contrà boni, ubi cõmodorũ uim, quæ ad nos à ſermone redeunt, cõtemplati fuerint, animaduerterintq; et certa ratione dicendi opus eſſe, & his artibus ingenia cultiora reddi, uelis, ut aiunt, ac remis ad hæc ſtudia properabunt. *Epilogus.*

Verùm ſunt non parum multi, præſertim hoc tempore, qui bonorũ curſum morantur, hi ad Theologicarum literarũ tractationem negant dicendi artium ſcientiam cõducere, cœpitq; hic error, ceu contagione *Confutatio.*

quadam

quadam late uagatus, plurimos, qui ne non ualde theologicari uideantur, humaniores diſciplinas omnes contemnunt. Ego uerò *ſerio illos theologicari optarim, eaq́; præſtare, quæ* Chriſtianam *mentē decent.* Nunc *uideo theologicū nomen ignauiæ tantū prætexi, cæterum nihil minus eſſe, quàm quod profitētur.* Nam *dū piget elegantiam diſcere, ſeq́; difficilimis ſcriptoribus euoluendis, exercēdoq́; ſtylo macerare (neq; enim ullarum literarum cognitio ſine acri ſtudio contingit) ſi quando domū bene poti redierc, conciunculā aliquam legunt: inde ubi decerpſerint, quæ ad ſtomachū faciūt, paßim in conuiuijs (nam ibi potißimū ſapiunt) declamant: & quia uulgus adplaudit, iam uerò ſibi tantum non abſolute* Theologi *uidentur, cū de grauißimis rebus obſcœni homines, impuro ore, nulla religione diſputent.* Et *cum uetet* PAVLVS καπηλεύειν λόγον θεοῦ, *nemo impudētius cauponatur uerbū* Dei, *quàm hi qui cum nec moribus, nec eruditione bonis ſe probare poſſint, uulgi fauorē impia ſacrarum literarū tractatione emerentur.* Quid *multa? uideas eos aſpernari literas noſtras, quibus res bonæ honeſtæq́; omnes, quibus pietas, quibus mores publici, imò quibus* CHRISTVS *ipſe fabula eſt.* In *quos, ſi bene conſtitutam haberemus rempublicam, nō nos oratione, ſed ui magiſtratus animaduerteret.* Quā *enim crucem non merentur hi, qui ut prætere a nihil peccent, exemplo ſuo iuuentutē à literis*

teris auocāt? Quæ niſi diſcantur, poſteritatem ſumus habituri nihilo ſaniorē ſuperioribus ſeculis, cum literarum imperitia res omnes humanas ac diuina labefactaſſet. Quin igitur ſic cogitamus, Olim cū grauiſſime ſuccenſeret eccleſiæ Deus, ereptas eſſe literas, ſecuta eſt ſacrarū inſcitia. Nā cū noſtris uerbis loqui Deus uoluerit, de ſermone diuino inepte iudicauerint imperiti artiū dicendi. Porrò quæ illis tēporibus cæcitas mētem hominū tenebat? CHRISTVM quotuſquiſq; norat? Imò chartæ iam abſoluerāt, quibus cōtinebantur ſacra. Articulos Pariſij cōdebant, quos interim mundus, tanquā diuinas leges, adorabat: piū nihil erat, niſi quod illi ſomniaſſent. Et belli homines, cū literas nullas tenerent unde ſapere diſcerent, fatuā illam ſophiſticen pepererunt: cœperuntq; rixari de cōmenticijs uerborum cōpoſitionibus, ne nō rhetoricarentur, quid interſit inter hæc, Papam uidi, et uidi Papam: Extatq; hodie articulus Pariſienſis, Ego currit, male Latine dici, hæreticū eſſe, quiſquis diſſenſerit. Satin' uidentur ultæ cōtumeliā literæ neglectæ? Quis enim credat cerebrum fuiſſe taliū nugarum autoribus? Hæc uerò calamitas magna ex parte literarum inſcitiæ imputanda eſt, non enim patebant ſacra, tanquā intercluſa uirgultis ac frondibus, unde mentis rectè erudiēdæ ratio peteretur, negligebantur & diſerti ſcriptores, qui monerent humana. Quāto tolerabilius fuerat peſtilitate aut

annonæ caritate plecti eccleſiam, quàm tanta amẽtia? Planeq; mihi perſuadeo, certum eſſe diuinæ iræ exemplum, ſi quando mũdo literæ eripiũtur. Nam reliquis pœnis pij quoq; non raro mulctantur. At literarũ inſcitiam publica comitatur impietas. Nuper uerò cum reſpicere afflictos iterum cœpiſſet optimus Pater, eſſetq; redditurus nobis Euangeliũ, pro ſua liberalitate & literas reſtituit, quibus Euangelij tractatio adiuuaretur. Nec magis nouũ uideri debet donũ linguarum Apoſtolis collatũ, quàm quòd hæ à tanto ſqualore receptæ, ex tenebris plus quàm Tartareis in lucem reuocatæ ſunt. Nec in obſcuro eſt, bonis quibuſdam uiris auxilio fuiſſe literarũ ſcientiam in Theologia reſtituenda. Primum itaq; ingratitudo fuerit, cœleſte donum aſpernari: deinde cum beneficio literarum reſtituta ſint ſacra, impijßimum ſi nullam harũ rationem habeamus, ſine quibus ſtare res Theologica nõ poteſt. Et ut paucis exponam, quid iudicem ad ſacrarũ literarum tractationem conferre linguarum ſcientiam, non ſum in eo errore, ut humani ingenij induſtria ſacra penetrari ſtatuam. Sunt in ſacris, quæ niſi monſtrãte Deo nemo unquã cernat: nec innoteſcit nobis CHRISTVS, niſi doceat ſpiritus ſanctus. Sic enim CHRISTVS ipſe inquit, à ſpiritu ſe δοξαϑῆναι. Verũ præter prophetiam uis uerborum cognoſcẽda eſt, in quibus tanquam in ſacrario quodam, diuina myſteria re-

Linguarum ſciẽtia quid ad ſacrarum literarũ cognitionẽ cõferat.

condita ſunt. Quid enim ſi nõ intellecta uerba magico more pronuncies? non'ne ſurdo fabulam? At de ſermone iudicare nemo rectè poterit, niſi qui rectè dicẽdi rationem perdidicerit. Quid enim magis procliue eſt, quàm uerbo aliquo aut ſchemate falli? Nuper quidam ex magiſtris noſtris cum enarraret ea quæ de Melchiſedec in Geneſi prodita ſunt: Rex ſalem panem ac uinum obtulit, non animaduertens, Salem loci nomẽ eſſe, multa de condimenti ui ac natura diſſeruit. Impoſuit enim bono uiro uocũ affinitas. Nam oſcitantius omnia legunt, qui ingeniũ dicendi artibus nõ exercuere. Deceperunt & eruditos figuræ, adeò nulla exercitatio dicendi ac ſcribendi ſatis cautos facit. Interrogabat me pridem doctus quiſpiã homo, ecquid ſibi uellet PAVLVS, cum inquit, in epiſtola ad Timotheũ: Saluatur mulier per filiorũ generationem: ſi in fide permanſerint (nam Græci, plurali numero uerbum extulere.) Ego cum non haberẽ quòd apte reſponderi uideretur, cõmentarios conſulo. Ecce uobis Chryſoſtomũ, quàm belle nugatur, cum uerbum μείνωσι ad ſobolem refert. Quod quã non cõueniat ſententiæ Paulinæ, facile eſt iudicare. Nec uidet ſenex ille Syntheſin eſſe grammaticam, cum uniuerſum ſexũ plurali uerbo cõplectitur. Similia horũ exempla nõ rara ſuppeditabit quotidianus ſcriptorũ uſus. Poſtremò quã aliam ob cauſam Sophiſtæ ſacris libris ablegatis, nouũ Theologiæ genus

Gene. 14

1. Timo. 2

reperere, quàm quòd illorũ ſermonẽ, & diſſerendi ra tionẽ non adſequebãtur? Quorũ exemplum ſi quem à barbarie nõ deterret, fuſtuario, nõ oratione caſtigandus eſt: nã ſi perrexerit iuuẽtus bonas literas cõtemnere, haud dubie futurũ eſt, optimis neglectis, ut rurſus ſacræ bonæq; res omnes peſſum eant. Fallitur enim quiſquis uerbis tantũ, non etiã mente barbaros fuiſſe Theologaſtros iſtos cẽſet. Iã ſi quãdo Eccleſiaſticũ dogma tuendum fuerit, quid quæſo præſtabit is, qui quid ſentiat, explicare nõ poteſt? An confuſaneã aliquam ac Stoicam orationẽ adferet, in qua de uerborũ interpũctione rixetur? Ab hoc, auditor cũ expectarit perſpicuam ſacri dogmatis tractationẽ, perinde ac hiãs coruus diſcedet, diu fruſtra moleſtis diſtinctionibus fatigatus. Itaq; quos pietatis tenet ſtudium, ij uel CHRISTO, uel publice neceßitati eccleſiæ, hoc præſtẽt officij, ut rectè loqui diſcant. Vocat huc etiã PAVLVS, cũ in Corinthijs linguarũ ſtudium probat, cuius autoritas merito apud uos ualere debet, quibus in ore tã multus eſt. Indicaui paucis quid ad literarũ prophanarum ac ſacrarũ tractationem cõducat rectè dicẽdi ſcientia. Nunc ueſtrũ eſt cũ elegãtiore literatura in gratiã redire, eãq; cupide amplecti. Video pleroſq; intẽpeſtiue properare ad grauiores, ut uocãt, diſciplinas, quoſdã ad iura diſcẽda, ad medicinã ſpes quæſtus rapit, alij ad Theologiã contendũt, prius quàm robur aliquod fecerint

rint in ſtudio artiũ dicendi. Qui ſi ſuo quæq; ordine adgrederentur, bone Deus, quanto rem felicius gererent: Nunc male tentato cõpendio ipſi ſeſe morantur.

Fuit apud nos Morio quiſpiam, qui in heri culinam ex more ligna ferebat. Is ſolitus eſt ex infima ſtrue, ea reuellere, quæ moueri ſine magno negotio non poterant. Interrogatuſq; cur id fieret, reſpondit, ſe difficillimam laboris partẽ primum cõfecturum, ſumma illa facilius moueri: nec uidit quãtum referret ſingula ordine tollere. Huius mihi perſimiles uidentur, qui faſtiditis his artibus ad ſublimia prouolant. Nam & augetur diſcendi labor, & incõmodius omnia tractãtur, cũ nondum ſint perpoliti primis rudimentis. Deum immortalẽ, quàm infeliciter ceſſit maioribus noſtris hæc præcipitantia. Nullum genus artiũ ſuperioribus ſeculis, non fœde conſpurcatũ eſt, ab his qui cũ elegantiores literas nõ attigiſſent, in optimas quaſq; & grauiſſimas diſciplinas tanquã in roſas porci irruerũt. Theologia ſtultis & impijs quæſtionibus prorſus obruta eſt. Qui philoſophiam profeſſi ſunt, ne nomẽ quidem artis ſatis intellexerũt, de iure æquo ac bono fieri non potuit, ut quidquã ſani cõminiſcerentur hi, qui elegantioris literaturæ rudes erant, quòd & ipſum diſciplinæ genus ex medijs humanitatis artibus deriuatũ ſit, & ueterum Iuriſconſultorũ literæ plenæ ſint priſcæ, ueræq; eruditionis. Neq; nunc ego ſermonis ſpurcitiẽ

tantum in artium profeſſoribus accuſo, ſed imprudentiam, à quo ſe uitio adſerere non poſſunt, quorū ingenia dicendi artibus non ſunt exculta. Quare nō ceſſo uos adhortari ad elegantiæ earumq; artium ſtudium, ſine quibus diſciplinæ reliquæ nō poſſunt non infelicißime tractari, quod à uobis par eſt ut uel publica neceßitas impetret. Nā ubi diſciplinas grauiores uitiarit barbaries, periclitari ſolent & hominum mores. Eſt enim multo uerius hoc, cōparari mores ex doctrina, quàm quod Plato ſcripſit, ex muſicorum cantibus.

DIXI.

CHRISTOPHORVS HEGENDORPHINVS, CVM PRIMIS ET nobili & ſtudioſo iuueni MATTHIAE de DREVITSH S. D.

MVLTIS iam annis Matthia Generoſiſſime, expertus ſum, quàm laborioſum, quàm moleſtum ſit iuuentutis mores recte fingere, iuuentutem ad quātulamcunq; tandē eruditionis frugem perducere. Cæterū non unquam antehac mihi perinde res iſta laboribus iuxta moleſtijs plena

plena uiſa eſt, atq; hoc tempore, quo prӕterquã quod iuuenes literas bonas peroſi ſunt, etiã moribus impuriſſimis, pariter & intractabiliſſimis prӕditi exiſtunt. Etenim quando unquã iuuentus magis luſit in aleã? quando ſcortationibus, ſtupris, adulterijs, omnibus libidinũ generibus fuit addictior? quando patrimonij profuſior? quando famӕ, rei omniũ pretioſiſſimӕ, magis prodiga? quando tẽporis rei irrecuperabilis minus curioſa extitit? Breuiter, quãdo in prӕceptores prӕfractior, cõtumelioſior, ingratior unq̃? quando in Deũ magis impia magis blaſphema in CHRISTVM unquã fuit? At mihi mecũ reputanti, & animo uoluenti, quid nã iſto ſeculo iuuentutẽ noſtram corrũpat, perdat: hӕc in mentem ueniũt. Primo, omniũ parentum indulgentia, qua, ut ille inquit, omnes deteriores reddimur: pudet me dicere, quӕ parentes hoc tẽpore liberis ſuis impudenter permittãt facere. Ludere uolunt filij, ſumptũ eis parentes ſuggerunt: ſi filiũ cum ſcortis omnia perdere, profundere, certò reſciſcant parẽtes, diſſimulant, cõniuent: & tantũ non ueluti Melitenſem caniculã in delitijs habent, ſtudijs iuuene dignis occupari, clamitant. Vbi totos dies perpotauit filiolus, domum reuerſus, ne uerbulo quidem à parẽtibus obiurgatur. Execratur horrẽdis diris, tũ ſuumipſius, tum aliorũ caput: adplauditur ei, tã à patre quàm matre. Totũ diem otio inſumit charũ

illud caput,id parẽtibus minus curę eſt, quàm ſi fulgur,ut in Prouerbio eſt,ex pelui reddat.Si in Deũ Opt. Max. patrẽ, probra iecerit charus filius,ad hoc parẽtes piſcibus magis muti exiſtũt: ſi CHRISTI paſſionẽ cõuitijs inceſſat Pamphilus noſter, parẽtes perinde ac in Iouẽ illũ Ethnicorũ Deũ blaſphemus fuiſſet, ne uerbulo quidem cũ illo cõmutant. Quid hic cõmemorẽ de ueſtibus Sybariticis,quibus parentes filios ſuos (nam de filiabus dicere nihil ad me) nõ ſecus ac puppas exornant. Et in huius rei luxu filijs ad improbitatẽ & libidinem, materiã & ignẽ non paruũ ſubdũt. Iã cũ uix tandẽ à bonis uiris perſuaſi parẽtes,filiũ in Academiã quandã p̃ceptoribus ad humanitatẽ informandũ cõmittunt, multis obteſtationibus cũ præceptoribus, uerbotenus agũt, ne filiũ omne quod ſibi cũq; libitum eſt,facere concedat. Et ſi minus morigerus futurus ſit,uerberibus eum cedat,inhortant. At cũ p̃ceptor intractabilẽ illũ Elephantẽ cicurandum ad ſe recepit,et aliqñ uerberibus in eũ animaduertit, atq; id parentes olfecerunt,mox aut ipſi adſunt,aut per ſuos miniſtros cũ p̃ceptorib. agi curant,ſe non mancipiũ eis domandũ cõcredidiſſe,ſed unicũ rerum omniũ ſuarum hęredẽ: proinde ſi illum diſcipulũ habere uelit,à uerberibus abſtineat.Id quod cũ improbus ille Cteſiphon audit, hui quantum animũ ad nulla non audenda ſibi ſumit. Itaq; ergo indies deterior

euadit,

euadit,dum in totum perditus,deploratior domum redeat,quàm abiuerit.Atq;,ut iam dixi,illa parentum indulgẽtia, unus eſt fons, ex quo hoc ſeculo corruptela & intractabilitas iuuentutis noſtræ manant. Deinde, non parum iuuenes hoc tempore à quibuſdam præceptoribus adeò peruicaces, adeò contumaces, adeò effrenes redduntur. Sunt enim in Academijs plerique, qui dum præceptorem aliquem pro ſuo officio, in diſcipulos nonnihil duros eſſe odorentur, illi diſcipulos adeuntes, Ecquid, clamitant, te tuo præceptori adeò obiurgandum,adeò uerberandum propinas? Ad me demigra, apud me omnia cum dicendi, tum faciendi licentia erit, modò mihi pecuniam numeres: dabitur tibi à me mutuo argentum, ut huc uel illuc comeſſatum eas. Tum non raro ad aures iuuenum occinunt illud Terentij: Liberalitate & pudore liberos retinere ſatius eſt, quàm metu.Cur igitur dicunt iſti,in tanto metu uiuere uis?Diſcipuli ut omnes mala obuijs, quod aiunt, manibus arripimus, oblata ſibi ad nequitiam tãta & tam oſtentata occaſione quo iure quaq; iniuria relicto ſuo uetere præceptore, ad illum nouũ morum corruptorẽ ſe conferunt.Iſtæ ſanè peſtes rerũ publicarum efficiunt, quòd hodie bona pars illorũ iuuenũ,qui in Aca demias ad cõparandum ingenij & morũ cultũ mittũtur,adeò præcipites in quoduis flagitio-

rum genus ruant. Illos ſanè impoſtores dicam, an corruptores iuuenũ publicis Academiarum legibus mulctatũ oportuit. Leges imperatoriæ pœnam ſtatuerunt ijs, qui ſeruũ alicuius corrũpunt. Merito igitur et pœna adficiẽdi ij, qui adoleſcẽtes auocãtes ad ſe pertractos miſere deprauant: nã quod homines impudentiſſimi clamitant, Liberalitate & pudore ſatius eſſe pueros retinere q̃ metu: uerũ quidẽ fateor, uerũ nebulones illi, nõ conſiderãt, non eodẽ ingenio adoleſcẽtes quoslibet p̃ditos exiſtere, proinde nec eadẽ ratione omnes tolli poſſe. Sunt qui ſuapte ſponte, quæ optima ſunt, faciãt, in quos ſi quis uerberibus animaduertere uellet, nõ minꝰ ſtulte ageret atq; auriga, qui equos citra calcaria ultro p̃currẽtes, calcaribus ad curſum incitare uelit. Sũt qui ſuapte q̃dẽ ſpõte ceſſatores ſunt egregij: cęterũ ſi à prçceptoribꝰ uerbis admoneãtur, pudore ſuffuſi, quoq̃ uolumꝰ ſtatim ſe inclinãt, & hos uerbis magis corrigendos, q̃ uerberibus ad honeſtatis ſtudia impellẽdos exiſtimo. Sunt uerò iuuenes adeò frõtis p̄frictę, ut nec pudore natiuo, nec à prçceptoribus obiurgati, id quod ſuarũ partiũ eſt, prçſtẽt. Sũt adeò duri, ut nullis uerbis molliri queãt, quos ſi quis liberalitate et pudore in officio continere uelit, nihilo plus agat, q̃ ſi agazo aſinũ ad clitellas ferendas, extimulare conet̃. In hoc ergo adoleſcentum genus uirgis animaduertendũ eſt, & faciendũ periculum,

lum,an metu tandē coacti, officiū ſuū facere ue lint:quòd ſi actū eſſe uidebitur,rus,ut inquit Fabius,ablegādi ſunt. Iā ſatis opinor liquet, q̃ toto, quod aiūt, cœlo iſti iuuenū corruptores errent,qui adoleſcētes quoslibet ex ſenis illius Terentiani ſentētia inſtituēdos eſſe cōtendunt. Iā ſatis opinor cōſtat, & iſtam impoſtorū turbam non parū in cauſa eſſe, quod iuuēt⁹ hoc noſtro ſeculo, adeò intollerabilis, adeò effrenata exiſtat.Poſtremo,illud uel multo maxime iuuētutē noſtrā tam intractabilē,tam immorigerā red dit,quod præceptores eā,uel nunq̃, uel admodum raro ex literis ſacris, quæ unæ mores cum omniū hominum,tū maxime iuuenū fingunt, quę aut Deo cordi, aut odio ſint, quę De⁹ à nobis poſtulet,quę in proximū collocāda charitatis ſint officia,admonēt. Proinde iuuēt⁹ noſtra cęca,omnia ſibi licere putās,in omne uitiorū genus trāſuorſum agitur. At uerò, cū hoc ultimū, uel multo maximū ſit,ob quod iuuenes hoc noſtro ſeculo,tā efferi ſint,ego cū diſcipulos nō parū multos inſtituēdos, et habuerim et habeā,officij mei eſſe duxi, meis in primis, deiñ uerò & alijs bonæ mentis iuuenibus, ut paruas,ita utiles & uiuēdi et mores corrigēdi, paręneſes perſcribere: an uel aliquos tandē in officio cōtinere poſſim:et an quoſdā, qui ab officio ſuo diſceſſerint, in uiā reducere queā. Tradidi uerò, ut et id iudicē, p̄cepta et pietatis,et ciuilitatis.Pietatis

quidem,dū quid iuuētus Deo debeat,quæ Deo arrideant,quæ Deo diſpliceant,oſtendo.Pietatis inquam præcepta trado, dū quæ iuuenis uitia fugere, & pietati aduerſa ſint ſcelera, quæ in proximū impendenda ſint charitatis ſtudia, & pietati cū primis amica ſint officia, cōmonſtro. Ciuilitatis uerò Parænefes obiter aſperſi,in quibus quæ cura ſit corporis ſuſcipienda, quid inter prandendū,quid inter cœnandū iuuenē deceat, doceo, dū quid in aliјs rerū functionibus dextre obeundis iuueni conueniat præſcribo. Enimuero, cū tu mi Matthia, is iuuenis ſis,qui & uitæ integritate, & morū candore facile aliјs ad recte uiuendū,& mores formandos, uiuum exemplū eſſe poſſis,& cū adeò luculēter,quæ in hoc libello pręcipiūtur amplexeris,quæ uetantur fugias, non male congruiturū ratus ſum,ſi hoc quicquid eſt libelli de moribus iuuentutis corrigendis cōſcripti, ſub tui nominis auſpicio in publicū emitterem. Quòd ſi forſitā libellus ille humilior uidebitur, q̄ qui tibi iuueni adeò et ſtemmatis & uirtutibus claro dedicetur. Cogitabis, amantes non tā munera,quàm animū illius qui largitur,ſpectare ſolere.At cū tu nō minus amore mei flagres, atq; ego tui flagro, hoc munuſculum re ipſa quidem paruū,at ſi animū conſideres, maximum boni æquiq; haud dubie feceris. Vale,Lipſiæ. Anno M. D. XXIX.

DE INSTI-

DE INSTITVENDA VITA, ET CORRIGENDIS MORIBVS IVuentutis Parænefes.

IVVENIS *in Academiã præceptori alicui creditus, omnes neruos intendat, ut duo illa aſſequatur. Vnũ, ut in* Eloquentiæ *ſtudio promoueat. At cũ eloquentiam dico, non inanem illum uerborum ſtrepitum,* Eloquentia. *non ambitioſum orationis faſtũ intelligo, ſed totã* Enciclopædiam*, id eſt, orbẽ illum artiũ optimarum comprehendo.* Enciclopædia. Ita *ſanè, ut iuuenis illa, quæ in quauis arte columnæ, & præcipua ſunt, imbibat. Qua de re in præſentia à me nihil dicetur. Tũ quod* Fabius Quint. ERASMVS *ille* ROTEROD. *hæc iuſtis uoluminib. tractarũt, à quibus aliquid de cõparandis ſtudijs iuuẽtutis ſcribere, eſt* Iliada *poſt* Homerũ *contexere.* Tum *quod noſtri inſtituti eſt oſtẽdere, quibuſnã moribus iuuentus perpolita eſſe debeat, et mores iuuenũ admodũ hoc præſertim ſeculo prauos & corruptos in melius inſtituere.* Et *illud alterũ eſt quod diſcipulus apud præ*

ceptorem

ceptorem diſcat, nimirum ut moribus probatior quàm aduolauit, domũ ad ſuos reuolet. Quæ duo Achillem *à* Phœnice *optimi præceptoris optimo exemplo, non parum fœliciter edoctum fuiſſe,* Homerus *libro* Iliados *nono teſtatur, dum* Phœnicem *ita ad* Achillem *uerba facere introducit:*

Τοὔνεκα μὲ προίηκε διδασκέμεναι τάδε πάντα

Μύθων τε ῥητῆρ' ἔμεναι, πρηκτῆρά τε ἔργων.

Quos uerſus ego ſic utcunq; uerto:

Huic me præmiſit te cuncta ut illa docerem

Cum bene dicendi uitæ quoq; noſcere normam.

Morum cura. *Et illa ſanè morum cura uel præcipua eſſe debet. Quid enim obſecro refert, iuuenẽ, quamuis omni diſciplinarum genere excultum exiſtere, ſi parũ Chriſtianus, parum ciuilibus moribus ſit præditus? Cum enim iuuenis uel hoc uno nomine præceptori ad bonas literas informandus detur, ut aut aliquando* Remp. *optimis moribus conſtituere, cõſilijs regere, prudẽtia conſeruare poßit: aut ſi hoc non contingat, ut nõ eſt cuiuis homini datum adire Corinthum, alia quadam ratione proximi cõmodis conſulere queat.* Meræ peſtes Reipubl. *erunt iuuenes, qui, utut in omni doctrinarũ genere excellant, uita omnibus flagitijs inquinatißima exiſtunt: qua non dici poteſt, quàm illis, quibus præſunt, officiant: cũ, ut* Plato *inquit, tales ferè ſunt ſubditi, quales ij, qui* Reipubl, *clauo admoti exiſtant.* Neq; *uerò*

uerò hic neceſſe eſt referre Antonios, Syllas, Marios, Catilinas, qui literis quidē omnibus ſeſe exornarant, ſed quia moribus non perinde probatis erāt præditi, Rem. Rom. nō parum uulnerarunt, Ciuium moribus non parum obfuerunt. Quod ſi non ciuiles magiſtratus gerere contingat, non poteſt tamen non nocere is, qui literas non cū morū integritate cōiunxerit. Quid enim magni Ludi Magiſter, quamuis literis ornatiſſimus, apud ſuos effecerit, ſi uita ſit ſpurciſſima præditus? Quid præceptor in publicis Academijs dignum laude in ſuæ fidei creditis diſcipulis egerit, niſi uitæ quoq; ſanctimoniā ſuos docuerit? Pater utut literatus ſit, Leonis (ut in prouerbio eſt) catulū educauerit, niſi moribus quoque ſuis ab omni parte integris, filio ad optimum uiuēdi iter præluxerit. Corrūpet pupillum tutor, ſi præter literas nihil Chriſtiano homine dignū in ſe oſtenderit. Eſt enim ut corporū, ita uitiorū animi contagio: nam ut cōuictor ſcabiem cōuictori facile adfricat, ita quoq; morū lues non difficulter in animū aliorum ſerpit. Et id omniū maxime accidit, ſi is qui animi uitijs laborat, nobis & amicis præcedat, et plus quàm nos ſapere & intelligere uideatur. Cuiuſmodi parētes noſtri ſunt, è quibus huius lucis uſurā accepimus. Cuiuſmodi præceptores animi parētes exiſtunt, quibus ad humanitatē informandi credūtur iuuenes, utriq; tales ferè formāt illi liberos, hi diſcipulos, quales

Vitiorum contagio.

les ipſi euaſerunt. Hinc *& illa paroemia uulgò iacta-tur,* Mali *corui malum ouum.* Nec *huc male quadrare uidetur illud* Horatianum:

Fortes creantur fortibus, & bonis
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam,
Doctrina ſed uim promouet inſitâ
Rectiq; cultus pectora roborant.

Sub hæc morum cognitio adeò neceſſaria eſt iuuenibus, ut ſine illis, eloquētia, Plinio *iuniore teſte, ægre diſcatur.* Cum Eloquentia Sapientiæ *ſoror eſſe & uelit, & debeat: prauos hominū animos, cum uelis tum remis, refugit.* Proinde, *uſu ipſo cōperimus, quàm rarò aliquid pretium operæ in eloquentiæ, germanæ τῆς σοφίας, ſtudio faciāt ij, qui morū ueluti* Megarenſium, *ut in prouerbio eſt, nullam rationē habent.* Et *ut aliquando uſuueniat, ut malis moribus imbutus aliquò tenus in illa copioſe loquēte ſapientia progrediatur, id ſanè tam eum ornat, quàm ſi quis optimū unguētum pixidi cœnoſæ infundat, aut precioſiſsimos uniones uaſculo limoſo inſerat.* Nā *quod* Deus Opt. Max. *iam olim* Ethnicos *quoſdam, ſceleratiſsimos etiam, ſapientiæ artibus perpoliuit, id ex ſingulari quadam* Dei *bonitate factū eſt: qui, ut de omnibus, ita & de* Ethnicis, *quamuis impuris, benemereri uoluit.* Cum *uerò morū optimo-*

Eloquentia Sapientiæ ſoror.

optimorũ cognitio,& honeſtæ dicam,an potius Chriſtianæ uitæ ratio,iuuentuti adeò utilis,adeò neceſſaria quoq; ſit, putaui officij mei eſſe uitæ Chriſtianæ iuxta morum corrigendorũ præcepta meis, qui mihi ad humanitatem informandi crediti ſunt,præſcribere. Faciam uerò id quàm poſſum paucißimis, ueluti digito cõmonſtraturus,ad quæ nam iuuentus uitam et mores componere debeat. Enimuero, ut iuuẽtus rectè & honeſte uiuat,ſic futurũ eſt,ſi quid penſi Deo,ſi quid penſi proximo ſuo perſoluere debeat, ſi quomodo corpus curandum, animus excolẽdus ſit, perſpecta habuerit. Porrò,quid & Deo & proximo iuuentus debeat,non aliunde rectius,quàm ex decem Dei Opt. Max. præceptis cognoſcet,quæ ſubijciemus,ut in illis ceu in ſpeculo,quæ optima uiuendi ratio ſit,perſpiciat.

PRAECEPTVM I.

Vni crede Deo.

Hoc eſt,ut Salomon in Gnomis ſuis interpretatur: Fide Deo toto corde,et prudentiæ tuæ ne innitare. Ne fide tua ſapientia. Time Deum,& recede à malo. Hic præcipitur iuuentuti, ut Deo fidat, Deum timeat, nec uelut ἄθεα, quoſuis Ethnicos turpiter uiuendo ſuperet. Docetur hic,ut à Deo proſperum ſtudiorum curſum petat: docetur iuuentus, ut ſe Deo totum, quanta quanta eſt, in manum, quod aiunt, det. Ita ſanè nihil aduerſi unquam ei oboriri poterit. Si enim Deus pro

nobis,

nobis, quis contra nos? inquit PAVLVS. Exigit ergo Deus hoc præcepto à iuuene, fiduciã, metũ, amorẽ, ſpẽ.

I I.

Non uſurpabis nomen Domini tui temere.

Hoc eſt, laudibus uehe & nomen, & gloriam Dei. Implora nomen Dei, cõfuge ad illud, uelut ad ſacram, ut dicunt, ancoram. Et ut Pſalmographus Pſalm. 49. præceptum hoc exponit: Immola Deo ſacrificium laudis, et redde altiſſimo uota tua. Et inuoca me in die tribulationis, & eruã te, & honorificabis me. Huc facit illud Iohelis tredecimo: Reddemus uitulos labiorũ noſtrorum. Porrò quid hic commemorem, quàm iuuentus nomen Dei temere uſurpet? Et ut alias nominis τοῦ θεοῦ καταχρήσεις omittam. Quid uerò referam de hoc, quod pleriq; nullum uerbũ ferè faciunt, quin Dei nomen admiſceant? Sunt qui adeò per nomen Dei iurare aſſueuerunt, ut illius deſueſcere ſit difficillimum. Verùm, quàm utriſq; uanus ille & temerarius nominis Domini uſus fraudi futurus ſit, Moſes ille nomotheta Exodi 20. indicat, dum inquit: Non uſurpabis nomen Dei tui fruſtra: nec enim inſontem habebit Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra. Tu audis, quod exemplum in illum futurũ ſit, qui nomine Dei fruſtra utatur. Audis Dominũ, eum non inſontem habiturum: hoc eſt, non impune illi futurũ, qui nomen

Nominis Dei abuſus.

nomen illud τρισμέγιστον *ore impuro temere prophanet.* Quod, *ſi, ut autor* Epiſtolæ *ad* Hebræos *ait, horrendum eſt incidere in manus* Dei *uiuentis: ſaxeus es, quiſquis nõ minis* Dei *deterritus à temeraria nominis diuini uſurpatione, uelis quod aiũt, equisq́; refugis.* Et *quid hic commemorem de illis nominis* CHRISTO *Seruatoris noſtri blaſphemis nebulonibus, qui ob rem, nec* τριχὸς ἀξίαν, *ut* Græci *dicunt;* CHRISTI *paßionem, ut alicui exitio ſit, imprecantur.* In *illos ſanè publicis legibus meritò animaduertendum eſſet.* Ecquid *enim capitalius cõmitti poßit, quàm paßionẽ* CHRISTI, *quæ nobis omnibus ſaluti fuit, quæ ut* Græcis *in* Prouerbio *eſt, Mare omniũ bonorum exiſtit, adeò ſceleſtis imprecationibus conſpurcari, deteſtari?* Capitale *eſt, ſi quis* Imperatorem *terrenũ maledictis adficiat.* Ecquanto *capitalius eſſe deberet, ſi quis* τὸν κύριον, *cui pater omnia dedit in manus,* Ioan. 13. *& cui data eſt poteſtas in cœlo & terra,* Matth. *ult. tantis probris adfecerit?* Et *ut maxime* Magiſtratus *ciuiles, in iſtos paßionis* CHRISTI *blaſphemos nõ animaduertant,* Deus *tamẽ ipſe id nunquam inultũ dimittet.* Sic *enim in primo* Regum *libro, capite ſecundo proditum eſt,* Quicunq; *honorificauerit me, glorificabo eum.* Qui *autem contemnent me, erunt ignobiles.*

Id eſt, ter maximum

Ne pilo dignam.

III.

Sabbata ſanctifica.

Hoc eſt, diebus feſtis ferias age. Et quãuis *hoc præceptum de Sabbatis, quæ Iudæis ſacra & fuerunt & ſunt, loquatur: tamẽ nos de omnibus diebus feſtis acci pere poſſumus, ſiue dies Sabbati, ſiue dies* Dominicus, *ſiue aliùs quiſpiam dies feſtus in hebdomade receptus ſit. Eſt ergo caput huius præcepti, ut dies feſtos ſanctificemus: hoc eſt, ſanctis ſtudijs cõſecremus: ſancta uerò ſtudia ſunt, precibus incumbere, cõcionibus uerbi diuini intereſſe, beneficia, quibus nos* Deus *immerentes per* CHRISTVM *ornauit, ornatq́; in animũ reuocare: illi beneficiorũ acceptorũ ergò nos gratos præbere.* Et *quid obſtat, quo minus hic recenſeã nobile illud dictum* Gregorij Nazian. *in ſermone de ferijs* Pentecoſtes: Ἑορτάζομεν οὖν ἡμεῖς ἀλλ' ὡς δοκεῖ τῷ πνεύματι, δοκεῖ δ' ἂν λέγοντές τι τῶν δεόντων ἢ πράττοντες, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἑορτάζειν ἡμῶν ψυχῇ τι θησαυρίσαι τῶν ἑστώτων καὶ κρατυμένων ἀλλὰ μὴ τῶν ὑποχωρούντων καὶ λυομένων καὶ μικρὰ σαινόντων τὴν αἴσθησιν. Q*uæ ſic tranſpono:* Et *nos feriamur, ſed ita, ut ſpiritui uidetur: uidetur uerò, ut aliquid honeſti et dicamus, et faciamus.* Et *hoc eſt noſtro, & ſic Chriſtianorũ more ferias agere:* Animæ *aliquid earum rerũ, quæ conſiſtunt, quæ durant cõgerere: ſed non occupari rebus tempori cedentibus, & fluxis, & parua quadam uoluptate ſenſui blandientibus. An non*

Sanctificare Sabbata quid.

uerò

uerò Theologus ille paucis uerbis, quibuſnam ſtudijs dies feſti traducēdi ſunt, docet? Vult, & id autore ſpiritu, ut ijs diebus quibus iuſtitiū indictū eſt, honeſta dicamus: hoc quid aliud eſt, quàm de rebus honeſtis ſermones cōſerere: de pietate, fide, ſpe, charitate? Nolo ue*rò, ut his de rebus iuuētus acriter digladietur: ſed alter alteri cedat, ſed præceptorū & aliorū, quibus ſacræ literæ perſpectæ ſunt, interpretationi, modò non* ἀλαο-σκοπία *ſit, palmam deferat.* Vult Gregorius, *ut diebus* Id eſt, irrita, uana, ſpeculatio. *feſtis, honeſtarū rerū functionibus diſtringamur.* Ec*quid uerò honeſtius facere poteſt iuuentus, q̃ ſi oret, ſacris interſit, cōcionibus adſit. In quibus hoc non parum cōmodi iuuentuti attulerit,* Nouū teſtamentum, Nouum teſtamentum. *uel ab* ERASMO *traductū, uel in ſua natiua lingua in manibus habere: & locos à cordatis concionatoribus citatos, requiſitos, in memoriæ theſaurum recondere: In memoriæ theſaurū reconditos, crebra uſurpatione in medium proferre.* Et quod τὸ κεφάλαιον *eſt, uitam* Id eſt, caput, præcipuum. *ad locos illos inſtituere. Sunt quidem hoc noſtro ſeculo iuuenes pleriq; de ſacris literis mire loquaces, ſed* εἴθε μὲν ὥσπερ τὴν γλῶσσαν εὔτροφον ἔχουσι καὶ δεινὴν ἐπιδεῖσθαι λόγοις εὐγενεστέροις τε καὶ δοκιμωτέροις οὕτω δὴ καὶ περὶ τὰς πράξεις ἠσχολοῦντο. Hoc *eſt, ſed utinam ut linguam quidem ualde uolubilem habent, & ad, de ſermonibus honeſtis & probatis, diſſerendum promptam, ſic & operibus uacarent. Sub hæc uult Gre-*

gorius ille,ut feſtis diebus bona, quæ nõ uetuſtatis iniuria corrumpuntur, paremus. Ecquæ illa ſunt? illa haud dubie,de quibus CHRISTVS *Matth.5. Primum quærite regnum Dei & iuſtitiam eius,& omnia adijcientur uobis.Hæc prolixius tracto, quod ſciam iuuentutem nulla omnino cura orationis,ſacrarũ concionũ, & aliorum ſtudiorũ, quæ diebus feſtis cõgruunt, diſtorqueri.Immo putant iuuenes,illos dies otio & ignauiæ datos,proinde nullo tempore magis prodeambulant,perpotant,quàm quo ab Eccleſia ferijs indictis à laboribus externis ſuperſedetur.Sed ex illis quæ retuli, iuuentus, opinor, quibus rebus dies feſti dedicari debeant,liquido intelliget.*

IIII.

Honora patrem & matrem,ut bene ſit tibi, & longæuus ſis ſuper terram.

Id eſt,parentibus obtempera, illos cole,metue,illis pro re ſuccurre, coram illis caput aperi, adſurge, ſine illos priores partes habere, obedi illis in omnibus. Sic enim PAVLVS *ad Colloſ. 3. inquit: Filij,obedite parẽtibus in omnibus,hoc enim placet Deo. Porrò,quod in præcepto additur, Si uis longæuus eſſe ſuper terrã,* θελκτήριον *ueluti eſt, quo iuuentus ad honorem parentibus habendũ allicitur. Cum enim iuuentus ferè uitæ amore flagret, Deus hoc præcepto uitam longæuam pollicetur,ſi ergà parẽtes,pro eo,ac decet,adfecti fuerint,*

Id eſt, blandimentum

rint. Vnde et Homerus *Ethnicus lib.* Iliados. Δ. *ſcribit:*

Οὐδὲ τοκεῦσι.

Θρέπτα φίλοις ἀπέδωκε μινυνθάδιος δέ οἱ αἰὼν.

Hoc eſt, neq; parentibus præmia nutricationis rependit, breue ei æuũ erat. Hinc Salomon, *ut ſacra prophanis miſceam, inquit, Oculum qui patrem faſtidit, et matris imperium contemnit, corui iuxta flumen effodient, & uorabunt aquilæ.* Huc *refer illas nobiles ueterum* Sapientum *Gnomas, quibus iuuentutem ad parentibus obtemperandũ adeò diligẽter cohortati ſunt. Cuiuſmodi eſt illud* Pythagoræ, τοὺς δὲ γονεῖς τίμα. *Id eſt, parentes honora. Cuiuſmodi eſt* et *illud, neſcio quo autore profectum:* Prouer. 30.

Βούλου γονεῖς πρὸ παντὸς ἐν τιμαῖς ἔχειν.

Γονεῖς δὲ τίμα καὶ φίλους εὐεργέτει.

Ἐλπίζε τιμῶν τοὺς γονεῖς πράξειν καλῶς.

Θεοὶ μέγιστοι τοῖς φρονοῦσιν οἱ γονεῖς.

Ἱκανῶς βιώσεις γηροβοσκῶν τοὺς γονεῖς.

Νόμιζε αὐτῷ τοὺς γονεῖς εἶναι θεούς.

Id eſt, Velis parẽtes ante omnia in honore habere.
Parentes quidem honora, & de amicis bene merere.
Spera ſi honore adficis parẽtes, te facturũ eſſe honeſte,
Dij maximi ſunt, ijs qui ſapiunt parentes.
Commodò uiues, ſi parentes ſenio confectos nutrias.
Exiſtima tibi ipſi parentes Deûm loco exiſtere.

Huc facit illud Ciceronis *lib.* Offic. 1. *In ipſa autem*

communitate ſunt gradus officiorum, ex quibus quid cuiq; præſtet, intelligi poßit. Et prima *Dijs immortalibus, ſecunda patriæ, tertia parentibus, deinceps gradatim reliqua cæteris debeantur.* Ad *hæc, ut iuuentus parentibus obtemperet, illos uicißim ſi uſus popoſcerit, alat, & bruta animantia eã extimulent.* Nam Plinius ita de Ciconijs ſcribit: *Ciconiæ nidos eoſdem repetunt, genitorũ ſenectam inuicem educant.* Et de gliribus *quoq; ita ait:* Glires *genitores ſuos feſſos ſenecta alunt, inſigni pietate.* Cæterum *hoc præceptum non tantum à iuuentute exigit, ut parentibus, ex quibus lucis huius primordia ſumpſit, honorẽ habeat: ſed etiam* Magiſtratibus *obediat, illos colat, metuat.* Nam *& illi parentum numero ſunt, ut qui nõ ſecus atq; parentes, ut res & publicæ, & priuatæ ſingulorum in tuto collocentur, ſedulò proſpiciunt.* Huc *refer illud* PAVLI *ad* Rom. 13. *Omnis anima poteſtatibus excellentibus ſubdita ſit, &c.* Huc *facit illud ex* Epiſtola PETRI *priore, capite ſecundo:* Proinde *ſubditi eſtote* πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει. *Exigit hoc præceptum, ut iuuentus uiros maiores natu, honoret, ueneretur, amet, obſeruet.* Vnde PAVLVS *in* Epiſtola *ad* Timoth. *priore, capite quinto:* Seniorem *ne ſæuius obiurges, ſed adhortare ut patrem.* Et Cicero Ethnicus *lib. Offi. 1. inquit:* Eſt *igitur adoleſcentis maiores natu uereri, ineuntis enim ætatis inſcitia ſecũ conſtituenda et regenda, prudentia*

Lib. 10. cap. 23.

Magiſtratibus obediendum.

Id eſt, omni creaturæ humanæ

Maiores natu.

dentia eſt. Huc facit & illud Iuuenalis Satyra. 13.

Improbitas illo fuit admirabilis æuo
Credebant hoc grande nephas & morte piandum.
Si iuuenis uetulo non aſſurrexerit, & ſi
Barbato cuicunq; puer licet ipſe uideret
Plura domi farra, & maiores glandis aceruos.
Tam uenerabile erat præcedere quatuor annis.

Sub hæc iuuētus in hoc præcepto quarto docetur, ut præceptoribus, animorū (ut Fabius inquit) parentibus, quibus ad bonas literas informanda credita eſt, honorē tribuat: illos colat, metuat. Nam ſi carnales parentes, qui liberis de uictu proſpiciāt, honorādi ſunt: meritò & præceptores honorantur, qui de animi diſcipulorū pabulo interdiu noctuq; diſtorquētur. Si parentibus corporis honor debetur, quod in lucē liberos ediderint: meritò & honor præceptoribus debetur, ut qui id quod parentes progenuerūt, honeſtis & moribus, & literis formāt, ne beſtiæ magis quàm hominis ſimile exiſtat. Celebres enim ſunt illi uerſiculi poëtæ: Præceptores.

Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura eſt
Pectora molleſcunt, aſperitasq; fugit.
Adde quod ingenuas didiciſſe fideliter artes
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

Honorandi ſunt parētes, quod infantiæ noſtræ moleſtiam pertulerint: honorātur & meritò præceptores, qui in animo rudi diſcipulorū erudiendo, IESV

bone, quantum moleſtiæ, quantum laboris deuorant: honore adficiendi ſunt parentes, quod uitæ noſtræ au-tores ſunt: honore adficientur & præceptores, qui uitam à parẽtibus acceptam, ita inſtituunt, ut & nobis ornamento, et alijs uſui eſſe poßit. Ideo *uerò nos* Deus *uita potiri patitur, ut uita noſtra aliorum cõparemus cõmoda. Iam uerò cũ non aliter ſit atq; dixi, iuuentus certò animũ ſuum inducat credere, quòd ut* Dominus ὁ παντοκράτωρ *ut puto, eum, qui, ut* Salomon *inquit, patrem adfligit, id eſt, nõ honorat, perſecuturus ſit.* Exẽ*plum habes in* Abſolone, *ita quoq; non parſurus ſit ei, qui parentem animi, hoc eſt, præceptorem adfligit, id eſt, nullo honore dignetur.* Quid *ego hic exempla uetera cõmemorem? cum nuſquam non exempla uel hodie obuiæ ſint.* Videmus *enim iſtos præceptorum uituperones & famæ, & rei familiaris naufragium incidere: uidemus pleroſq; mala morte citius opinione occumbere: uidemus iſtos ita ab alijs uituperari, contemni, ignominia adfici, ut præceptores uituperarunt, contempſerunt, ignominia adfecerunt.* Cũ *ſi qui iſtorum contemptorũ, animi parentum liberos ſuſtollant, eos erga ſe experiuntur, quales olim ipſi erga præceptores fuerint.* Et *ſunt quidem hæc mala, quæ retuli* πρόσκαιρα, *ſed nulli dubiũ ſit,* Deũ *quoq; in futuro ſeculo, illam* τὴν ἀπείθειαν, *illam rebellionẽ diſcipulorum aduerſus præceptores impunitam nõ dimiſſurum.* Et

[margin: …d eſt, omnipotens]

[margin: Id eſt, ad tempus durantia. id eſt, inobedientiam]

ut iuuen-

ut iuuentus propenſioribus animis parentes,tam corporis quàm animi obſeruet, moueat eam exemplum CHRISTI: qui,ut Lucas ſcribit,deſcendit cũ parentibus,et erat ſubditus illis. Moueant eã exempla Ethnicorum,qui adeò pij,adeò religioſi in ſuos præceptores extiterũt.Et ut ex omnibus unũ adferant, non obſcurum eſt ex Homero,quàm Achilles ἕρκος ἀχαιῶν Phœnicem præceptorem, & antehac & legatum ad ſe ab Agamemnone miſſum,præ cæteris honorifice tractarit.Nec clam eſſe arbitror,quàm Phylliridẽ,cui ut cytharæ pulſandæ artem diſceret, commiſſus erat,Achilles obſeruarit,coluerit,metuerit.Sic enim de illo inquit poëta Elegiographus: Id eſt, munimentum Græcorum

Phyllirides puerum cytharæ præfecit Achillem
Atq; animos molli contudit arte feros.
Qui toties ſocios,toties exterruit hoſtes,
Dicitur annoſum pertimuiſſe ſenem.
Quas Hector ſenſurus erat poſcente magiſtro
Verberibus iuſſas præbuit ille manus.

De illo & Iuuen.Saty.7.ſcribit:

Qui præceptorem ſancti uoluere parentis
Eſſe loco:metuens uirgæ cum grandis Achilles
Cantabat patrijs in montibus, &c.

Iam ſi Achilles rex tantus, Phœnicẽ præceptorem ſuum adeò honorauit, adeò coluit: quantum obſecro dedecus eſt iuueni, cũ Achille ne tantulũ quidem com-

parando, ſe aduerſus præceptorem ſuũ tam honorificum, tam irreligioſum præbere? Si fecit rex ille Ethnicus, *quantò magis faciet iuuenis plebeius.* Et *ut maxime quis patricius ſit, cõmunibus tamẽ baptiſmi ſacris inauguratus eſt, quæ ei aurem, ut in* Prouerbio *eſt, uellent, ut præceptori honorem habeat. Achilles* Ethnicus *etiam Cytharœdum metuit, obſeruauit.* Et *iuuenis Chriſtianus præceptorem ſuum qui docet eum:*

μύθων τε ῥητῆρ' ἔμμεναι πρηκτῆρά τε ἔργων.

Hoc eſt,

Et *bene dicendi & uiuendi noſcere normam:*

non metuet? non obſeruabit?

Verg. 2. Georg. *Sed nos immenſum ſpacijs confecimus æquor*
Et *iam tempus equũm ſpumantia ſoluere colla.*

V.

Ne occidas.

Hoc *eſt, neminem manu occide, nemini inuide, neminem uerbis probroſis inceſſe, nemini ſuccẽſe.* Nam *ſic hoc præceptũ ipſe* CHRISTVS Matth. 5. *exponit, Audiſtis quod dictum ſit ueteribus, non occides: quiſquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio.* At *ego dico uobis, quiſquis iraſcitur fratri ſuo temere, obnoxius erit iudicio.* Q*uicunq; uerò dixerit fratri ſuo* Racha, *obnoxius erit concilio.* Q*uiſquis uerò dixerit fatue, obnoxius erit gehennæ incẽdio.* Exigit *ergo hic à iuuentute* Deus, *ne homicidiũ perpetret, ut quod* Deus

non

non unquam inultum patietur. Exemplum habes in *Cham, Gen.* 4. Exigit, *ut irã frenet. Vnde ad Eph.* 4. *inquit* PAVLVS: *Iraſcimini, et ne peccetis: Sol nõ occidat ſuper irã ueſtrã*. Et *ut prophana ſacris admiſceã, Poëta quoq; inquit:*

Vince animos iramq; tuam qui cætera uincis.

Et *rurſus:*

Pertinet ad faciem rabidos compeſcere mores
Candida pax homines, trux decet ira feras.

V I.

Non ſis adulter.

Id eſt, Tu quantus quantus es, & corpore & animo, ne adulterio te conſpurca: ne corpus libidinibus æſtuet, ne mens cupiditatibus uenereis ardeat, oculos, manus cõprime. Nam ſic CHRISTVS *Matth.* 5. *præceptum hoc exponit, Audiſtis, quod dictũ fuerit antiquis, non cõmittes adulteriũ: at ego dico uobis, quod quicunq; aſpexerit uxorẽ alterius ad cõcupiſcendum eam, iam adulteriũ cum ea cõmiſit in corde ſuo.* Atq; *hic audit iuuentus,* Deũ *ſummam caſtimoniã exigere. Audit libidinem omnẽ, ſiue illa adulterio, ſiue ſcortatione fiat, prohiberi.* Et *ut de ſcortatione pauca dicam, hac ſanè nulla maior, nulla turpior peſtis homini accidere poteſt, ut quæ totũ hominem adeò cõmutat, ut nõ cognoſcas eundẽ eſſe.* Teſtis *eſt* Dauid, *quo nemo magis maſculus, nemo* cordatior erat: *at is, ubi turpiſſimæ* De ſcortatione.

libidinis

libidinis æſtu exardet, adeò ſui diſsimilis euadit, ut uere de illo, uerbis pauculis cõmutatis dicere poſſes, & quantum mutatus ab illo es Dauide: *uſqueadeo uerũ illud* Ozeæ 4. Fornicatio, *& uinum, & ebrietas, auferunt cor.* Accedit huc quod cum Deus Opt. Max. *præcipiat, ut corpori noſtro ſuum honorem, qui eſt* ὁ ἁγιασμός, *ut* Paulus *inquit, & puritas indelibatum ſeruemus.* Is *qui ſcortatur, in corpus ſuum peccat,* 1. *ad* Corinth. 6. *hoc eſt, corpus illo ſuo honore fraudat.* Quid *uerò commemorem, quantum* τὴν δάθον *(ut in* Græcorum *prouerbio eſt) malorũ ſcortatio cũ omnis generis, tum liberalibus artibus addictæ, iuuentuti adportet: nimirum patrimonij profuſionẽ, famæ diſpendium, uiriũ corporis eneruationẽ, innumera morborum agmina, morbum regiũ, quem pleriq;* Gallicum *adpellant, morbũ teſticularem,* φθίσιν: *non raro enim compertum eſt iuuenes non parum multos, qui ſe ſcortationi dederant, acceptis ab amicis, imò inimicis potius philtris, contabuiſſe.* Taceo, quod nil *ſcortationi, cum literis cõmercij ſit, id quod etiam poëtæ miri rerum omniũ adumbratores in hoc deſignarunt, dum et* Palladem *è cerebro* Iouis *natã, et* Muſas *uirgines eſſe, confinxerũt.* Quod *ſi hæc quæ cõmemoraui, iuuenem à ſcortationis ſtudio non abſterreant.* Abſterreat illud *quod* Deus *non ullum ferè peccatum grauius puniat, quàm ſcortationem.* Quid obſecro Sodomam & Go-

morram

[Margin notes:]
[...]eſt, ſancti[...]atio
τὴν δάθον. Vide Eraſ. [...]ouerb. Da[...]us bonorũ.
[...]ortationi [...]hil cum li[...]is.
[...]ortationis [...]nitio.
Gene. 19.

morram urbes florentiſſimas adeò in cinerẽ redegit, ut ne ruina quidem ſuperſit? quid illarum urbium incolas, æternis cruciatibus deſtinauit? ſcortatio & ſtuprum.Sic enim, inquit Iudas *in* Epiſtola *ſua:Sicut Sodoma &* Gomorra, *& ijs finitimæ ciuitates, quæ ad conſimilem modũ cum illis ſtupris inquinatæ fuerãt, propoſito ſunt exemplo ignis æterni pœnã ſuſtinentes.Cur uerò* Dominus *uiginti tria milia hominum ex populo* Iſraëlitico, *uno die occidit? ſcortationis ſtupri ergò.Sic certe* PAVLVS *in* Epiſtola *ad* Corinth.*priore,cap.*14.*inquit:* Neque *ſtupris inquinemur, ſicut quidam illorũ ſtupris polluti ſunt, & cõciderunt uno die uiginti tria milia. Abſterreant iuuentutẽ à ſcortatione ſcripturæ ſacræ, quæ tam crebro & prohibẽt, et pœnam huic libidini propoſitã certo adfirmãt.* PAVLVS 1. *ad* Corinth.6 .*Fugite ſcortationẽ,inquit.*Et *ad* Theſſal.4.*Hæc eſt uoluntas* Dei*(arrigat aures iuuẽtus) ſanctificatio ueſtra, ut abſtineatis à ſcortatione, et ſciat unuſquiſq; ueſtrũ, ſuum uas poßidere cũ ſanctificatione & honore, non cum adfectu concupiſcentiæ, quemadmodũ et gentes, quæ nõ nouerant* Deũ. *Salomon cap.*5. Stillans *fauus eſt ſcorti os: & mollius eſt* ꝙ *oleum collum eius: uerùm poſtrema amara ſunt uelut abſynthium, & acuta ceu gladius: proinde fili auſculta mihi, nec à ſermone meo diſcede, uiã eius procul fugito, nec accede ad fores ædium eius.*Porrò,*pœnam propo-*

ſitam

ſitam oſtendit PAVLVS ad Corinth. 6. Neq; ſcortatores, neq; adulteri, regni hæreditatē accipiēt. O ſcelus abominãdũ, ô ſcelus iuueni, cũ remis tũ uelis fugiendum. Audis ſcortatores regni æterni hæreditate priuari: hoc eſt, perpetuis inferni tenebris addici. I nunc & ſcortare. At inquiet aliquis, quinã hoc malũ tãdeteſtabile fugere poſſum? Audi, ut fugias, hoc primũ remediũ erit, ſi à CHRISTO Opt. Max. quotidie intimis precibus cõtenderis, ut pudicitiæ tuæ florē illibatum conſeruet: ſi CHRISTVM ex toto pectore rogaueris, ut te à turpiſſimo libidinis incendio liberet, tum ſanè CHRISTVS, ut eſt erga pudicos animo propenſiſſimo, in te efficiet, ut nullo prorſus ſcortationis ardore inflãmeris. Audi obſecro, quid dicat Salomon cap. 2. Eripiet item ſapiẽtia (id eſt, CHRISTVS qui eſt ſapientia à Deo, prima Corinth. 2.) à muliere aliena, quæ te blãditijs uẽditat, et relicto priſtino marito, pacti diuini obliuiſcitur. Vt ſcortationē effugias, & illud effecerit, ſi otiũ, ut omniũ malorũ, ita unicũ ſcortationis ſeminarium fugeris, noti ſunt iſti uerſiculi Poëtæ:

Quo pacto ſcortationem effugere poterimus.

Precibus ad Deum.

Fuga otij.

Otia ſi tollas, periere cupidinis arcus,
  Contemptæq; iacent & ſine luce faces.
Quæritur Aegyſtus quare ſit factus adulter?
  In promptu cauſa eſt, deſidioſus erat.
Quàm platanus riuo gaudet, quàm populus unda,
  Et quàm limoſa canna paluſtris humo:

Tam

Tam Venus otia amat: finem qui quæris amori,
(Cedit amor rebus) res age, tutus eris.

Eſt & celebris uox ſenis illius Terentiani cõquerentis de amoribus filij. Ex nulla alia re iſtud, niſi ex nimio otio uenit. Tũ ſi ab hoc malo immunis eſſe uis, illorũ cõtubernia cane peius et angue odi, qui in ſcortis male audiũt: ut enim corporis, ita et animi uitia contagio ſerpunt in uicinũ. Vnde illud Senecæ in lib. de ira tertio, quod utinã iuuenes nõ legerent ſolũ, uerũ etiam mentibus inſculperent: Sumũtur, inquit, à cõuerſantibus mores. Et ut quædã in cõtactis corpore uitia tranſiliunt, ita animus ſua mala proximis tradit. Ebrioſus conuictores in amorẽ uini traxit. Impudicorũ cœtus fortemq; et ſi liceat uirũ emollit. Porrò nec illud parũ ad uitãdũ hoc ſcelus fecerit, ſi proſpexeris, ne te illis adiũgas, qui nil niſi de ſcortatione, de ſtupris blatterãt.

Fuga impudicorum.

φθείρουσιν ἤθη χρῆσθ' ὁμιλίαι κακαί. *Id eſt,*
Corrumpunt bonos mores colloquia praua.

1.Cor.15.

Quem uerſum & apoſtolus PAVLVS *priori ad Corinth. Epiſtolæ inſerere dignatus eſt. Deniq; ſi ſcortari noles, occaſionẽ ſcortandi fugito. Proinde* PAVLVS *dicit* φεύγετε τὴν πορνείαν. *Id eſt, Fugite ſcortationem. Ecce fugã, et hoc malũ à nobis propulſare, admonere uult. Exemplũ eſt nobis Ioſeph, qui ne turpi amore uxoris Pharaonis accẽderetur, eam quoad eius fieri poterat, fugiebat. Flãma, inquit Comicus quidam,*

Occaſio ſcortãdi fugiẽda.

fumo

fumo proxima eſt. Si libidinis flamma inflammari nõ uis, & loca & homines fuge, à quibus ad hoc uitij incitari potes. Proverb. 6. *Nã ut Salomõ inquit, ut fieri nequit, quoniam adurat ueſtem, quisq; ignem in ſinu fouerit: & pedes haud dubie læſerit, quiſquis ſupra carbones inceſſerit.* Ita, *quiſquis ad alterius uxorẽ adceſſerit, quiſquis attigerit, feret infortunium.* Et quod penè præterieram: *à ſcortatione alienus eſſe uis, cura ut immodeſtam & uini, & cereuiſiæ ingurgitationem, id eſt, ebrietatem uites.* Ebrietas uitanda. Notum eſt illud Valerij:

Venter uino æſtuans facile in libidinem deſpumat.

Notum eſt illud poëtæ:

Vina parant animos Veneri.

Et hæc quidem, *quæ hactenus dixi, ad ſcortationẽ pertinẽt: quid uerò de adulterio dicam? quod ut à ſcortatione nõnihil diuerſum eſt, ita nõ minus malorũ inuehit, non minus* Deo *aduerſum exiſtit, non minus pœnæ homini creat.* Dicit enim PAVLVS: *Neq; ſcortatores, neq; adulteri regni hæreditatem accipient: ſed de hoc aliâs.* De adulterio. In *præſentia ſatis ſit iuuentuti cõmonſtraſſe, quàm turpis, quàm omnibus malis referta, quàm* Deo *odioſa res ſit ſcortatio, ſatis eſt me oſtendiſſe, malum hoc diuina gratia et alijs honeſtis functionibus expugnari poſſe.* Faxit CHRISTVS, *ut hoc ſcelus quàm eſt deteſtabile, tam iuuentuti exoſum reddatur.* Amen.

Non

VII.

Non furtum facias.

Hoc eſt, bene merere de proximo tuo, illius bona ne cõpila, ab uſuris illicitis tibi tempera. Huc facit illud PAVLI: *Qui furatur, non amplius furetur, magis autem operetur, laborando manibus quod bonum eſt, ut poßit impartire ei, qui opus habuerit.* Ad Ephes. 4

VIII.

Non loquaris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

Hoc eſt, neminem falſo teſtimonio opprime: ne in teſtem uocatus, cõtra proximum circumueni, claram proximi tui famam ne obſcura, ne obtrectationibus, ne calumnijs indulgeto. Hic exigit à iuuentute Deus, *ut ueritatis amore teneatur, mendacij odio capiatur.* Sic *enim* PAVLVS: *Quapropter, depoſito mẽdacio, loquamini ueritatẽ quiſq; proximo ſuo, quoniam ſumus inuicem membra.* Hic exigit Deus, *ut iuuentus uitium illud proximo obtrectãdi, uel clam, uel aperte, hoc ſeculo proh dolor adeò uulgatũ in omnibus circulis, conuiuijs, prandijs, cœnis fugiat.* Id quod ut iuuẽtus faciat *præter edictũ* Dei, *etiã illud ab ea impetrauerit, quod in proximo nihil damnare, nihil maledica lingua percerpere poteſt, quin illum, qui proximũ ita labi, ita errare patitur, damnet, lingua petulãti inceſſat: damnas illum, quod nõ inſigniter doctus eſt: ſed heus tu an non* Ephes. 4. Obtrectatio.

t damnan-

damnando proximũ, damnas Deum, qui pro ſuo conſilio, unicuiq; impartit id quod uult? Obtrectas huic quod iam hic, iam alibi lapſus ſit, at illa obtrectatione inſultas Deo, cui ſtat quilibet & cadit, ut PAVLVS

Rom. 14. ad Romanos ſcribit: Obtrectas huic, quod non opibus abundet: obtrectas igitur & Deo, à quo paupertas proficiſcitur. Eccleſiaſtici undecimo: Bona & mala, uita & mors, paupertas & honeſtas, à Deo ſunt. Breuiter, quid de ullo homine male prædicare potes? quin male prædicãdo de homine, & de Deo omniũ rerum autore prædices? Quid, quod cum nemo, ut Poëta ille Ethnicus inquit, ſine uitijs naſcatur: qua nam fronte proximo obtrectare audes, qui in te tã multa obtrectationi, ſi ea licita eſſet, expoſita oſtentas? Inſanũ putas, ſi claudus loripedem derideat, de illo male prædicet. Cur nõ etiam inſanũ putes, ſi tu eiuſdẽ, quod aiũt, cum proximo monetæ, in proximo tuo inſectãdo, tam ridicule, tam uirulente declamas. Accedit huc, quod iuuentutem uel cum primis ab obtrectandi ſtudio abſtrahat, nempe quod ſacræ literæ, hoc uitiũ adeò execrantur, adeò deteſtantur, adeò interdicunt, Leuitici nono inquit Dominus: Non eris criminator, nec ſuſurro in populis. Prouerbiorũ uigeſimoquarto: Cogitatio ſtulti, peccatum eſt, & abominatio hominum detractor.

Impios detractores. PAVLVS ad Ro. primo: Inter τὺς ἀσεβεῖς καταλάλους, id eſt, obtrectatores quoq; numerat. Deniq; ab hoc uitio

tio iuuentutem abſterreat, quod Deus obtrectandi ſtudium grauiſsime puniat. Cuius exemplum in hiſtoria Suſannæ, Danielis 13. *memoriæ proditum eſt.*

IX. ET X.

Non concupiſces ~~uxorē~~ proximi: non deſiderabis uxorem proximi, nō ſeruum, nō ancillam, non bouē, non aſinum, non omnia, quæ illius ſunt.

Hoc eſt, ne bonorū proximi tui cupiditate flagres, ne opta tibi bene eſſe, etiamſi proximo ſit male: ne inuide proximo et honeſtā, et pudicam uxorē, bene educatos liberos: fidelē & ſedulam familiā, & ut συντόμως *dicam, præceptū hoc exigit, ne quis cupiat omnia ſibi ad nutū fluere, etiamſi proximus extrema paupertate diſtorqueatur.* Neq; *uerò Chriſtianum eſt, quod impius ille apud* Terent. *gannit:* Omnes *ſibi melius eſſe malunt, quàm alteri: imò omnes alteri melius eſſe maluerunt, quàm ſibi.* Charitas *enim Chriſtiana nō quærit quæ ſua ſunt, ſed quæ aliorū, prima ad Corinth.* 13.

Id eſt, breuiter.

PERORATIO.

EX *his decem præceptis, opinor, iuuētus didicit, quid nam* Deo, *quid nam proximo debeat.* Debet *uerò* Deo, *fidem, ſpem charitatē, religioſam nominis eius uſurpationē,* Sabbatorū *eius ſanctificationem.* Proximo *debet charitatem, quæ eſt totius legis* ἀνακεφαλαίωσις. *Iam, ut mea refert ſententia, iuuentus*

Id eſt, recapitulatio.

tenet, quæ uita Deo cordi, quæ odio ſit: qui mores Chriſtianum redoleant, qui paganũ reſipiant. Cæterũ cum Deus Opt. Max. hominem ex corpore & animo conſtituerit, me pretiũ operæ facturũ reor, ſi id quod etiã in principio recepi, paucula quædã præcepta de cura, tam corporis quàm animi, præſcripſero. Tum nec abs re erit, ſi & in pleriſq; alijs rebus, quid dignũ ſit, iuuenibus oſtendero. Enimuero cũ corpus certis partibus cõſtet, quàm poteſt fieri breuiſſime, curã τῶν πρεπούσων *partium corporis, non omniũ quidem, ſed præcipuarum, commonſtrabo. Et primũ omnium, qualis cura totius corporis iuuenem deceat. Ouidius his uerſiculis, ut eruditiſſime, ita breuiſſime complexus eſt:*

Id eſt, decentem.

Mundiciæ placeant, fuſcentur corpora campo,
Sit bene conueniens, & ſine labe toga.
Linguaq; nec rigeat, careant rubigine dentes,
Nec uagus in laxa pes tibi pelle natet.
Nec male deformet rigidos tonſura capillos,
Sit coma, ſit docta barba reſecta manu.
Et nihil emineant, & ſint ſine ſordibus ungues,
Inq; caua nullus ſtet tibi nare pilus.
Nec male odorati ſit triſtis anhelitus oris,
Nec lædat nares uirq; paterq; gregis.
Quam ſæpe admonui ne trux caper iret in alas.
Quid ſi præcipiam ne fuſcet inertia dentes,
Oraq; ſuſcepta mane lauentur aqua.

VT OCVLIS VTI IVVEnis debeat.

Ne paſsim, ut Salomon inquit, uagentur oculi, ſed recte te præcurrant.

QVALIS CVRA MANVVM iuueni habenda.

Manus ſordibus careant. Et, ut Poëta dixit:
Et nihil emineant, & ſint ſine ſordibus ungues.

Dum iuuenis cum uiro aliquo graui colloquitur, manus compoſitas habeat, nec ut ruſticis ferè in more eſt, inter colloquia aut manibus geſticuletur, aut è mitra plumas, ſi quæ inſederint, carpat.

QVAE PEDVM CVRA IVuenem deceat.

Inter colloquendum iuuenis pedes cõiunctos habeat, nec more ebriorũ huc illuc uacillet, id quod moniturus non eram, niſi & id iuueni ornamento eſſe, ſatis certo ſcirẽ. Aliorum membrorũ τὸ πρέπον & curam, in [Id eſt, decentiam.] *præſentia nõ referam, tũ quod infiniti laboris futurũ eſt, tũ quod membrorũ primariorũ curã τοῦ νεανίου ἀξίαν* [Id eſt, adoleſcente dignã.] *oſtendiſſe, ſatis duco. Cum uerò & non parũ referat, quonam inceſſu utatur, & de illo pauca ſubijciam.*

INCESSVS IVVENE dignus quis.

Rectà incede, & uiæ tuæ rectæ ſint, nec declina ad dextram nec ſiniſtram, deflecte à malo, hæc Salomon.

Cur enim nõ ex illo potius quàm alio ſcriptore, iuuentutis mores formem? ut qui ſpiritu Dei adflatus, Gnomas Chriſtianæ iuuẽtuti ſemper in ſinu geſtãdas, imò ediſcendas potius ædidit. Huc refer & illud Ciceronis ex lib. *Officiorũ primo: Cauendum eſt aũt ne aut tarditatibus utamur ingreſſu mollioribus, ut ſimiles pomparum ferculis eſſe uideamur: aut in feſtinationibus ſuſcipiamus nimias celeritates, quæ cũ fiunt, anhelitus mouentur, uultus mutantur, ora torquentur.* Ex quibus *magna ſignificatio fit non adeſſe conſtantiam.*

QVALIS CVLTVS IVXTA VEſtitus corporis iuuenem ornet.

Cũ nõ parũ referat qui cultu, periter et ueſtitu corporis iuuenis utatur, libet & de utroq; pauca ſubijcere:

Sint procul à nobis iuuenes ut fœmina compti,
Fine coli modico, forma uirilis amat
Forma uiros neglecta decet.

De ueſtitu iuuentutis nõ eſt quod multa præcipiã, cũ tot ferè genera ueſtitus ſint, quot rationes exiſtant, proinde hoc admonuiſſe ſatis ſit, ut iuuenis ueſtitu ſe digno ornet. Et hoc unũ cum primis curet, ut membra uirilia obtecta, & ab hominum obtutibus remota ſint: quæ enim, inquit Cicero in lib. Officiorum primo, natura occultauit, eadem omnes qui ſana mente ſunt, remouẽt ab oculis, ipſiq; neceſsitati dant operã, ut quàm occultiſsime pareãt. Hæc ille, Sed quid hodie proh pudor

dor ſit? Ecce, iuuenes perfricta fronte, coràm honeſtiſſimis puellis, coràm integerrimis matronis, coràm ipſis etiam præceptoribus, membra illa uirilia impudentiſſime oſtentant. Et ubi *à præceptore admonētur, ut illa obtegant, neſcio quot paralyſes ei imprecātur: in hos ſanè Cynædos, Academiarum moderatores, uel grauiſſime animaduertere deberent.* Indignū *enim eſt iuuentutē in tanta inuerecundia adoleſcere: indignum eſt illam inuerecundiam inultam exiſtere.*

QVALES MORES IN MENSA iuuenes deceant.

Cum plerique iuuenes adeò inepte, adeò ruſtice ſe inter prandendum, iuxta cœnandum gerant, proinde & de menſæ moribus pauca præcipere duxi. At *qui mores inter cibum capiendū iuuenes ornent,* Ouidius *paucis uerſiculis ſcitiſſime complexus eſt:*

Carpe cibos digitis, eſt quidam geſtus edendi:
Ora nec immunda tota perunge manu.
Ne'ue diu præſume dapes, ſed deſine citra
Quàm cupias, paulo quàm potes eſſe minus.

Et *ut obiter quoque hoc admoneā, iuueni inter prandendum, cœnandum, cōmeſſandum, ebrietatē fugiendam eſſe.* Tum *quod literæ ſacræ eam Chriſtianis interdicant. Sic enim* Lucæ 21. CHRISTVS *inquit: Cauete, ne grauētur corda ueſtra crapula et ebrietate.* Et PAVLVS *ad* Romanos 13. *inquit: Tanquam in die* Ebrietas fugienda.

compoſite ambulemus, nō in cōmeſſationibus et ebrietatibus. Tum quod nulla res ſit, quæ plus malorū iuuenibus adportet. Hinc enim, ut Plinius ſcribit, pallor & genæ pendulæ, oculorū ulcera, tremulæ manus effundentes plena uaſa, & (quæ ſit pœna præſens) furiales ſomni, & inquies nocturna. Salomō in Gnomis ſuis: Vinum, inquit, ſubſannatores facit, & tumultus ebrietas. Verùm quod omniū malorum ultimum eſt: Ebrioſos PAVLVS regni Dei hæreditatem non conſecuturos, in epiſtola ad Corinthios priore, cap. 6. ſcribit. Et hæc quidem de ebrietate fugienda παρέργως iuuentutem admonitam uolo. Quod ſi bibere uolet, ita bibat, ut officiū præſtent menſq; pedeſq; ſuū, ſic enim Ouidius in primo artis. Sed cur non alios quoq; illius Poëtæ uerſiculos refero?

Mala ebrietatem ſequētia.

Id eſt, obiter.

Iurgia, inquit, præcipue uino ſtimulata caueto
Et nimium faciles ad fera bella manus.
Occidit Eurytion ſtulte data uina bibendo
Aptior eſt dulci menſa merumq; ioco.

Atq; utinam iuuentus ſtudioſa Romuli regis illius Romanorum exemplū inter bibendum æmularetur, qui ad cœnam à quodam inuitatus, cū non ita multum bibiſſet, quia poſtridie negotiū haberet, ei dicunt: Romule, ſi iſtuc omnes homines faciant, uinum uilius ſit. Tum ille: Imò uerò carum, ſi quantum quiſq; uolet, bibat: nam ego bibi quantum uolui. Quod ſi iuuētus ſobrias,

brias, ut æquum eſt, cōpotatiunculas adornauerit, & inter præbibendum aliquid ſerij agat, ne & hoc tempus fruſtra adfluat. Nimirū *iuuenis præbibiturus ſuo compotori, uerſiculo aliquo ex tēpore confiɛto præfetur.* Et *ut docendi gratia exempla pauca ſubijciam.*

FORMVLAE PRAEbibendi.

Hoc tibi τῆς χάριτος *poclum do chare ſodalis.*

Vel ſic,

Præbibo quicquid id eſt pocli ſtudioſe Iacobe.

Vel ſic,

Iam bibo, deinde ſtatim me Petre ſequare bibendo.

Vbi is cui præbibitur, reſpondere poterit uerſiculo quoq;, eiuſdem farinæ, hoc eſt, extemporario. Et *hoc quidem uel pentametro, uel ſi poteſt, hexametro:*

Sit felix fauſtum Petre diſerte tibi.

Vel ſic,

Sit felix charus, potus utriq; tuus.

Vel ſic,

Accipio oblatum pergrato pectore poclum.

QVIBVS DE REBVS IVVENTVS inter cibum capiendum confabulari debeat.

In menſa iuuenes nec omnino muti ſint, nec nimiū loquaculi, ſiquidem illud triſtis, hoc ſtolidæ mentis indicium eſt. Quod ſi uerò loqui uolent, de rebus hone-

t 5 ſtis,

ſtis, et illis è quibus tam ipſi quàm alij cõuictores meliores abeant, loquantur. Et ut ſyluã quandam ſermonum, qui iuuenes inter edẽdum deceant, cõmonſtrem. Aliquando de nomenclaturis ferculorũ, quæ in menſam apponũtur, inter ſe ſermones conferant. Aliquando de uarijs potus generibus confabulentur. Neq; uerò ἄτοπον fuerit, illa, quæ interdiu uel à præceptoribus audiuerũt, uel priuatim ſuo Marte legerũt, ueluti contentionis malum in mediũ conijcere, et aliorum quoq; de illis ſententiam inquirere. Non ineptũ fuerit & de carnium uarietate, ſalubritate, facili digeſtione diſſerere. Nimirũ aues imbecillius alimẽtũ ſufficere quàm quadrupedes, præſertim quàm ſues, ſed cõcoctu faciliius. Aues iuniores ueteribus humidiores exiſtere, iuxta coctu faciliores, tũ alimenti ualidioris. Anſeris carnem plurimũ ſuperfluitatis in humano corpore relinquere, ægre cõcoqui. Præterea carnẽ ſuillam ualidam quidem eſſe, ſed ex illius eſu alimentũ contrahi & glutinoſum, & haud facile diſsipatu. Ouillam carnem ſuperfluitatibus redundare, maliq; ſucci eſſe. Bubulam carnem, atram bilem parere. Leporinam carnẽ craſsi ſucci exiſtere. Ceruì carnẽ duram coctuq; difficilẽ præbere alimoniã. Hæc & huiuſmodi (quæ cũ aliâs, tũ in Paulo Aegineta traduntur) inter comedendũ producere admodum et decorũ, et utile erit: tum ſi quis quid de hac uel illa aue, de hac uel alia fera, de hoc uel illo

Id eſt, abſurdum.

Carnium uarietas.

Aues.

Anſerina.

Suilla.

Ouilla.

Bubula.

Leporina.

Ceruina.

piſcium

piſcium genere, quod memorabile ſit, uel legerit, uel audiuerit, exponat. Cuiuſmodi eſt illud Martialis (Exēpla enim pauca, ut iuuentus ad ſimilia & obſeruanda & promenda acuatur, adferam.)

Inter aues Turdus, ſi quis me iudice certet,
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Sic eiuſdem eſt illud de Anſere:

Hæc ſeruauit auis Tarpeia templa tonantis:
Miraris, nondum fecerat illa Deus.

Sic Plin. de uulpe ſcribit, animal eſſe ſolerti auditu, ut quod aure ad glaciem adpoſita, coniectet craßitudinem gelu. Sic de ceruis ſcribit, quod cum erexerint aures acerrimi auditus, cum remiſerint, ſurdi exiſtant. Vulpes. Cerui.

Huc refer & ſermones de lacte. Nimirum lac coctum alere quidē corpus, ſed gingiuis dentibusq; officere. Lac Caprinū mediocris eſſe ſubſtantiæ, Ouillum craßioris. Huc accerſe & colloquia de ouis Gallinarum, Phaſianorumq; oua prima exiſtere. Sorbilia melius deſcendere, et gutturis aſperitatem lenire, reliqua omnia coctu difficilia exiſtere. Porrò, fricta in ſartagine omniū peßima eſſe. Adhæc & de uini generibus pariter, quod uinū alio præſtantius, quod magis nutriat, iuuentus confabulabitur. Sic nullū non uinū nutrire, ſed rubicundū magis. Cæterū rubicundum uinū non boni ſucci eſſe, dulce nutrire quidē, ſed ſtomacho inimicum exiſtere. Acerbum, ut ſtomacho gratū ſit, ita non Lac. Oua. Vini genera.

facile tranſmitti, ac minus alere, & id multo minus, ſi album exiſtat. Sub hæc inter comedendũ & illud non abſurdum erit, ſi iuuẽtus inter ſe colloquatur, ubi Virgilius, uel Theocritum, uel Homerũ uerſibus ſuis expreſſerit. Cuiſmodi eſt illud (ut & huius rei guſtum quendam præbeam) apud Virgilium in Eclogis:

Vt uidi ut perij, ut me malus abſtulit error.

Quem uerſiculum ex Theocriti Idyllio appoſitiſsime traduxit.

ὣς ἴδον ὣς ἐμάνην μὲν περὶ θυμὸς ἰάφθη.

Cuiuſmodi eſt & ille uerſiculus Ecloga 3.

Nec dum illis (de poculis uerba faciens)

Labra admoui, ſed condita ſeruo.

Quem ex Theocriti illo in Idyllio primo belliſsime deriuauit:

Οὐδέτι πω τι χεῖλος ἐμὸν θίγεν ἀλλ' ἔτι κεῖται.

Eſt apud Virgilium in 2. Aeneidos Periphraſis uenientis noctis:

Vertitur interea cœlum & ruit Oceano nox

Inuoluens umbra magna terramq; polumq;.

Hanc Periphraſin ex libro Iliad. Homeri θ. tranſtulit, uerſus Homeri ſunt:

ἐν δ' ἔπεσ' ὠκεανῷ λαμπρὸς φάος ἠελίοιο

ἕλκον νύκτα μέλαιναν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν.

Et quod penè oblitus eram, inter comedendum de ſacris quoq; literis iuuenes cõferent, & in memoriam

reuocabunt

*reuocabunt ea quæ ab eruditis cõcionatoribus audiue-
runt. Conferent inter ſe locos quoſdam* PAVLI, *qui
prima fronte pugnare uidẽtur. Pluribus moneo, qua-
libus ſermonibus iuuentus inter edendum utatur, idq́;
hoc nomine, quod exploratũ habeam, quàm friuolis,
quàm obſcuris ſermonibus omnia prandia, omnes cœ-
næ, omnes cõmeſſationes iuuenũ perſtrepant. Quotus
enim quiſq; uel Latine loquitur? quotus quiſq; inter
prandiũ, inter cœnam uel uerbulo rerũ, quarum modò
mentionẽ inieci, meminit? Optimus ferè conuictor eſt,
qui quàm ſpurciſsima euomat. Bellus conuiua eſt, qui
non niſi Bacchũ, Venerẽ, & neſcio quæ alia* μὴ ἀνή-
κοντα, *ut* PAVLI *uerbis utar, effutit. Cæterũ cum Do-
minus de quolibet uerbo otioſo à nobis rationẽ exa-
cturus ſit, Matth. 12. curabit iuuenis, ut ſermonis ratio-
nem habeat, & nihil dicat, niſi quod, ut* PAVLVS *in-
quit,* πρὸς τὴν οἰκοδομὴν *proximi redundet. Neq; uerò
inter comedendũ, tantum ne os ſermonibus lapſabun-
dis & uanis ſcateat, cauendũ eſt, ſed ubiubi erit iuue-
nis, ne quid peſtilens, ne quid ſpurcũ euomat, proſpe-
xerit. Sic enim* PAVLVS *ad Coloſ. inquit: Sermo ue-
ſter ſemper cum gratia ſit ſale cõditus, ut ſciatis, quo-
modo oporteat uos unicuiq; reſpondere. Porrò, ut hoc
obiter indicem, ſermonẽ ſale conditum,* PAVLVS *uo-
cat ſermonem non inſulſum, ineptũ, ſpurcum, ſermo-
nem qui erudiat rudem, conſoletur puſillanimem, eri-*

gat

Id eſt, nõ cõ-uenientia.

Id eſt, ad edificationem.

Sermo ſale cõditus, quis Paulo.

gat lapſum. Et hactenus quidem de ſermone iuuenibus digno, ultra modũ, uel potius intra modum diximus.

DE ANIMI CVRA ἐπιτροπῆ.

CVm, quæ cura corporis iuuẽtuti ſuſcipienda ſit, quàm fieri potuit paucißimis, à nobis dictũ ſit, paucula quoq; de animi cultu, ut et paulò antè recepimus, iuuenes admonebimus. Primo omniũ curet iuuenis, ut animũ diuinæ particulã auræ, ut Horatius inquit, clarum uirtutibus politicis reddat: cuiuſmodi ſunt, ſapiẽtia, prudentia, pietate, iuſtitia, liberalitate, temperantia, modeſtia, & ſi quæ aliæ uirtutes politicæ exiſtant. Deinde, ſi ad bonas literas diſcendas traditus eſt, à Deo Opt. Max. proſperũ in literis ſucceſſum petat. Siquidẽ ut literæ bonæ Dei dona ſunt, 1. ad Corinth. 12. ita quoq; illo fortunante in illis progreſſum facimus. Sic enim inquit Salomõ: Deus ex ore ſuo ſapientiam, ſcientiam, & intelligentiã largitur, rectis dat ſucceſſum. Tũ ubi iuuenis literis operã nauare cœperit, urgeat inſtitutũ: non ſecus uocationi (ut PAVLI uerbo utar) atq; Poëta ſcenæ ſeruiat, animũ inducens, credere tã Deo exoſum eſſe, ſi præceptori ad humanitatem informandus creditus, non officiũ ſuum faciat, quàm in re alia quapiam: non quod & ſe dignum ſit, & Deus uelit, præſtet. Vult enim Deus, ut quiſq; uocationi ſuæ pro ſua uirili faciat ſatis. Iam ſi ad animi

cultum

cultum capiendũ Dei Opt. Max. *benignitate uocatus es,tuum erit officiũ uocationi tuæ, quantum in te eſt, reſpondere.* Id quod utinã pleriq; iuuenes hoc noſtro ſeculo,& ſcirent,& ſecum reputarẽt,haud dubie non tam ſegnẽ operam in literas collocarent. At uerò cum Deum in illorum ſegnitiem nõ animaduerſurum credant, mirum eſt quàm frigide literarum ſtudia excolant. Præterea hic omnem, quod aiunt, rudentem moueat iuuenis, ut literarum ſacrarũ panoplia, animum ſuum aduerſus diaboli, mundi,carnis,capitales iuuentutis hoſtes, aduerſus omnia uitiorũ genera propulſanda munitũ & infractũ habeat. Nulla enim eſt tam ualida tẽtatio, quin eam ſacræ literæ retũdant ac frangant. Et ut paucula exempla docẽdi gratia proferam.

DIABOLO RESISTENdum eſſe.

Docet Petrus in Epiſt.priore,cap.1.*Sobrij eſtote, uigilate, quoniã aduerſarius ueſter diabolus tanquam leo rugiẽs obãbulat, quærẽs quẽ deuoret,Cui reſiſtite ſolidi fide.*Iacob.4.*Reſiſtite diabolo,et fugiet à uobis.*

NON ANIMVM DESPONDENdum in aduerſis.

Docet CHRISTVS *Ioannis decimoquarto: Non relinquam uos orphanos, ueniam ad uos.* Et *Ioannis decimoſexto:Vos autem mœrore adficiemini,ſed mœror ueſter uertetur in gaudium, &c.*

NON

NON CARNIS LIBIDINIBVS obtemperandum.

Ad Romanos 13. Carnis curam ne agatis ad concupiſcentiam,&c.

NON MVNDI ILLECEbris indulgendum.

Prima Ioannis ſecundo: Ne diligatis mundum, neq; ea quæ in mundo ſunt: ſi quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo.

VITANDAM ESSE ſcortationem.

Prima ad Corinth. ſexto: Fugite ſcortationem, Omne peccatum quodcunq; fecerit homo,extra corpus eſt:qui autem fornicatur,in corpus ſuum peccat.

FVGIENDAM ESSE EBRIEtatem & crapulam.

Lucæ uigeſimoprimo:Cauete autē uobis,ne quando grauentur corda ueſtra crapula & ebrietate.

NON INSOLESCENdum eſſe.

Prima ad Corinthios tertio: Quid autem habes quod non accepiſti? quid gloriaris quaſi non acceperis? Prima Petri quinto: Humilitatem animi uobis infixam habete:propterea, quod Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.

INANEM

INANEM GLORIAM
fugiendam.

Quinto ad Galatas: Ne *efficiamini inanis gloriæ cupidi, inuicem uos prouocantes, inuicem inuidentes.*

A CALVMNIA LINGVAM
frenandam.

Leuitici nono: *Non eris criminator & ſuſurro in populis.*

BENE MERENDVM DE
male merentibus.

Ad Romanos duodecimo: Si eſurit inimicus, paſce illum: ſi ſitit, da illi potum.

IRAM DOMAN-
dam eſſe.

Ad Epheſios quarto: *Iraſcimini, & non peccetis. Sol ne occidat ſuper iram ueſtram, &c.*

SERMONES SPVRCOS
uitandos,

Omnis ſermo ſpurcus ex ore ueſtro nè procedat, ſed ſi quis eſt bonus, ad ædificationē, etc. ad Epheſ. 4.

Hæc paucula exempla docēdi gratiâ ſubieciſſe ſuffecerit: aduerſus alia uitia, alios ſcripturæ ſanctæ locos iuuenis cōquirat. Et *in primis illos locos in promptu habeat, qui conſcientiam conſolentur.* Cuiuſmodi *eſt ille* Ioan. 2. Sic Deus *dilexit mundū, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam.* Et *ille apud* Matth. 1.

u cap.

cap. Et uocabis nomen eius IESVM, *is enim ſaluũ faciet populum ſuum à peccatis ſuis. Teneat & iuuenis locos, qui ad charitatem proximi nos uocãt, ut eſt ille Ioannis* 11. *Præceptum nouũ do uobis, ut diligatis uos inuicem, ſicut dilexi uos, ut & uos diligatis inuicem. Sed quid multa, hæc de inſtituendis iuxtà corrigendis moribus iuuentutis, in præſentiarũ dicta à me ſint: qui plura ſcribere, hac de re uolet, ſcribat, per me licet, excipiat lampada curſu: nobis ſat eſt, utcũq; uiam quandã et cõponẽdi, et corrigẽdi mores iuuenib. aperuiſſe.*

FINIS.

DE DISCIPLINA ET PVERORVM INSTITVTIONE, OTHONIS BRVNFELSII Parænesis.

QVOMODO MANE SVRGENDVM.

ATTENVANT, *ut inquit Ouidius, uigilatæ corpora noctes.*

Quare in primis habenda cura ſomni, ne aut plusquã oportet tenuior ſit ſomnus, aut quàm expedit lethæus.

Septem

Septem horis dormiſſe, etiam puero ſatis eſt.

Surgens itaq; mane, primũ ab ipſo lecto in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, Dei *auſpicaberis initiũ, & dominica oratione cõmendabis te* CHRISTO.

Gratias ages, quod eam noctem uoluit eſſe proſperam tibi.

Deinde precaberis, ut diem itidem illum totum tibi fortunet bene, ne impingas in peccatum.

Mox ueniens in conſpectum, felicem diem precaberis parentibus.

Inde capillitium comabis, manus & uultum lauabis, ut quàm primum recipias ad ludum te.

Ante ingreſſum, ſpiritum ſuum, ut tibi largiatur CHRISTVS, *orabis, quia citra illius opem, fruſtrà neum eſt quod tentatur.*

Interim tamen ſic ſtude, quaſi nihil ſit ille auxilij laturus, niſi gnauiter laboranti.

Diuis deferre ſalutem, aut inuocare, ut ſcientiam dent, Chriſtiano puero piaculum eſt.

Vnus eſt enim Deus, *qui uult adorari & coli ſolus, qui ſolus miniſtrat omnibus omnia.*

DE DILIGENTIA ADHIBENDA IN LVDO.

Libenter auſculta.

Et quod agis, toto pectore agito.

Reſponde uerecunde.

Praua non mordicus confuta, ſed uerecunde.

Ante omnia caue, ne meritò uapules.

Ne quid dicto factóue, uel præceptorem offendas, uel ſodales tuos.

Diſputantem contra te, magis doce, quàm uince.

Lectione aſsidua, pectus tuum bibliothecam fac CHRISTI.

Ab infantia diſce ſacras literas.

Pro lectione quotidiana, penſum fixum habeto.

Neq; antè ſomno indulgeas, quàm præclaris aliquot ſententijs pectoris calathum oppleueris.

Interdum ſiquid de penſo lectionis omiſſum, multam tibi iniungito.

Diſce certis quibuſdam ingenijs aſſueſcere & inniti, quæ exprimas.

Probatiores autem legito ſemper.

Non abſcedat dies, in quo non aliquid adijcias, ut melior fias.

Nam eloquentiæ tantum ſtudere, ut eruditione doctior fias, non melior, diabolicum eſt.

Prodeſt eloquentia, ſi VIRTVS *fuerit magiſtra.*

Et mores dicentis ſunt, qui perſuadent, nō oratio.

Autores quibus paratur eloquentia, ſunt, Cicero, Terentius, Gellius, Quintilianus, Salluſtius, ERASMVS. *His præcipuè uelut principibus eloquentiæ, nitendum eſt.*

Terentium quoſdam audio contemnere, & uetare, ne

re, ne pueris prælegatur: ſed eos qui nunquam aſſequuti ſunt Terentium.

Neq; nos unquam paßim, & absq; delectu omnes poëtas probauimus.

In diſciplinis quoq; liberalibus, itẽ in Geographia, hiſtorijs, & in ſtudijs linguarum cõuenit ſaltem prima elementa attingere in pueritia. Sed de hoc aliâs.

DE REDITV EX LVDO.

Dimiſſus à ludo domum propera rurſus, nec in platea moram feceris.

Domi ſi quid eſt obſequij præſtandum parentibus, diligenter obi.

Quòd ſi uacat tecum repetere, quod prælectum eſt in ſchola, repete.

Nihil enim in uita pretioſius tempore.

Cogita enim quòd irrecuperabile eſt, & perit, & quòd tranſigitur.

Vbi hora ingruerit prandij, menſam adornato.

DE APPARATV MENSAE.

Menſam in tempore adornato: Sed ante apparatum, pocula diligenter mundato.

Menſæ primum ſupponitur mappa.

Inde circulus æreus.

Proxime ſalina.

Poſt hæc orbes.

Ad poſtremum panis.

De poculorũ appoſitione, patriam imitare. Nam hic uariant regiones.

CONSECRATIO MENSAE
ex Chryſoſtomo.

B Enedictus Deus, qui me paſcis à iuuẽtute mea, qui cibum præbes omni carni: reple lætitia & gaudio corda noſtra, ut affatim, quod ſatis eſt, habentes, abũdemus in omne opus bonũ in CHRISTO IESV *domino noſtro: cum quo tibi gloria, honor, & imperium, cum ſancto ſpiritu, in æuum, Amen.*

ALIA CONSECRATIO BREVIS.

Q Vicquid appoſitum eſt, & quicquid apponetur, felix ac ſacrum eſſe iubeat, qui ſua benignitate paſcit uniuerſa, Amen.

DE REMOTIONE MENSAE.

E Odem autem modo quo apparatur, ita & remouetur menſa.

Orbes colligentur primum.

Poſt hæc ſalſamenta & ſal.

Inde caſeus, uel quicquid aliud eſt πεμμάτων, *id eſt, ſecundarum menſarum.*

Ad ultimum unà cum pane remouetur & mappa.

HYMNVS ET GRATIARVM ACTIO
poſt ſumptum cibum.

G Loria tibi domine, gloria tibi ſancte, gloria tibi rex, quoniã dediſti nobis eſcas: imple nos

gaudio & lætitia in ſpiritu ſancto, ut inueniamur in cõſpectu tuo acceptabiles: nec pudefiamus, quãdo reddes unicuiq; ſecũdũ opera ſua, Amẽ. Pater noſter, etc.

ALIA GRATIARVM ACTIO.

GRatias agimus tibi pater cœleſtis, qui tua ineffabili potentia cõdidiſti omnia, tua inſcrutabili ſapiẽtia gubernas uniuerſa, tua inexhauſta bonitate cũcta paſcis ac uegetas. Largire filijs tuis, ut aliquãdo tecũ bibãt in regno tuo nectar illud immortalitatis, quod promiſiſti, ac præparaſti uere diligentibus te. Per IESVM CHRISTVM, Amen. Pater noſter.

DE GESTIBVS IN MINIſterio menſæ.

ERectus et compoſitis pedibus ſta, ſollicite animaduertens ne deſit quid. Et cu[illegible] infundendum, ſiue quid porrigendum, apponendum, aut tollendum, ciuiliter id feceris.

Amandatus aliquò, reditum matura.

Ante & poſt epulas Deo benedicas, & conſecrationem recitabis.

Aſtans non turbabis, ſeu interturbabis aliorũ ſermonem: ſed interrogatus, breuiter reſpondeto.

Cantharos & uaſa ne per obliuionem confundas, ut alterum fundas pro altero, ſi uaria ſunt uina.

Salis ne obliuiſcitor.

Sciſſum uel confractum, menſæ ne apponito.

Internoctu ſub cœnā aduigilato attente pro emungendis lucernis, & ne quid fœdi odoris in nares redoleat conuiuantium.

Emungens ne extinguito.

Sed nec aſſueſces etiam quicquid de menſa remotum eſt, uel reconditum domi habetur, abligurire.

Actis gratijs, & ſublatis omnibus, ſi quid uacat, luſu quopiam honeſto animum laxa cum ſodalibus, donec hora reuocet in ludum à luſu.

DE MORIBVS OBSERVANDIS in conuiuio.

SI autem contingat, ut ipſe quoq; menſæ accumbas, hæc obſeruabis:

In primis ungues præciſos habeto.

Manus lauato.

Erectus accumbito.

Hoſpiti collocanti acquieueris.

Ebrietatem fuge.

Sobrius eſto.

Sic præbebis hilarem te, ut ſemper memineris quid deceat ætatem tuam.

Poſtremus omnium admoueto manum patinæ.

Si quid datur lautius, recuſato modeſte.

Si inſtabitur, accipe, & gratias age.

Mox decerpta portiuncula, quod reliquum eſt, illi reddito, aut alicui proxime accumbenti.

Alterius tamen uxori, marito aſsidente, nihil reddideris.

Similiter principi aut magnati nihil reddideris.

Parenti, amico, cognatis licet frangere, & diſtribuere, quæ optima uidentur.

Si quid lautius miniſtratur, ut hepar piſciũ, & alia quædam, parcius guſtaueris, & reliquum diſtribuas.

Si quis præbibet tibi hilariter, illi bene precato.

Sed ipſe bibito modice.

Si non ſitis, tamen admoueto cyathum labijs.

Arride loquentibus.

Ipſe ne quid loquare, niſi rogatus.

Si quid obſcœni dicetur, ne arride, ſed cõpone uultum quaſi non intelligas.

Ne cui in menſa obtrectato.

Ne cui temet anteponito.

Ne tua iactato.

Ne aliena deſpicito.

Eſto comis erga tenuis fortunæ ſodales.

Deferto neminem.

Ne ſis lingua futuli.

Ita fiet, ut ſine inuidia laudem inuenias, & amicos pares.

Si uideris conuiuium eſſe prolixius, precatus ueniam, ac ſalutatis conuiuis ſubducito te à menſa.

Panem pectore ne proſcideris.

Digitulos proſcindens cultro ne appoſueris.

Quæ ante & iuxta te poſita ſunt, edito.

Decerpturus ex catino quippiam, ſummo cultro comprehendito.

Ne ut ſus effundas te ſupra cibum.

Ne confundas uel turbaueris, præſertim digitis, quæ poſita ſunt in catino.

Oua manducaturus, panem conſcindito fruſtillatim prius.

Verùm nequid præterfluat curabis.

Mature edes ouum.

Teſtas non confractas in catinum reijcito.

Inter edendum ouum non potabis.

Comeſturus, thoracem præſeruabis, ne cõmacules.

Piper quoq; edens digitos ne prælinges.

Suprema labia, aut naſum manica non emunges inter epulandum.

Naſum non abſterges, niſi ſtrophiolo, idq; ciuiliter & modeſte.

Mucum digito non excalpes.

Salino digitos ne indas, ne'ue ſalſamentis & piperatis omnibus.

Bucellas ne nimis denſas ſumito, uel amplas, ſed ſingulas conſcindito.

Ex ore nihil extraxeris in orbem.

Caput inter epulas ne ſcalpito.

Omnis

Omnis cachinnus effuſus in conuiuio turpis eſt.

Potaturus duobus digitulis labia ſuprema abſtergito.

Non appareat ſupernatãs in poculo tuo ſagimen, aut pinguedo.

Sed neq; cibum habens in ore, & necdum uorato potabis.

Simul & mandere & loqui ruſticum eſt.

Screare ſimiliter, aut oſcitare, aut expuere crebrius, ſimiliter inciuile habetur.

Agreſte et ethnicũ eſt, in ſupremo cubito recũbere.

Panem tinctum uino edere ex poculo in cœtu hominum, ridiculum eſt.

Non recumbas in dorſo ſupinus.

Cochleari quantum ſatis eſt haurito & ſorbeto.

Inter ſorbendum nihil diſtilles, neq; bis uno hauſtu ſorpſeris.

Donec manderis & glutiueris, ne ſorbeas iterum.

Caninũ eſt, immẽſos bolos uorare, & oſſa rodere.

In oßibus ſi quid pulpamenti hæret, modeſte cultro proſcindito.

Alij uerò conuiuæ quid præcerpant uel appoſitum habeant, ne temere circumſpectaueris.

Quod ſemel dentibus demorſum ac roſum, paropſidi ne inferas.

Italica, et Galliẽſis ciuilitas eſt, ſed apud Germanos turpis,

turpis, oſsium & eduliorum quiſquilias ſub menſam deijcere.

Indecens quoq;, unguibus, lingua, aut cultro repurgare dentes, ſed agendum id eſt extra conuiuium.

DE HIS QVAE POST prandium.

COmpoſitis & remotis omnibus, atq; gratijs actis, ſi quid uacat, luſu quopiã honeſto laxa cũ ſodalibus animũ, donec hora reuocet à luſu in ludũ.

Ad lectionem adſis rurſum in tempore, totis uiribus hoc agens, quod poſtulat locus.

DE REFECTIONE PRIVATA.

CIbus ſit temperatus, ac tempeſtiuus.
Prande liberalius,
Cœna parcius.

Cibi uel potus non quantum libidini, ſed quantum naturæ ſatis eſt, ſume.

Pranſus hilariter quædam facito.
Sub cœnam pauliſper ambula.
Cœnatus idem facito.
Ieiunus ſtudebis ac ſcribes.

DE PRAECEPTORE ELIGENDO, & obedientia illi exhibenda.

PRæceptorẽ tibi deligas quàm eruditiſsimum. Neq; enim fieri poteſt, ut is recte quenquã erudiat, qui ſit ipſe ineruditus.

Quem

Quem ſimul atq; nactus fueris, fac modis omnibus efficias, ut ille patris in te, tu filij uiciſſim in illum induas affectum.

Neq; minorem enim honorē debemus ijs, à quibus recte uiuendi rationem, quàm à quibus uiuendi initia ſumpſimus.

Alioqui credito te fruſtra literatum præceptorem habiturum, niſi habueris & amicum.

Deinde ut te illi attentum, & aſſiduum præbeas.

Optima quæq; ſtatim ac primùm diſce.

Extremæ eſt dementiæ, diſcere dediſcenda.

Præceptorem interpretantem, non attentus modò, ſed & auidus auſcultato.

Non contentus impigre ſequi diſſerentem, aliquoties præuolare contende.

Omnia illius dicta memoriæ, præcipua etiam literis mandabis, fideliſſimis uocum cuſtodibus.

Noli committere, ut codices eruditos habeas, ipſe ineruditus.

Audita ne effluant, aut apud te, aut apud alios retracta.

Diem in horas partire, quibus certa habeas quæ legas.

Nec his contentus, aliquam temporis partem tacitæ cogitationi tribuere memento.

Conflictatio, & tanquam palæſtra ingeniorū ner-

uos

uos animi præcipue tum oſtendit, tum excitat, tum adauget.

Nocturnas lucubrationes atq; intempeſtiua ſtudia fugito.

Nam & ingenium extinguunt, & ualetudinem uehementer offendunt.

Aurora Muſis amica eſt, apta ſtudijs.

DE RATIONE STVDII EX Rodolpho Agricola.

IN ſtudijs formãdis, duo præcipue ſpectãda ſunt. Primũ, quod ſtudiorũ genus maxime ſectari uelis. Secundum, qua ratione, in eo quod elegeris plurimum efficias.

De primo, ſi facultatum uberior copia, & felicior ingenij uis tributa eſt, quantum in te eſt, totis uiribus ad optima te conferto.

Optima autem ſunt, ſtudia linguarũ, Poëſis, Oratoria, Geographia, Medicina, Hiſtoriæ, & cognitio ſacrarum literarum.

Steriles & ieiunæ ſcientiæ ſunt, quas uocamus artes, Ius canonicũ, Barbaries grammatiſtarũ, & Sophiſtica philoſophorũ, quæ miſeras adoleſcentiũ onerant aures, & meliorem ingenij ſpem in pleriſq; tenerioribus adhuc annis, uelut in herba enecant.

Meliores artes ſic recte ab infantia diſces, ſi quod apud probatos autores legeris, idipſum quàm maximè

mè proprijs & idẽ ſignificantibus uerbis reddere uernaculo ſermone coneris: ut quoties dicendum tibi aliquid eſt, aut ſcribendum, quando concipiendis uerbis apud animum tuum, ſeſe quo natura fert, uernaculus ſermo protulerit, ſtatim quoq; Latina uerba iampridem illi hoc uſu accommodata ſequantur.

Ad hæc, ſi ſcribere uoles, optimum erit idipſum quàm pleniſſime, rectiſſimeq; patrio ſermone intra animum tuum formare: deinde latinis pure, proprieq; id ſignificantibus explicare. Sic fiet, ut omnia aperte, & quàm maxime planè dicantur. Et *alia multa in epiſtola, quàm de formando ſtudio autor is ſcripſit elegantiſſimam.*

QVAE SIGNA OPTIMAE indolis, ex ERASMO atq; Politiano.

Magiſtris dare operam non aſſiduam modò, ſed alacrem.

Doctioribus condiſcipulis ſe adiungere.

Et quos moribus uel famæ obfore credat, ab eorum conſuetudine penitus abſtinere.

Nullum cum alijs certamen habere, niſi de literis, ac de ijs perpetuum.

Facile percipere quæ traduntur, retinere fideliter, imitari feliciter, pronuntiare eleganter.

Vt caueat ne loquẽdo præcipitet ſermonẽ, aut hæ-

ſitet

ſitet lingua, aut palato immurmuret. Sed diſtincte, clare, articulateq́; ſingula uerba proferre conſueſcat.

Vt pudeat ab alijs ſuperari, imò magis præuolare contendat.

Emendatus non iraſcatur, laudatus gaudeat.

Vt ſtudeat ne quid ineptum, immodeſtum, improbum ſiue durum in ſe appareat.

Ne inuerecunda frons, elatum ſupercilium, licentes oculi, proteruior lingua ſiue inconſtans uultus notari poßit.

Et non aliquid poſtremo uel in facie tota, uel in geſtu, uel in ſtatu, uel in inceſſu quod offendat, quod moleſtum aut odioſum eſſe poßit.

MODVS REPETENDAE LECTIONIS EX ERASMO.

QVibuſdam prima ac unica ferè cura eſt, ſtatim ad uerbum ediſcere: quod equidem non probo.

Eſt enim tum magni laboris, tum fructus propè nullius.

Quorſum enim attinet pſitaci more uerba non intellecta reddere? Commodiorem igitur uiam accipe.

Lectionem quidem auditam continuo relege, ita ut uniuerſam ſententiam paulò altius animo infigas.

Deinde à calce rurſus ad caput redibis, & ſingula uerba excutere incipias, ea duntaxat inquirens: quæ

ad

ad grammaticam curam attinēt,uidelicet,ſi quod uerbum obſcuræ,aut ancipitis deriuationis,ſi heteroclitæ coniugationis, quod ſupinum, quod præteritū faciat, quos habeat maiores,quos nepotes, quam cōſtructionem,quid ſignificet,& huiuſmodi nonnulla.

Hoc ubi egeris, rurſum de integro percurrito, ea iam potiſsimum inquirens, quæ ad artificium rhetoricum ſpectant.

Si quid uenuſtius,ſi quid elegantius, ſi quid cōcinnius dictum uidebitur, annotabis indice, aut aſteriſco appoſito.

Verborum compoſitionem inſpicies, orationis decora ſciſcitabere. Autoris conſilium indagabis,qua quicq; ratione dixerit.

Vbi quid te delectauerit uehementius, caue præter caſam (quod aiunt) fugias. Fige pedem, ac abs teipſo rationē exige,quare tantopere ſis ea oratione delectatus: cur nō ex cæteris quoq; parē cœperis uoluptatē.

Inuenies te acumine aut exornatione aliqua oratoria,aut compoſitionis harmonia,aut (ne omnia perſequar) ſimili quadam cauſa commotum fuiſſe.

Quòd ſi aliquod Adagium, ſi qua ſentētia, ſi quod prouerbium uetus,ſi qua hiſtoria,ſi qua fabula, ſi qua ſimilitudo non inepta, ſi quid breuiter,acute, aut alioqui ingenioſe dictum eſſe uidebitur,id tanquam theſaurum quendam animo diligenter reponendum ducito.

ad uſum & imitationem.

His diligenter curatis, ne pigeat quarto iterare.

Nam hoc habent eruditorum uirorum, ſummo ingenio, ſummis uigilijs elucubrata ſcripta, ut millies relecta magis magisq; placeant, ſemperq; admiratori ſuo nouum miraculum oſtendant.

Id quod tibi in tabula tua ſæpenumero, nec ſine cauſa laudata, euenire ſolet, quod antea nõ animaduertiſſes, idẽ tibi multo amplius in bonis autorib. eueniet.

Releges igitur quarto, ac quæ ad philoſophiã, maxime uerò Ethicẽ referri poſſe uideãtur circũſpicies, ſi quod exemplum quod moribus accommodari poßit.

Quid autem eſt, de quo non uel exemplum uiuendi, uel imago quædam, uel occaſio ſumi queat?

Nam aliorum pulchre ac turpiter factis, quid deceat, quid non, iuxtà uidemus.

Hæc ſi facies, iam uel edidiceris, quanquam aliud egiſti.

Tum demũ, ſi libet, ad ediſcendi laborem accedito, qui tum aut nullus erit, aut certè perquam exiguus.

Quid deinde? Reſtat ut cum ſtudioſis congrediaris, tuas annotationes in medium proferas, uicißimq; illorum audias: alia laudabis, alia reprehẽdes: tua partim defendes, partim caſtigari permittes.

Poſtremo, quod in alijs laudaſti, tuis in ſcriptis imitari conaberis.

Item,

Item, à lectione ſubinde ſurgas, ac tecum inambulans quæ legeris repetas.

DE GESTIBVS IN LVDIS ET recreatione animi.

INterdum animus laxandus à ſtudio, remittēdusq́; eſt. Id efficitur honeſtis ludis, & laxamentis.

Laxamenta honeſta ſunt, quæ pueros decent, trochus, pila, globi, agitatio corporis curſus, ludus ſphæræ, ſaltus.

Saltus genera ſunt, ſaltus locuſtarum, utraq; tibia, iunctis pedibus, unica tibia.

Probatur & palæſtra, & gladiatoria, ſi in præſentia præceptoris & abſq; inuidia fiat.

Natandi artis præſtat ſpectatorē eſſe potius quàm actorem.

Præſtat & in cantionibus, & inſtrumentis muſicalibus ingenium exercere, quo delectamento nihil ciuilius, nihil Muſis magis accommodum.

Ludi prohibiti ſunt, alea, teſſeræ, carthæ, natare in aquis: & ſi qui ſunt alij huius generis, ganneorum exercitamenta.

Decorant ludum, grauitas, honeſta lætitia, uiuacitas, uigor animi, ordo, charitas mutua, ingenue & legitime ludere, uirtute, non fraude uincere.

Dehoneſtant ludum, nimia inſolentia, clamor, inſa-

nia,immoderatæ & ſtultæ geſticulationes,nimia turba,dolus malus.

In honeſtis ludis pulchrum eſt arte uincere: & ſi quilibet locum ſuum gnauiter tuetur.

Hanc gratiã cõciliat quibuſdã lætioris geſtus ſpes.

Leges ludorũ hæ ſunto, ne quis inter ludendũ natiua,aut uernacula lingua loquatur:ſed uel ea,quæ familiaris minus eſt:inde fiet,ut & ludendo diſcatur.

Longe utiliſsimum fuerit ſtatuta mercede, certatim ex autoribus aliquid recitare.

Id fieri curabit diligens præceptor.

MONITORIA IN COMMVNIbus congreſſibus.

QVoties alloquitur te quiſpiam, cui debes honorem,cõpone te in rectũ corporis ſtatum. Aperi caput.

Vultus ſit nec triſtis,nec toruus,nec impudens,nec proteruus,nec inſtabilis,ſed hilari modeſtia temperatus:oculi uerecundi,ſemper intenti in eum cui loqueris:iuncti pedes,quietæ manus.

Nec uacilles alternis tibijs, nec ſint geſticuloſæ manus.

Nec mordeto labra.

Nec ſcabito caput.

Nec fodito aures.

Veſtis

Veſtis item ad decorum componatur.

Totus cultus, uultus, geſtus, & habitus corporis ingenuam modeſtiam, & uerecundam indolem præ ſe ferat.

Ne ſis inepte loquax, aut præceps.

Nec uagetur animus interim, ſed ſis attentus quid ille dicat.

Si quid erit reſpondendum, id facito paucis, & pudenter, ſubinde præfatus honorem: nonnunquam & addito cognomento, honoris gratia.

Atq; identidem, modice flectas alterum genu, præſertim ubi reſponſum abſolueris.

Nec abeas, niſi præfatus ueniã, aut ab ipſo dimißus.

DE VITANDO PRAVORVM conſortio.

ADiuuat & profectũ bonæ educationis prauorum conſortia uitare.

De his ſic admonet & Salomon: Fili mi, ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis.

Ne delecteris in ſemitis impiorum.

Nec tibi placeat malorum uia.

Et PAVLVS:

Corrumpunt bonos mores colloquia praua.

ET:

Modicum fermentũ totam maſſam corrumpit.

DE BONORVM SOCIETATE ambienda.

NVllibi libentius uerſeris, quàm in conſpectu magiſtrorum.

Doctiores & modeſtiores condiſcipulos humanitate tibi & obſequio deuincito.

Nam hoc omnium maxime conducit ad eruditionem, ſi quis cum ſtudioſis & eruditis aſsiduam & domeſticam conſuetudinem agere poſsit.

DE VERECVNDIA ADHIBENda in inceſſu.

SVnt qui ſenſim ambulando greſſus imitãtur hiſtrionum, & quaſi fercula pomparum portantium: & quotieſcũq; gradũ transferũt, modulos quoſdam ſeruare uidẽtur: horũ greſſum ut peſtem fugito.

Nec curſim nimis ambules, niſi cum cauſa exigit alicuius periculi, uel iuſtæ neceſsitatis, ſed nec lente nimis.

Eſt greſſus probabilis, in quo eſt ſpecies autoritatis, grauitatisq; pondus, tranquillitatis ueſtigium: hunc imitare.

In ſumma, Motus ſit purus & ſimplex.

Nihil fucatum & affectatum placet.

Motum natura informet.

Si quid autẽ in natura uitij eſt, induſtria emendet.

Vt ars deſit, non etiam deſit correctio.

DE PVDICITIA ET CASTITATE.

VErecũdiæ pudicitia proxima eſt, quæ nunq̃ tutius retinetur, quàm per uerecundiam & oculorũ induſtriã: ut intueri impudicæ mulieres parui pendas: non ut execreris ſexũ, ſed ut effugias flagitiũ.

DE VESTITV.

IN ueſtitu mediocritas, & decentia plurimum commendatur.

Sint igitur ueſtes nec precioſæ nimis, nec nimis ſordidæ, ſed quæ publicam honeſtatem deceant.

Semper hæreat hoc Quidianum:

Procul ſint à te iuuenes ut fœmina, compti.

DE NVTRITIONE COMAE.

DE hoc audi ſtatutũ Apoſtoli: Vir ſi comã nutriat, ignominia eſt illi: Mulier uerò ſi comam nutriat, gloria eſt illi, quoniam capilli ei pro uelamine dati ſunt.

Vir autem non debet uelare caput ſuum, quoniam eſt imago & gloria Dei.

MONITORIA AD CIVILITATEM ET conuictum humanum.

PRincipio eum animũ obtine, qui nihil acerbũ, nihil durum exiſtimet quod ſit honeſtum.

Qui nullo uel metu deterritus, uel ſpe captus, ab officio deflectatur.

Quàm optimos tibi adiungito.

Malos ne laceſsito.
Tua ne iactes.
Aliena ne carpas, aut deſpicias.
Fac cum omnibus ſis anteferēdus, ipſe te præferas nemini.
Cum bonis officijs certa.
Nemini aduerſeris.
Neminem deſerto.
Eſto comis, etiam erga tenuis fortunæ ſodales.
Omnibus te affabilem præbeto.
Domi hilaris.
Foris compoſitus.
Nemini tua arcana committas, memor quàm fallax ſit multorum amicitia.
Beneficium confer libenter.
Inuitus accipe.
Gloriam ſi contemnes, ultrò te ſequetur: ſin ſequēris, fugiet ſequentem.
Ne capta laudari, ſed fac laudanda.
Cū potentibus aut nulla ſit conſuetudo, aut comis.
Nullus ſumptus tibi ſit pretioſior tempore.

DE DISCRETIONE IN ſtudijs.

Contentione immodica obruuntur ingenia diſcentium.
Aſsiduitas uerò & mediocritate perdurat, & quotidianis

tidianis exercitationibus, maiorē opinione aceruum accumulat.

Satietate cum omnibus in rebus, tum præcipue in literis nihil eſt pernicioſius.

DE REDITV POST HORAS POMEridianas ad domum.

Domum reuerſus idem ages quod ante prandium.

DE HIS QVAE POST COENAM.

A Cœna ſuauibus fabulis temet oblecta.

Mox proſperam noctem parētibus precatus & familiæ, mature te conferto ad nidum.

Illic flexis ante lectum genubus, tecū reputa, quibus ſtudijs dies tibi peractus ſit.

Si quid eſt grauioris admiſsi, CHRISTI *clementiam implora, ut ignoſcat, polliceréq; meliora.*

Si nihil eſt, age gratias illius beneficentiæ, quòd te ſeruarit ab omni uitio.

Deinde toto pectore te illi cōmendato, ut protegat te ab inſidijs mali genij, & ab obſcœnis ſomnijs.

His factis lectum ingreſſus, modeſte te componito in ſomnum.

Neq; pronus cubueris, neq; ſupinus, ſed primum lateri dextro innitens, brachijs ita tranſuerſim complicatis, ut pectus muniant figura crucis, dextra manu ſiniſtro admota humero, leua dextro.

DE MEDITATIONE IN LECTO ſub requiem nocturnam.

Sub ſomnum exquiſiti quippiam ac dignum memoria legito: de eo cogitantem ſopor opprimat. Id experrectus à te ipſo repoſcas.

In ſumma, Plinianum illud ſemper animo inſideat tuo: Omne tempus perire, quod ſtudio non impertias.

FINIS.

INSTITVTIO PVELLARVM EX EPISTOLA DIVI HIERONYMI ad Lætam.

SIC *erudienda eſt anima, quæ futura eſt tẽplũ Dei.*

Nihil aliud diſcat audire, nihil loqui, niſi quod ad timorẽ Dei pertinet.

Turpia uerba non intelligat, cantica mundi ignoret.

Adhuc tenera lingua dulcibus Pſalmis imbuatur.

Procul

Procul ſit ætas laſciua puerorum.

Ipſæ puellæ & pediſſequæ à ſecularibus conſortijs arceantur, ne quod male didicerint, peius doceant.

Fiant ei literæ uel buxeæ, uel eburneæ, & ſuis nominibus appellentur.

Ludat in eis, ut & luſus ipſe eruditio ſit.

Et non ſolum ordinem teneat literarum, ut memoria nominum in notitiam tranſeat, ſed & ipſe inter ſe crebro ordo turbetur, & medijs ultima, primis media miſceantur, ut eas non ſono tantum, ſed & uiſu nouerit.

Quum uerò cœperit trementi manu ſtylum ducere in cera, uel alterius, ſuperpoſita manu teneri regantur articuli: uel in tabella ſculpantur elementa, ut per eoſdem ſulcos incluſa, marginibus trahantur ueſtigia, ut foras non queant euagari.

Syllabas iungat ad premium, & quibus illa ætas deliniri poteſt, munuſculis inuitetur.

Habeat & in diſcendo quæ ſecum exerceantur, quibus inuideat, quorum laudibus excitetur.

Non obiurganda eſt ſi tardior, ſed laudibus excitandum eſt ingenium, ut & uiciſſe gaudeat, & uicta doleat.

Cauendum in primis, ne oderit ſtudia, ne amaritudo eorum percepta in infantia, ultra rudes annos tranſeat.

Ipſa

Ipſa nomina per quæ conſueſcit paulatim uerba contexere, non ſint fortuito, ſed certa & coaceruata de induſtria, Prophetarum uidelicet, & Apoſtolorum, & omnis ab Adam Patriarcharum ſeries, de Matthæo in Lucam deſcendat, ut dum aliud agit, futuræ memoriæ præparetur.

Magiſter probæ ætatis & uitæ atq; eruditionis eſt eligendus.

Nec puto erubeſcere uirum doctum id facere in anima Chriſtiana, quod Ariſtoteles fecit in Philippi filio.

Non ſunt contemnenda quaſi parua, ſine quibus magna conſtare non poſſunt.

Ipſe elementorũ ſonus, & ipſa inſtitutio præceptoris, aliter de erudito, aliter de ruſtico ore profertur.

Vnde ſummopere prouidendum eſt, ne aliorum uitio corrumpatur, difficulter enim eraditur, quod rudes animi perbiberunt.

Lanarum conchilia quis in priſtinum candorem reuocet?

Græca narrat hiſtoria, Alexandrũ potentiſſimum regem, orbisq; domitorem, & in moribus, & in inceſſu Leonidis pædagogi ſui, non potuiſſe carere uitijs, quibus adhuc paruulus fuit infectus.

Procliuis eſt enim malorũ æmulatio, & quorum uirtutes aſſequi nequeas, cito imitaris uitia.

Nutrix

Nutrix ipſa nō ſit temulēta, nō laſciua, nō garrula. Habeat modeſtam gerulam, nutricium grauem.

Caue ne aures uirgunculæ perfores, ne ceruſſa, & purpuriſſo conſociata CHRISTO *ora depingas.*

Nec collum auro, & margaritis premas, nec caput gemmis oneres, nec capillum criſpes, & ei aliquid de gehennæ ignibus auſpiceris.

Non ueſcatur in publico, id eſt, in parentum conuiuio, ne uideat cibos quos deſideret.

Diſcat iam nūc uinū non bibere, in quo eſt luxuria. Ante annos robuſtæ ætatis, periculoſa eſt teneris grauis abſtinentia.

Vſq; ad id tempus, ſi neceßitas poſtulauerit, & balneas adeat, & uino utatur modico, ſi libet, propter ſtomachum, & carnium edulio ſuſtentetur, ne prius deficiant pedes, quàm currere incipiant. Et hoc dico iuxta indulgentiam, non iuxta imperium, timens debilitatem, non docens luxuriam.

Surda ſit ad organa. Tibia, lyra, cythara cur facta ſint, neſciat.

Reddat ſibi penſum quotidie de ſcripturarum floribus carptim.

Diſcat Græcorum uerſuum numerum.

Sequatur ſtatim, & Latina eruditio, quæ ſi non ab initio os tenerum compoſuerit, in peregrinum hominum lingua corrumpitur, & externis uitijs ſermo

patrius

patrius ſordidatur.

Diſcat & lanam facere, tenere colũ, ponere in gremio calathum, rotare fuſum, ſtamina pollice ducere.

Spernat bombicũ telas, ſerum uellera, & aurum in fila lenteſcens.

Talia ueſtimenta paret quibus pellatur frigus, non quibus ueſtita corpora nudentur.

Sic comedat, ut ſemper eſuriat: ut ſtatim poſt cibũ poßit pſallere & legere.

Si quando ad ſuburbana pergis, domi filiam non relinquas. Neſciat ſine te, nec poßit uiuere: & cum ſola fuerit, pertimeſcat.

Non habeat colloquia ſecularium, non malarum uirginum contubernia.

Non interſit nuptijs ſeruulorũ, neq; familiæ perſtrepentis luſibus miſceatur.

Scio præcepiſſe quoſdam, ne uirgo CHRISTI *cum Eunuchis ſe lauet, nec cum maritatis fœminis, quia alij non deponunt animos uirorum, aliæ tumentibus uteris proferunt fœditatem.*

Mihi omnino in adulta uirgine lauacra diſplicent, quæ ſeipſam debet erubeſcere, et nudã uidere nõ poſſe.

Si enim flammã libidinis, & incẽtiua feruẽtis ætatis extinguere cupit cõtinẽtiæ frigore, ſi appetitis ſordibus turpare feſtinat naturalem pulchritudinem, cur è cõtrario balnearum fomentis ſopitos ignes ſuſcitat?

Pro

Pro gemmis & ſerico diuinos codices amet, in quibus non auri, & pellis Babylonicæ *uermiculata pictura, ſed ad fidẽ placeat emendata & erudita diſtinctio.*

Diſcat primo Pſalterium, *hic ſe canticis auocet.* Et *in prouerbijs* Salomonis *erudiatur ad uitam.*

In Eccleſiaſte *conſueſcat, quæ mundi ſunt conculcare, in* Iob *uirtutis & patientiæ.*

Huc uſq; Hieronymi *uerba percenſuimus, quibus* Lætæ *filiam inſtituit* CHRISTO *dicatam, ſed quæ in quemuis puerum, quamuis uirginem* Chriſtianam *applicari non inepte poſsint.*

FINIS.

GENERALIA EX SOCRATE, STOBOEO, SEPTEM SAPIENTIBVS, & cæteris.

QVANTVM *in te eſt, pacẽ cum omnibus habeto.*

Temere nihil feceris.

Amicis aduerſa fortuna utentibus idem eſto.

Infortunium tuum cælato, ne uoluptate afficias inimicos.

Veritati

Veritati adhæreto.
Pietatem ſectare.
Miſericors eſto.
Sapientum utere conſuetudine.
Bonos in precio habeto.
Age quæ iuſta ſunt.
Principibus cede.
A iureiurando abſtine.
Laudato honeſta.
Beneficium repende.
Litem oderis.
Audi quæ ad te pertinent.
Probrum fugito.
Ea facito, quorum non poßit aliquando pœnitere.
Ne cui inuideas.
Benemeritos honora.
Calumniam oderis.
Cum erraueris, muta conſilium.
Affabilis eſto.
Concordiam ſectare.
Sperato tanquã mortalis, Parce tanq̃ immortalis.
Ne efferaris gloria.
Cede magnis.
Mortuum ne rideto.
Arcanum cæla.
Faxis ut libeat, quod eſt neceſſe.

Multis

Multis terribilis, caueto multos.

Ne extollaris fortunæ proſperitate.

In rebus aduerſis ne frangaris.

Audito multa.

Loquere pauca.

Prius intellige, & deinde ad opus accede.

Ne ob diuitias laudaueris hominem indignum.

Compara in adoleſcentia quidem modeſtiam, in ſenectute uerò ſapientiam.

Diues eſt, qui nihil cupit.

Pauper eſt, omnis auarus.

Opus prudentis, cum poßit uelle nocere.

Stulti proprium eſt, non poſſe, & uelle nocere.

Quæ facturus es, ne dixeris, fruſtratus enim rideberis.

A' familiaribus, in minutis rebus læſus, feras.

Ne contende cum parẽtibus, etiamſi dixeris iuſta.

Ne lingua præcurrat mentem.

Noſce teipſum.

Ne quid nimis.

Inimicitias ſolue.

Suſpitiones abijcito.

Aliena ne concupiſcas.

Ne teipſum præcipites in diſcrimen.

Quæ oderis, alteri ne feceris.

Ne cui miniteris, eſt enim muliebre.

Quanto plus licet, tanto libeat minus.

Suſurronem fuge.

Qualis fueris in alios, tales alij futuri ſunt in te.

Bis eſt gratum, quod opus eſt, ultrò ſi offeras.

Ne ſis procliuus in riſum.

Quæ facere turpe arbitraris, ea ne dictu equidem putes honeſta.

Aſſueſce non eſſe triſtis, nec cogitabundus.

Exerce teipſum ad pietatem.

Adulantium ne capiaris amore.

Delibera diu, confice uerò ſtatim quod decreuiſti.

Duo tempora tibi deputa ad dicendum, uel dum quid noris aperte, uel ubi neceſſe eſt loqui.

Vince dolorem patientia.

Triſtitiam, ſi potes, non admiſeris: ſi non potes, ne oſtendas tamen.

Neminem citò accuſaueris, ut licentioſa mancipia.

Coërce linguam, uentrem, & libidinem.

FINIS.

EX

EX SENTENTIIS NILI EPISCOPI ET MARTYRIS, GNOMAE QVAEdam ſelectiores.

TIMOREM *pariter, & deſideriũ erga Deum habere neceſſe eſt, erga homines uerò cunctos puro cōſcientiæ teſtimonio uti decet.*

Deum ipſum in ſingulis quæ agis, ſemper præſentem eſſe exiſtima.

Cum uirtuoſe quid agis, gaude. Ideo tamen te extollere noli, ne in portu naufragium accidat.

Quanto magis in lege proficies, tanto plus ad perfectionem tibi deeſſe intelliges.

Vniuſcuiusq; rei, ante principium, finem exquire.

Die ac nocte, ultima tibi coram oculis uerſetur hora, & nullum uitæ deſiderium ad terrena te detrahet.

Cum eo homine, à quo bonos abhorrere cernis, nullum tibi ſit commertium.

Nemini ſiue dictis, aut factis, uel ſtudijs tuis, nocere uelis.

Ob ea quæ in præſenti uita florida eſſe uidentur, ne læteris. Nam graminis flos, & ſi leuiter attrectetur, tabeſcit.

Recte agere potius, quàm alios reprehendere conemur: nam & multa in nobis exiſtunt, quæ ab alijs taxari queant.

Oratio cum ſobrietate fiat, ne Deum in his quæ reſpuit placare conemur.

Semper mens Deo inhæreat, cœleſtisq́; tua fiat cogitatio.

Oculos refrena, nam cum haud aduertis circumflectuntur.

Linguam coërce, ſæpius enim profert quæ ſatius eſt celare.

Legis meditatione intellectus agrum colito, id ſi frequentabis, cogitationes peruerſas extirpabis.

Carnis uoluptates odio proſequere, nam corporis ſordes, animam quoq; inficere ſolent.

Ventri quantū indiget, non quantū cupit impende.

Delitias ne amplectere, amorem enim præſentis uitæ conciliant, uerum Dei odium generant.

Vitæ gaudia fuge, nam labilia cum ſint, in eis exultantes deſerunt.

Ieiunia armaturam, orationem muros, lachrymas uerò balneum exiſtima.

Exitus nouiſsimi cū gemitu recorderis, hinc enim

animæ

animæ compunctio oritur aſsidua.

Pauperes foueto, illi enim iudicem nobis placatum reddunt.

In eccleſia non ſecus ac cœlo uerſare, ideo in ea nil loquere uel cogita terrenum.

Carnem tuam ſanctis affligelaboribus, uerunta men penitus eam domari poſſe haud exiſtimes.

Vino utere moderate, quemadmodum enim ingur gitatum haud mediocriter offendit, ita temperate hau ſtum bibentem corroborat.

Iram compeſce, nam cum modum exceſſerit ſaniæ flamma exiſtit.

In ualetudine aduerſa, oratione primo, inde uerò medicis ac pharmacis utere.

Sacerdotes omnes honora, cum bonis uerò tantum conuerſare.

Dei domum uenerare, at Dei domum conſtruere ex te ipſo adnitere.

Eccleſiam frequentato, à motibus enim ac pertur bationibus exterioribus nos liberare ſolet.

Cum omnia terrena ſint fluxa, ne te perturbent euanida.

Quotieſcunq; te uoluptatis inuadit affectus, tur pitudinem humanam, offenſamq; oppone diuinam.

Præcipue auditum ac uiſum munire memento, po tiſsimum enim illac malitiæ tela penetrant.

Cum oras, ad Deum mentem attolle, quod ſi inde exorbitet, iterum colligere ſtude.

Senſus haud unquã deſinit cogitationes generare, at tu prauas expellere, bonas uerò fouere aſſueſce.

Humilitate gaude, nam ex ipſa decidere haud poteris alte.

Cum Deum humiles exaltare, potentes uerò deprimere cernis, non tantum Deo, quantum hominibus id acceptum refer, quibus haud tutum eſt mediocritatem ſupergrediendo attolli.

A' riſu immoderato abſtine, nam animam eneruat, legis quoq; frenum laxare conatur, ni tempeſtiue remedium adhibeatur.

Vere ſanctos ab operibus dignoſce, à fructu enim omnis diſcernitur arbor.

Cum conuitio afficieris, conſidera, nũ rem aliquam conuitio dignam perpetraueris, quod ſi inſontem te eſſe cognoueris, conuitium, fumum exiſtima.

Nullam rem uirtute pretioſiorem exiſtima, nam cum imago Dei ſit, quemadmodum & ipſe immutabilis exiſtit.

Matrem uitiorum ſegnitiem putato, quæ enim poſſides, aufferre ſolet: quæ uerò non poßides, ne ea conſequaris prohibet.

Philoſophia præcipua eſt hominib. poſſeßio, at cũ ſit unigenita, ſola, à ſolo poſſeſſore intelligi dignatur.

Cum uirtutis te labor affligit, cogita quòd labor eſt temporaneus, merces uerò æuiterna.

Cuncta corruptioni ſubiacere exiſtima, uirtutem uerò ſolam corruptionis expertem.

Fortiter tribulationes perfer, eis enim qui in illis decertant, coronæ plicantur.

Mortem ſemper expecta, nõ tamen timeas, utrũq; etenim ueræ philoſophiæ eſt character.

Si cœlum deſideras, nil tibi cum terra, haud enim illa ad illum tendere permittit.

Si potus aquæ frigidæ iuſtificat miſericordẽ, quam retributionem pauperibus denegantem manere exiſtimas?

Ne compaßionem neglige, illa enim ex cœlo nobis ſalutem noſtram detraxit.

Ne dicas, ex inimicis ultionẽ ſumam, iuſtum enim iudicem in cœlis habebimus.

Mortuum ne fuge, communis etenim eſt uia, & beatus qui præceßit.

Deo loquere multa, hominibus uerò pauca, at legis meditatione utraq; recte diſpones.

Balneum animæ bonum, oratio eſt lachrymoſa, at cum oratione memor ſis, cuius rei gratia lachrymas effundis.

Seculi principes ne beatos exiſtima, potentes enim cum potenter præſint, ipſi quoq; iudicem auſterio-

rem habebunt.

In rebus gerendis conſcientia pro lucerna utere, hæc enim quid nam in uita bonum, pariter & quid ſit malum, oſtendit.

Timor pariter ac pudor à peccato te abſterreant, quamuis facile ſit his utriſq; recte uti.

Malis patrocinium ne præſtes, quod ſi ſecus feceris, non ſolum ſcelerum adiutor eris, ſed & peccati communione inquinaberis.

Peccantem admonere, priuſquam accuſare uelis, contumelia enim poſterior, compaſsio uerò prior.

Si errantem redarguis, compaſsionis benignaq; commiſce uerba, & aures emolientur, cor uerò illuminabitur.

Quemadmodum neq; uirtutes, ita neq; uitia abſconſa remanere ualent.

Ita curras ut uincas, hoc eſt, indeſinenter, per uirtutis enim ſemitam currere oportet, donec uitæ ſtadium exuperemus.

Patientiã ad neceſsitatẽ exerce, ut in ea neceſsitatis tempore omnem armaturam præparatam inuenias.

Diligentia multa, à rebus terrenis oculos contine, ex illis enim fumus oritur, qui animam fuligine denigrare ſolet.

Si cõſuetudine aliqua praua detineris, eam paulatim reſcinde, & ſine labore ab anima ſpinas extirpabis.

Nil

Nil philoſophia glorioſius puta: nam cum mater legis ſit, regni quoq; Dei conſors exiſtit.

Cum à Deo corriperis, ne murmura: nam ut pater caſtigat, ideo tanquam benefaciens gratiarum actione dignus exiſtit.

Quæ triſtia & hilaria in uita occidunt humana, umbræ, fumo, & rotæ equipara, tanquam enim umbra haud permanent, & ueluti fumus euaneſcunt, inſtarq; rotæ uertuntur.

Alieno infortunio ne arrideas, ne & tu cum haud uelis, ab alijs irridearis.

Semper in operibus bonis ulterius procedere cura: nam ſi minutum minuto accumulaueris quotidie, breui diuitias ab omnibus expetendas congregabis.

Si uitam expetis ſempiternam, humanam mortem ſemper expecta.

Odio præſentem uitam proſequere, quàm inordinate enim ipſius uerſetur rota, cernis.

Fortunate agentes ride, infortunatis uerò condole, illud enim philoſophiæ eſt documentum, hoc uerò miſericordiæ indicium.

Omnia terrena ſunt corruptibilia, anima uerò eſt immortalis, quapropter immortalia corruptibilibus anteferre decet.

Fortiter perfer aduerſa, & conſequeris æterna.

Paupertatem incuſare noli, immobilem enim le-

gis athletam conſtituit.

Diuitijs ne exultes, illarum etenim curæ, ut plurimum hominem à Deo ſeparant.

Humilitatem, & ſi magnus exiſtas, dilige, ut in die iudicij exaltari queas.

Ne temere quempiam increpa, ne ab hominibus arrogantiæ inculperis.

Bonorum futurorum multitudo, pulchritudo, & magnitudo eſt inexperta, at præſentia, umbra, fumus, bulla.

Ve impio, quia cum illuminabuntur omnia, tum ipſe ſolus obſcurabitur.

Ve blaſphemo, nam lingua eius ligabitur, & quo pacto iudici loqui poterit?

Ve iniuſto, ad iudicem enim auſterum, & iuſtum legislatorem perget.

Ve auaro, quia diuitiæ ipſum fugient, & ignis ſuſcipiet.

Ve ſecordi, quæret enim tempus quod malè conſumpſit, & quærens non inueniet.

Ve ſuperbo, nam cum ſepulchrum ingredietur, quis nam ſit intelliget.

Ve ſcortatori, quoniam ſtola eius nuptialis ſordebit, ex regijsq; nuptijs turpiter eijcietur.

Ve conuiciatori, & cum ipſo ebrio, cum mœchis enim conſtituentur, & cum homicidis punientur.

Ve

Ve delicatis, nam tempore exiguo, tanquam uitulus iugulandus ſaginantur.

Ve hypocritæ, quia paſtor ſuum eſſe negabit, & iudex cum lupum eſſe demonſtrabit.

Beatus qui per anguſtam incedit ſemitam, coronatus etenim cœlorum regnum ingredietur.

Beatus qui uoluptates calcat, nam coram illo dæmones trement.

Beatus puro corde, & anima ſimplici, iudicare enim dignus eſt mundum, & non ipſum mundus.

Beatus uita ſublimis, humilis uerò prudentia, CHRISTVM *enim imitatur, cui & aßidebit.*

Beatus à cuius lingua lex non recedit, ab huius enim tabernaculo Deus *non ſeparetur.*

Beatus qui multis benefacit, iudicandus enim multos inueniet aduocatos.

Beatus qui uirtutem nõ corrumpit, in iudicis enim uentilabrum haud incidet.

Beatus qui uirtutes exornat proprias, antequam accendatur ignis.

Beatus qui ad uitam ſempiternam feſtinat, præſentia enim corruptiones eſſe, ad mortemq; trahentia intelligit.

Beatus qui mala abigit, purusq; cum puro conglutinatur.

Beatus qui audit, & cuſtodit admonitiones iſtas.

Beatum

Beatum enim eſt timere Dominum, & ſolicite cogitare diem illam, cum oculta cuncta manifeſtabuntur, & quid facient negligentes? cum nullam amplius utilitatem pœnitentia afferet.

Hortor igitur omnes, ut his dictis mentem adhibeant, gnauiterq; perpendant, qua nam lance eorum facta paulo poſt expendi debeant.

FINIS.

D. ERASMI ROTERODAMI DE RATIONE STVDII, AC LEGENDI *interpretandiq; autores, Libellus uerè aureus.*

DES. ERASMVS ROTERODAMVS PETRO VITERIO, *liberalium diſciplinarum profeſſori eximio,* S. D.

NAE tu rem iſtam, mi PETRE ſuauiſſime, & perſpicis acute, & grauiter uereq; iudicas, plurimũ referre qua ratione, q̃q; ordine, quid inſtituas, idq; maximum habere momentum, cum

cum cæteris in rebus omnibus, tum uerò præcipue in bonarum ſtudijs literarum. An non uidemus ingentia pōdera, ſi artem adhibeas, minimo tolli negotio, quæ nullis alioqui uiribus moueri poterant? Quemadmodum & in bello non perinde refert, quantis copijs, quantisq; uiribus hoſtem adoriaris, ut quàm probe inſtructo exercitu, quo cōſilio, quoq; ordine pugnam capeſſas. Ac multò celerius quò tendunt, perueniūt ij, qui ſemitas cōpendiarias norunt, quàm qui amnē (ut ait Plautus) ducē ſequūtur, & uel contempto Pythagora τὰς λεωφόρους ingrediuntur, uel uarijs etiam errorū ambagibus circumagūtur. Proinde rogas, ut tibi ſtudiorū ordinem, ac uiā formamq; præſcribā, quam tu ueluti Theſei filū ſecutus, & in autorum labyrinthis citra errorē uerſari queas, & ad eruditionis ſummā celerius emergere, uel magis aliorū ſtudijs cōſulere, quos bonis literis inſtitutis, quandoquidē ipſe iam propemodū ad eruditionis faſtigiū peruenisti. Equidē pro mea certe uirili nō grauatim parebo homini tā amico, ut nephas ſit quiduis etiā flagitanti negare, nedū rem tam honeſtam, tamq; frugiferā. Quod ſi ſenſeris noſtrum hoc conſiliū tibi cōmodo fuiſſe, tui candoris erit, & alijs ad bonas literas enitentibus, digito uiam indicare. Vale.

PRINCI-

P RINCIPIO *duplex omnino uidetur cognitio, rerũ, ac uerborũ. Verborũ prior, rerum potior. Sed nonnulli dum* ἀνίπτοις *(ut aiunt)* ποσὶν *ad res diſcendas feſtinant, ſermonis curam negligunt, & male affectato cõpendio, in maxima incidunt diſpendia. Etenim cum res non niſi per uocum notas cognoſcantur, qui ſermonis uim non calleat, is paßim in rerum quoq; iudicio cæcutiat, hallucinetur, deliret neceſſe eſt. Poſtremo uideas nullos omnium magis ubiq; de uoculis cauillari, quàm eos, qui iactitant ſeſe uerba negligere, rem ipſam ſpectare. Quapropter utroq; in genere ſtatim optima, & quidem ab optimo, & quidem ab optimis ſunt diſcenda. Quid enim ſtultius, quàm magno labore diſcere, quæ poſtea maiori cogaris dediſcere? Nihil autem facilius diſcitur, quàm quod rectum ac uerum eſt. At praua ſi ſemel inhæſerint ingenio, dictu mirum quàm non poßint reuelli. Primum igitur locum grammatica ſibi uendicat, eaq; protinus duplex tradenda pueris, Græca uidelicet, ac Latina. Non modò quod his duabus linguis omnia fermè ſunt prodita, quæ digna cognitu uideantur, uerumetiam quòd utraq; alteri ſic affinis eſt, ut ambæ citius percipi queant coniunctim, quàm altera ſine altera, certè*

quàm

quàm Latina ſine Græca. À Græcis auſpicari nos mauult Quintilianus, ſed ita, ſi his literis perceptis, non longo interuallo latinæ ſuccedant, ſanè utrasq; pari cura tuendas eſſe monet, atq; ita futurũ, ut neutræ alteris officiant. Ergo utriusq; linguæ rudimenta, & ſtatim, & ab optimo præceptore ſunt haurienda: qui ſi forte non contingat, tum (quod eſt proximũ) optimis certe utẽdum autoribus, quos equidem perpaucos, ſed delectos eſſe uelim. Inter Græcos grammaticos nemo non primũ locum tribuit Theodoro Gazæ, proximum mea ſententia Conſtantinus Laſcaris ſibi iure ſuo uendicat. Inter Latinos uetuſtiores Diomedes. Inter recentiores haud multum uideo diſcriminis, niſi quod Nicolaus Perotius uidetur omnium diligentiſsimus, circa ſuperſtitionem tamen. Verùm ut huiuſmodi præcepta fateor neceſſaria, ita uelim eſſe, quoad fieri poßit, quàm pauciſsima, modò ſint optima. Nec unquam probaui literatorum uulgus, qui pueros in his inculcandis complures annos remorantur. Nam uera, emendate loquendi facultas optime paratur, cum ex caſtigate loquentium colloquio, conuictuq́;, tum ex eloquentium autorum aßidua lectione, è quibus ij primum ſunt imbibendi, quorũ oratio præterquam quod eſt caſtigatiſsima, argumenti quoq; illecebras aliquas diſcentibus blandiatur. Quo quidem in genere primas tribuerim Luciano, alteras Demoſtheni, tertias Hero-

doto.

doto. Rurſum ex Poëtis primas Ariſtophani, alteras Homero, tertias Euripidi. Nam Menandrum, cui uel primas daturus eram, deſideramus. Rurſum inter Latinos quis utilior loquendi autor, quàm Terentius? purus, terſus, & quotidiano ſermoni proximus, tum ipſe quoq; argumenti genere iucundus adoleſcentiæ. Huic ſi quis aliquot ſelectas Plauti Comœdias putet addendas, quæ uacent obſcœnitate, equidem nihil repugno. Proximus locus erit Virgilio, tertius Horatio, quartus Ciceroni, quintus C. Cæſari. Salluſtium ſi quis adiungendum arbitrabitur, cum hoc non magnopere contenderim, atq; hos quidem ad utriuſq; linguæ cognitionem ſatis eſſe duco. Neq; enim mihi placent, qui in euoluẽdis hunc in uſum autoribus, etiam quibuslibet, uitam omnem conterũt. Prorſus infantem exiſtimantes eum, quem ulla chartula ſuffugerit. Ergo parata ſermonis facultate, ſi non luxurioſa, certè caſta, mox ad rerum intelligentiam cõferendus eſt animus. Tametſi ex his quoq; ſcriptoribus, quos expoliendæ linguæ gratia legimus, nõ mediocris obiter rerum quoq; cognitio percipitur, uerùm ex inſtituto omnis ferè rerum ſcientia, à Græcis autoribus petẽda eſt. Nam unde nam haurias uel purius, uel citius, uel iucundius, quàm ab ipſis fontibus? Sed quo ordine diſciplinæ diſcendæ ſint, & ex quibus potiſſimum præceptoribus, id aliâs fortaſſe rectius oſtendemus. Interim ad primæ

ætatis

ætatis ſtudia reuertamur. Vt igitur ex his autoribus unde linguæ copiam petendam eſſe diximus, fructum capias, & maturius & uberiorem, Laurentiū Vallam tibi cenſeo diligenter euoluendum; qui de Latini ſermonis elegantia ſcripſit elegantiſſime. Huius adiutus *præceptionibus, ipſe per te nō pauca annotabis.* Neq; *enim te uelim per omnia uelut addictum,* Laurentia*nis ſeruire præceptis, adiuuabit hoc quoq;, ſi figuras grammaticas à* Donato ac Diomede *traditas edideris, ſi carminis leges ac formas omnes tenueris, ſi* Rheto*rices ſummam, hoc eſt, propoſitiones, locos probationum, exornationes, amplificationes, tranſitionum formulas in promptu habueris. Conducūt enim hæc non ſolum ad iudicandum, uerumetiam ad imitandum.* His *itaq; rebus inſtructus, inter legendū autores non oſcitanter obſeruabis, ſi quod incidat inſigne uerbum, ſi quid antique aut noue dictum, ſi quod argumentum, aut inuentum acute, aut tortū apte, ſi quod egregium orationis decus, ſi quod* Adagium, *ſi quod exemplum ſi qua ſententia digna quæ memoriæ commendetur.* Iſq; *locus erit apta notula quapiā inſigniēdus.* Notis *autem non ſolum uarijs erit utendum, uerumetiam accōmodatis, quo protinus quid rei ſit admoneant.* Ad *hæc ſi quis dialecticen addendam ſtatuet, non admodum refragabor, modò ab* Ariſtotele *eam diſcat, non ab iſto loquaciſſimo ſophiſtarum genere, neq; rurſum*

z ibi

ibi deſideat, & uelut ad ſcopulos (ut inquit Gellius) apud Syrenes conſeneſcat. Verùm illud interim memineris, optimum dicendi magiſtrū eſſe ſtylum. Erit *hic igitur in carmine, in oratione libera, in omni argumenti genere diligenter exercēdus.* Neq; *negligenda memoria, lectionis theſaurus.* Eam *tametſi locis & imaginibus adiuuari non inficior, tamen tribus rebus potiſsimum conſtat optima memoria, intellectu, ordine, cura. Siquidem bonæ memoriæ pars eſt, rem penitus intellexiſſe.* Tum *ordo facit, ut etiam quæ ſemel exciderint, quaſi poſtliminio in animum reuocemus. Porrò, cura omnibus in rebus, non hic tantum plurimum ualet.* Itaq; *quæ meminiſſe uelis, ea ſunt attētius, ac crebrius relegenda, deinde ſæpius à nobis ipſis exigenda, ut ſi quid forte ſuffugerit, id reſtituatur.* Illud *minutius, ſed tamē haud indignum quod admoneatur. Adiuuabit nō mediocriter, ſi quorū neceſsaria quidem, ſed ſubdifficilis erit memoria ueluti locorū, quos tradunt Coſmographi, pedum metricorum, figurarum grammaticarum, genealogiarū, aut ſi qua ſunt ſimilia, ea quàm fieri poteſt breuiſsime ſimul, & luculentiſsime in tabulas depicta, in cubiculi parietibus ſuſpendantur, quo paßim & aliud agentibus, ſint obuia. Item, ſi quædam breuiter, ſed inſigniter dicta, uelut apophthegmata, prouerbia, ſententias, in frontibus, & in calcibus ſingulorū codicum inſcribes, quædam*

annulis

annulis, aut poculis inſculpes, nonnulla pro foribus, & in parietibus, aut uitreis etiam feneſtris depinges, quo nuſquam non occurrat oculis, quod eruditionem adiuuet. Hæc enim tametſi ſingula per ſe puſilla uideantur, tamen in unum collata aceruum, doctrinæ theſaurum lucro augent, haud quaquam negligendo τῷ εἰς ἄφενον σπεύδοντι, *id eſt, his opibus properanti diteſcere. Poſtremo illud non ad unum aliquid, ſed ad omnia ſimul plurimum conducet, ſi frequenter alios quoq; doceas. Nuſquam enim melius deprehenderis quid intelligas, quid non. Atq; interim noua quædam occurrunt commentanti, differentiq;, nihil non altius infigitur animo.*

FINIS.

DE RATIONE INSTITVENDI DISCIPVLOS.

SED *uideo te cupere, ut de docendi quoq; ratione nonnihil attingamus. Age mos geratur Viterio, quanquam uideo Fabium hiſce de rebus diligentiſsime præcepiſſe, adeò ut poſt hunc de iiſdem ſcribere*

re prorſus impudentißimum eſſe uideatur. Ergo *qui uolet inſtituere quempiam, dabit operam, ut ſtatim optima tradat: uerùm qui rectißime tradat optima, is omnia ſciat neceſſe eſt: aut ſi id hominis ingenio negatum eſt, certè uniuſcuiusq; diſciplinæ præcipua. In hoc non ero contentus decem illis, aut duodecim autoribus, ſed orbem illũ doctrinæ requiram, ut nihil ignoret, etiam qui minima paret docere.* Erit *igitur huic per omne ſcriptorum genus uagandum, ut optimum quenq; primum legat, ſed ita, ut neminem relinquat inguſtatum, etiam ſi parũ bonus ſit autor.* Atq; *id quo cumulatiore fructu faciat, ante locos & ordines quoſdam ac formulas in hoc paratas habeat, ut quicquid uſq; inciderit annotandũ, id ſuo adſcribat ordini.* Sed *hoc qua ratione fieri oporteat, in ſecũdo de copia commentario demonſtrauimus.* Verùm *ſi cui uel ocium uel librorum copia defuerit, plurima* Plinius *unus ſuppeditabit, multa* Macrobius, *et* Athenæus, *uaria* Gellius. Sed *in primis ad fontes ipſos properandũ, id eſt,* Græcos *& antiquos.* Philoſophiam *optime docebit* Plato *&* Ariſtoteles, *atq; huius diſcipulus* Theophraſtus, *tum utrinq; mixtus* Plotinus. Ex Theologis *ſecũdum diuinas literas, nemo melius* Origene, *nemo ſubtilius aut iucundius* Chryſoſtomo, *nemo ſanctius* Baſilio. Inter Latinos *duo duntaxat inſignes in hoc genere* Ambroſius *mirus in alluſionibus, et* Hieronymus *in arca-*

nis

nis literis exercitatiſsimus. Quod ſi minus uacabit immorari ſingulis, omnes tamẽ cenſeo deguſtandos, quorum in præſentia catalogum texere, non eſt ratio. Certè propter poëtarum enarrationem, quibus mos eſt, ex omni diſciplinarum genere ſua temperare, tenenda eſt fabularũ uis, quam unde potius petas, quàm ab Homero, *fabularum omnium parente? Tametſi Metamorphoſes, ac Faſti Naſonis nõ leue momentum adferent, etiamſi Latine ſcripti. Tenenda Coſmographia, quæ in hiſtorijs etiam eſt uſui, nedum in poëtis. Hanc breuiſsime tradit Põponius Mela, doctiſsime Ptolemæus, diligentiſsime Plinius. Nam Strabo nõ hoc tantũ agit. Hic præcipua pars eſt obſeruaſſe quæ montium, fluminum, regionum, urbium, uulgo recepta uocabula, quibus antiquis reſpondeant. Eadem debet eſſe cura in arborum, herbarum, animantiũ, inſtrumentorum, ueſtium, gemmarum nominibus, in quibus incredibile dictu, quàm nihil intelligàt literatorũ uulgus. Horum notitia partim è diuerſis autoribus, quæ de re ruſtica, de re militari, de architectura, de re culinaria, de gemmis, de plantis, de naturis animantium conſcripſerunt, colligitur. Quanq; Iulius Pollux ex profeſſo de rerum uocabulis tradidit, quæ utinam tam accuratè diſtinxiſſet, quàm cõgeſsit copioſe, partim ex Etymologijs, partim ex his linguis, quæ priſci ſermonis & incorrupti, manifeſta ueſtigia ſeruant in hanc uſq; ætatem,*

tem, cuiuſmodi lingua Conſtantinopolitanorum, Italorum,& Hiſpanorum, nam Gallorum oratio longius degenerauit. Tenenda antiquitas, quæ non modò ex uetuſtis autoribus, uerumetiam è nomiſmatis priſcis, è titulis ſaxisq; colligitur. Ediſcenda & Deorum genealogia, quibus undiq; refertæ ſunt fabulæ. Eā poſt Heſiodum felicius, quàm pro ſuo ſeculo, tradidit Bocatius. Non ignoranda aſtrologia, quòd hanc paßim ſuis figmentis aſpergūt poëtæ, præſertim Higini. Tenenda rerum omniū uis atq; natura, propterea quòd hinc ſimilia, epitheta, comparationes, imagines, metaphoras, atq; alia id genus ſchemata ſolent mutuo ſumere. In primis autem omnis tenenda eſt hiſtoria, cuius uſus latißime patet, non tantum in poëtis. Iam ſi quis Prudentium, unum inter Chriſtianos uere facundum poëtam uolet enarrare, literas etiam arcanas calleat oportet. Poſtremo, nulla diſciplina eſt, nec militiæ, nec rei ruſticæ, nec muſices, nec architecturæ, quæ non uſui ſit ijs, qui poëtas, aut oratores antiquos ſuſceperint enarrandos. Sed uideo, iamdudum frontem cōtrahis. Ne tu inquis, immēſum onus imponis etiam literatori. Onero ſanè, ſed unū ut quamplurimos exonerem. Volo ut unus euoluat omnia, ne ſingulis uniuerſa ſint euoluenda. Iam uerò de formando puerorum ore, deq; tradendis ceu per luſum, iocūq; literarum figuris, ſatis præcepit Fabius. Equidem poſt tra-

dita

dita elementa prima, malim ad uſum loquendi ſtatim uocari puerum. Etenim cum intra pauculos menſes, quàmuis barbaram linguam ætas ea ſonet, quid uetat, quo minus idem fiat in lingua Græca, ſiue Latina? Verùm id nec in magno puerorum grege locum habet, & domeſticam præceptoris conſuetudinem requirit. Quanquam in ludo quoq; dabit operam, ut ſiue pluribus loquatur, ſiue ſeorſum uni, quàm poteſt emendatiſsime dicat. Quædam obiter interpretetur, & ut imitentur, admoneat. Loquẽtes illos aliquoties collaudet, ſi quid dictum erit aptius, aut emendet, cum errabunt. Ea res efficiet, ut illi quoq; conſueſcant circumſpectius & accuratius loqui, & præceptorem loquentem attentius obſeruent. Iuuabit & illud, ſi prępoſitis præmiolis aut pœnis, uelut ex lege prouocentur, ut ipſi quoq; inter ſeſe alius alium emendent. Porrò præceptor eruditiores aliquot deliget, qui controuerſiam finiant. Neq; fuerit inutile, ceu formulas aliquot proponere pueris, quibus orationibus in luſu, quibus in congreſſu, quibus in conuiuijs uti debeant. Has ſic oportet eſſe doctas, ut ſimul & faciles ſint, & iucundæ. Porrò, doctor ille diligens & doctus, acriq; iudicio, nõ grauabitur, collatis omnibus Grammaticorum præceptis, excerpere quædam, & ſimpliciſsima, quoad fieri poteſt, & breuiſsima, tum ordine quammaxime commodo. Poſteaquam ea tradidit, ſtatim ad au-

torem aliquem ad id accommodatiſſimum, ac loquendi,ſcribendiq; conſuetudinẽ uocentur. Hic *præceptiones ante traditas ut incident,exemplaq; diligenter inculcabit, quibus etiam addet nonnihil, uelut iam tum ad maiora properans.* Hinc *iam thematijs exerceri debent, in quibus illud in primis cauendum, ne(quod fieri ſolet) aut ſenſu ſint inepto, aut ſermone inſulſo, ſed argutam aliquã,aut uenuſtam habeant ſententiam, quæ tamen ab ingenio puerili non nimium abhorreat, ut interim aliud agentes, ſimul & aliquid diſcant, in grauioribus ſtudijs uſui futurũ.* Habeat *igitur thema, quod pueris proponas, aut hiſtoriam memorabilem.* Quod *genus ſunt illa,*Marcelli *præceps calorem* Ro*manam ſubuertit,* Fabij *prudens cunctatio reſtituit.* Quanquam *hic ſubeſt etiam ſentẽtia.* Nimirum *præcipitata conſilia parum feliciter euenire ſolere.* Item*, difficile iudicatu ſit, uter altero fuerit ſtultior,* Crates*, qui aurum abiecit in mare, an* Midas*, qui exiſtimauit nihil auro melius eſſe.* Item*,* Demoſtheni *ac* Ciceroni *immodica eloquentia exitio fuit.* Rurſum*, nulla laus* Codri *regis meritis par eſſe poteſt,qui ciuium ſalutem propriæ uitæ diſpendio redimendam putauit. Sed non magni negotij fuerit huiuſmodi uim ex hiſtoriographis,præcipue* Valerio Maximo*,colligere. Aut fabulã habeat, ut illud,* Hercules *expugnandis monſtris immortalitatem ſibi parauit.* Muſæ *fontibus ac nemoribus*

bus unice gaudent, à fumoſis urbibus abhorrent. Aut Apologum, ut rectè docuit Caßita, non eſſe committendum amicis negocium, quod per te poßis cõficere. Item, manticam pectore propendentem uident omnes: eam, quæ à tergo pendet, uidet nemo. Item, Sapiebat uulpes, quæ maluit muſcas iam propè ſaturas retinere, quàm his expunctis, uacuas ac ſitientes admittere, quæ quicquid reliquum eſſet ſanguinis, epotarēt. Aut Apophthegma, ut, Longe diſſentiebat à uulgo noſtræ ætatis, qui maluit uirũ abſq; pecunia, quàm pecuniã ſine uiro. Item, Iure Socrates contemnit eos, qui non edunt ut uiuant, ſed uiuunt ut edant. Meritò non probauit Cato eos, qui plus ſapiunt palato, quàm animo. Aut Prouerbium, ut, Ne ſutor ultra crepitam. Et non cuiuslibet hominis Corinthum nauigare. Ac nos quidē editis tot Chiliadibus, effecimus, ne difficilis eſſet horum inuentio. Aut ſentētiam, ut, Nihil carius conſtat, quàm quod precibus emitur. Et, Obſequium amicos, Veritas odium parit. Et, Amici qui procul abſunt, ami ci non ſunt. Aut rei cuiuſpiam inſignem naturam. Vt, Magnes ad ſeſe ferrum attrahit, Naphtha ignē. Item, Palmæ ea eſt natura, ut pondere impoſito, non modò nõ deprimatur ad terram, uerũetiam ſurſum nitatur, & altius erigat ſeſe. Item, Mirum Polypi ingenium, qui ad ſpeciem ſubiecti ſoli mutat colorem, quo fallat inſidias piſcatoris. Aut figuram eximiam, aut grada-

tionem. Diuitiæ luxum pariunt, luxus ſaturitatem, ſaturitas ferocitatē, ferocitas odium multorū, odium perniciem. Aut Similitudinem, ut, Quemadmodum ferrum ſi exerceas, uſu atteritur: ſi nō exerceas, exeditur rubigine: Ita ingenium ſi exerceas, labore abſumitur: ſi non exerceas, magis otio, ſituq́; læditur. Aut Allegoriā: ut, Non eſt addendus ignis igni, Nō eſt addendum oleum incendio. Aut cōmutationem: ut, Non ideo te talem iudico, quod uehementer amem: ſed ideò uehementer amo, quod talem iudicarim. Aut diſtributionem: Stultior eſt, quàm ut poßit tacere: infantior, quàm ut poßit loqui. Simpliciorē, quàm qui poßit mentiri: grauior, quàm ut uelit. Sed mihi ſat eſt indicaſſe tantum. Aut exquiſitam aliquā elegantiam. Cuius rei non eſt neceſſe ponere exemplum. Nihil autem obſtat, quo minus plures cōmoditates in eandē incidant orationem: ueluti ſententia, hiſtoria, prouerbiū, et figura. Ergo præceptor, quem oportet aßidue in bonis autoribus obuerſari, huiuſmodi ceu floſculos undiquaquā colliget, eosq́; delectos proponet: aut etiam in eam formam demutabit, ut puerorum ingenijs ſint accommodati. Poſtquam his rebus ad aliquantam ſermonis peritiam prouectus erit puer, tum ſi uidebitur, ad maiora grammatices præcepta reuocetur: Quæ per locos & ordines quoſdam ita tradenda ſunt, ut primo loco ſimplicißima proponantur, eaq́; paucis. Deinde ut-

cunq; adoleſcunt diſcentium ingenia, ita maiora ſuis quæq; locis oportebit ſubijcere. Is ordo cuiuſmodi ſit, è Theodori Gazæ grammatica exemplum ſumas licebit. Nec in his tamen uelim eos detineri longius, ſed illico ad autores grauiores reuocari. Præſertim ſi prius ſummam illam, de qua dixi, rhetorices ac figuras, & carminum formas teneant. Interim thematis quoq; difficilioribus ſunt exercendi, in quibus deligendis ac narrandis, diligentem ac doctum præceptorem requiram. Qui ſi ſit mediocris, modò ſit idem modeſtus, nō grauabitur hæc ab alio doctiore petere. Thematum autem formæ huiuſmodi ferè poſsint eſſe. Nunc epiſtolæ breue argumentum, ſed argutum, lingua uulgari proponat, Latine Græceq;, aut utroq; ſermone tractandum. Nunc Apologum, nunc narratiunculam non inſipidam, nunc ſententiam ex quatuor conſtantem partibus, utriq; ſimili aut ratione ſubiecta. Nunc argumentationem quinq; tractandam partibus, nunc dilemma duobus, nunc expolitionem quam uocant, ſeptem partibus explicandam, aliquando tanquam ad rhetorica præludentes, unū aliquod membrorum ſeorſim tractent. Cuiuſmodi progymnaſmata ſcripſit Aphtonius. Aliquando laudem, uituperationem, fabulam, ſimilitudinem, comparationem. Aliquando figuram, uel deſcriptionem, diſtributionem, ſermonicationem, ſubiectionem, notationem. Aliquoties iubeantur

carmen

carmen aliquod ſoluere, aliquoties ſolutam orationem pedibus alligare. Interim Plinianam aut Ciceronis epiſtolam, uerbis ac figuris imitentur. Nonnũquam eandem *ſententiam uariatis uerbis ac figuris, ſæpius efferant.* Nonnunquam eandem Græce ſimul ac Latine *metro & oratione proſa uarient.* Nonnunquam eandem *quinq; aut ſex carminum generibus, quæ doctor præſcripſerit, explicent.* Nonnunquam *ſententiam eandem per locos quamplurimos ac ſchemata diffingant.* Plurimum autem *fructus eſt in* Græcis *uertendis.* Quare *conueniet eos, hoc in genere ſæpiſſime ac diligentiſſime exerceri.* Nam *ſimul & exercetur ingenium in deprehendendis ſententijs, & utriuſq; ſermonis uis ac proprietas penitus inſpicitur: & quid nobis cum* Græcis *commune ſit, quid non, deprehenditur.* Deniq; *ad reddendam* Græcanicam *emphaſim, omnes* Latinæ *linguæ opes excutias oportet.* Hæc *ſi initio pueris difficilia uidebuntur, tum uſu fient faciliora, tum præceptoris ingenium ac ſtudium, bonam negotij partem pueris adimet, indicantis quæ putet eſſe ſupra uires illorũ.* Atq; *ijs interim exercitamentis crebræ prælectiones autorum miſceantur, ut ſuppetat quod imitentur.* Quanquam *is, qui docet, propoſito themate, ſimul uerborum quoq; & figurarũ copiam debet indicare.* Sub *hæc ad inueniendi quoq; laborem prouocentur, ita propoſitis nudis argumentis, ut ſuo*

quiſq;

quiſq; Marte reperiat, quæ pertinebunt ad rem tra-ctandam, ornandam, locupletandam. Et *hic delectum ac uarietatem requiram à præceptoris eruditi diligentia, guſtum interim exhibebo. Sæpius argumentum epiſtolæ proponet ſuaſoriæ, diſſuaſoriæ, exhortatoriæ, dehortatoriæ, narratoriæ, gratulatoriæ, expoſtulatoriæ, cõmendatoriæ, conſolatoriæ.* Et *uniuſcuiuſq; generis naturam locos, ac formulas quaſdam cõmunes, deinde etiam argumento propoſito, peculiares indicabit. Aliquando ceu declamatorium thema dabit, in diuerſis generibus, puta ſi iubeat eos uituperare Iulium Cæſarem, aut laudare Socratem, in genere demonſtratiuo. Item, ſtatim optima diſcenda. In opibus non eſſe felicitatem. Matrem proprio lacte nutrire debere, quod peperit. Literis Græcis non eſſe dandam, aut eſſe dandam operam. Vxorem eſſe ducendam, aut non eſſe ducendam. Peregrinandum eſſe, aut non eſſe peregrinandũ, in genere ſuaſorio. Item, M. Horatium indignum eſſe ſupplicio, in genere iudiciali. Verùm hanc palæſtram primum ingredientibus, non grauabitur is, qui docendi prouinciam ſuſcepit, primum indicare, quot propoſitionibus id argumentum tractari poßit. Præterea propoſitionum ordinem demonſtrabit, & quo pacto alia ex alia pendeat. Deinde quot rationibus unaquæq; propoſitio fulciri debet, quot confirmationibus unaquæq; ratio. Tum circumſtantias*

ac

ac locos, unde iſta peti poßint. Deinde quibus ſimilibus, dißimilibus, exemplis, collationibus, ſententijs, prouerbijs, fabulis, Apologis unaquæq; pars locupletari queat. Oſtendat & ſchemata, ſi qua inſigniter uidebuntur incidere poſſe, quæ uel acriorem, uel ampliorem, uel magis dilucidam, uel iucundiorē reddāt orationem. Si quid erit amplificandum, rationem demonſtret: ſiue per locos communes, ſiue per eas rationes, quas in quatuor formas diſtribuit Quintil. Quod ſi qui inciderint affectus, hi quoq; quo pacto tractandi ſint, admonebit. Quin & connectendi rationes præſcribat, quis ſit optimus futurus tranſitus, ab exordio ad narrationem, à narratione ad diuiſionē, à diuiſione ad argumentationē, à propoſitione ad propoſitionem, à ratione ad rationem, ab argumētatione ad epilogum, aut perorationē. Oſtendat et formulas aliquot, quibus ibi cōmode poßint exordiri, aut etiā perorare. Poſtremo ſi poteſt, locos aliquot in autoribus indicet, unde ualeant aliqui imitandū ſumere, propter rerum affinitatem. Id ubi ſepties, aut octies erit factum, iam incipient (quod ait Horatius) ſine cortice nare: & ſatis erit nudum thema miniſtraſſe, nec neceſſe fuerit, ſemper uelut infantibus cibum præmanſum in os inſerere. Nec mihi diſplicet illud exercitationis genus, quod apud antiquos in uſu uideo fuiſſe: ut ex Homero, Sophocle, Euripide, Virgilio, aut etiā ex hiſtorijs

aliquando

aliquando legantur themata. Puta, ut Menelaus apud Troianam concionem repetat Helenam. Aut Phœnix ſuadeat Achilli, ut redeat in prælium. Aut Vlyſſes ſuadeat Troianis, ut Helenam reddant potius, quàm bellum experiantur. Quo in genere extant aliquot Libanij & Ariſtidis declamationes. Præterea, uti ſuadeat aliquis amicus Ciceroni, ne conditionem ab Antonio oblatam accipiat, quod argumentum eſt apud Senecam. Vti Phalaris ſuadeat Delphis, ut taurũ æneum Deo ſuo conſecrent. Ad hoc genus pertinent epiſtolæ, quæ Phalaridis, ac Bruti nomine circumferuntur. In emendando collaudabit, ſi quid felicius inuentum, tractatum, aut imitatũ uidebitur, ſi quid prætermiſſum, aut non ſuo loco poſitum, ſi quid nimiũ, aut remiſsius, ſi quid obſcurius, aut etiam ſi quid parum elegãter dictum erit, admonebit. Et quo pacto mutari poſsit oſtẽdet, ac mutari, & ſæpius iubebit. Extimulabit autem præcipue diſcentium animos, cõparatione profectus, uelut æmulatione quadam, inter ipſos excitata. Iam in prælegendis autoribus nolim te facere, quod praua quadam ambitione uulgus profeſſorum hodie facit, ut omni loco coneris omnia dicere, ſed ea duntaxat, quæ explicando præſenti loco ſint idonea, niſi ſi quando delectãdi cauſa digrediendũ uidebitur. Quod ſi huius quoq; rei rationem à me requiris, hæc mihi quidem uidebitur optima. Primo loco ad cõciliandos auditores,

laudes

laudes eius, quem prælegēdum ſumit, paucis explicet. Deinde argumenti iucunditatem, utilitatemq́; oſtendat. Deinde uocem argumenti, ſi forte(ut faciunt pleræq;) uarios habeat uſus, explicet ac diſtinguat. Veluti Comœdiam(ut hoc exempli loco ſumamus) Terentianam interpretaturus, in primis de autoris fortuna, de ingenio, de ſermonis elegātia paucis diſſerat. Dein de quantum habeat & uoluptatis, & utilitatis Comœdiarum lectio, deinde quid ſignificet ea uox, & unde ducta, & quot ſint Comœdiarum genera, & quæ ſint Comœdiæ leges. Deinde, quàm poteſt & dilucide, & breuiter ſummam explicet argumenti. Carminis genus diligenter indicet. Poſt ordinet ſimplicius, deinde ſingula fuſius explicet. Deinde ſi qua inſignis elegantia, ſi quid priſce dictum, ſi quid nouatum, ſi quid Græcanicum, ſi quid obſcurius, aut longius redditum, ſi durior aut perturbatior ordo, ſi qua Etymologia, ſi qua deriuatio aut compoſitio ſcitu digna, ſi qua Orthographia, ſi qua figura, ſi qui loci rhetorici, ſi qua exornatio, ſi quid deprauatum, diligenter admoneat. Tum loca ſimilia ex autoribus conferat, ſi quid diuerſum, ſi quid affine, ſi quid imitatum, ſi quid alluſum, ſi quid aliunde translatum, aut mutuo ſumptum, ut ſunt pleraq; Latinorum à Græcis profecta, ne id quidem taceat. Poſtremo ad philoſophiam ueniat, & Poëtarum fabulas apte trahat ad mores, uel tanquam exempla.

Vt

Vt Pyladis & Oreſtis, ad amicitiæ cōmendationem. Tantali fabulam ad auaritiæ deteſtationem. In his nō mediocriter adiuuabit docentem Euſtathius, Homeri interpres. Atq; ita fiet (ſi modò ſit ingenij dextri præceptor) ut etiam ſi quid inciderit, quod inficere poßit ætatem illam, non ſolùm non officiat moribus, uerumetiam utilitatē aliquam adferat, uidelicet animis partim ad annotationem intentis, partim ad altiores cogitationes auocatis. Veluti ſi quis prælecturus ſecūdam Maronis Aeglogam, cōmoda præfatione præparet, uel potius præmuniat auditorū animos, ad hūc modum, ut dicat, Amicitiam non coire, niſi inter ſimiles: ſimilitudinē enim eſſe beneuolentiæ mutuæ conciliatricem: contrà, dißimilitudinē odij, dißidijq; parentē. Quoq; maior ac uerior, ſtabiliorq; ſimilitudo fuerit, hoc firmior, atq; arctior eſt amicitia. Id nimirū ſibi uelle tot apud autores prouerbia: Boni ad bonorum conuiuia, et inuocati accedūt. Et, Simile gaudet ſimili. Et, Aequalis æqualem delectat. Et, Aequalem tibi uxorē quære. Et, Vt ſemper ſimilem ducit Deus ad ſimilem. Et, Semper graculus aßidit graculo. Et, Similes habēt labra lactucas. Et, Pares cum paribus facillime cōgregantur. Et, Caſcus Caſcam ducit. Et, Balbus balbum rectius intelligit. Et, Cicada cicadæ chara, formica formicæ. Et, Cretenſis cum Aegynita. Contra tot dißimilitudinis Adagia, nihil aliud ſibi uelle, quàm inter eos, qui dißi-

mili ſunt fortuna, diſsimili uitæ inſtituto, diſsimilibus ſtudijs, aut omnino non coire amicitiam: aut ſi coierit, non cohærere, citoq; dirimi: atq; ob id fieri, ut idiota ſtudioſum literarũ oderit, prophanus ſacerdotem, ruſticus aulicum, iuuenis ſenem. Atq; in eodem genere, Epicureus Stoicum, philoſophus iuriſconſultum, Poëta Theologum, balbus eloquentem. Hinc geminorum gratiam fratrum, Amphionis & Zeti penè diſsiliJſſe, quod alter lyræ ſtudioſus eſſet, alter agris colẽdis gauderet, ac diſsilierat, niſi Amphion abiecta lyra fratris ingenio ceſsiſſet. Ob eandem cauſam inſincera fuit Caſtoris & Pollucis amicitia: neq; caruit infamia tentati parricidij, cum uterq; eodem ex ouo eſſent prognati, ut iam magis eſſe gemelli nõ poſſent, quod alter pugil eſſet, alter equis delectaretur. Hinc male conueniſſe Remo cũ Romulo, quod alter triſtioribus ac ſæueris eſſet moribus, alter blandior, unde & Romulo pro Remo mutatum nomen. Peſsime cõueniſſe Caim cum Abel, quod diuerſo uitæ genere caperentur. Summum autem amorẽ ſummæ ſimilitudinis eſſe comitem atq; ideo uictum à Poëtis, quemadmodum Narciſſus, antè ab omni abhorrens conſortio, ſimul atq; ſuam ipſius imaginem in limpidiſsimo fonte cõſpexiſſet, protinus amore flagrãtiſsimò cœpit ardere. Quod enim noſtri ſimilius, quàm ipſa imago? Ergo cum doctus doctum amat, ſobrius ſobriũ, modeſtus modeſtum, probus probum.

bum, nihil aliud amat uterq;, quàm ſuam ipſius in altero imaginem, hoc eſt, ſeipſum, ſed alio modo. Verùm *ea ſimilitudo, ſiquidem ſita eſt in bonis animi, quæ uere ſunt bona, hoc eſt, pietate, iuſtitia, temperantia, tum eiuſmodi naſcitur amicitia, cuiuſmodi ſunt eæ res, quibus amicitia conciliatur, hoc eſt, honeſta, uera, ſincera, ſtabilis, æterna*. Contrà, *ſi in rebus corporeis ac fluxis, aut etiam turpibus, eam nec uere eſſe amicitiam, nec iucundam, nec diuturnam oſtendet*. Proinde, Platonem *duas finxiſſe* Veneres, *alteram cœleſtem, alteram terreſtrẽ*. Duos item Cupidines, *ſuæ utrunq; matri reſpondentes. Cœleſtem ueras gignere formas, & huius filium ueros & honeſtos immittere amores*. Inter *bonos ſemper amorem eſſe mutuum*: Inter uulgares *plerunq; alterum amare, alterum odiſſe, alterum proſequi, alterum fugitare*. Id accidit *ferè propter ingeniorum, uitæq; diſsimilitudinem*. Quod quidem eleganter *ſignificat apud* Poëtas *Cupido, qui nõnunquã hunc aurea cuſpide figit, illũ plumbea, illum ut amet, hunc ut abhorreat: atq; hoc amicitiæ genere nihil eſſe poteſt infelicius*. Eius *igitur amicitiæ male cohærẽtis, quaſi ſimulachrum quoddam, in hac* Aegloga *proponit* Virgilius. *Corydon ruſticus,* Alexis *urbanus.* Corydon *paſtor,* Alexis *aulicus.* Corydon *indoctus (nam huius carmina uocat incondita)* Alexis *eruditus.* Corydon *ætate prouectus,* Alexis *adoleſcens.* Corydon

deformis, hic formoſus. Breuiter *diſsimilia omnia. Quare prudentis eſt, amicum ſuis moribus aptum diligere, ſi uelit amari mutuum*. Hæc inquam ſi præfertur, tum autem locos demonſtratorios perperam, & bucolice à ruſtico affectatos indicet, nihil opinor turpe ueniet in mentem auditoribus, niſi ſi quis iam corruptus acceſſerit: nam iſte uenenum nõ hinc hauſerit, ſed huc ſecum attulerit. Hoc exemplum uerboſius expoſui, quo facilius in cæteris, item ſibi quiſq; ſimilia reperiat. Iam in aggreſſu cuiuſq; operis cõueniet in genere demonſtrare, quæ ſit argumenti natura, & quid in eo potiſsimum ſit ſpectandum. Velut in Epigrammatis argutum, breuitatem laudari. Tum iocandi rationes, quas Fabius & Cicero tradunt, indicabit. Hoc genus præcipue gaudere Epiphonematis, cõmode in fine adiectis, quæ cogitationem uelut aculeatũ in animo lectoris relinquãt. In Tragœdia præcipue ſpectandos affectus. Et quidẽ ferè acriores illos, ij, quibus rebus moueantur, paucis oſtendet. Tum argumenta ueluti declamantium. Poſtremo deſcriptiones locorum, temporum, rerũ, aliquoties & argutas altercationes incidere, quæ nunc diſtichis, nunc ſingulis uerſibus, nunc hemiſtichijs abſoluantur. In Comœdia cum primis obſeruandum eſſe decorum, & uitæ cõmunis imitationem, affectus eſſe mitiores, & iucundos magis, quàm acres. Decorum autem in primis ſpectari, non

ſolum

ſolum illud commune, ut adoleſcentes ament, lenones peierent, blandiatur meretrix, obiurget ſenex, fallat ſeruus, iactet ſe miles, atq; id genus alia. Verùm peculiare quoddam, quod ſuo arbitratu alius alijs affingit poëta. Velut in Andria duos inducit ſenes, longe diuerſo ingenio. Simonem uehementē, ac ſubmoroſum, haud ſtultum tamen, nec improbū. Contrà, Chremetem ciuilem, ac ſemper placidū, ubiq; ſibi præſentem, omnia, quantum poteſt, pacātem: at ita tamen lenem, ut minime ſtupidum. Duos item adoleſcētes diſsimili natura. Pamphilum cordatum pro ratione ætatis, & conſultabundum, ſed acriorem, ut Simonis filium poſsis agnoſcere. E' diuerſo Charinum puerilem, ineptum, conſilijq; inopem. Rurſum ſeruos duos diuerſis moribus. Dauum uafrum, et conſilijs abundantem, ac ſperandi pertinaciſsimum autorem. E' regione Birriam nullius conſilij, tantum perpetuū deſperationis autorem hero. Ad eundem modum in Adelphis, Mitionem etiam in obiurgando mitem, ac feſtiuum. Demeam etiam in blandiendo amarulentum. Rurſum Aeſchinum propter urbanæ uitæ conſuetudinē, & Mitionis fiduciam nihil non audentem, ſed ita ut probum ingeniū deprehendas, officioſum in fratrem, fidum in puellam. E' diuerſo Cteſiphontem ſubruſticum ac timidum, propter earum rerum inſolentiam. Syrum callidum, & audacem, nihilq; nō ſimulantem, ac diſsimulantem adeò, ut

ſola ebrietas detexerit illius fucos. Dromonem ſtupidum, atq; hebetem. Sed iſta perſequi nõ huius eſt inſti tuti, in præſentia ſatis eſt uiam indicaſſe. In Aeglogis admoneat eſſe aurei ſeculi, ac priſcæ illius uitæ imaginem. Proinde, quicquid illic eſt ſententiarũ, ſimilium, aut comparationũ, à uita paſtorali ſumi affectus ſunt ſimplices, cantionibus, ſententijs, ac prouerbijs delectantur, ſuperſtitione et augurijs capiuntur. Ad eundem modum, quid propriũ habeat carmen Heroicum, quid hiſtoria, quid dialogus, quid apologus, quid Satyra, quid Oda, quid reliqua ſcripti genera, curabit admonere. Tum quæ ſint ſingulorum autorum in ſingulis argumentis dotes, aut etiam uitia, non grauabitur indicare. Quo iam tum aſueſcant adoleſcẽtes, ei quod eſt in omni re præcipuum (iudicio) atq; in hac parte præceptorem, præter artem, & ingenium, adiuuabit etiã libellus Ciceronis de Claris oratoribus, et Quintiliani, Senecæ, atq; Antonij Campani de Scriptoribus cenſuræ: neq; non ueteres interpretes, præcipue Donatus hac in re peculiariter occupatus. Huc pertinet & conſilij ratio, ueluti, quare M. Tullius in defenſione Milonis finxerit ſeſe timere. Et quare Virgilius tantopere laudibus uehat Turnum hoſtem Aeneæ, et quare abdicatus medicus apud Lucianum non lædit nouercam, ſed magis laudat, & in patrem acrior eſt, quàm in nouercam. Sed id quoq; in immenſum patet. At iu-

dicabit

dicabit aliquis hæc nimium habere negotij, equidem præceptorem eruditum, longoq́; uſu exercitatū uolo eſſe. Is ſi continget, hæc etiam facile percipient pueri. Quod ſi qua initio erunt duriora, progreſſu & aſſuetudine molleſcent. Optima certè ſunt, niſi fallor, & optimis cõuenit ſtatim aſſueſcere, quanquam hæc non ubiq; omnia ſunt inculcanda, ne tedio grauentur ingenia diſcentium, ſed ut inciderint inſigniora. Neq; uerò minorem adhibeat curā præceptor in exigendo quæ commiſerit, quàm in prælegendo. Eſt omnino labor hic docēti grauiſsimus, ſed diſcentibus utiliſsimus. Nec ordinem exigat duntaxat, ſed quicquid ſcitu dignum fuerit creditum, id aſſueſcant bona cum fide reddere. Neq; uerò deterreat ab hac re difficultas, quæ uel menſtruo temporis ſpacio uincitur. Mihi nūquam placuit, ut omnia dictata ſcribant adoleſcentes, fit enim hoc pacto, ut memoriæ cultus negligatur, niſi ſi qui pauca quædam notulis uelint excipere, idq́; tantiſper donec uſu confirmata memoria, ſcripti non deſiderent adminiculum. Poſtremo tamē arbitror eſſe momenti incommoda docendi ratione, ſi modò diligens & eruditus contigerit præceptor, ut non dubitarim meo recipere periculo, me minore negotio, ac paucioribus annis adoleſcentes ad utriusq; linguæ mediocrem etiam eloquentiam perducturū, modò dentur ingenia nō omnino infelicia, quàm iſti literatores ad qualemcunq; il-

lam ſuam balbutiem, uel infantiam potius prouehunt ſuos. His igitur rudimẽtis puer in prima imbutus ſchola, deinde bonis auibus ad altiores diſciplinas cõferat ſeſe, & quocunq; ſe uerterit, facile declarabit, quanto pere referat ab optimis auſpicatum fuiſſe. Hæc habui in præſentia mi chariſſime PETRE, *quæ tibi de ſtudij ratione ſcriberem, ea ſi placent, utere: ſin minus, ſedulitatem certè noſtram pro tuo candore boni conſules. Tu modò perge ita ut inſtituiſti, in bonas literas incumbere, ac Galliam tuam alioqui florentiſſimam, honeſtiſſimis etiam ſtudijs illuſtra. Vale.*

FINIS.

CONCIO DE PVERO IESV, PRONVNCIATA À PVERO IN SCHOLA *Coletica, nuper inſtituta Londini.*

PVER *apud pueros uerba facturus de ineffabili puero* IESV, *non optarim mihi Tullianã illam eloquentiam, quæ breui atq; inani uoluptate aures deliniat. Quantum enim abeſt* CHRISTI *ſapientia*

ſapientia à ſapientia mundi(abeſt autem immenſo interuallo) tantum oportet Chriſtianam eloquentiam à mundana differre eloquentia. Sed illud unà mecum ardentibus uotis impetretis uelim ab optimi IESV *optimo patre* Deo, *à quo ceu fonte bonorum omnium ſumma proficiſcitur, quiq́; ſolus fœcundo illo ſuo ſpiritu linguas infantium reddit diſertas, uel è lactentium ore laudem abſolutã depromere ſolitus, ut quemadmodum omnis noſtra uita non alium exprimere debet, quàm ipſum, de quo dicturi ſumus* IESVM: *ita & oratio noſtra illum ſapiat, illum referat, illum ſpiret, qui & uerbum eſt patris, & uerba uitæ ſolus habet, cuius ſermo uiuus, & efficax, penetrantior eſt quouis gladio ancipiti, ad intimos etiam cordis receſſus penetrans.* Vtq́; *ipſe, de cuius uentre flumina promanant aquæ uiuæ, non grauetur per organum uocis noſtræ, uelut per canalem, in omnium ueſtrum animos influere, multoq́; gratiæ cœleſtis irrigare ſucco.* Id *ita futurum confido, commilitones mei chariſſimi, ſi pijs uotis purgatas, ac uere ſitientes aures adiungetis.* Eas *uidelicet aures, quas æternus ille ſermo requirens in* Euangelio, Qui *habet (inquit) aures ad audiendum, audiat.* Nos *porrò cur non audiamus rem hanc, arduam quidem illam, ſed tamen piam aggredi? Præſertim ipſo adiutore* Deo, *in quo hoc plus poteſt mortalis infirmitas, quo minus ſuis nititur uiribus, et in quo* PAVLVS *omnia ſe poſſe*

gloriatur. Iam uerò cum tanto ſtudio flagrent iſti, qui mundanæ, hoc eſt, diabolicæ militiæ dedere nomina, ut ſuum quiq; ducē laudibus uehant. Nobis quid prius aut antiquius eſſe debet, quàm ut præceptorem, uindicem, imperatorem noſtrum IESVM, ac eundem quidem omniū, ſed tamen peculiariter noſtrum, id eſt, puerorum principē, certatim pijs celebremus preconijs? Hunc in primis cognoſcere ſtudeamus, cognitum laudemus, laudatum amemus, amatum exprimamus, atq; imitemur, imitantes eo fruamur, fruentes immortali felicitate potiamur. Sed in tam ubere tanquam immenſa rerum copia, unde quæſo initium aut ubi finem noſtra reperiet oratio? Cū is, de quo loqui paramus, fons ſit, uel (ut uerius dicam) oceanus bonorū omnium. Verùm ut ipſe natura incōprehenſus & infinitus, tamen ſeſe uelut in arctum cohibuit, contraxitq;. Itidem & noſtra oratio in explicādis eius laudibus, quæ modum neſciunt, modum tamen ipſa ſibi faciat oportet. Equidem tria potiſſimum eſſe uideo, quæ uel diſcipulorum, uel militū animos ſolent ad grauiter agendum inflammare, ea ſunt ducis admiratio, amor & præmiū. Itaq; quo præceptori noſtro ac duci IESV ſtudijs alacrioribus pareamus, agedum ſingulatim hæc in eo pia curioſitate conſideremus. Primo loco quàm ſit ſuſcipiendus undiq; ac ſtupendus. Deinde quantopere diligendus, atq; ob id imitandus. Poſtremo, quàm ingens dile-

ctionis

ctionis fructus. Ac mos quidem eſt rhetorũ in hoc dicendi genere, illuſtrium principũ adhibere exempla, uidelicet quo collatione creſcat is, quem conantur laudibus attollere. Verùm imperator noſter uſqueadeò ſuperat omne celſitudinis humanæ faſtigiũ, ut quicquid quantumuis egregiũ adhibueris, tenebras admoueris, non lucem. Cuius enim imagines, ac natalium ſplendor non uideatur eſſe fumus, ſi cum IESV cõponas. Qui quidem, ineffabili, immò etiam incogitabili ratione Deus à Deo ſemper abſq; tempore naſcitur, æterno ſummoq́; parenti per omnia æqualis? Quanquã huius uel humana natiuitas non'ne facile regum omniũ claritatem obſcurauerit? Quippe qui ſtupente rerum natura, autore patre, afflante ſpiritu, pronubo Angelo, citra uirilem operam, uirgo de uirgine cœlitus grauida, natus eſt homo in tempore: & rurſum ita natus homo, ut neq; Deus eſſe deſineret, neq; ſordidum noſtrarum quicquam omnino contraheret. Iam uerò quid eo fingi poteſt amplius, qui infuſus per omnia, nullo tamen loco cohibitus, in ſe ipſo manet immenſus? Quid illo ditius, qui ſummum illud eſt bonum, à quo bona promanant omnia, nec tamen ipſe diminui poteſt? Quid illuſtrius eo, qui ſplendor eſt paternæ gloriæ, quiq; ſolus illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum? Quid illo potentius, cui pater omnipotens uniuerſam tradidit poteſtatem in cœlo & in terra? Quid

efficacius

efficacius eo, qui ſimplici nutu condidit uniuerſa, ad cuius iuſſum ſileſcit mare, uertuntur rerum ſpecies, fugiunt morbi, concidunt armati, pelluntur dæmones, ſeruiunt elementa, ſcinduntur petræ, reuiuiſcunt mortui, reſipiſcunt peccatores, deniq; nouantur omnia? Quid auguſtius eo, quē admirantur ſuperi, tremunt inferi, medius hic orbis ſupplex adorat, ad cuius comparationem ſummi reges nihil aliud quàm uermiculos eſſe ſe confitentur? Quid eo fortius atque inuictius, qui ſolus mortem alijs inuictam, ſua morte deuicit, ac ſathanæ tyrannidem cœleſti uirtute demolitus eſt? Quid triumphantius eo, qui perfractis ac ſpoliatis inferis, tot pijs comitatus animabus, uictor cœlos adijt, ibiq; ſedet ad dexteram Dei patris? *Quid illo ſapientius, qui tam admirabili ratione cuncta condidit, ut uel in apicula tot, tantaq; ſuæ ſapientiæ reliquerit miracula? quiq; tam ſtupendo rerum ordine, atq; harmonia nectit, continet, adminiſtrat uniuerſa, obiens omnia: nec tamen à ſeipſo diſcedens, omnia mouens ipſe immotus, omnia concutiens ipſe tranquillus, poſtremo in quo id, quod ſtultiſſimum eſt, uniuerſam mortaliū ſophorum ſapientiam longo ſuperat interuallo. Cuius debet nobis eſſe grauior autoritas, quàm eius de quo pater ipſe palàm eſt teſtificatus:* Hic eſt *filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui, ipſum audite. Quid æque reuerendum, atq; is cuius oculis perſpicua ſunt omnia? Quid*

perinde

perinde formidandum atq; ille, qui ſolo nutu poteſt et animam, & corpus in tartara mittere? Quid aũt formoſius eo, cuius uultũ intueri ſumma eſt fœlicitas? Deniq; ſi multis pretium reddit antiquitas, quid illo antiquius, qui nec initium habet, nec finem eſt habiturus. Sed fortaſſe magis conuenerit, ut pueri puerum admiremur, quandoquidem hic quoq; ſtupendus occurrit, uſqueadeo, quod illius eſt infimũ, ſublimius eſt ijs, quæ ſunt apud homines excelſiſsima. Quantus erat ille, quem infantulum uagientem, pannoſum, abiectum in præſepe, tamen cœlitus canunt angeli, adorant paſtores, adorat & quæ genuit, agnoſcũt bruta animantia, indicat ſtella, uenerantur Magi, *timet rex* Herodes, *trepidat omnis* Hieroſolyma, *ſanctus amplectitur* Symeon, *uaticinatur* Anna, *in ſpem ſalutis erigũtur pij? O humilem ſublimitatem, & ſublimem humilitatem. Si noua miramur, quid ſimile unquam aut factum, aut auditum, aut cogitatum? Si magna ſuſpicimus, quid noſtro* IESV *modis omnibus amplius, quem nulla creatura poſsit uel exprimere uoce, uel cogitatione concipere.* Huius *magnitudinem, qui uelit oratione complecti, is multò ſtultius agat, quàm ſi conetur uaſtiſsimum Oceanũ anguſto exhaurire cyatho. Adoranda eſt eius Immenſitas magis, quàm explicanda, quàm uel hoc ipſo magis mirari conuenit, quo minus aſſequimur. Quid ni nos faciamus? Cum magnus ille præcurſor*

indignum

indignum ſeſe pronunciet, qui corrigia calciamentorum eius ſoluat? Agite igitur pueri ſuauiſsimi, hoc tam inclyto puero IESV *præceptore, hoc tam inſigni duce ſancta ſuperbia gloriemur, huius ſublimitas nobis ad pie audendum animos addat, in hoc uno nobis ipſi placeamus, ut exiſtimantes illius omnia nobis eſſe cōmunia noſipſos meliores arbitremur, quàm qui ſemel tali addicti imperatori, mūdo, uitijs ue, ſordidiſsimis utiq; dominis ſeruiamus.*

SECVNDA PARS.

Sed admirantur & contremiſcunt etiam dæmones, at amant ſoli pij. Quamobrem altera huius orationis pars, ut propius ad nos pertinet, ita eſt attentioribus auribus accipienda. Videlicet quot nominibus IESVS *ſit nobis amandus, uel redamandus magis, ut qui nos & nondum conditos ante omne tempus amarit in ſe, in quo iam tum erant omnia. Ita natiua ſua bonitate cum nihil eſſemus, nos finxit: finxit autem non quoduis animal, ſed hominem, & finxit ad ſuam ipſius imaginem, hoc eſt, ſummi boni capaces, ac ſacro ſui oris afflatu ſpiritum uitalem indidit. Ad hæc cæteris animantibus imperio noſtro parêre iuſsit. Quinetiam angelis in noſtri tutelam deſignatis, latiſſimam hanc, ac pulcherrimā mundi fabricam noſtris addixit uſibus. In qua nos uelut in admirabili quodam theatro conſtituit, ut in rebus creatis opificis ſapien-*

tiam

tiam admiraremur, bonitatem amaremus, potentiam uenerdaremur: quoq; id magis fieret, tot ſenſuum adminiculis inſtruxit, tot animi dotibus ornauit, tam perſpicaci ingenij lumine cõdecorauit. Quid hoc animãte fingi poterat uel admirabilius uel felicius? Sed ô ſemper felicitatis comitem inuidiam. Rurſum ſerpentis aſtu in peccatũ, hoc eſt, pluſquam in nihilum relapſus eſt miſer. Sed hic tu rurſum optime IESV, quàm ineffabili conſilio, quàm inaudito exemplo, quàm incomparabili charitate, tuũ figmentũ reſtituiſti? Nam ita reſtituiſti, ut labi propémodũ expedierit, eãq; culpam quidã nõ abſurde felicẽ uocauerit. Omnia debebamus conditori, at reparatori pluſquam omnia debemus. Vltro temetipſum è regno patris in hoc noſtrum exiliũ demiſiſti, ut nos in Paradiſo exactos, cœli ciues redderes: noſtram humanitatẽ aſſumpſiſti, ut nos in tuæ diuinitatis cõſortiũ aſciſceres: noſtrũ hũc limum induiſti, ut nos immortalitatis gloria ueſtires: noſtra tectus forma, nobiſcũ in hoc calamitoſo mundo cõplures annos agere uoluiſti, ut uel ſic in tui raperes amorẽ nudus in hanc lucẽ, immo noctẽ emerſiſti nobiſcũ: atq; adeò pro nobis uagiſti, ſitiſti, eſuriſti, alſiſti, æſtuaſti, laboraſti, delaſſatus es, eguiſti, uigilaſti, ieiunaſti, tot malis noſtris obnoxius eſſe uoluiſti, ut nos ab omnibus exẽptos malis, in tui, hoc eſt, ſummi boni cõmunionẽ aſſereres. Deinde per omnẽ ſanctiſſimæ uitæ tuæ ſe-

riem, quàm efficacibus exemplis animos noſtros inflammas? qui ſalutaribus præceptis erudis, ac formas? quam ſtupẽdis miraculis expergefacis? quàm blandis monitis trahis? quàm certis promiſsis inuitas? ut nõ ſit alia commodior uia ad te, niſi per teipſum, qui unus es uia, ueritas, & uita. Sed uiam non indicaſti modò, uerumetiam aperuiſti, dum pro nobis uinciri, trahi, damnari, rideri, cædi, conſpui, uapulare, probris affici, demum & in ara crucis agnus ſine macula immolari uoluiſti, ut nos tuis uinculis ſolueres, tuis ſanares uulneribus, tuo lauares ſanguine, tua morte ad immortalitatem eueheres. In ſumma, totum te nobis impẽdiſti, ut tui (ſi fieri poſsit) iactura nos perditos ſeruares; uitæ redditus toties tuis apparuiſti, atque illis intuentibus patrem repetiſti, ut membra confiderent eo ſe peruentura, quo caput iam præceſsiſſe conſpicerent. Deinde quo magis confirmares amicos, patre placato egregium illud perpetui amoris tui pignus miſiſti, ſacrum illum ſpiritum, quo mortui mundo longe uerius ac felicius iam uiueremus in te, quàm noſtro hoc ſpiritu uiuimus. Quæſo quid his ſummæ charitatis argumentis poterat accedere? Ne hæc quidem tam multa, tam magna flagrantiſsimo tuo in nos amori ſat erant. Quis enim commemorare poſset, quod martyrũ mortibus nos ad huius uitæ contemptum animas? quot uirginum exemplis ad continentiam accendis? quot ſan-

ctorum

ctorum monumentis ad pietatem ſolicitas? quàm admirandis eccleſiæ tuæ ſacramentis communis pariter ac ditas?ut conſolaris,erigis,armas,doces,mones,trahis,rapis,mutas,transformas nos arcanis tuis literis, in quibus uiuas quaſdam tui ſcintillulas condi uoluiſti, magnum amoris incendium excitaturas, ſi quis modò pia diligentia conetur excutere. Deniq; *quàm undiq; nobis obuius es, ne quando liceat obliuiſci tui. Ad hæc quàm paterne toleras peccantes? quàm clementer recipis ad te redeuntes?* Nec *imputas benefacta tua gratis, nec reſipiſcentibus noſtra imputas malefacta, ut ſubinde tacitis uellicas,ac trahis inſtinctibus?ut emendas aduerſis?ut allicis proſperis?ut omnem moues lapidem?ut nuſquã ceſſat ardentiſſima charitas in fouendis,aſſcrẽdis,tuẽdis, beãdis nobis?* Sed *quàm pauca de tam innumeris perſtrinximus commilitones, & tamen uidetis quàm ſit immẽſus beneficiorum aceruus.* Eat *nunc qui uolet, &* Pyladas, Oreſtes, Pirithoos, Theſeos, Damonas, *ac* Pythias *uerbis phaleratis efferat mera præ his nugamenta.* Atq; *hæc quidem contulit ultro nihil promeritis,immo transfugis,atq; hoſtibus, & à quibus nihil omnino mutui beneficij redire poterat. Si mediocribus officijs homines ad amandum hominem accendimur,hunc cõditorem,uindicem,ſic amantẽ,ſic promeritũ,nõ ſaltem redamabimus?quandoquidem hanc ſolam gratiam ille à nobis repoſcit,*

quam tamen ipſum in noſtrum refundit lucrum. Adamas ſanguine molleſcit hircino, aquilæ, leones, pardi, delphines, dracones, agnoſcunt ac referũt beneficium: & ô duritiã cordis humani pluſquam adamantinam, ſi tam inaudita charitate non miteſcit: ô ingratitudinem pluſquam beluinam, ſi tantorum meritorũ poteſt obliuiſci: ô ſingularem impudentiam, dicam an potius dementiam, ſi ſic conditus, ſic reſtitutus, ſic locupletatus, tanta obrutus beneficentia, ad tantas uocatus ſpes, quicquam amare poteſt, præter illum unum, in quo & à quo ſunt omnia, quiq; nobis omnia ſecum impertit. Porrò autẽ quanquã hæc mortalis omnis complectitur, tamen nos illi peculiariter debemus, propterea quod in noſtrum, hoc eſt puerorum ordinem ſingulari quadam propenſione, atque indulgentia fuiſſe ſeſe pluribus declarauit argumentis. Primum, quod ita ut erat uatum oraculis promiſſus, puer paruulus naſci uoluit cũ eſſet immenſus. Præterea quod adhuc uteri uirginei latebris incluſus, infantis item nondum nati, geſtu atq; exultatione gauiſus eſt ſalutari. Deinde quod ſtatim innocentium puerorum ſangine, ſuam natiuitatẽ uoluit conſecrari, ut his quaſi uelitibus dux inuictus bellum auſpicaretur. Adde his quod inſtante morte triumphali, Hieroſolymam ueniens, puerorum occurſu atq; officio decorari, puerorum uoce ſuas laudes decantari maluit. Iam uerò quàm amantem, quàmq;

ſolicitum

ſolicitum puerorum patronum agit? cum matribus infantes ſuos offerentibus, ut IESV *contactu conſecrarentur, diſcipulis ne poſſent admitti uetantibus indignans, Sinite (inquit) paruulos uenire ad me*. Neq; *uerò pueris benedixit tantum, uerumetiam negat ulli mortalium aditum patere in regnum cœlorum, niſi qui ad paruulorũ formam deſcenderit.* Rurſum *quàm amanter & illud? cum tam grauiter deterret ab offendendis puſillis, affirmans magis expedire, ut molari ſaxo collo alligato præceps in mare detur aliquis, quàm ut unam quemlibet ex his paruulis offendat. Atq; his quàm inſigne addidit elogium ad puerorum commendationem? Amen dico uobis, angeli eorũ ſemper uident faciem patris. Gratias agit tibi tuus, tibíque dicatus grex* IESV *præceptor, cui quæſo, ut ſacras tuas manus ſemper admouere uelis, & ab omni ſcandalo procul arceas.* Quid *illud? non ne magnum amoris indicium, cum puerum in medio collocatum diſcipulis eum exemplum proponit?* Niſi *inquiens, cõuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruulus iſte, non intrabitis in regnum cœlorũ. An non eodem pertinet? cum* Nicodemo *ſciſcitanti, qua uia poßit ad uitam immortalẽ pertingere, iubet ut denuo renaſcatur, hoc eſt, in puerum redeat.* Vſqueadeò CHRISTO *duci noſtro placuit infantia, ut ſenes etiam cogat repueraſcere, ſi modò uelint in illius admitti conſortium, extra quem*

nulla ſalutis ſpes eſt. Neq; uerò à CHRISTO *diſ-ſonat* Petrus, *cum admonet, ut tanquam nuper æditi infantes lac concupiſcamus.* Neque *diſcrepat* PAV-LVS, *Filioli mei, inquiens, quos iterum parturio, do-nec formetur* CHRISTVS *in uobis. Idem paruu-los in* CHRISTO *lacte potat. Multa ſunt id genus loca in myſticis literis.* Omnino *Chriſtianiſmus nihil aliud eſt, quàm renaſcētia, quàm repueraſcentia quæ-dam. Magnum igitur pueri, magnum pueritiæ ſacra-mentum, qua* IESVS *tantopere delectatus eſt. Non cōtemnamus ætatem noſtram, quam uerus ille rerum æſtimator tanti fecit. Tantum demus operam, ut eiuſ-modi ſimus pueri, cuiuſmodi diligit* IESVS. *Diligit autem innocuos, puros, dociles, ſimplices: atque illud interim meminerimus hanc* Deo *gratam pueritiam, non in annis eſſe ſitam, ſed in animis: non in tempori-bus, ſed in moribus. Eſt enim præpoſterum quoddam, nobisq; magnopere fugiendum puerorum genus, qui mento leui, mente ſunt hirſuta, & ætate impuberes, uitioſa aſtutia ſenes ſunt. Eſt igitur nouum quoddam pueritiæ genus, quod à* CHRISTO *probatur, pue-ritia citra puerilitatem, & omnino ſenilis quædam pueritia, quæ non annorum numero conſtat, ſed inno-centia, ſed ingenij ſimplicitate. An non id palàm indi-cat* Petrus *cum ait: Deponentes igitur omnem mali-tiam, & omnem dolum, & ſimulationes, & inuidias,*

& detractiones, ſicut modo geniti infantes, rationabile, & ſine dolo lac concupiſcite, ut in eo creſcatis in ſalutem. Cur addidit rationabile, nempe ut excluderet ſtultitiam, quæ huius ferè ætatis conſueuit eſſe comes. Cur detrahit inuidias, ſimulationes, ac reliqua id genus uitia, quæ ſenum ſunt quaſi peculiaria? nimirum ut intelligeremus CHRISTI *pueros ſimplicitate ac puritate æſtimare, nō natalibus. Ad eundem modum et* Paulus: Malitia, inquit, paruuli *eſtote, ſenſibus autem perfecti. Quanquam eſt omnino in ipſa puerorum ætate natiua quædā bonitas, ac uelut umbra quædam, ac ſimulacrum innocentiæ, uel ſpes potius atque indoles futuræ probitatis. Mollis, & in quemuis habitum ſequax animus, pudor optimus innocētiæ cuſtos, ingenium uitijs uacuum, corporis nitor, ac uelutiflos quidam uernantis æui, & neſcio quomodo quiddam ſpiritibus cognatum ac familiare. Neq; enim temere fit, ut quoties apparent angeli, puerili ſpecie ſeſe offerant oculis. quinetiam magi ſiquando ſuis incātamentis ſpiritum eliciunt, in puerile corpus feruntur accerſere: at quāto libentiùs ſpiritus ille diuinus, pijs ac ſanctis euocatus uotis, in huiuſmodi domicilia demigrabit? Ergo ad has naturæ dotes, ſi acceſſerit ſummi illius & abſoluti pueri imitatio, tum demum & grati in illum, & illo digni pueri uidebuntur. Etenim ſic promeritum quis poſſit non amare? Verùm enimuero*

ea ueri amoris uis eſt, ut eius quod ames quam ſimilimus eſſe cupias. Quod ſi in nobis efficit amor humanus, quantum æmulandi ſtudium excitabit amor diuinus, cui ille collatus uix amoris umbella eſt? Proinde ſi uere atq; ex animo non uerbotenus IESVM amamus, IESVM pro noſtra uirili conemur exprimere, uel potius in illum transformari. Quod ſi uirum aſſequi nõ poſſumus, ſaltem pueri puerum imitemur. Quanquam hoc ipſum facinus eſt haudquaquam puerile, imò ſenilibus etiam uiribus maius, ſed quod ferè nuſquam ſuccedat felicius quàm in pueris. Etenim quoties negocium ab humano pendet præſidio, tum robur, ætas, ſexus expenditur: uerùm ubi gratiæ res agitur, nõ naturæ, tum hoc efficacius exerit ſeſe miraculum ſpiritus, quo minus erat opis ac fiduciæ in carne. Denique quid dubitemus, aut diffidamus, ipſo formante, fingente, ac transformante nos, quem conemur exprimere? Quis Danieli puero tantum addidit prudentiæ? quis puero Salomoni tantũ tribuit ſapientiæ? quis tribus illis pueris tantum adiunxit tolerantiæ? quis puerũ Hely dignũ diuino fecit alloquio? quis Nicolao puero? quis Aegidio? quis Benedicto? quis Agneti? quis Cæciliæ? quis tot tam teneris uirgunculis, tam maſculam atq; inuictam uirtutem dedit? Profectò non natura, ſed gratia: & ubi minus ſuccurrit natura, ibi mirabilius operatur gratia. Hac igitur freti,

magna

magno animo ſtudium æmulandi puerum IESVM capeſſamus, nec unquam oculos ab eo uelut à ſcopo deflectamus. Abſolutum exemplar habemus, nihil eſt quod aliunde petere oporteat. Omnis illius uita, quid nos ſequi debeamus, clamitat. Quid autẽ docuit puer ille puriſsimus, de puriſsima uirgine natus? niſi ut omnem huius mundi ſpurcitiem, & inquinamenta uitemus, atq; angelicam quandam uitam iam nũc in terris meditemur, hoc eſt, id eſſe meditemur, quod illic ſemper ſumus futuri. Porrò ſpiritus IESV cum omneis ſordes auerſatur & odit, tum præcipue beluinam illam, & prorſus homine indignam libidinem. Quid autem docuit nos, natus peregre, æditus in tuguriolo, abiectus in præſepe, pannis inuolutus? niſi ut ſemper meminerimus nos hic paucorum dierum hoſpites eſſe, utq; calcatis opibus, ſpretis mundi falſis honoribus, per pios labores ad cœleſtem illam patriam expediti feſtinemus, in qua iam nunc animo uiuamus oportet, etiã ſi corporeis interim pedibus terrã contingimus. Rurſum quid admonuit in Aegyptum aufugiens? niſi ut inquinatorum commertium modis omnibus deuitemus, qui IESVM in nobis, hoc eſt, innocentiã, ac mũdi neglectum conatur extinguere. Quid uerò docuit circunciſus? niſi ut omneis carnis affectus ad CHRISTVM properantibus obſtrepentes amputemus, ac tanquam in nobis ipſis mortui, ſolo IESV

ſpiritu ducamur ac uegetemur? Quid docuit oblatus in tēplo, niſi ut totos nos ab ipſa iam infantia Deo re-*busq; ſacris dedicemus, conſecremusq;, ac protinus re centi adhuc mentis teſta* IESVM *imbibamus?* Ne-*que enim ulla ætas ad diſcendam pietatem immatura eſt, immo non eſt alia magis tempeſtiua ad diſcendum* CHRISTVM, *quàm ea, quæ mundum adhuc neſcit*. Iam *ipſi apud uos æſtimate pueri, puer ille ſic natus, ſic* Deo *dicatus, quàm ſanctis ſtudijs totam pue ritiam tranſegerit, non otio, non cibo, non ſomno, non ineptis luſibus, non ſtultis fabulis, non euagationibus, quemadmodum puerorum uulgus facit, ſed aut paren tum obſequijs, aut ſacris orationibus, aut auſcultandis doctoribus, aut pijs meditationibus, aut ſanctis ac ſerijs cum æqualibus pueris colloquijs. An nō hæc, & multa ſimilia ſummatim complexus eſt ſanctus* Lu-*cas? cum ſcribit ad hunc modum:* Puer *creſcebat, & confortabatur, plenus ſapientia, et gratia* Dei *erat in illo. An non palàm uidetis nouum pueritiæ genus?* De *priſtinis pueris dictum eſt:* Stultitia *colligata eſt in cordi pueri*. De *nouo hoc auditis, plenus ſapientia*. Quid *adhuc ætatis inciſcitiam prætexìmus, cum audiamus non ſapientem, ſed plenum ſapientia puerum?* Videte *ut omnem rerum ordinem hic puer inuertit, qui loquitur in* Apocalypſi: Ecce *ego noua facio omnia.* Perditur *ſapientia ſenum, ac prudentia pruden-*

tium

tium reprobatur, ac pueri implentur ſapientia. Nimirum hoc nomine gratias agens patri. Quoniam, inquit, abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis. Porrò ne ſtultam huius mundi, ac fucatam ſapiētiam affectaremus, protinus adeicit: Et gratia Dei *erat in illo. Is uerò demū ſapit, qui mūdo deſipit, et nil niſi* CHRISTVM *ſapit. Is non è philoſophorum libris, non è ſcoticis argutijs, ſed ſyncera fide cognoſcitur, ſpe tenetur, charitate deuincitur. Iā uerò quàm multa docuit nos? Vbi duodecim natus annos, à parentibus furtim ſubducit ſeſe, ne inter notos quidem ac propinquos repertus, poſt triduum deniq; inuentus eſt. Sed ubi tandē inuētus? Nū in circulis? num in choris? num in uijs aut foro? Audite pueri, ubi repertus ſit* IESVS, *relictis parentibus, quodāmodo fugitiuus, et ubi uos uerſari conueniat, intelligetis. In templo inquam, inuentus eſt, in medio doctorum ſedens, audiēs illos, ac uiciſſim interrogans. Quid docuit nos* IESVS *his tam admirandis factis?* Non *dubium quin rem magnam, rem ſeriam, rem imitandam docuerit. Quid autem? quid? niſi ut grandeſcente in nobis* CHRISTO, *quandoquidem & in nobis naſcitur, & habet ſuos ætatū gradus, donec occurramus in uirū perfectum, & in menſuram plenitudinis eius.* Ergo *cum grandeſcit in nobis, docet ut naturales parentum. & amicorum affectus in Deum transferamus, nihil hic*

amemus, nihil miremur, niſi in CHRISTO, & CHRISTVM in omnibus. Meminerimus nos uerum patrem, patriam, cognatos, amicos habere in cœlis. Verùm ne quis imaginetur hunc parentum neglectum, faſtum, aut innobedientiam ſapere, cõſequitur, Et erat ſubditus illis. Imò nemo ſuos parentes uerius amat, nemo magis pie colit, nemo obſeruantius morem gerit, quàm qui ſic contemnit. Quid autem eſt ſedere in templo, niſi in rebus ſacris conquieſcere, & ad diſcendum animum ab omnibus tranquillum curis adferre? Nihil autem uitijs eſt turbulentius, & ocium ac quietem amat ſapientia. Iám quo tandem nos grauemur diſcere, quàm attentas aures præceptoribus præbere cõuenit, cum puer ille cœleſtis, ſapientia Dei patris, in medio doctorum ſedeat, audiens uiciſsim ac reſpondens: ſed ita reſpondẽs, ut omnes eius ſapientiam admirarentur. Neque id mirum, cum is eſſet, ad quem omnis mundi ſapiẽtia ſtulta eſt. Præclara res legum prudentia, egregia res philoſophiæ cognitio, ſuſpicienda res theologiæ profeſsio. Verùm ſiquis IESVM audiat, ilico ſtulteſcunt omnia. At noſtra reſponſio, ſi ſapientiæ miraculum excitare non poteſt, certe ſapiat modeſtiam, ſonet innocentiam. Rurſum obſecro, quàm morigeros, quàm obſequentes nos eſſe decet parentibus ac præceptoribus, quos potiores ueluti ingenij parentes hàbemus, poſteaquam ille domi-

nus

nus omnium cum à parentibus non intelligeretur, tamen ſubditus illis redierit in Nazareth. *Debetur hoc pietati, debetur parentum reuerentiæ, ut aliquoties illorum uoluntati concedamus, etiam ſi nos meliora uiderimus. Sed iam operæpreciũ eſt audire, quàm apto fine Lucas* IESV̄ *pueritiam concluſerit.* Et IESVS *(inquit) proficiebat ſapientia, ætate & gratia apud Deum, et apud homines. Quàm multa, quàm paucis nos docuit? Primum, cum ætatis acceßione, pietatis item acceßionem oportere copulari, ne illud in nos iure dici poßit, quod in hominum uulgus diuus dixit Auguſtinus: Qui maior eſt ætate, maior eſt iniquitate. Ne'ue in hoc pulcherrimo certamine unquam reſtemus, aut nos aſſecutos arbitremur, ſed in morem currentium in ſtadio, à tergo relicta negligentes, in anteriora nitamur, ac ſemper à bonis ad meliora, à melioribus ad optima proficere conemur, donec ad metam, hoc eſt, huius uitæ finem peruentum erit. Socrates iam admodum ſenex, perinde quaſi nihil ſciret, ita ſemper & à quouis diſcere ſitiebat. Itidem & nos quo magis in* CHRISTO *fuerimus, hoc minus nobis placebimus, ſi modò uerè in illo fuerimus progreßi, adeò* φιλαυτία *peſtis eſt & ſtudiorum, & pietatis. Ac iuxta Fabium, præcox illud ingeniorum genus, non temere peruenit ad frugem, uel eruditionis, uel innocentiæ. Equidem nec ordinem ocioſum eſſe puto apud*

Deum,

Deum & apud homines, ut intelligamus in primis dandam operam, ut uita noſtra Deo *placeat.* Id *agentes, humanus fauor ultrò conſequetur.* Nihil *enim uirtute pulchrius, nihil amabilius, quàm laus hoc magis ſequi ſolet, quo minus appetitur.* Paucis, *ut potuimus, uobis expreßimus exemplar pueri, quem & amare plurimum, & imitari ſtudioſißime debemus.* Atq; *omnino tantum uidebimur amare, quantum fuerimus imitati.* Rurſum, *tanto plenius imitabimur, quanto amabimus ardentius.* Proinde *hoc ipſum ab illo quotidianis ac puris precibus flagitemus, ut nobis donet amore ſui flagrare, ſui ſimiles euadere, hoc eſt, caſtos, puros, incontaminatos, mites, ſimplices, tractabiles, expertes fuci, ignaros doli, neſcios inuidiæ, parentibus morigeros, præceptoribus dicto audientes, mundi contemptores, rebus diuinis addictos, pijs literis intentos, nobis ipſis quotidie meliores, probatos ſuperis, gratos hominibus, odore, bonæ famæ quamplurimos ad* CHRISTVM *allicientes.* Hæc *inquam aßidue flagitemus, hæc manibus pedibus'que conemur, dũ habilis ætas, breui alioqui fugitura.* Etenim *ſi recte monuit* Fabius, *optima ſtatim ac primo diſcenda.* Quid *prius diſci debet, quàm* CHRISTVS, *quo nihil eſt melius?* Immo *quid aliud diſcere oportet* Chriſtianum, *quàm eum unum, quem noſſe, uita eſt æterna? quemadmodum ipſe teſtatur, patrem orans*

in

in Euangelio. Id ſi curabimus, utcunq; pro uirili gratiam referemus, tam ſingulariter de nobis merito, & illi referendo gratiam, ipſum nobis lucrifaciemus. Referemus autem hoc plenius, quo uehementius redamabimus. Porrò hoc magis illum redamabimus, quo magis uita ac moribus exprimemus. Iam quo magis exprimemus, hoc magis ipſo locupletabimur.

TERTIA PARS.

AT interim nonnullis forſitan ſuccurret animo, duram hanc eſſe militiam, repudiatis omnibus, cum CHRISTO crucem tollere. Sed memineritis fratres dilectiſsimi, longe diuerſam mundi & CHRISTI eſſe naturam. Mundus ceu fucata meretrix, prima fronte blandus nobis, & aureus occurrit: poſtea quo ingrediare altius, quo propius inſpicias, hoc magis ac magis tetra, putida, fellita ſunt omnia. Ediuerſo CHRISTVS procul intuentibus durior apparet, dum cruces uidemus, dum uoluptatum ac uitæ contemptum. Verùm ſi quis fidenti animo totum ſeſe in illum reijciat, reperiet nihil eſſe mollius, nihil expeditius, nihil dulcius. Niſi forte uerum nõ dixit ueritas in Euangelio, cum ait: Tollite iugum meum ſuper uos, & inuenietis requiem animabus ueſtris: iugum enim meũ ſuaue eſt, & onus meum leue. Hæc nimirum uerè eſt ardua illa uirtutis uia, quam & olim tanto ante CHRISTVM, utcunque ſomniauit

ſomniauit Heſiodus, *primo aditu aſperior, progreſſu ſemper & facilior & amœnior. Sed quid tandē aſperum uideri poteſt, quo ad tam ingens, tam certum itur præmium? Si iuxta Sapientis dictum, ſpes præmij minuit uim flagelli, quis in hac momentanea uita, non leue, non dulce iudicet, quo cœleſtem illam, & nunquam deſituram ſibi paret uitam, æternum regnare cum* CHRISTO, *aßidue ſummum illud intueri bonum, uerſari in angelorum contubernio, ab omni malorum metu procul abeſſe? Quis oro tantum hoc præmium, non uel ſexcentis mortibus emptum uelit? Atqui hoc tantum donatiuum pollicetur militibus ſuis imperator noſter* IESVS, *qui neq; fallere poteſt, neq; mentiri nouit. Iam apud uoſmetipſos expendite fructus, æternitatem ac magnitudinem, cōtra quam breue huius militiæ tempus nimirum haud longius ipſa uita: quæ quid aliud eſt, quàm uapor ad exiguum tempus apparens, aut unius horæ ſomnium? Sed age dum de hoc interim inæſtimabili præmio ſileamus, atque inſpiciamus quàm abunde magna mercede dux noſter militum ſuorum labores etiam in hac uita compenſet, quanq; diſparem metant meſſem, qui mundo militant, & qui merent ſub* CHRISTO IESV. *Audiamus quid ipſi dicant impij in libro Sapientiæ: Laſſati ſumus in uia iniquitatis & perditionis, ambulauimus uias difficiles, uiam autem domini ignorauimus.*

mus. Illectat mũdus fucatis honorum ſimulacris, quæ nihil aliud ſunt, quàm mellita uenena, mox attractos, & uelut inautoratos. Deum immortalem, in quas curas, quas ſolicitudines, quas turbas, quæ diſpẽdia, quæ dedecora, in quam conſcientiæ mentis carnificinam, in quam infelicem exitum miſeros adducit? Vt hic quoq; iam abunde magnas impietatis pœnas dediſſe uideantur, etiam ſi nulli conſequantur inferi. Atqui reiectis mundi fucis, in IESVM, hoc eſt, ſummum bonum, omnem amorem, curam, ſtudiumq; transferunt, totiq; ab illo pendent ij iuxta promiſſum euangelicum, non modò uitam æternam poßidebunt, uerumetiam in hoc ſeculo centuplum accipient. Quid eſt autem accipere centuplum? Nempe pro fucatis bonis uera, pro incertis certa, pro fluxis æterna, pro ueneno tinctis ſyncera, pro curis ocium, pro ſolicitudine fiduciam, pro turbulentia tranquillitatem, pro diſpendijs utilitatem, pro flagitijs integritatem, pro conſcientiæ cruciatu, ſecretum & ineffabile gaudium, pro turpi atq; infelici exitu, glorioſam ac triũphalem mortem. Spreuiſti diuitias amore CHRISTI, in ipſo ueros inuenies theſauros. Reieciſti falſos honores, in hoc longe eris honoratior. Neglexiſti parentum affectus, hoc indulgentius fouebit te pater uerus qui eſt in cœlis. Pro nihilo habuiſti mundanam ſapientiam, in CHRISTO longe uerius ſapies, ac feliciue.

cius. Aſpernatus es peſtiferas uoluptates, in ipſo multo alias inuenies delitias. Breuiter, *ubi arcanas illas, ſed ueras opes* CHRISTI, *diſpulſa mundi caligine uideris, omnia, quæ prius arridebant, quæ ſolicitabant, ea non ſolum non admiraberis, ſed perinde ut peſtes quaſdam fugies, reijcies, aduerſaberis.* Fit *enim mirum in modum, ut ſimul atq; cœleſtis illa lux animos noſtros penitus attigerit, protinus noua quædam rerum omnium facies oboriatur.* Itaq; *quod paulo ante dulce uidebatur, nunc amareſcit: quod amarum, dulceſcit: quod horrendum, blanditur: quod blandiebatur, horreſcit: quod ſplendidum antè, nunc ſordidum: quod potens, infirmum: quod formoſum, deforme: quod nobile, ignobile: quod opulentũ, egenũ: quod ſublime, humile: quod lucrum, damnum: quod ſapiens, ſtultum: quod uita, mors: quod expetendum, fugiendum. & cõtrà.* Vt *repente mutata rerum ſpecie, nihil minus eſſe iudices, quàm id quod eſſe uidebantur.* Er*go in uno* CHRISTO *compendio, ac uera repe-riuntur omnia bona, quorum inanes ac mendaces imagines & umbras, ceu præſtigias, mundus hic oſtendit, quas miſerum mortalium uulgus tanto animi tumultu, tantis diſpendijs, tantis periculis, per fas nefasq; perſequitur.* Q*uam obſecro beatitudinem cum hoc animo conferre queas? qui iam liber ſit ab errore, liber ab effectibus, ſecurus ſemper gaudens ob teſtimo*

nium conſcientiæ, nulla de re ſolicitus, altus, ſublimis, ac cœlo proximus. iamq́; ſupra ſortem humanam, qui in CHRISTO *excelſiſsima petra nixus, omnes huius ſeculi fucos, tumultus, procellas ex alto rideat, negligat, uel potius cõmiſeretur. Quid autem timeat is, qui propugnatorem habeat Deum, ignominiam? At ſumma eſt gloria, pro* CHRISTO *ignominiam pati. Paupertatẽ? At opũ ſarcinam lubẽs abijcit, quiſquis ad* CHRISTVM *properat. Mortem? At ea maximè in uotis eſt, per quam ſcit ſeſe ad immortalem uitam eſse trãſmittendum. Qua de re ſit ſolicitus, cuius pater cœleſtis etiam pilos habet annumeratos? Quid autem cupiat is, qui in* CHRISTO *poſsidet omnia? Quid enim non cõmune membris & capiti? Iam uerò quanta eſt hominis non modò felicitas, uerũetiam dignitas, uiuum eſſe membrũ ſanctiſsimi corporis eccleſiæ, idem eſſe cum* CHRISTO, *eandem carnẽ, eundem ſpiritum, communem cum illo habere patrem in cœlis,* CHRISTVM *habere fratrem, ad cõmunem cum illo hæreditatem deſtinatũ eſſe: breuiter, iam non hominem eſſe, ſed Deum? Adde his guſtum quendam felicitatis futuræ, quem piæ mentes ſubinde percipiũt. Hæc nimirũ uiderat, hæc ſenſerat Propheta, cum ait: Nec auris audiuit, nec oculus uidit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparaſti Deus diligentibus te. Proinde chariſsimi ſodales, ſi dabimus operã, ut uere* CHRI-

ſti membra ſimus, iuxta illud propheticum dictum: Iuſtus ut palma florebit. etiā in hac uita perpetua quadam adoleſcentia uernabimus, nō animo tantū, uerum etiam corpore. Etenim quemadmodum floribus ille IESV ſpiritus in noſtrum ſpiritū redundabit, ita noſter uiciſsim in ſuū corpus influet, & quoad fieri poteſt, in ſeſe transformabit. Nec poterit tantus animi ac corporis nitor ueſtium ſordes ferre. Nam animus noſter habitaculum eſt Dei, animi domiciliū eſt corpus. Porrò ueſtis & ipſa corporis, quodammodo corpus eſt. ita fiet, ut capitis puritati totus homo reſpondeat, donec peracta hac uita ad immortalitatē traducatur.

EPILOGVS.

AGite igitur optimi commilitones, ad hanc tantam felicitatem, ſummis uiribus enitamur, ducem noſtrum IESVM unum admiremur, quo maius nihil eſſe poteſt, immo ſine quo nihil eſt omnino magnum. Hunc unum amemus, quo nihil eſſe melius poteſt, immo extra quem nihil eſt omnino bonum. Hunc imitemur, qui ſolus eſt uerum & abſolutum pietatis exemplar, extra quem quiſquis ſapit, deſipit. Huic uni inhæreamus, hunc unum amplectamur, hoc uno fruamur, in quo eſt uera pax, gaudium, tranquillitas, uoluptas, uita, immortalitas. Quid multis? Summa bonorum eſt omnium. Extra hunc nihil ſuſpiciamus, nihil amemus, nihil appetamus, huic uni

placere ſtudeamus. Meminerimus nos ſub illius oculis, & illius angelis teſtibus quicquid agimus agere, Zelotypus eſt, nec ullas mundi ſordes patitur. Quare puram & angelicam in illo uiuamus uitam, ille ſit nobis in corde, in ore in omni uita. Hunc penitus ſapiamus, hunc loquamur, hunc moribus exprimamus. In illo negocium, ocium, gaudium, ſolatium, ſpem, præſidium omne collocemus. Hic à uigilantium animis nunquam diſcedat, hic dormientibus occurſet. Hunc & literæ noſtræ, et luſus etiam ſapiant, per hũc & in hoc creſcamus, donec occurramus in uirũ perfectum, & gnauiter obita militia, perpetuum cum illo triumphum agamus in cœlis.

DIXI.

CONCIONIS DE PVERO IESV FINIS.

D. ERASMI ROTERODAMI, VTRIVSQVE LINGVAE DOCTISSIMI, EXPOſtulatio IESV cum homine ſuapte culpa pereunte.

CVM mihi ſint uni bona, quæ uel frondea tellus,
Vel olympus ingens cõtinet.
Dicite mortales, quæ uos dementia cœpit?
Hæc aucupari ut undeuis
Malitis? quàm de proprio depoſcere fonte:
Adeò benigno, & obuio?
Mendacesq; iuuet trepido, miſeroq; tumultu
Vmbras bonorum perſequi?
Pauci me, qui ſum ueræ largitor & autor
Felicitatis, expetant.
Forma rapit multos, me nil formoſius uſquam eſt.
Formam ardet hanc nemo tamen.
Suſpiciunt ceras, antiquaq; ſtemmata multi:
At me quid eſt illuſtrius?
Vt qui ſim genitore Deo, Deus ipſe profectus,
Genitrice natus uirgine.

Vnde

Vnde fit,ut mecum uix geſtiat unus & alter
Affinitatem iungere.
Maximus ille ego ſum cœliq́; ſoliq́; monarcha,
Seruire nobis cur pudet?
Diues item,& facilis dare magna,& multa roganti.
Rogari amo,nemo rogat.
Sumq́;,uocorq́; patris ſummi ſapientia,nemo
Me conſulit mortalium,
Ipſe ego ſum ætherei ſplendorq́; decusq́; parentis.
Me nemo ſtupet,aut ſuſpicit.
Sum firmus iuxtà,ac iucundus amicus amico.
Me pariter,ac meas opes
Candidus,atq; lubens charis impertio:nemo hanc
Ambit neceßitudinem.
Sum uia,qua ſola cœli itur ad aſtra,tamen me
Terit uiator infrequens.
Cur tandem ignarum dubitat mihi credere uulgus?
Aeterna cum ſim ueritas.
Pollicitis cur ſtulte meis diffidere perſtas?
Cum ſit nihil fidelius
Autor ad hæc uitæ cum ſim unicus,ipſaq́; uita,
Cur ſordeo mortalibus?
Lux ego ſum,cur huc uertunt ſua lumina pauci?
Dux,cur grauantur inſequi?
Viuendi recte certißima regula ſolus,
Aliunde formas cur petunt?

Ipſe ego ſum ſolus uera, & ſine felle uoluptas,
Quid eſt quòd ita faſtidior?
Vnica pax animi, quin huc depoſitis ægri
Curas edaces pectoris?
Si benefacta truces etiam meminere leones,
Referuntq́; beluæ uicem.
Reſpondere feri merito didicere dracones,
Si meminit officij canis.
Si redamant aquilæ, redamant delphines amantem,
Cur efferatior feris.
Me me non redamas homo? cui ſemel omnia feci,
Quem condidi, quem ſanguine
Aſſerui proprio, propriæq́; à morte recepi
Diſpendio uitæ uolens.
Si bos agnoſcit dominum, ſi brutus aſellus
Agnoſcit altorem ſuum,
Cur me ſolus homo male gratus noſſe recuſas,
Et conditorem, & uindicem?
Vnus ego hic tibi ſum cunctorum ſumma bonorum,
Quid eſt quod extra me petas?
Quorſum diſtraheris per tot diſpendia, graſſans
Laborioſa inertia?
Sum placabilis, & pronus miſereſcere, quin hoc
Miſer ad aſylum confugis?
Idem iuſtus, & implacabilis ultor iniqui,
Cur non times offendere?

Corpus

Corpus ego, atq; animum nutu ſub tartara mitto,
Noſtri metus uix ullum habet.
Proinde mei deſertor homo, ſecordia ſi te
Adducet in mortem tua.
Præteritum nihil eſt: in me ne reijce culpam.
Malorum es ipſe autor tibi.
Nam quid adhuc ſupereſt? ſi te neq; prouocat ardens
Suiq́; prodiga charitas.
O bis marmoreum pectus, neq; mitigat unquam
Adeò profuſa benignitas.
Si neq; tantarum ſpes uel certiſſima rerum
Expergefacit, & allicit.
Si neq; tartareæ cohibet formido gehennæ:
Nec ullus admonet pudor.
Immo ſi durant magis hæc adduntq́; ſtuporem,
Tam multa, tamq́; inſignia,
Vt facile immanesq́; feras, chalybemq́;, petramq́;
Rigore uicto molliant.
Quid faciat pietas, quibus artibus abſtrahat ultrò
Deuota morti pectora?
Inuitum ſeruare, nec eſt mentis (puto) ſanæ,
Et patria probibet æquitas.

IMAGO PVERI IESV POSITA IN ludo literario, quem nuper inſtituit Coletus.

Diſcite me primum pueri, atq; effingite puris

Moribus,inde pias addite literulas.

CARMEN PHALEcium.

Sedes hæc puero ſacra eſt IESV,
Formandis pueris dicata,quare
Edico:procul hinc facеſſat,aut qui
Spurcis moribus,aut inerudita:
Ludum hunc inquinet eruditione.

CARMEN IAMBIcum.

Non inuenuſto antiquitas ænigmate
Studij magiſtram,uirginem
Finxit Mineruam,ac literarum præſides
Finxit Camœnas uirgines.
Nunc ipſe uirgo matre natus uirgine,
Præſideo uirgineo gregi.
Et ſuſpicator huius,& cuſtos ſcholæ,
Adſunt miniſtri uirgines,
Pueros meos mecum tuentes angeli.
Mihi grata ubiq; puritas.
Decetq; ſtudia literaruum puritas.
Procul ergo ſacro à limine
Morum arceant mihi literatores lucem.
Nihil huc recipiant barbarum.
Procul arceant illiteratas literas,
Nec regna polluant mea.

ALIVD.

ALIVD.

Quin hunc ad puerum pueri concurritis omnes?
Vnus hic eſt uitæ regula, fonsq́; piæ.
Hunc qui non ſapiet, huius ſapientia ſtulta eſt:
Abſq; hoc uita hominis mors (mihi crede) mera eſt.

SAPHICVM.

Cœperit fauſtis auibus precamur,
Semper augeſcens meliore fato.
Hic nouæ ſudor nouus officinæ,
Auſpice IESV.
Hic rudis (tanquam noua teſta) pubes
Literas Græcas, ſimul & Latinas,
Et fidem ſacram, tenerisq́; CHRIRTVM
Combibet annis.
Quid fuit læta ſobolem dediſſe
Corporis forma? niſi mens & ipſa
Rite fingatur, ſtudijsq́; caſtis
Culta niteſcat?
Stirpe ab hac ſenſim noua pullulabit
Ciuium proles, pietate iuxta, ac
Literis pollens, breuiterq́; regno
Digna Britanno.
Ludus hic ſyluæ pariet futuræ
Semina, hinc diues nemus undequaq;
Denſius ſurgens decorabit Anglum
Latius orbem.

EPITAPHIVM SCVRRVLÆ temulenti, Scazon.

Pax ſit uiator, tacitus hos legas uerſus,
Vt ſacra uerba mußitant ſacerdotes.
Ne mihi ſuauem ſtrepitus auferat ſomnum.
Repetatq; uigiles illico ſitis fauces.
Nam ſcurrula hocce ſterto conditus ſaxo,
Quondam illi magni clarus Euij *myſtes,*
Vt qui bis octo luſtra perbibi tota.
Oculis profundus deinde ſomnus obrepſit.
Vt fit, benigno membra cum madent Baccho.
Atq; ita peractis ſuauiter bonis annis.
Idem bibendi finis, atq; uiuendi
Fuit. Sed etiam me aliquis ebrium credat.
Aut ſomniare, qui iſta dormiens dicam.
Vale uiator, iam ſilenter abſcede.

FINIS.

QVO

QVO PACTO IN GENVI ADOLESCENTES FORMANDI SINT.

GEROLDO MEYGER ADOLESCENTI OPTIMO, CHRISTIANUS *Theodidactus gratiam et pacem à Deo, & domino noſtro* IESV CHRISTO.

QVVM te nuper à thermis redeũtem læti omnes excipiunt, alijq; alijs te muneribꝰ honorare certant, uiſus ſum ipſe mihi prorſus inciuilis futurus, ſi te non qualicunq; dono afficerem, Gerolde adoleſcẽs ſuauiſſime, præſertim cum mos iſte lauantes honorandi ſit uulgo inter amicos receptus, inter quos te duplici nomine cenſemus, & quòd literis operam feciliter nauas, et quòd ſub Ioannis noſtri ſignis meres. Cumq; diutius apud me quærerem, quid nam tibi poſſit eſſe gratiſſimum, inuenio tandem aut ſanctum, aut doctum, aut utrunq; eſſe oportere, quod tibi placere cupiat. Nam ut natura uideris ad pietatem, uirtutẽq; natus eſſe, ita urbanitatis ac elegantię

fructus,

fructus, præcoces quidem illos, ſed eò gratiores, ſponte iam nūc præbes. Docta autem, perluſtrata, quamuis diligenter omni ſupellectile, cum præſtare nulla uia poſſemus, reliquū erat, ut pijs quibuſdā ac ad ſalutē, tum animi, tū corporis uirtutēq; cōducibilibus te demereremur. Olim itaq; cum conſiliū, quemadmodum ingenuos inſtituere adoleſcētes oporteat, condendi libellum cœpimus, propoſitumq́;, ut eſt præſentium rerum ſtatus, uarij tumultus morati ſint, ſubueniebat tamen anxie munus diligenti, in animum, capti olim cōſilij mentio. Et quamuis pleroſq; uideam ſollicitos eſſe, ut abſolutum laborem digno alicui patrono nūcupent, nobis tamen cōtrà euenit: nam cui nūcupari oportet, præſto eſt, ſed deeſt ocium, nouemq́; illi anni, quibus premi oportet opus. Quapropter inter iſta duo incommoda, quòd ad te aliquid omnino miſſitandum eſt, & quòd occupationes iſtuc, ut digne fiat, haud permittūt, inueni, quo in præſentia utriq; noſtrum ſatisfieret. Furatus ſum ipſe mihi tantū tempuſculi, ut tumultuarie præceptiones pauculas cōgeſſerim: & certe in uniuerſum paucas eſſe oportet, ſed probè expenſas, ne copia faſtidiū pariat: ita enim ferè comparatū eſt, ut quæ parcius propinētur, auidius hauriātur. Quas tu nō ab ornatu æſtimabis, ſed à ſenſu, & ab animo à q profectæ ſunt. Pia enim ſancte polliceri poſſumus, ſi ſumus

ipſi

ipſi non impij. Docta promittere, etiã ſi ſis ipſe doctiſſimus, pudor eſt. Habent primæ præceptiones, quemadmodum ſit tener ingenui hominis animus, in his quæ ad Deũ attinent, imbuendus. Secundę, quemadmodum in his quæ ad ſe. Tertiæ, quemadmodũ in his quæ ad alios ſpectant. Neq; hic propoſitum eſt à cunis ordiri, ſed neq; à rudimentis: uerùm ab ea ætate quę iam ſapere, ac ſine cortice natare incipit: in qua etiamnum ipſe degis. Has tu diligenter, ut ſpero, leges, teq; in ipſas trãsfigurabis, ut alijs quoque uiuum ſpecimẽ exhibeas. Id faxit CHRISTVS Opt. Max. Amen.

PRIMARVM PRAECEPTIONVM APHORISMI.

ANTE *omnia, cum nõ ſit humanarum uiriũ cuiuſquã pectus ad fidẽ unius Dei pertrahere, etiam ſi quis Periclẽ ſuadẽdo ſuperet, ſed cœleſtis tantũmodo Patris, qui nos ad ſe trahit, adhuc tamen iuxta uerbum Apoſtoli: Fides ex auditione eſt, modò auditio ſit uerbũ* CHRISTI: *non hercle, quòd ipſa uerbi prædicatio*

Ioan. 6. Nemo poteſt u- nire ad me, ſi Pater, q miſit me, tr xerit eum.

Rom. 10.

dicatio tantũ polleat, ni ſpiritus intus canens moueat. Ideò uerbis puriſsimis inſtillanda eſt, oreq́; Dei uſitatiſsimis, fides: iungendæ ſimul preces ad eum, qui ſolus fideles facit, ut quem nos docemus uerbo, ipſe afflatu ſuo illuminet.

Nec *fortaſſe alienũ fuerit ab instituto* CHRISTI, *ſi in agnitionẽ* Dei *etiam per uiſibilia adducamus:* Puta, *ſi uniuerſam mundi molẽ ante oculos aduocemus, ſingula digito monſtrãtes eſſe mutationi obnoxia, ſed immutatũ immotumq́; eſſe oportere eũ, qui omnia, cũ tã uaria ſint, tã firma, mirabiliq́; cõcordia conciliauit.*

Rurſus *eum qui tanta ſolertia cuncta diſpoſuit, ne ſuſpicandum quidem eſſe, negligentem operis ſui futurum, cum inter mortales uitio uertatur, ſi quis rei domeſticæ parum diligens fuerit.*

Hinc *diſcet ille noſter,* Dei *prouidentiã res omneis curantem, omnia diſponentẽ, omnia ſeruantem.* Nam
Matth. 10. *duorum paſſerũ, qui aſſe parati ſunt, alter ne in terrã modò nobis decidit citra eius conſiliũ: quæ pilos quoq; capitis noſtri numerauit, nihil prorſus hac cura uileſcens.* Quo *manifeſtũ fit, eã nõ modò quibus anima, ſed ea quoq; quibus corpus eget, deſtinare: cũ coruos*
Pſal. 146. *uideamus tam liberaliter ab ea excipi, lilia uerò tam*
Matth. 6. *ſplendide ueſtiri.* Hactenus *de diuina prouidentia rectè imbuta mẽs, fieri nõ poteſt, ut unquã anxia fiat, aut ſordide cupida.* Quem *adfectũ, ſi in ipſa herba reciderimus,*

ciderimus, iam nocentiſſima peſte mentẽ liberauimus.

Sciet enim Deum *non ſolummodo* Dominũ,*ſed & patrem eſſe omniũ in ſe credentiũ, hoc eſt, fidentium: cupereq́; ut ad ſe pro implorãda ope haud ſegnius adcurramus, quàm ad parentem qui genuit, proprijsq́; uerbis opem pollicitum, quòd orari nimirum amet.*

Proinde,*ſi ægritudo uel animi, uel corporis adffligit, medelam ab illo impetrandã: ſi urget hoſtis, ſi degrauat inuidia, ad eum confugiendũ: ſi ſapientiam, ſi eruditionem adfectamus, apud hunc ambiendas, imò coniugem quoq; & liberos hinc petendos eſſe.* Res *et honores ſi paulò uberius adfluãt, ab eo petendũ, ne animũ his emoliri patiatur, inq; tranſuerſum abduci.*

Q*uid multa? in uniuerſum omnia ſciet hinc eſſe petenda, nefásq́; putabit, quicquã ab illo petere, quod ei præſtare indecorũ eſſet: pudebitq́; tãdẽ quicquã uel cupere uel habere, quod per* Deũ *nõ licet, et eas res uni ce cõparabit ac reponet, quæ uerè beatos reddũt.* Euã*gelij myſteriũ hac uia capiet, ſtatũ primi hominis ante omnia reſciet, nẽpe ut is ſit morte mortuus, poſteaquã præceptũ* Dei *præuaricatus eſſet, ut ſuo facinore poſteritatem omnẽ uitiarit: mortui enim uiuos generare nequeũt: nec æthiopẽ uidimus unquã apud* Britannos *natum: unde hic noſter ſuum quoq; morbũ agnoſcet.*

Agnoſcet hinc quoq;, ſi ſciat, ut omnia ex adfectibus ἐκ τῶν κακῶν *geramus nos,* Deus *autẽ, ut ſit ab eis alieniſſimus,*

alieniſsimus. Ex quo *indubie ſequitur, nos quoq; alieniſsimos eſſe oportere, ſi cũ* Deo *habitare cupiemus.* Vt *enim innocentiſsimus quiſq; nihil commercij cum flagitioſiſsimis habet, atq; è diuerſo iuſtum ferre nequit iniquiſsimus* (Nerones *enim ut* Senecas *duci iubent, ita è diuerſo* Ennios *cum* Scipionibus *idem tumultus*
Pſal.14. *tegit) ſic cum* Deo *quoq; nõ alius habitabit, quàm qui incedit ſine macula: & ſanctus eſt quemadmodũ ipſe*
Matth.5. *ſanctus eſt, cordiſq; mundicia præditus.* Beati *enim mundo corde, quoniam ipſi* Deum *uidebunt.*

Tantam aũt innocentiam qua ratione parabimus, qui adfectibus impuriſsimis undiq; ſepti ſumus? Hic *inter malleũ & incudem poſiti, cum* Deus *tantam innocentiam exigat, nos aliud uitiati præſtare nõ poſſimus quàm uitium, uelimus, nolimus,* Deo *manus dare cogimur, et eius gratiæ permittere.* Hic Euangelij *lux oritur.* His *anguſtijs incluſos* CHRISTVS *eximit, qui nos longe melius quàm ullus* Iupiter *ſeruator liberauit, conſcientiam deſperationi proximam ante omnia erigens, ac mox certiſsima ſpe ſibi iunctam, fœlicẽ reddens.* Ipſe *enim ab omni labe quorumcũq; uitioſorum adfectuum cum ſit alieniſsimus, de ſpiritu enim ſancto conceptus, exq; uirgine illibata genitus eſt: primum, ut liberaret, hanc innocentiam ſuam pro nobis expoſuit: nã labores & dolores noſtros ipſe uere tulit: pòſt, eos, qui hoc inconcuſſe credunt, beatos efficit.*

Ro. 8. Nam uelle adiacet mihi, perficere aũt bonum non inuenio. Non enim quod uolo bonum, hoc facio, ſed quod nolo malum, hoc ago.

Qui

Qui enim hanc liberalem condonationem crediderit, à Deo per CHRISTVM *miſero mortaliũ generi præſtitam, ſaluus erit, & cohæres* CHRISTI *factus, apud Patrem in æternũ lætabitur. Vult enim ille, ut ubi ipſe ſit, illic ſit & miniſter ſuus.*

CHRISTI *innocentia pro reis, imò damnatis expoſita nos abſoluit, ac Deo dignos hac potiſſimum cauſa reddit, quòd ipſe modum et menſuram diuinæ iuſtitiæ adimplere potuit: alieniſſimus enim erat à corruptis adfectibus: Cumq; talis, tãtusq; ſit, nempe Deus, noſter tamen factus eſt. Ex quo ſequitur, qua una caremus, iuſtitiã quoq; ſuam noſtram eſſe factã. Ipſe enim factus eſt nobis à Deo, ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio, & redemptio.* Cor. 1

Iam per ipſum acceſſum habemus ad Deum, noſter enim eſt, pignus gratiæ Dei eſt, aduocatus, uas, præſes, interceſſor, mediator, prora & pupis eſt, α & ω. Rom. 5

Qui hanctenus Euangelij myſteriũ tenent, eoq; fidũt, ex Deo nati ſunt: nam humanæ imbecillitatis captus, tã profundũ gratiæ Dei cõſiliũ non adſequitur.

Hinc fluit, ut qui per Euangelium renati ſunt, nõ peccẽt: omnis enim qui natus eſt ex Deo, nõ peccat: at ꝗ credit Euangelio, ex Deo natus eſt: nõ ergo peccãt qui per Euangelium renati ſunt, id eſt, peccata eis ad damnationẽ ac mortẽ non imputantur, quòd ea CHRISTVS *precio mortis ſuæ redemit.*

Nam & ſi ipſi, dũ in hoc corpore peregrinamur, à Domino, ſine adfectibus eſſe non poſſumus, & hinc etiam non ſine peccato: CHRISTVS *tamen, quoniam noſter eſt, omnem hanc impotentiam ſarcit. Aeternus enim Deus, ac ſpiritus cum ſit, precioſior eſt ad omnium hominũ flagitia redimenda, quàm ipſa commereri poßint.*

Quæ quidem fiducia non ſegnes reddit, ſed accingit & urget ad recte gerendũ rem, non enim ab homine nata eſt: qui enim fieri poßet ut humana mens, quæ à ſenſibus ferè pendet, tota in id incumberet, quod ſenſu nullo pacto percipitur? ſed à Deo. Nunc ubi Deus operatur, caue anxius ſis quomodo res recte gerãtur.

Deus enim, ut eſt Endelechia, quæ immota cuncta uerſat & mouet, eum etiam, cuius pectus ad ſe traxerit, deſidere nõ patietur. Quæ quidẽ ſententia probationibus nõ conſtat, ſed uſu: ſoli enim fideles experiuntur quàm nihil ocij det ſuis CHRISTVS, *quamq́; hilariter in negocio eius iucundeq́; uerſentur.*

Quiſquis igitur Euangelij myſterium capit, recte uiuere conatur: quamobrem tradi oportet, quoad fieri poteſt, mundißime ac diligentißime.

Iam hoc quoq́; tempeſtiue tradendum eſt, quibusnam officijs Deũ maxime demereamur, eis nimirum quibus ipſe nunquam non erga nos utitur, iuſtitia, fide, miſericordia. Deus enim cum ſit ſpiritus, non alia

quàm

quàm ſpiritali deditæ mentis hoſtia coli recte poteſt. Huc igitur aciẽ dirigat adoleſcens, ut mature bonũ uirum meditetur, qui ſit innocentiſsimus, ac Deo quàm ſimillimus. Is prodeſt omnibus, nocet nemini, ni quis ſibi ipſi prius nocuerit: ſic, qui omnibus prodeſſe, omnibus omnia fieri ſtudet, ac omni prorſus iniuria manũ abſtinet, Deo ſimillimus eſt. Ardua ſunt hæc ſi uires noſtras ſpectes, ſed credẽti omnia ſunt poſsibilia.

SECVNDARVM PRAECEPTIONVM APHORISMI.

POSTEAQVAM animus ſolidæ uirtuti deſtinandus per fidẽ recte formatus fuerit, proximũ eſt, ut ſe totũ intus belle adornet et cõponat: nã ſi apud ſe recte cõparata ſunt omnia, facile alijs recte conſulet.

Rectius autem animum componere non poterit, quàm ſi uerbum Dei nocturna manu diurnaq; uerſet. Id autem cõmode faciet, ſi linguas, Hebraicã & Græcam probè calleat: quod ſine altera uetus inſtrumẽtũ, ſine altera nouum pure capi difficulter poſsit. Lingua

Quoniam uerò iſtos docere ſuſcepimus, qui iã prima rudimẽta exantlarũt, latinaq; paſsim apud omnes obtinuit, deſerendã omnino non cenſemus: nam & ſi Latina

ad ſacrarum literarũ intellectionẽ minus faciat, quàm uel Græca, uel Hebraica, ad reliquũ tamen uitæ uſum haud mediocriter proderit. Vſuuenit etiam aliquãdo, ut apud Latinos quoq; CHRISTI negotium agere cogamur. At linguis ad quæſtum abuti, id uerò à Chriſtiano homine debet alieniſsimum eſſe: Sunt enim linguæ diuini ſpiritus donum.

Græca. Proxima ab iſta, cui operã demus, erit Græca, propter nouũ inſtrumentũ, ut dictũ eſt: nã ut pace omniũ dicã quod ſentio, doctrinã CHRISTI iã inde ab exordio uideo minus digne tractatã à Latinis hominibus, ꝙ̃ à Græcis. Ad fontes igitur hic noſter mittẽdus eſt.

Quanquam in utraq; iſtud obſeruandũ eſt, ut fide innocentiaq; pectus præmunitum habeat: ſunt enim haud parũ multa, quæ ꝑniciosè diſcerẽtur, petulantia, imperãdi belligerandiq; libido, uafricies, inanis philoſophia, & ſimilia, quæ tamen omnia præmonita mens inſtar Vlyßis intacta præterire poterit, cũ ſcilicet ad primã uocẽ ſic ſe admonuerit, hæc audis ut caueas, nõ ut capias.

Hebraica. Hebraicæ ultimũ hac potiſsimũ cauſa damus quòd, ut paulo ante dictũ eſt, Latina apud omnes inoleuit, & eã oportuniſsime Græca ſequitur, alioq Hebraicæ merito primas tribuiſſemus, quòd ſine huius ſchematis, apud Græcos etiã, multis in locis ſudet, qſqs germanũ ſcripturæ ſenſum eruere uelit. De linguarũ utilitate ad ſaturitatẽ dicere nõ eſt huius propoſiti.

His

His armis ad ſapientiã iſtam cœleſtem,cui humana nulla comparari,nedũ equiparari iure debet,irrũpere poterit,quiſquis humili ſitibũdáq; mẽte accedit.

Quo cũ irruperit, omnigenas recte uiuendi formas inueniet,nẽpe CHRISTVM abſolutiſsimũ omnis uirtutis exemplar:quem ubi ex dictis factisq; planè cognouerit, ita amplectetur, ut in omni uel actione,uel conſilio,partem aliquam uirtutum ipſius exprimere, quoad humanæ tenuitati fas eſt,conetur.

Tempeſtiue ab eo & loqui,& tacere diſcet:pudebit immature de his loqui,quæ maturimos requirũt, quòd CHRISTVM uideat anno uix tandẽ triceſimo repoſuiſſe: quamuis duodecimo quoq; anno periculũ ſui legis peritis dederit. Quo nos exemplo non tam docemur cito prodire,quàm à teneris res magnas,ſed Deo dignas,moliri. Luc. 2

Nam ut fœminæ ſummũ per omnẽ uitã ornamentum eſt ſilentiũ, ita adoleſcentẽ nihil cõmendabiliorẽ facit,quàm ad certũ tempus ſilentij ſtudiũ, donec & mens & lingua,tam ſeorſim quàm inter ſe probe conſtent. Neq; hic Pythagoricũ ſilentium exigimus,ſed loquendi cupiditatem premimus. Ac niſi tempeſtiue loquuturos ſit adoleſcens,loqui omnino uetamus. Silentiũ pueros & mulieres decere.

Eloquentia dum apud præceptores meditatur, nõ deformabit ad horũ exemplum, ſi quid uitij habeat. Neq; id præcepti leuis momenti quis putet,nam ueterum

rum quoque memoria proditum eſt, auditores quoſdam non modò linguæ præceptorum uitia, ſed corporis quoque imitatos eſſe.

Linguæ uitia.

Vitia linguæ cuiq; obuiũ eſt cognoſcere, orationis autem habitus, tum præter artificiũ, de quo hic dicendi locus non eſt, uitioſus eſt, ſi nimis celeriter aut tarde nimis incedat oratio, ſi accentus ſit nimis humilis, & languens, aut uehemẽs nimis, ſi in quauis cauſa & genere quolibet idem ſit oris habitus, eademq; hypocriſis, ut uocant, uel geſticulatio inſolens.

Elephantos obſeruatum eſt anxie ſolos, pro quibus uapulaſſent, meditatos eſſe: ſic adoleſcens crebro ſecum meditabitur, ut ſit os compoſiturus, ut manus prolaturus, ut eis uerecunde, quod oportet, indicaturus, non remigaturus. Atque hæc omnia ita moderabitur, ut ueritati ſeruiant, non ut alijs lenocinẽtur. Nam meretricei quorundam mores, ut ferri à Chriſtiano pectore poſſent? Vnde iſto exercitio, quod hic requirimus, non aliud intendimus, quàm ut quiſque apud ſe exterioribus uitijs imperare diſcat, quæ uitioſæ mẽtis haud incertiſsima ſigna ſunt. Hanc igitur primum integram eſſe oportet, quæ ubi fuerit, facile tempeſtatem exteriorũ membrorũ moderabitur, ne aut immodice frontem cõtrahamus, aut os transformemus, aut caput concutiamus, aut manus diſsipemus, ſed inadfectata, ruſtica, & ſimplici quadam modeſtia hæc omnia tempere-

Geſtus moderandi.

temperemus. Hæc *de oratione & ſilentio.*

Vini ſaturitatẽ æque ac cicutã fugiet: nam ſecundũ hoc, quod iuuenile corpus, quod ſuapte ſponte ad uehementiam procliuum eſt, ad inſaniam adigit, ſenectam etiam adhuc dubie nos expectantẽ, in herba uitiat: quo fit, ut cum ſors ad eam uentũ ſit, morbum non requiem reperiamus. Fieri *enim non poteſt, ut qui ſe impenſius uino proluere cõſueuerit, ut non in aliquem ſonticum morbũ tandem incidat, ut eſt epilepticus, paralyticus, hydropicus, elephanticus, et conſimiles. Quapropter mature fias ſenex, ſi uis diu eſſe ſenex.* Ebrietas fugienda.

Reliquus uictus parabilis eſto: nam quid adoleſcenti, cuius ſtomachus natura expeditus eſt ad perfectionem, cũ perdicibus, turdis, ficedulis, capis, capreis, ac id genus lauticijs? quin eos dentibus tandem obtuſis, palato detrito, gulæ diuturno uſu calloſæ, ſtomacho iam ſegni, corpori ſemimortuo utendos reponit. Nam fouendi ſenij, quæ ſpes erit, ſi, quorũ cupidum eſt, laſciua iuuentus per intemperantiam faſtidioſa fecerit? Victus ratio

Fames interim uincẽda modo eſt, non profligãda: nam Galenum *perhibent annos centum uiginti uixiſſe, quòd à tabula nũquã ſatur abierit. Neq; hic exigo, ut fame teipſum cõficias, ſed ne ſupra q̃ uſus uitæ poſtulat, implacabili uoracitati ſeruias: nõ enim ignoro, facile peccari poſſe in utrãq; partẽ, ſi uel in lupos uoracitate abeamus, uel fame inutiles nos reddiderimus.*

Nihil

Veſtium luxus. Nihil eſſe ſtolidius autumo, quàm ueſtiũ precio claritatem ambire, cum hoc pacto pontificiæ quoq; mulæ claræ fieri poſſent ac celebres: ut enim robuſtæ ſunt, plus auri, argenti, gemmarumq; ferre poßent, quàm ullus Milo. Quẽ uerò ambitioſi ueſtitus non pudeat, qui filium Dei ac uirginis audiat in præſepi uagitus ſuos edere, tot ſolummodo faſcijs inuolutum, quot uirguncula ad partum imparata ſecum geſtabat?

Peregrinas aut nouas ueſtium figuras, qui quotidie producunt, inconſtantißimæ: uel ſi id nimis eſt, effœminatæ mentis aut teneræ certißimũ ſignũ dãt, CHRISTI non ſunt. Nam egenos interea frigore perire ſinunt & fame. Vnde à ueſtium luxu tam eſt temperandum, quàm à quauis mali ſpecie.

Amare dũ incipit adoleſcens, animi ſui tyrociniũ exhibere debet: ac dum alij uiribus & armis per tumultum lacertos ſuos explorant, hic noſter omne robur huc uertet, ut ſe ab amoris inſania tueatur: cumq; amandum prorſus eſſe uiderit, caueat ne depereat, ſed talẽ eligat ad amorẽ, cuius ſe ferre mores in perpetuo matrimonio poße cõfidat: eiq; congreßum ſuũ uſq; ad connubium tam illibate cuſtodiat, ut præter hanc ex omni mulierum uirginumq; corona nullam nouerit.

Auaritia. Pecuniæ gloriæq; cupiditatem quid hic uetare attinet, cum apud Gentiles quoq; malum iſtud male audiat? & hic noſter non ſit Chriſtianus futurus, ſi ei

ſeruiat,

ſeruiat, quæ non unum & alterum peſſundebit, ſed florentiſſima regna euertit, urbes potentiſſimas excidit, rem quancunq; publicam inuaſit, funditus perdidit. Hæc ubi arcem mentis occupauerit, nihil recte geri permittit: nocentiſſima peſtis eſt, ſed heu potens: quam per ſolum CHRISTVM *iugulabimus, ſi aſſidui æmulatores eius fuerimus: is enim quid aliud hic egit, quàm huic malo mederi?*

Mathematicas diſciplinas, quibus Muſicen quoque connumerant, non leuiter, tametſi perfunctorie, attingēdas eſſe putamus: ut enim cognitæ magno ſunt uſui, neglectæ uerò impedimento haud modiocri: ita ſi quis in eis conſeneſcat, nihil aliud emolumenti reportabit, quàm ij, qui ne ocio pereant deambulando ſubinde locum mutant. Diſciplinæ mathematicæ.

Palæſtram nō uſqueadeò damnamus, aliter tamen pronuntiaturi, ſi non uideremus quoſdam prædiuites conſtanter abhorrere ab eo labore, qui communem uitam iuuat. Chriſtiani tamen hominis fuerit ab armis prorſus abſtinere, quoad per reipublicæ ſtatū & tranquillitatē licet. Nam Deus, *qui* Dauid *armorū rudem contra Goliath funda proficiſcentem uictorē reduxit, & inermes* Iſraëlitas *ab imminēte hoſte ſeruauit, nos etiam indubie ſeruabit: aut ſi aliter ei uiſum erit, dexteras armabit: ipſe enim docet manus noſtras ad prælium. At ſi omnino ſtatutum eſt palæſtram quoque ex-* 1.Reg.17 Pſal.17

periri, hic unicus ſit ſcopus, ut patriã uelimus, ac eos quos Deus iubet, tueri.

Velim itaq; cunctos, præcipue tamen eos, qui officio uerbi Dei deſtinandi ſunt, nõ aliter putare, quàm quod una ſoláq; priſcorum Maßilienſium ciuitate potiri queant, qui neminem in ciuium numerum cenſebant, qui nihil artificij noſſet, quo uictum pararet: hoc enim pacto fieret, ut ociũ omnis laſciuiæ ſeminarium exularet, & corpora noſtra longe ſalubriora, diuturniora, robuſtioráq; euaderent.

PRAECEPTIONVM VLTIMARVM APHORISMI.

PRINCIPIO *ita ſecũ reputabit ingenua mens:* CHRISTVS *ſeſe pro nobis expoſuit, noſterq́; factus eſt, ita & te oportet omnibus expoſitũ eſſe, nõ te tuum putare, ſed aliorum: non enim ut nobis uiuamus nati ſumus, ſed ut omnibus omnia fiamus.*

Solas igitur, iuſtitiam, fidem, cõſtantiam, à teneris meditabitur, quibus Reipub. Chriſtianæ, quibus patriæ, quibus ſigillatim omnibus ſit profuturus. Languidæ mentes ſunt, quæ hoc ſolũmodo ſpectant, ut ſi-

bi tranquilla uita cõtingat: nec Deo *tam ſimiles, atq; eæ quæ omnibus ſuo etiã cũ periculo prodeſſe ſtudẽt.*

Hic *tamẽ prouidè cuſtodiendũ erit, ne quod ad gloriam* Dei, *patriæ, omniũq; utilitatem ſuſcipitur propoſitũ, à diabolo aut philautia uitietur, ut quod aliorum gratia ſuſcepiſſe uideri uolumus, ad nos tandem trahamus: multos enim uidere licet, qui ab initio rectà feliciter incedunt, poſt pauca uerò à uana gloria omnium bonorum conſiliorum peſte in tranſuerſum aguntur.*

In ſecundis & aduerſis aliorum, nõ aliter ſe geret, quàm ſi ſibijpſi accideſſent: ſi alij ſecũda euenerint, ſibi eueniſſe putabit, æque ſi aduerſa. Rem *etenim publicam unam, ueluti domum ac familiam, exiſtimabit: imò unum corpus, in quo membra ita ſimul gaudent, mœrent, ac ſe mutuo iuuant, ut quicquid uni acciderit, omnibus acciderit.*

Ad hunc modum gaudebit cum gaudentibus, flebit cum flẽtibus, omnium enim euentus ſuos putabit. Adde quod iuxta Senecæ uerbum cuiuis poteſt cõtingere quod cuiquam.

Gaudium mœror qu modo mo randa.

Neq; *hos adfectus, gaudiũ & mœrorem, ita præſtandos eſſe docemus, ut uulgo mos eſt: nõ enim uolumus, ut ſecundis rebus exultemus, et aduerſis deſperemus, ſed poſteaquã ſine his alijsq; adfectibus nũquam ſumus: ita, ſi ſapiamus, temperemus, ut à decôro nuſquam recedamus.* Geudebimus *ergo de aliorũ felicita-*

te æque ac de noſtra: nec aliter cõtriſtabimur, hoc eſt, moderate omnia feremus.

[margin: ...i congreſſi-us publicis ...on abhor-...endum.]

Ab his cœtibus quò uel promiſcuè, uel publicè conuenitur, quales ſunt propinquorũ nuptiæ, et annui tũ ludi, tum feriæ, non ſollicite arceo, quod CHRISTVM *uideam nuptiarũ aliquãdo partem nõ ingratiſſimam fuiſſe. Magis enim nobis probatur, ſi quod omnino fieri oportet, in publico fiat, quàm ſi in angulis aut ganeis: teſtiũ enim multitudo quoſdã uehementius terret, quàm propria mens: & omnino deploratus erit, quem publice indecôre ſe gerere non puduerit.* Ioan. 2

Ex publicis congreſſibus ſemper aliquid boni auferre contendet, ne quemadmodum Socrates querebatur, ſemper deterior domũ redeat. Obſeruabit, ſi quis in publico uerecunde ſe gerat, et imitabitur: ſi contrà, impudenter deſpuet.

Hoc autem cum ægre, qui maturimi ſunt, præſtare poſſint, ſuadeo quàm rariſſime fieri poteſt in publicos cœtus coire: & ſi omnino inſaniam ſociare oportet, mox nos ipſos repetamus: deſertioni facilè prætexitur cauſa, cui adquieſcant ij, qui nos bonis ſtudijs ſemper intentos eſſe norunt.

In rebus aſperis, laxis, frenis adcurrere decet: hic primũ poſtremũq; eſſe præclarũ eſt, hic tẽdi nerui debẽt, conſiderari malũ, tractari, amoueri, conſiliũ dari.

[margin: Parentum reuerentia.]

Parentes ſecundum immortalem Deum ſummo in

precio

precio habendos eſſe,apud infideles quoq; receptum eſt.His igitur ubiq; cedendum eſt. Et ſi quando ſe nõ ex ſententia CHRISTI, quæ & noſtra eſt, gerunt, non eſt importune illis obluctandũ, ſed quod dictũ factum'ue oportet cum manſuetudine ſumma proponendum:quod ſi recipere nolunt, potius deſerendi ſunt, quàm contumelia adficiendi.

Iram ex calida cauſa naſci perhibent Phyſici:cũq; hæc ætas ſit calidiſſima, diligenter ab illa cauendum eſt, ne quicquam ex eius impulſu uel dicamus,uel agamus.Suſpectum eſſe debet quicquid in mentem uenit, hoc adfectu feruente.

Calumnia, ſi deuorare præ amaritudine prorſus nõ poſſumus,ad iudicem aut magiſtratũ referri oportet:nam conuitium pro conuitio reddere,& contumeliam regerere in eum qui dedit,aliud nõ eſt, quàm talem fieri,qualis is eſt quem damnas. Calumnia n regerenda.

Luſus quum æqualibus ſuo tempore permittimus, ſed doctos tantum,& ad corporis exercitium utiles. Docti ſunt,certare numeris,quod Arithmetice docet: aut locationibus, quod laterunculorum excurſiones & cunctamina, ſtationes quoque & inſidiæ. Is enim ludus præ omnibus docet, ne quid temere ſuſcipiatur: modus tamen interim in eo ſeruandus eſt: fuerunt enim, qui poſthabitis ſerijs huic uni hærerent. Subciſiuis tantum horis hæc obiter tractanda permittimus, Luſus docti.

mittimus. Talorum tabularumq́;, quas chartas uocant, ludos, εἰς κόρακας relegamus.

Exercitatio corporis. *Corpus exercebũt, curſus, ſaltus, diſcus, palæſtra, lucta (qua uerò parcius utendũ eſt, nam ſæpe in ſeriũ abijt) luſus apud omnes ferè gentes uſitati, ſed apud maiores noſtros, Heluetios dico, uſitatiſsimi, & in uarios euentus utiliſsimi. Natationes paucis uideo eſſe proficuas, tametſi nõnunquã iuuet membra in flumẽ ſuſpendere, piſcemq́; fieri: utiles tamen ad quoſdã aliquando caſus fuêre, natauit ex Capitolio qui Camillo nunciaret miſerabilem auaræ Romæ ſtatum. Clœlia membrorum remigio ad ſuos remeauit.*

Conuerſatio uniuerſa ſimul & oratio talis ſit, ut eos, quibus cum uiuimus, iuuent.

Alium ſi obiurgare oportet, tam cordate, tam ſalſe, tamq́; feſtiuiter id fiat & conſulte, ut uitium propellamus: hominem autem lucrifaciamus, arctiusq́; nobis iungamus.

Studium ueritatis. *Veritatis ſtudiũ tam conſtans & unicũ eſſe oportet, ut ſemper tum noſtrum, tum aliorũ ſermonem ita expendamus, ne quid doli commenti ue admixtum habeat: debetq́; bona mens non alia ſibi cauſa magis diſplicere, quàm ſi uel inuitæ ſolummodo quiddam mendacij excidiſſe deprehenderit: taceo quanto illam deceat pudore confundi, ſi ſe tam leuem ac uanam inuenerit, ut uel ipſa cudat, uel ab alijs cuſa reddat. Veritatem*

ritatem enim quisq; cũ proximo loqui iubetur. CHRISTVS *ueritas eſt. Chriſtianum igitur oportet ueritatis eſſe tenaciſsimum. Vir duplici animo incõſtans eſt in omnibus uijs ſuis. Nihil tutò ei committi poteſt, qui lingua uariat. Oratio cordis eſt nuncius: proinde ſi hæc fuerit uana, mendax, inconſtans, certiſsimum ſignum eſt pectus longe peius habere. Adde quod mẽdacium aliquandiu, ſed perpetuo latere non poteſt. Vnde ſtultum fuerit malitiã domeſticam latendi ſpe, uel alere, uel ſolari.*

Quod de ueritatis ſtudio diximus, in actionibus cunctis obſeruãdum eſt, ne ſcilicet ficte quicquam agamus, ne frons, ne oculi alios ſe eſſe mentiantur quàm cor ipſum, quod actionum omnium fons eſt.

Inceſſus quoq; aſcitus, argumẽti ſatis præbet, qualis uir ſit, qui aliter incedit atq; ingeniũ flagitat: nempe uanus, & mente proſtibulari.

Quid multa? huc omne ſtudiũ accelerandum eſt, ut CHRISTVM *adoleſcens quàm puriſsime hauriat: quo hauſto, ipſe ſibi regula erit. Recte faciendo nunquam concidet, nunquã extolletur, augeſcet quotidie, ſed ſibi decreſcere ſemper uidebitur: promouebit, at poſtremum ſe eſſe ducet omnium: bonum erga omnes operabitur, ſed nõ imputabit quicquã: ſic enim* CHRISTVS *fecit. Abſolutus igitur erit, qui* CHRISTVM *unice ſtatuerit æmulari.*

Hæc ſunt elegãtiſſime Gerolde, quæ ad educãdos ingenuos adoleſcẽtes profutura auximus, quãuis ita ſint cõfuſe tradita, ut ne indicari quidem opus fuerit: oculis enim omniũ facile patet. Tu uerò iſta tecũ ſæpe uoluta: & quod hic calamo rudi delineatũ uides, moribus exprime: ita enim fiet, ut quæ hic ordine fermè nullo effuſa ſunt, tute factis in ordinẽ pulcherrimum cogas, & huius formulæ ſpirans ac uiuum exemplar fias. Quin cõſtantius dicã, fieri nequit, ut nõ aliquando abſolutior euadas, quàm nos uerbis adſequi potuimus, ſi modò neruos omneis inſtãter intẽdas: id quod ſupra modum proderit ad propellendum ocium: quo quidã ex recepta, ſed peßima, cõſuetudine uſqueadeò impudenter in ipſo uitæ limine torpent, ut uideantur non aliud fieri cupere, quàm fuci & uitiorũ omnium lernæ. Tibi autem utendum eſt (ut ille inquit) ætate: cito pede labitur ætas. Nec bona tam ſequitur, quàm bona prima fuit. Chriſtiani hominis eſt, nõ de dogmatis magnifice loqui, ſed cum Deo ardua ſemper ac magna facere. Perge igitur optime adoleſcens, genus, formam, patrimonium, quæ tibi omnia magnifica contigerunt, hiſce ueris ornamentis clariora reddere: minus dixi, ſola iſta ornamẽta putare, illa uerò fortunæ eſſe cognoſcere, Deo Opt. Max. duce, qui te incolumen ſeruet, Amen.

FINIS.

LOCORVM

LOCORVM ALIQVOT

EMENDATIOR LECTIO.

Pagina 30. uerſu 9. totum. 32.15. ſuperbire. 33.3.fit.35.12. diſſyllabis.36.& 37.26.& 1.poſſint. 39.2. animo. 47.22.æque. & 25. mollicie.48.9. maxime. 49.21. exurit.50.10. moderationē.60. 24. iniuria.68.19. hilariter.69.5. peccatum.86. 21.moderatio.113.13.fortunæ.120.24.adeam.125. 4 .nimietate.130.24. inferri.133.10. facinora. & 15. ſapientiſſimis. & 16. exiguis.143.7. dorſum 156.19. neceſſitatibus.170.2. inuentione.175.2. hortos.181.6.ἀργειφόντης.183.2.fingentem.184.18. ὄφρας ποικιλώτερος.187.15. honores.197.18. perhibentur.199.21. φίλωντι.202.23. Verū.203.16. Mathemata.& 24.λοξίας.205.18.δευτεροπρώτων.207.4. iudicium.& 10. offuderunt.& 14. *dialectica*.& 15.ceu.& 21. Simplicius Peripateticus.213.21. recte.217.3.pulcherrime.219.3.ἀφροδίτη.220.25.ſuis 228.10.uēdicat.229.19.refert.232.2. Mercurio.245 6. Chryſippo.249.11. omni.& 17. meditandæ. 252.15.poëtice.255.10.obſoluerant.262.22. parentes.263.29.præcipites.273.6.nomini.274.19.ὑποχωρούντων.277.11.γονῆς.282.9.μύθων τι.286.17.uendicat. 287.17.φθείρουσιν.293.18.πρίων.294.13.pariter. & 26. pateant.344.13. emollientur.345.6.accidunt.350.17.poſtea.351.14.Perottus.353.9.edidiceris.355.7. ἀπόδοσιν.358.21. Næ.360.5. thematis. & 12.proponat.361.12.crepidam.362.12. Simplicior.

cior eſt.363.12.poſſunt.& 25.ſermocinationem. 368.3. pleriq;. 369. 21. aſſidet.370. 11. in ſyncera. 372.13.argutam breuitatem.378.24.ſit ſuſpicien dus.379.17.ſordium.393.5.adiecit.394.5. inobedientiam.399.3.inaûto- ratos,Deum.

BASILEAE, PER BALTHA-
SAREM LASIVM, MENSE
MARTIO, ANNO
M. D. XXXIX.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

